

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Revista Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

an XXV • nr. 1 (48) • iunie 2017

Redactor-șef: dr. Florian ROATIȘ florianroatis@yahoo.com

Redactor-șef adjunct: Laviniu ARDELEAN

Redactori: Gabriel STAN-LASCU

Dorina CADAR

Csilla TEMIAN

Ioan NEAMȚIU

BIBLIOTHECA SEPTENTRIONALIS

Publicație semestrială

<http://www.bibliotecamm.ro>

ISSN 1221-3764

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ „PETRE DULFU” BAIA MARE

Director: prof. dr. TEODOR ARDELEAN

Tehnoredactare și copertă: Gabriel STAN-LASCU

Postare pe site-ul bibliotecii: Marcel ȚURA

Multiplicare și broșare: Gheorghe ȘUT

De la Academia lui Platon la Academia Română

Dr. Florian ROATIȘ

Ca numeroși alți termeni, și cel de *academie* are o istorie pe cât de interesantă, pe atât de puțin cunoscută.

Un lucru este însă cert: versurile celebrului cântec academic „Gaudeamus igitur” – datând din secolul al XIII-lea, dar puse pe muzică abia din secolul al XVIII-lea –, atât de des intonate astăzi, nu se referă la instituțiile naționale purtând numele de Academie, ci la scurtimea vieții și, prin urmare, la necesitatea trăirii ei cu bucurie și efervescență cât încă suntem tineri (iuvenes dum sumus)! Și, spre sfârșitul cântecului, este invocată Academia, ca școală, cu profesorii ei!

Cum în secolul al XIII-lea apăruseră primele universități, printre care cele de la Bologna, Padova, Oxford, Paris etc., deducem că spiritul academic este încarnat în comunitatea universitară.

Dincolo de formele ei concrete, atât de diferite în timp, Academia a avut, cel puțin două milenii, înțelesul atât de prozaic pentru noi, cei de azi, și anume acela de *școală*.

Termenul apare în anul 387 î.Hr., o dată cu întemeierea de către Platon a școlii sale în grădina lui Akademos, de la marginea Atenei.

Aflat la jumătatea vieții, după încercările eșuate de a-și impune ideile de reformă politică în Siracuză tiranului Dionysius cel Bătrân, Platon a cumpărat o proprietate în vecinătatea Atenei, în fapt o grădină publică, unde se afla un gimnaziu, dar și un sanctuar consacrat unui erou local, Akademos, de la care a luat numele școala filosofică menită să dăinuie ca instituție timp de nouă secole, iar ca denumire până astăzi. Timp de patru decenii, cu două scurte întreruperi, constând în alte două încercări, tot nereușite, de a-și aplica la Siracuză filosofia sa politică, Platon și-a expus aici ideile în fața discipolilor – dintre care s-a remarcat Aristotel – simultan cu elaborarea renumitelor sale dialoguri, după unii în număr de 28, după alții chiar mai multe, dar oricum, o operă întinsă pentru acele vremuri, cu atât mai mult cu cât el recuzase scrisul în faimosul dialog *Fedru*!

Închisă în anul 529 d.Hr. din ordinul împăratului Iustinian, Academia de inspirație platonicească va cunoaște o palidă reînviere în secolul al XV-lea în Florența condusă de dinastia Medici. Într-un secol și ev în care domina filosofia lui Aristotel, iar Platon era uitat, Marsilio Ficino și discipolii săi și-au unit eforturile pentru a aduce în actualitate ideile filosofice platoniciene.

N-au reușit să întemeieze cu adevărat o școală, o instituție didactică în care să se predea filosofia lui Platon, cum dorea Cosimo de Medici, dar important era că filosoful grec a fost tradus, de Marsilio Ficino, în primul rând – care a scris și un comentariu la *Banchetul* – și pus apoi în circulație de către admiratorii dialogurilor sale.

Un secol mai târziu, în Italia Renașterii, cuvântul *accademia* a ajuns să desemneze o adunare sau comunitate de spirite alese, în diferite domenii, în special în cel al artelor și al literelor. Așa au fost, spre exemplu, Accademia fiorentina (1541) în domeniul literelor și Accademia delle arti del Disegno (1563), care reunea artiști însemnați din Marele Ducat al Toscanei (Tiziano, Tintoretto, Vasari etc.) cu preocupări teoretice, savante.

Dar Academiile moderne, cu rolul pe care îl au astăzi, acela de a coagula energiile naționale în vederea impulsivării creațiilor colective (artistice, științifice, filosofice, literare etc.) s-au înființat în-

Florian Roatiș

cepând cu secolul al XVII-lea, având ca precursori și promotori pe Francis Bacon și, mai ales, pe filosoful matematician Leibniz.

După ce în 1634, la Paris, cardinalul Richelieu a fondat Academia Franceză, cu personalități

îndeosebi din domeniul literar, la Londra a fost înființat, în 1662, Royal Society, cea mai veche academie de știință, inspirată din utopicul proiect datorat lui Francis Bacon.

Filosoful german Leibniz a fost, însă, inițiatorul celor mai multe academii, prin apelul său în scris sau personal la regi și prinți europeni.

În 1700, datorită eforturilor sale, la Berlin lua ființă Societatea brandenburgică a Științelor, numită *Scientia Scientiarum*, care-și va începe oficial activitatea în anul 1711, cu numele de Academia din Berlin.

Academia lui Platon – reproducere de Carl Frommel (1830)

Fapt extrem de onorant pentru noi, românii, în tânăra academie a fost primit, în ședința din 11 iulie 1711, prințul-cărturar Dimitrie Cantemir, fost domnitor al Moldovei, aflat în exil în Rusia. S-a scris mult și competent, frumos și penetrant despre Dimitrie Cantemir, dar poate nimeni nu a surprins mai adecvat personalitatea proteică a acestuia decât Lucian Blaga. Chiar dacă reiterează și el vechea eroare – plăcută românilor – afirmând că D. Cantemir a purtat corespondența cu Leibniz, Blaga a remarcat și a subliniat dimensiunea europeană a filosofului român și rolul său de pionierat în cultura noastră. Opera sa enciclopedică, scrie Blaga, „echivalează cu aceea a unei întregi societăți literare și științifice”. Și, continuă filosoful-poet, „O sută cincizeci de ani înainte de întemeierea Academiei Române, Dimitrie Cantemir prefigurează, prin opera și activitatea sa, această academie, constituindu-se oarecum în întâiul ei reprezentat simbolic”.

Va mai trece un secol și jumătate până când românii, despărțiți încă prin fruntarii politice, vor avea și ei o instituție academică de factură europeană. Deocamdată, în secolul numit *al Luminilor*, au fost înființate asemenea academii la Petersburg (1725), la München (1759), la Praga (1770), la Stockholm (1788) etc. Apoi, în secolul al XIX-lea, *secolul naționalităților*, apar, cum era și firesc, noi instituții academice în Ungaria (1825), în Austria (1840) și nu în ultimul rând la români (1867), devansând cu puțin timp academiile bulgară (1869), sârbă (1880) sau slovacă (1892).

Ca și în celelalte cazuri, nici în țara noastră constituirea Societății Academice nu s-a făcut pe un teren gol, căci aceasta nu a apărut dintr-o dată, precum zeița Atena din capul lui Zeus, gata înarmată. Au existat, în perioada premergătoare, inițiative și proiecte materializate în societăți literare, de medicină, de muzică, de istorie naturală etc. Toate acestea demonstau, dincolo de dorința propășirii, înfripirea conștiinței naționale și orientarea fermă pe calea modernizării societății românești.

Unirea Principatelor române la 1859 a pus bazele statului național, relevând, o dată în plus, necesitatea unificării limbii în administrație și în cultură, dând un impuls hotărâtor în această direcție.

Apar acum publicații periodice de natură culturală precum *Ateneul român*, *Aurora română*, *Revista Carpaților*, *Revista română* ș.a., se instituie premii literare etc.

Un rol de prim ordin l-a avut, în viața culturală a românilor din Imperiul Habsburgic, înființarea la Sibiu, în 1861, și, apoi, activitatea ASTREI.

I-a fost dat lui C. A. Rosetti, pe atunci ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice, să propună Locotenenței Domnești înființarea Societății Literare Române, care urma să dea nașterii „acele două

colonade ale templului său literariu: Gramatica și Glosariul limbii” – subliniind, astfel, urgența stabilirii ortografiei și gramaticii, ca și a elaborării unui dicționar al limbii române.

Locotenența Domnească a aprobat prin Decretul nr. 582 din 1/13 aprilie 1866 mult dorita societate cu rang academic. Decretul stabilea, pentru început, un număr de 21 de membri, oameni de cultură recunoscuți pentru „meritele și lucrările lor literare”, reprezentând toate provinciile locuite de români, după cum urmează: Muntenia (4), Moldova (3), Transilvania (3), Maramureș (2), Banat (2), Basarabia (3), Bucovina (2) și doi reprezentanți ai românilor sud-dunăreni.

Prin Decretul nr. 698 din 15/27 aprilie, Locotenența Domnească a numit pe cei 14 membri ai Societății Literare Române reprezentanți ai românilor din provinciile aflate sub stăpânire străină: Iosif Hodoșiu și

Academia din Atena – azi

Alexandru Roman pentru Maramureș, George Barițiu, Timotei Cipariu și Gavriil Munteanu din Transilvania, Alexandru Mocioni și Vincențiu Babeș din Banat, Alexandru Hurmuzaki și Ambrosiu Dimitrovița din Bucovina, Alexandru Hasdeu, Constantin Stamati și Ioan Străjescu din Basarabia, precum și Ioan Caragiani și Dimitrie Cozacovici din Macedonia. După puțin timp, bucovineanul Ambrosiu Dimitrovița a demisionat, înlocuit fiind, tot prin decret, de Ion G. Sbiera.

Ceilalți șapte membri au fost numiți în 2/14 iunie 1867: Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi și Vasile Alexandrescu Urechia reprezentau Moldova în Societatea Literară Română, iar Ion Heliade Rădulescu, August Treboniu Laurian, C. A. Rosetti și Ion C. Massim reprezentau Muntenia.

Urmează alte trei demisii: a lui Constantin Stamati, înlocuit cu Ștefan Gonata, și a lui C. A. Rosetti și Dimitrie Cozacovici, înlocuiți cu Titu Liviu Maiorescu și Nicolae Ionescu.

Este revelator motivul înscris în demisie de către C. A. Rosetti, cel care a avut un rol hotărâtor în înființarea Societății Academice: „Cu cât este mai mare această onoare – scria fruntașul pașoptist – cu atât a trebuit să recunosc că-mi lipsesc variatele și specialele cunoștințe ce trebuie să aibă cel care, ca membru al acestei societăți, are să pună temelile unei limbi”.

Lucrările Societății Literare Române s-au deschis la 1/13 august 1867, la București, și au durat până în 15 septembrie, timp în care s-au organizat douăsprezece ședințe de lucru, s-au ținut discursuri, s-au discutat proiecte, a fost adoptat Statutul prin care s-a fixat scopul Societății (acela de „a lucra la înaintarea literelor și științelor între români”), s-a precizat autonomia sa („ea își alege membrii, ea își administrează fondurile ce le are etc.”), structura (cele trei secțiuni: literar-filologică, istorico-arheologică și a științelor naturale, fiecare cu rol specific), categoriile de membri („actuali sau onorari”), organele de conducere etc. Prin Statut, se schimba denumirea în Societate Academică Română.

Se preciza, totodată, că „membrii actuali nu pot fi decât români, cunoscuți prin operele lor literare și științifice”, iar cei onorari se numesc „atât dintre români, cât și dintre străini”.

La 31 august/12 septembrie a fost aleasă conducerea Societății Academice Române: Ion Heliade Rădulescu – președinte, Timotei Cipariu – vicepreședinte și August Treboniu Laurian – secretar.

La încheierea sesiunii, la propunerea lui I. Heliade Rădulescu, Carol I, domnitorul României, a fost numit primul membru de onoare al Societății Academice Române.

Cea dintâi alegere de membri ai Societății Academice Române a avut loc la 16/ 28 septembrie 1868, când au fost primiți, în unanimitate, în tânăra instituție academică Mihail Kogălniceanu, Alexandru Papiu Ilarian și Gheorghe Sion. Peste un an, la 14/26 septembrie 1869, Alexandru Papiu Ila-

rian va rosti în plenul Societății Academice Române primul discurs de recepție din istoria acesteia, despre *Viața, operele și ideile lui Gheorghe Șincai*.

La ședința din 15/27 septembrie, la propunerea lui Alexandru Papiu Ilarian și, respectiv, a lui Ion Heliade Rădulescu, au fost aleși primii membri de onoare din străinătate ai Societății Academice Române în persoana lui Edgar Quinet, istoric și filosof francez, și Giovenale Vegezzi-Ruscalla, publicist și om politic italian.

În august 1870 ies de sub tipar primele trei coli din *Dicționarul limbii române* și primele două coli din *Glosar*, urmând ca toți membrii Societății, dar și alți literați, să contribuie la elaborarea celor două lucrări. În același timp, membrii Societății Academice își propuneau, printre altele, traducerea lucrării *De bello gallico* a lui Cesar, ca și traducerea și tipărirea operelor primului nostru academician, Dimitrie Cantemir.

Astfel, în 1872 a fost publicată *Descrierea Moldovei* în limba latină, iar un an mai târziu în limba română. În 1876 a apărut primul volum din *Istori'a Imperiului Ottomanu: crescerea și scăderea lui*, iar în 1878 al doilea, în traducerea lui Iosif Hodoșiu, cel care reprezenta Maramureșul în instituția academi-

Academia Română

că a țării.

În 29 martie/10 aprilie 1879, prin înaltul Decret nr. 749, Carol I declara Societatea Academică Română „institut național cu denumirea Academia Română”, având ca scop „cultura limbei și istoriei naționale, a literelor, a științelor și frumoaselor arte”. Tot acum, se instituie cele două premii cu viață lungă în cultura română: „Gheorghe Lazăr” pentru științe și „Ion Heliade Rădulescu”, pentru literatură.

La sfârșitul lunii iunie 1879 a fost adoptat Statutul Academiei Române, potrivit

căruia aceasta era organizată pe trei secțiuni: literară, istorică și științifică, conservând astfel vechea structură. Ca o noutate, printre altele, Academia Română urma să aibă o activitate pe tot parcursul anului, exceptând vacanța de vară, de două luni. O sesiune generală urma să aibă loc primăvara, iar ședințele ordinare în fiecare săptămână. Totodată, Statutul stabilea un număr de 36 de membri, câte 12 în fiecare secțiune, la care se adăugau membrii de onoare și cei corespondenți.

În această formulă a început lungă și bogată activitate a acestui for de prestigiu al țării.

Istoria de un secol și jumătate a Academiei Române s-a împletit inextricabil cu cea a națiunii noastre, traversând etape de mare efervescență culturală și științifică, dar și de grele încercări.

Complexitatea meseriei de bibliotecar

Alina ILIEȘ

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Alina Ilieș

La prima vedere, meseria de bibliotecar pare simplă și s-ar limita doar la a oferi o carte cititorului. Însă, dacă privim mai atent, remarcăm cât de complexă este și câte etape biblioteconomice trebuie parcurse. Documentele trec printr-un proces de prelucrare ce cuprinde mai multe operații: achiziționare/donație, confruntarea cu actele însoțitoare, întocmirea actului de primire, înscrierea lor în evidența bibliotecii (evidența individuală care se ține în registrul inventar, evidența primară care se ține în registrul de mișcare a fondurilor, evidența periodicelor), ștampilarea, prelucrarea documentelor (descrierea documentelor, stabilirea domeniului, stabilirea punctelor de acces, stabilirea adresei la raft, barcodarea), eliminarea publicațiilor din evidențele bibliotecii, transferul publicațiilor, casarea, verificarea colecțiilor bibliotecii prin intermediul inventarului și statistica de bibliotecă.

În momentul în care cărțile ajung în secție, se lipsesc cotele pe cotor și/sau copertă, iar pe barcodul publicațiilor se pun foliile de protecție, după care se așază la raft conform cotei sistematico-alfabetice, de la stânga la dreapta și de sus în jos. Pentru a îndruma utilizatorul, s-au realizat indicatoare de raft și divizionare. Pentru lucrările pe care dorim să le scoatem în evidență s-au organizat rafturi tematice și vitrine. Cu ajutorul expozițiilor de carte, a vitrinelor cu cărți noi, aniversare și tematice, bibliotecarul reușește să mediatizeze documentele valoroase din fond și să orienteze lectura. Se ocupă, de asemenea, de recondiționarea și legarea manuală și mecanică a cărților uzate și de multiplicarea la xerox a paginilor lipsă. Evenimentele și activitățile culturale sunt promovate de bibliotecar cu ajutorul foilor volante, afișului, pliantului și al panoului. De asemenea, ca instrumente de publicitate folosește: calendarele, semnele de carte, cărțile de vizită și altele.

Bibliotecarul acceptă noutatea în domeniile cultural și științific și folosește tehnologia modernă pentru a-și promova vitrinele și activitățile pe pagina de Facebook a bibliotecii. Pentru ca publicul să fie informat, se vor mediatiza evenimentele printr-un comunicat de presă, scris de bibliotecari. De asemenea, bibliotecarul explică utilizatorilor cum să-și caute singuri documentele dorite în catalogul electronic, având posibilitatea să verifice dacă unitatea de bibliotecă dorită e disponibilă.

Fiindcă biblioteca este un loc de inspirație și un depozit mare de cunoaștere, bibliotecarul va stârni interesul cititorilor pentru lectură, prin diferite activități culturale, prin vitrine de carte și prin recomandările de cărți oferite utilizatorilor din domeniile dorite de aceștia. Va încerca să îi conștientizeze că e bine să savureze o porție de lectură, deoarece le va aduce multe beneficii precum: îmbogățirea vocabularului, dezvoltarea comunicării, gândirii și a imaginației. Acesta oferă o informare bogată din toate domeniile și are o menire importantă, aceea de a face ca lectura să dăinuie de-a lungul timpului.

Bibliotecarul promovează valorile spirituale și pe creatorii acestora, oferă servicii de informare și documentare, contribuind la dezvoltarea personală a utilizatorilor. Asigură egalitatea accesului la informație și la documentele necesare informării. Bibliotecarul este un pedagog ascuns, care îi pune pe cititorii de diferite vârste, pe elevi și studenți în contact cu „cartea”, cultivându-le astfel dragostea pentru lectură și setea pentru cultură.

„Stăpân, paznic, actor al imensului tezaur informațional este Bibliotecarul. Sute, mii de specialiști lucrează în miezul cărții pentru ca informația să câștige câmpuri noi de penetrare asupra celui ce se află în căutare”.

(Elena Vulpe)

Moment aniversar Petre Dulfu

Casilda MARE

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În fiecare an, în data de 10 martie, Secția pentru copii îl omagiază pe patronul spiritual al Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”. Anul acesta, la împlinirea a 161 de ani de la nașterea scriitorului, pedagogului și traducătorului Petre Dulfu (1856) a avut loc, la Școala Gimnazială „George Coșbuc” (director Nagy Anamaria), activitatea cu titlul „Moment aniversar Petre Dulfu”. Protagonisti au fost elevii clasei a III-a B (învățătoare Alina Bozga), iar din partea secției pentru copii, bibliotecar Casilda Mare.

Acțiunea a constat în prezentarea unor portofolii ale elevilor despre momentele principale din viața și activitatea scriitorului omagiat, audiția CD-ului „De-ale lui Păcală”, de Tudor Mușatescu, teatru radiofonic, înregistrare

din anul 1964, discuții pe marginea textului *Isprăvile lui Păcală*. Copiii au fost fascinați de păcălelile folosite de eroul principal pentru a-i învăța minte pe cei răi, zgârciți și hapsâni.

Păcală este unul dintre cei mai iubiți eroi ai snoavelor populare românești, un fel de Făt-Frumos sucit ce cară uși în spinare, le cântă dracilor până îi ia Aghiută, se prostește ca să îi umple de

ridicol pe îngâmfați. Un mare iubitor de adevăr și dreptate, amuzant cu vorbele lui în doi peri, care simulează prostia, amuzându-se, dar istețimea lui lucrează tot timpul. Prin tot ceea ce face, Păcală se afirmă ca un spirit de o mare inventivitate, cu o fantezie debordantă, găsind de fiecare dată soluții pentru a pedepsi prostia, lenea, lăcomia, răutatea, ipocrizia.

Tot ce a scris Petre Dulfu pentru popor e plăcut, sincer, moral, educativ și recreativ. Scrierile sale se contopesc într-o epopee națională, inspirată de folclor: *Gruia lui Novac*, *Zâna florilor*, *Povestea lui Făt-Frumos*, *Prințesa fermecată*. Sunt preluate basme, snoave, cântece bătrânești, pe care scriitorul le valorifică din plin, unde ambianța, societatea și atmosfera sunt sătești, o lume a satului tradițional românesc, cu structurile sale sociale.

Vitrina de carte „Pe urmele lui Petre Dulfu” a completat acest moment aniversar. Au fost prezentate titluri de cărți cunoscute copiilor, titluri care fac parte din fondul documentar al bibliotecii, și ne referim aici la edițiile vechi *Isprăvile lui Păcală* din anii 1912, 1959, 1960, 1966 și, de asemenea, cărți cu corespondenți de-ai lui Păcală din literatura universală.

Totodată, în perioada 6-16 martie, la Secția pentru copii a fost găzduită expoziția de desene „Eroii poveștilor lui Petre Dulfu prin ochii copiilor”, realizată de elevii claselor I-VIII de la Școala Nr. 18 (director Cornelia Simona Cosma), profesor coordonator Vasile Pașca.

„Peisaj”

Mara POPOVICI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Un eveniment de înaltă clasă artistică, ce a surprins prin complexitatea abordării și prin maturitatea lucrărilor, a fost găzduit pentru trei săptămâni în holul expozițional al Secției pentru copii din cadrul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, fiind semnat de copiii de gimnaziu din cadrul Colegiului de Arte băimărean. Vernisajul celor peste 60 de lucrări de artă plastică, reunite de tematica peisajului, care a dat numele expoziției chiar „Peisaj”, a avut loc în data de 15 martie 2017, la eveniment fiind prezenți profesori, elevi și părinți implicați în proiect sau doar simpli admiratori de frumos.

În deschidere, au luat cuvântul Corina Șpan, șef Secția pentru copii, profesor doctor Botiș Enikó și Mariana Tilcă, inspector de specialitate

Profesorii îndrumători ai Colegiului de Arte (director Dan Filip) Anca Băbuță, Cristina Cucu, Cristina Băbuță, Mirela Stan au inițiat un proiect educațional numit „Dezvoltarea creativității și exprimării plastice”, proiect ce se materializează prin activități diverse și au ca scop manifestarea creativității. Amplele studii pe această temă au conchis că beneficiile dezvoltării creativității sunt resimțite pe toate planurile: școlar, personal, profesional. Aceasta acționează asupra problemelor de identitate, de acceptare/asimilare,

de relaționare, de izolare/singurătate, asupra problemelor psihosomatice, de tulburări de comportament. Creativitatea este determinată de calitatea operațiilor de gândire (adaptabilitate, originalitate, exactitate), de caracteristicile personale, de particularitățile aptitudinilor, care sunt atrase în procesul de creație în diferite etape ale sale. Este necesară nu numai persoanelor cu profesii pur artistice: compozitori, pictori, actori, căci spiritul creativ nu are limită în manifestările sale. Manifestarea creativității în profesii ca pedagog, psiholog este pur și simplu necesară. Dacă înțelegem creația ca un proces specific atras de edificarea noului, atunci creativitatea este privită ca un potențial, o resursă internă a omului ce se manifestă prin refuzarea mijloacelor stereotipe de gândire, prin originalitatea gândirii, prin rapiditate, adaptabilitate, exactitate, bogăția imaginației, simțul umorului, înclinația către valori estetice înalte, gradul de detaliere a problemei etc.

Tema comună a expoziției este peisajul, lucrările fiind o finalitate a unui demers mai complex, care include schițe preliminare, interpretarea și compunerea formelor și culorilor și lucrarea finită. Tehnicile de realizare sunt acrilic pe pânză, colaj și tehnica grafică cu instrumente mixte (marker și liner), iar elementele de limbaj plastic folosite în slujba redării realului, cu imprimări și abordări personale, sunt linia, punctul și pata. Peisajul ca parte din natură care formează un ansamblu artistic se reinventează continuu prin combinarea factorilor naturali cu factorii interiori creatori ai artistului. Acesta poate fi o stare de spirit văzută printr-un peisaj la expresioniști și impresioniști sau un peisaj văzut printr-o stare de spirit la romantici sau clasici. Natura în reprezentările artistice este un mod personal de contemplare, o stare de spirit individuală, unică, specifică sufletului fiecăruia. Cei doi co-

loși ai picturii universale, Van Gogh și Cézanne, au făcut pasul decisiv prin care renunță la considerarea imitației naturii drept scop al artei picturale. Astfel, renunțând la mimesis, artistul este liber să interpreteze un peisaj în orice mod îl percepe sau simte sufletul său, este liber să compună un peisaj, nu doar să-l transpună.

În lucrările de grafică apare simbolul ferestrei, prin care zărim peisajul în plan mai îndepărtat. Fereastra gotică este redată cu aspect decorativ. În ea se încadrează peisajul ca într-o ramă de tablou, dar aceasta are și un rol metaforic, legat de trecerea dinlăuntru către în afară, de la eul interior la realitatea exterioară. Jocurile simbolice sunt un element obligatoriu al oricărei creații plastice, pentru că limbajul artei plastice este profund simbolic, iar culoarea, formele, linia, volumul și alte elemente ale sale au un sens profund și polisemantic, chiar dacă în parte nu este conștientizat. În lucrările de pictură (culoare), profesorul îndrumător Cristina Băbuță a făcut un experiment, grupându-i pe copii câte doi, trei, în funcție de abilitățile lor, cerându-le să facă o lucrare în echipă. Pornind de la o culoare de bază, ei au interpretat și redat, în funcție de capacitatea fiecăruia de a alătura culorile sau în funcție de emoționalitatea personală. Încercarea încărcată de negocieri, conflicte și acorduri între ei le-a îmbogățit experiența, i-a făcut să se cunoască mai bine unii pe alții, să se aprecieze mai mult, să comunice mai bine și, în final, să se bucure împreună de realizarea lor.

Anca Băbuță susține că pentru elevi este important să își expună lucrările, deoarece reprezintă o încununare a eforturilor lor, le dă posibilitatea autoevaluării, îi încurajează la autodepășire și le dă un plus de motivație în continuarea muncii.

Sala de lectură Periodice a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare

Elena ȘTREANG

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Motto: „Acolo unde ești se află întreaga lume”.

(William Shakespeare)

Sala de lectură Periodice a fost gândită și structurată pe reviste din toate domeniile, ziare plus colecția de acte normative. Spațiul generos, pus la dispoziția cititorilor din anul 2003, ca răspuns la cerințele complexe și diverse de studiu și informare, este amenajat după principii de organizare moderne, la etajul I al bibliotecii, ușor accesibil utilizatorilor, fiind destinat consultării pe loc a documentelor. Publicațiile seriale constituie, alături de fondul de carte și documente audio, un însemnat capitol al colecțiilor Sălii de lectură. Colecțiile cresc în fiecare an, atât prin adăugarea la diferitele titluri deținute a numerelor din anul care s-a scurs, cât și prin apariția de titluri noi, achiziționate sau primite prin donație. Catalogul electronic constituie un mijloc facil de găsire a informațiilor referitoare la colecțiile de publicații periodice deținute de bibliotecă, colecții care sunt pregătite pentru cititorii de azi și pentru cei ce vor urma.

Elena Ștreang

Secția are abonamente la principalele periodice locale și naționale, la reviste de cultură românești, la reviste de specialitate, la Monitorul Oficial – partea I (suport tradițional și suport electronic), partea a III-a, precum și publicații în limbi străine (franceză, germană, maghiară, ucraineană). Sala de lectură Periodice deține peste 250 de titluri de reviste și ziare (locale și centra-

le) editate în țară și străinătate. Astfel că avem aproximativ 4.000 de titluri de reviste și ziare și peste 30.000 de unități de bibliotecă. Fondul de publicații periodice a fost creat pentru a satisface cât mai bine cererile cititorilor, atât pentru informarea curentă în domeniul vieții social-politice, culturale, cât și în privința realizării și satisfacerii cerințelor profesionale. Această secție este destinată tuturor categoriilor de utilizatori, oferă acces liber la raft pentru ultimele numere de ziare și reviste, permite consultarea numerelor anterioare din colecție și pune la dispoziția utilizatorilor două calculatoare pentru a beneficia de informațiile oferite de programul Lex Expert, dispunând de 25 de locuri pentru lectură. Totodată, bibliotecarii secției asigură asistența, instruirea și îndrumarea utilizatorilor în procesul de căutare, regăsire/identificare și/sau selectare a informației, oferă cititorilor referințe prin e-mail, răspund solicitărilor la distanță, furnizând informații telefonic. Periodic, suntem solicitați de cei interesați de ocuparea unui loc de muncă (în special de persoane din categoria de vârstă 26-40 de ani), în toate domeniile de activitate, dat fiind faptul că bibliografia prevăzută pentru pregătirea acestora cuprinde și acte normative, pe care instituția noastră le pune la dispoziția utilizatorilor.

Toate activitățile de bibliotecă, începând de la achiziție, prelucrare, așezare la raft, circulația periodice, constituirea în volum (lunar, trimestrial, anual), crearea volumelor la legătorie, păstrarea lor în spațiile de depozitare sunt părți componente ale procesului de conservare menit să asigure supraviețuirea pe termen lung a colecțiilor. Fondul existent acoperă toate domeniile cunoașterii: literatură, geografie, istorie, medicină, religie, științe juridice, biblioteconomie etc. Fiind unul dintre produsele caracteristice societății moderne, presa ocupă un loc important în cererile de lectură ale utilizatorilor, mulți cititori făcându-și un obicei din a lectura zilnic presa. Ca efect al condițiilor economice, fondul legislativ este tot mai solicitat și, pe lângă generoasa colecție de monitoare oficiale, culegeri de legi și

decrete pe care o deținem, am apelat la resursele tehnologiei moderne, facilitând obținerea informației în mod rapid și precis prin copiere pe suporturile de memorie digitală de tip stick, trimitere prin poșta electronică, scanare sau imprimare pe hârtie. Accesul la internet asigură obținerea și oferirea informațiilor tot mai variate care ne sunt zilnic solicitate.

Pentru punerea în valoare a fondului bibliotecii și a stimulării interesului pentru reviste, organizăm periodic expoziții prilejuite de diferite ocazii: zile internaționale, sărbători religioase, omagierea personalităților etc. De asemenea, avem și două expoziții cu caracter permanent:

- Selecție de publicații de cultură curente din Colecția Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”
- Publicații ale Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”: *Familia română* (revistă trimestrială de cultură și credință) și *Bibliotheca Septentrionalis* (publicație semestrială).

Utilizatorii noștri sunt elevi, studenți, cadre didactice, masteranzi, doctoranzi, liber profesioniști. O pondere importantă (mai constantă, indiferent de perioada anului) este cea din rândul pensionarilor, care își petrec timpul în cel mai plăcut mod, citind, mărturisindu-ne că pentru ei Biblioteca noastră e o a doua casă, iar noi, bibliotecarii, suntem parte din familia lor. Spațiul silențios al lecturii, unde tăcerea impusă nu e apăsătoare, ci depozitează o energie neașteptat de plăcută, este spațiul care îmbogățește viața multor oameni, beneficiari, aș spune, de drept, ai acestei instituții deținătoare de patrimoniu cultural.

Reușita și buna funcționare a oricărui serviciu de bibliotecă depinde în mare măsură de atașamentul bibliotecarului față de instituție, iar pentru a o sluji cât mai bine este necesară continua pregătire și perfecționare profesională a noastră. El, bibliotecarul, utilizează toate oportunitățile oferite de nobila-i muncă, lăsându-se ispitit de tainele ascunse în revistele și cărțile al căror conținut nu face decât să îmbogățească tezaurul inimii dornice de frumos și de bine.

Secția Periodice, alături de celelalte secții ale acestei instituții de prestigiu care este Biblioteca Județeană „Petre Dulfu” Baia Mare, își așteaptă cititorii cu dorința de a-i ajuta, de a-i mulțumi, de a-i bucura, căci, până la urmă, asta este menirea noastră: să transmitem semenilor noștri, alături de cunoștințele profesionale, bunătatea și frumosul care fac posibilă existența și coexistența noastră în efemeritatea acestei vieți. În fond, vorba marelui orator francez Jaques Bossuet: „bucuria omului este omul”!

Educație și spiritualitate în biblioteca școlară

Olimpia GROSS

Bibliotecar la Școala Gimnazială „Lucian Blaga”

Olimpia Gross

Dostoievski zice că „dacă a rămas ceva în lumea noastră care să ne amintească de frumusețea raiului, e frăgezimea frunzelor de primăvară, e ciripitul păsărelelor și ochii copiilor. Dați-mi toată viața ochii unui copil și nu voi mai vedea altceva decât lumina fericită a raiului dumnezeiesc”.

Iar Sfântul Ioan Gură de Aur ne spune: „Nu există artă mai frumoasă decât arta educației. Pictorul și sculptorul fac doar figuri fără viață, dar educatorul creează un chip viu; uitându-se la el, se bucură și oamenii, se bucură și Dumnezeu”.

E un fapt recunoscut de toți că omenirea se află și în această epocă într-un proces de rapidă transformare, de progrese uluitoare. Evidente sunt întâi progresele științei și tehnicii, care-și pun pecetea asupra multor segmente ale vieții omenești. Știința pătrunde tot mai adânc în cunoașterea lumii, descoperind legi noi, energii nebănuite. Vremea noastră e și vremea tineretului – mereu o lume veche apune, o lume nouă își caută formele de viață, pulsul ei zvâcnește în venele celor tineri, puls iuțit de neliniște, întretăiat de nesiguranțe, biciuit de enigme. Neliniștea generației vechi se trans-

formă în suspine după o lume care amurgește, zbuciumul generației noi este plin de speranțe aruncate înspre lumea care vine. Bine ar fi să nu uite că tot ceea ce e vechi a fost odată nou.

Copiii de azi, este clar, nu seamănă cu noi, copiii de acum 30-40 de ani. Din păcate, trebuie să recunoaștem: credem atât de mult în cele ce se văd și se pot pipăi. Noi credem că lumea aceasta trebuie cultivată numai pentru ea. Copiii noștri sunt încredințați că lumea trebuie cucerită cu orice preț, chiar cu orice primejdii. Fiecare epocă a avut luptele, biruințele și înfrângerile ei. Problema educației și a spiritualității tineretului de azi trebuie să fie, în această epocă ce o trăim, una vitală. Viața nu este perfectă, dar trebuie să-i faci față, nu ai de ales. Însă poți să alegi felul prin care să treci prin ea. E important să știi, să devii, să fii în această lume ce aproape mereu dorește „să aibă”, nu „să fie”. Fiecare generație se crede mai inteligentă decât cea dinainte și mai înțeleaptă decât următoarea. Dar e bine să știi cine ești, tu să alegi ce ești și nu altcineva să o facă în locul tău, iar lumea mirifică a cărții ne poate ajuta în acest sens. Cărțile nu ne reproșează niciodată că îmbătrânim. Cartea devine astfel un prinos, o ofrandă, rod al jertfei celor care s-au ostenit să-i dea viață.

Sădirea în copiii noștri a dragostei de carte e mirabila legătură care ne dă certitudinea păstrării tradiției, cu toate magicele ei coordonate: familia, neamul, religia și școala. Este foarte greu în lumea aceasta a tehnologiei să-l aduci pe copil la plăcerea de a răsfoi paginile unei cărți. Plutarh zicea: „Capul copilului nu este un vas pe care trebuie să-l umpli, ci o făclie pe care trebuie să o aprinzi care apoi să lumineze cu lumină proprie”.

Cartea nu este un obiect lipsit de viață, static, inert, modest și umil pe un raft de bibliotecă. Ea, cartea, prinde viață, însuflețește cu fiecare deschidere, se hrănește și crește din lumina ochilor celui ce o citește.

Problema educației s-a situat mereu în planul preocupărilor spirituale de veacuri, chiar și datorită varietății scopurilor pe care și le-a conceput omenirea într-o anumită perioadă. Educația a fost mereu privită ca o putere pusă în slujba realizării scopurilor precise. Sigur, educația nu este atotputernică, doar că în ea și prin ea se pot obține adevărate comori. Ce era de neconceput acum 30-40 de

ani, se întâmplă azi: copilul intră în bibliotecă și se întâlnește cu informația spiritual-religioasă. E important cum o oferi și, mai ales, să nu exagerezi cu ea. Ceea ce s-a așezat odată cu temei în ființa lor morală nu dispare, aceasta va ieși la lumină oricât de târziu.

Așa cum vedem din Sfânta Scriptură, „Cartea Cărților”, Dumnezeu a făcut lumea prin Cuvânt, iar apoi, după ce și-a ales un popor, a pus Cuvântul său înscris pe lespede de piatră: „Decalogul”. Sute de ani mai târziu, evreii erau cucerți de romani, primul lucru ce l-au salvat fiind sulurile scrise cu istoria poporului lor. În Evanghelia de la Matei avem șirul neîntrerupt al neamului lor: „Genealogia umană a Mântuitorului”. Este incredibil să știi, iată, cu exactitate cine ești și de unde vii. Dacă copiii de altădată nu ar fi fost educați de oamenii bisericii, „după” și „din” cărțile bisericești și în funcție de valorile, idealurile și nădejile bisericii, noi, cei de azi, nu am mai fi ceea ce suntem. Școala și biserica rămân instituții fundamentale în societate, ele nu se exclud, nu-și fac concurență, indiferent de slujitoriilor lor vremelnici. Școala și biserica trebuie să fie împreună în procesul de educare a elevului, care nu rămâne pentru totdeauna elev.

Biblioteca școlii trebuie să aibă carte cu conținut religios: *Sfânta Scriptură, Biblia pentru copii, Istoria bisericii, Viețile sfinților, Enciclopedia religiilor, Atlas biblic*. În biblioteca școlii poate fi aflat Dumnezeu, pe care copilul să-l descopere și să-l poarte în sine în viața de zi cu zi. De aceea, trebuie să susținem ca școala și biserica să colaboreze pentru educația armonioasă, reală și de perspectivă a omului care pentru o anumită perioadă a vieții este și copil. Principalul este ca prin educație și spiritualitate să-i facem pe copiii noștri să rămână la fel de tineri și de frumoși, și mai ales optimiști, iar pentru tot ce vor trăi și vor cunoaște aici, în școală, nu va exista niciodată un „la revedere”, ci întotdeauna „mulțumesc”, măcar pentru faptul că vor fi învățați *a fi oameni*.

Spun atât de frumos aceste versuri:

*Învăț să vezi,
Învăț să simți,
Învăț să auzi și să iubești.*

*Învăț să râzi,
Învăț să plângi,
Învăț să cânti și să trăiești.*

*Învăț să vii,
Învăț să pleci,
Învăț să uiți,
Învăț să înveți.*

*Învăț să știi,
Să dăruiești
Și să primești.
Învăț să fiu.*

Oare nu găsim aici mesajul școlii și al bisericii?

E mult? E puțin? Viitorul o va arăta, însă eu cred că azi, pentru copiii noștri, este „Totul”.

Sfântul Apostol Petru

Mărturie a iubirii și iertării divine, sau: „Între lepădare și mărturisire”

Pr. dr. Mihai PETIAN

Mihai Petian

Evanghelia a patra descrie o perioadă a activității lui Hristos înainte ca El să-și fi început propovăduirea în Iudeea. Putem considera că acesta este momentul când Andrei îl prezintă pe fratele său, Petru, lui Hristos (*In.* 1, 41). Acest fapt explică răspunsul Apostolului la chemarea făcută de Hristos pe țărmul lacului Ghenizaret: „Și lăsându-și mrejele a mers după El” (*Mc.* 1, 18). Numele original al lui Petru a fost Simon (*In.* 1, 42), nume găsit atât la evrei (în cele 12 seminiții: Ruben, Simon, Levi, Iuda...), cât și în lumea greacă, unde Simon înseamnă semn sau minune. Iisus i-a dat numele aramaic Chefa, tradus în latină Petros, Petru, necunoscut anterior ca nume propriu. Sf. Marcu îl va numi mult timp cu numele Simon apoi Simon Petru (*Mc.* 3, 16), abia mai târziu, din când în când, Petru.

Sf. Petru a fost primul în listele chemării la apostolat. El face parte din grupul celor trei apostoli mai apropiați ai Învățătorului. Devotamentul său excesiv, am putea spune datorat unei firi vulcanice (*Mt.* 14, 28), îl face purtătorul de cuvânt al celor doisprezece (*Mt.* 15, 15).

În timpul cercetărilor lui Iisus, Sf. Petru nu a reușit să se ridice deasupra provocărilor, ci a fost stăpânit de ele. Iisus îl va avertiza mai dinainte că nu va putea să-L urmeze „acum” (*In.* 13, 36-37), dar îl va urma mai târziu. Ioan îl urmează pe Iisus, el cunoscându-se, în timpul Procesului Mântuitorului, cu marele preot, intră chiar și în curtea Templului, apoi pune un cuvânt bun pentru a-l lăsa și pe Petru să intre aici.

În curtea Templului, potrivit Evangheliei după Ioan, are loc lepădarea Sfântului Petru: „Atunci slujnica portăreasa¹ i-a zis lui Petru: „Nu cumva ești și tu dintre ucenicii omului acestuia?”, iar el a zis: „Nu sunt” (*In.* 18, 17). Lepădarea lui Petru primește o dimensiune abisală a replicii prin cuvintele: „Nu sunt” (*In.* 18, 17). Aceasta poate fi pusă față-n față cu afirmația identității Lui Iisus de către El Însuși „Eu sunt” (*In.* 18: 5-8). Aici Sf. Petru este interogată în timp ce se încălzea la niște *cărbuni aprinși*. Apare motivul vechi testamentar al cărbunelui aprins. Mai târziu, după Înviere, Hristos i se va arăta lui Petru din nou lângă niște cărbuni aprinși (*In.* 21, 9), care ne aduc aminte de cărbunele aprins adus de la altar lui Isaia, atunci când își recunoaște păcătoșenia și când Îl vede pe Domnul șezând în slavă uimindu-se de cuvintele: „Iată s-a atins de buzele mele și va șterge fărădelegile mele” (*Is.* 6, 7)².

Răspunsul Sf. Petru „Nu sunt”, la prima interpelare a desființat apartenența la manifestarea și calitatea omenității desăvârșite a ființei, căci întrebarea ce i se pune Sfântului Petru vizează Omul. Prin acest răspuns își neagă legătura ființială, mai exact se des-ființează, în sensul cel mai jos cu putință. Renegarea lui Petru în Evanghelia după Ioan este mai impresionantă față de expunerea din Evangheliile sinoptice Matei, Marcu și Luca, pentru că Petru nu este arătat ca un ucenic speriat care Îl urmează pe Hristos de departe. Nici situația nu era de așa natură să-și riște viața dacă ar spune adevărul³.

¹ τῆς θυρωρῆς – portăreasă. Sf. Ioan preia probabil cuvântul de la Sf. Evangelist Marcu (14, 66), care nu o prezintă ca portăreasă, ci ca pe o slujnică a marelui preot. Dacă în versetul 16 vorbește doar de portăreasă, în versetul 17 apar ambele denumiri: slujnică portăreasă – ἡ παιδίσκη ἡ θυρωρῆς.

² Pr. prof. John Behr, *Crucea lucrează în lume*, trad. Dragoș Dască și Adela Lungu, Editura Doxologia, Iași 2016, p. 64.

³ Massey H. Shepherd, Jr., *The Gospel according to John*, în *The Interpreter's One-Volume Commentary on the Bible*, Nashville Tennessee, SUA, 1971, p. 725.

Sf. Chiril al Alexandriei găsește o justificare a lepădării lui Petru: „Petru neagă și îndepărtează de la sine această învinuire, nu fiindcă se temea să fie prins, nici că se temea să mărturisească adevărul, ci fiindcă socotea răbdarea de cele nevrute ca fiind un lucru secundar și mai puțin important, decât a fi împreună cu Hristos. Deci greșeala lui este din iubire, nu provine dintr-un gând viclean, ci demonstrează dorința lui fierbinte de a fi împreună cu Hristos”⁴.

La a doua întrebare „Nu cumva ești și tu dintre ucenicii *Lm*? (*In.* 18, 25), prin răspunsul „Nu sunt” Petru își neagă apartenența la aura divină, pentru că întrebarea vizează numele divin prin cuvântul: „*Lm*”. Cuvânt ce corespunde, în toate tradițiile autentice, cu suportul marelui nume al Lui Dumnezeu. Simon Petru, paradoxal, era cel mai capabil să aducă mărturisire binelui (*Mt.* 16, 16) care i l-a făcut Iisus, însă Sf. Petru continuă să susțină contra-mărturisirea. Opoziția lui Petru apare și mai gravă în Evanghelia după Ioan, tocmai prin faptul că el este ucenicul care s-a arătat pregătit pentru orice primejdie, care i-a tăiat urechea servitorului Malhus (*In.* 18, 10)⁵.

Răspunsul din a treia lepădare, în Evanghelia după Ioan, aproape că nu se mai aude. Evanghelistul scrie: „Atunci Petru din nou s-a lepădat și îndată a cântat cocoșul” (*In.* 18, 26). Acesta a fost termenul final al lepădării. Sf. Luca este evanghelistul precizării lucrurilor până în amănunt, el spune: „Și îndată încă vorbind el a cântat cocoșul (*Lc.* 22, 60). Cuvintele de lepădare suferă o extincție în cântatul cocoșului, care face posibilă „mica apocalipsă” (descoperire) a lui Petru. Într-adevăr, după cântatul cocoșului: „Întorcându-se Domnul a privit spre Petru (*Lc.* 22, 61). Aici și acum începe *metanoia* lui Petru, începe anamneza: „Și-a adus aminte de Cuvântul Domnului” (*Lc.* 22, 62), anamneză care rupe zăgazul apelor superioare: „Și ieșind afară Petru a plâns cu amar” (*Lc.* 22, 62).

Răspunsurile lui Petru sunt răspunsuri de dezidentificare precipitată în adânc. Acest „nu sunt” este ultimul *arcan*, mister, în sensul de limită concentrică la hotarul manifestării. Este ecoul final golit de ultima vibrație a Cuvântului. Este strigătul de moarte a *sinelui*, separat de *Sinele*, prin nerecunoaștere: „Nu-L cunosc” (*Mt.* 26, 70). Nu se poate spune că aceste trepte ale lepădării de Ființă sunt parcurse de Sf. Petru din proprie inițiativă. El este mereu provocat să le coboare. Toți cei ce au slujit lumii, începând de la slujnica porții până la slugile înaltului arhieru, îl împing să se lepede de Hristos, pe toate treptele de manifestare. Presiunea asupra Apostolului este pe măsura iubirii declarate: „Dacă toți se vor poticni... eu nu mă voi poticni. Chiar dacă ar fi să mor împreună cu Tine, de Tine nu mă voi lepăda” (*Mt.* 26, 33-35). Astfel că Sf. Petru devine contra-pildă pentru cei ce-și pun nădejdea în jurăminte omenesti.

Cuvintele „Eu sunt” și „Nu sunt” nu arată o simetrie polarizantă a manifestării, ci o simetrie a lipsei de identificare ființială a omului, împinsă la limita existenței. Cuvintele „Nu sunt” reprezintă cea mai îndepărtată umbră a cuvintelor „Eu sunt”. Sf. Petru într-adevăr Îl va urma pe Domnul „de departe” (*Lc.* 22, 54), până ce Domnul îi va da consistența iubirii (*In.* 21, 15-17).

Șocul confruntării cu identitatea lui Iisus răstoarnă nu numai ostașii lumii profane, ci pe toți luptătorii care-și consumă eforturile în devenire. Prin tăierea urechii (*Lc.* 22, 50), Sf. Petru face efortul să anihileze, să anuleze auzirea identității supreme a cuvintelor: „Eu sunt”. Dar Iisus, prin vindecarea urechii, nu a lipit urechea veche, ci „Atingându-se de urechea aceuia l-a vindecat” (*Lc.* 22, 51), a făcut ca să fie auzit adevărul „Eu sunt” până la marginile lumii⁶.

Sf. Petru, deși s-a lepădat de Domnul, nu a cerut nimic în schimb, nu s-a lăsat ștrangulat de materie, de ceea ce a fost punga cu bănușii câștigată de Iuda în schimbul sărutului dat lui Iisus în grădina Ghetsimani. La Sf. Petru haina iubirii nu a fost tranzacționată și vândută, deși a fost dezbrăcată prin acel „Nu sunt”. Mântuitorul o răscumpără și o redă îmbogățită apostolului atunci când îl întreabă: „Simone, fiul lui Iona, Mă iubești tu mai mult decât aceștia?” (*In.* 21, 15).

Sfântul Petru răstoarnă tripla sa renegare. Evanghelistul Luca precizează că Petru, odată revenit, „i-a întărit pe frații săi” (*Lc.* 22, 31-34). Această revenire este legată de prerogativa lui Petru de a fi

⁴ Sf. Chiril al Alexandriei, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, trad. pr. prof. dr. Dumitru Stăniloae, în *PSB*, vol. 41, București, 2000, p. 1084.

⁵ Raymond E. Brown, **S.S.**, Joseph A. Fitzmyer, **S.J.**, Roland E. Murphy, **O. Carm.**, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, vol. IX, trad. pr. Dumitru Groșan, Târgu-Lăpuș, 2007, p. 125.

⁶ Roxana Cristian, *Lepădarea lui Petru*, în *Rațiunea Mistică – Revistă de Spiritualitate Ortodoxă*, nr. 1-2/2003, p. 42-44.

primul care l-a văzut pe Domnul după Înviere (*I Cor.* 15, 14). Evanghelia însă leagă iubirea lui Hristos de observarea poruncilor Sale (*In.* 14, 15; 15, 10)⁷.

Prima întrebare a devenirii este „Simone, fiul lui Iona, mă iubești tu mai mult decât aceștia?” (*In.* 21, 15).

Deși întrebarea poate ridica controverse, Petru a răspuns: „Da, Doamne, Tu știi că te iubesc”. Zis-a lui Iisus: „Paște mieluşei mei” (*In.* 21, 15). Pentru a înțelege răspunsul, îl punem în paralelă cu întrebarea din pilda celor doi datornici: „Care dintre cei doi îl va iubi mai mult”, răspunzând, Simon a zis: „Cred că acela căruia i s-a iertat mai mult”. Iar Iisus a zis: „Drept ai judecat” (*Lc.* 7, 36-43). Apoi, despre femeia păcătoasă care îi ungea picioarele lui Iisus cu mir, El îi spune aceluiași Simon: „De aceea, îți spun: iertate îți sunt păcatele ei cele multe, fiindcă mult a iubit. Iar cui i se iartă puțin, puțin iubește” (*Lc.* 21, 15).

A doua întrebare de reintegrare nu mai este comparativă (*In.* 21, 16), iar Petru consimte recapitularea iubirii. Simte deplinătatea iubirii centrale dintre eu și Tu. După Martin Buber, Eul nu există într-o relație doar cu sine, nu există în sine, ci întotdeauna în relația cu Tu sau spre El⁸.

La a treia întrebare: „Simone, fiul lui Iona, mă iubești tu pe Mine?” simțim o ușoară poticnire (*In.* 21, 17). Petru se face că nu știe, că nu înțelege de ce îi este pusă la încercare a treia oară iubirea. Răspunsul este născut din durerea întristării. De data aceasta Sf. Petru nu mai pune acel „Da” limitativ, înaintea cuvântului „Tu știi”. El prin durere își înlocuiește egoul său limitativ și răspunde: „Doamne, Tu pe toate le știi, Tu știi că te iubesc”. Se poate subînțelege aici, înaintea răspunsului explicit, un „Nu eu sunt cel ce le știe pe toate”. Se subînțelege aici o neștiință, alta decât aceea din noaptea lepădării. Se pot întrevădea la-nceput și trepte ale scării iubirii preamenești a lui Petru. Astfel că negările cunoașterii „Nu-L cunosc” și ale ființării „Nu sunt” sunt acoperite de „Da”-ul iubirii. Abia apoi se face simțită starea dăruirii totale „Doamne, Tu pe toate le știi”.

Iisus declară că Sf. Petru își va menține promisiunea făcută mai înainte (*In.* 13, 37-38) de a-L urma pe Iisus până la moarte, lucrul prevestit de Iisus: „Adevărat, adevărat îți spun: Când erai mai tânăr te încingeai singur și umblai unde voiai; dar când vei îmbătrâni, îți vei întinde mâinile și altul te va încinge și te va duce unde tu nu vrei” (*In.* 21, 18).

Pe măsură ce Sf. Petru parcurge treptele iubirii, Domnul îi predă funcțiile iubirii ascendente. Păstoritul și păscutul: „Paște mieluşei Mei” arată nu numai rolul de îndrumător în vârstele ființei, de la starea inocentă de mieluşei la starea roditoare de turme cuvântătoare: „Paște oile Mele”, ci și de cunoscător al gradelor iubirii creaturii față de Creatorul său. Astfel că, spune Sf. Chiril al Alexandriei, prin cuvântul Domnului „Paște oile Mele” înțelegem înnoirea Apostolatului dat lui Petru, înlăturându-se osânda greșelilor, depărtând lipsa de curaj, pricinuită de slăbiciunea omenească⁹. Astfel că Sf. Petru urcă printr-o luptă continuă exterioară și interioară treptele iubirii pentru Dumnezeu. Sf. Ioan Evanghelistul, după ce și-a plecat capul pe inima lui Dumnezeu, nu numai că a simțit iubirea Lui, dar a și mărturisit-o: „Întru aceasta este iubirea: Nu pentru că noi L-am iubit pe Dumnezeu, ci pentru că El ne-a iubit pe noi” (*I In.* 4, 10).

Pentru mulți analiști momentul în care îngerul cere să fie anunțat și Sf. Petru de Învierea Sa: „Mergeți însă să spuneți ucenicilor Săi și lui Petru” (*Mc.* 16, 7) demonstrează începutul reabilitării, după Înviere. După Înviere Mântuitorul i se arată personal lui Petru: „Și s-a arătat lui Chefa, apoi celor doisprezece” (*I Cor.* 15, 5), ceea ce dă o importanță semnificativă. În acest caz, Sf. Pavel recunoaște autoritatea Sfântului Petru folosind o formulă uzitată după Înviere (*Mc.* 16, 7)¹⁰. Sf. Teofilact al Bulgariei are o explicație deosebită în acest sens: „Aceste cuvinte au fost rostite de Iisus pentru că Petru trebuia să vadă Învierea. Petru a fost cel ce L-a mărturisit cel dintâi (*Mt.* 16, 16), tot el este cel care se lepădase de Hristos, dar Hristos i-a arătat că El nu S-a lepădat de Petru”¹¹.

⁷ Raymond E. Brown, S.S., Joseph A. Fitzmyer, S.J., Roland E. Murphy, O. Carm., *op. cit.* p. 144.

⁸ M. Buber, *I and Thou*, London 1947, p. 46.

⁹ Sf. Chiril al Alexandriei, *op. cit.*, p. 1180.

¹⁰ Pr. dr. Mihai Petian, *Epistola I către Corinteni a Sf. Apostol Pavel*, Introducere, traducere și comentariu, Editura Andreiană, Sibiu, 2016, p. 252.

¹¹ Apud Pr. dr. Mihai Petian, *op. cit.*, p. 252.

Cum scriem istoria?

Doru SICOE

P. P. Panaitescu

Motto: După cum opera unui mare artist este eternă, dar altele sunt mereu laturile deosebite pe care le admiră generațiile succesive, așa și trecutul omenirii este luminat mai mult în anume aspecte sociale ale lui de curiozitatea științifică și de interpretarea istorică a diferitelor epoci.

(P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*¹)

Din timp în timp, o nouă generație, care vine cu forțe proaspete și entuziasm, se întreabă cum să scrie o istorie mult mai plăcută la citit și mai ușor de receptat, ce elemente noi ale discursului istoric atrag și care e cel mai bun raport între scris și imagine în cadrul unei lucrări. Un celebru caz, din perioada interbelică, este concurența dintre Nicolae Iorga, pe care istoricii comuniști l-au desemnat, cam pripit, în 1970, drept cel mai mare istoric al românilor, și unul dintre elevii săi, care-l critica încă din anii studenției, Constantin C. Giurescu. Iorga s-a enervat foarte tare când, în anii '30 ai secolului trecut, Giurescu a scos celebra lui sinteză de *Istoria Românilor*, admirabil scrisă și îmbinată în chip strălucit cu hărți și imagini, care a reapărut o dată chiar și în perioada comunistă (într-o formă cenzurată) și în nenumărate ediții după 1989. În *Memoriile* sale, retipărite și după 1989 prin grija fiului său Dinu, Constantin C. Giurescu relatează atitudinea fostului său profesor. Seniorul, ros de invidie și resentimente, s-a dedat la josnice atacuri publice la adresa lui Giurescu și a reușitei sale, nefăcând decât să crească și mai mult vânzarea lucrării amintite. Și asta se întâmpla într-o vreme când cărțile lui Iorga, tipărite de tipografia proprie, într-un dispreț total față de legea capitalistă a cererii și ofertei, zăceau nevândute pe rafturile librăriilor. De la acest aspect se crease impresia falsă că istoria nu se citește, nu e căutată, iar Giurescu, când acceptase comanda ministerială de a scrie o istorie a românilor în viziune proprie, nu a făcut altceva decât să-și asume un eșec previzibil... Iată că realitatea a demonstrat altceva, lumea fiind chiar avidă de o lucrare bine făcută, bine scrisă, spre deosebire de lucrări ale lui Iorga, ignorate și chiar evitate de cititori.

Într-un fel sau altul, acest conflict între generații este vizibil și azi, căutarea mai binelui în scrisul istoric manifestându-se atât la noi, în România, cât mai ales în Occident. Putem spune acum că principiile de onestitate și corectitudine istorică clamate de tinerii noștri istorici din generația interbelică – trăitori într-o Românie deplină, rotundă – sunt aceleași ca azi, cu România intrată într-o construcție continentală numită Uniunea Europeană.

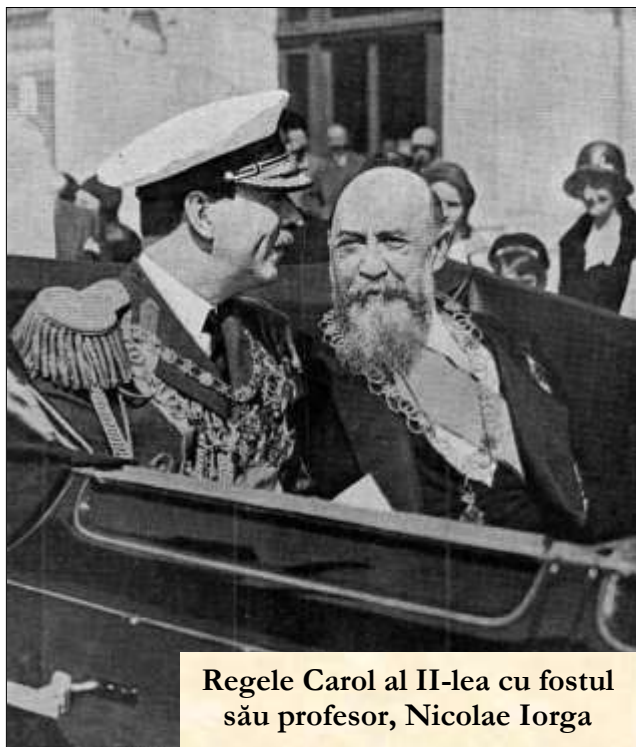
Constantin C. Giurescu

¹ P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 10.

Iorga contra Panaitescu și Giurescu

Conflictul dintre noua generație de istorici români și cea anterioară era mai vechi, manifestându-se mocnit pe parcursul anilor '20. Declarația de război, dacă o putem numi așa, are loc la *Congresul profesorilor de istorie*, ținut la Sibiu, între 5 și 6 iunie 1929, adică la începutul celei mai grave crize economice interbelice. Nicolae Iorga va ajunge chiar prim-ministru în această perioadă tulbură, fără a-și demonstra cu ceva calitățile, cât mai degrabă defectele... Dovedind cât de mare și constantă îi era ranchiuna pe cei tineri, el publică o amplă replică la adresa lor tocmai în 1936, din care surprindem esențialul:

„Iată cum s-a întâmplat ridicarea de steaguri. Am avut fericirea să fiu chiar eu de față când s-a făcut declarația, într-o formă care nu era cea mai politicoasă, dar eu sunt deprins să rabd și lucruri a căror politeță este numai relativă.

Regele Carol al II-lea cu fostul său profesor, Nicolae Iorga

Un număr de profesori de aici, în frunte cu d. Moisil și alții de la București, au participat la adunarea profesorilor secundari de la Sibiu. Eu nu obișnuiesc să mă duc pentru a presida, dar am fost rugat a presida, am fost rugat așa de stăruitor încât am mers. Eu am notele mele de fiecare zi, lucrurile acestea sunt deci însemnate în seara însăși când le-am auzit. Era acolo și Mitropolitul Ardealului și o mulțime de lume foarte bucuroasă. Români cari abia se treziseră la libertate, așteptau să vadă în adunarea istoricilor români o perfecție înțelegere, o solidaritate, o glorificare în același timp a studiilor istorice și a scopului la care, ori de vor istoricii, ori de nu vor, studiile istorice ajung totdeauna: acea sporire a puterilor sufletești de care vorbiam. Era tânărul domn C. C. Giurescu și lângă el tânărul domn Panaitescu. S-a ridicat d. Panaitescu și a spus exact aceste lucruri pe care le veți auzi: «Domnule profesor, dv. ați purtat o luptă de caracter național, ați căutat să ajungeți la o Românie unită. Ați ajuns, dar pentru aceasta istoria a trebuit să fie forțată și puțințel

falsificată. Acum noi avem România aceasta deplină: nu mai este nevoie să falsificăm și să mințim. De acum înainte, noi trebuie să fim obiectivi, să spunem și lucrurile bune și lucrurile rele din trecutul nostru, să le spunem așa cum au fost. Și, pentru că noi avem de gând să scoatem o revistă, vă rugăm să interveniți la Ministerul Instrucțiunii Publice pentru ca să fim ajutați la scoaterea acestei reviste».

Nu se poate ceva mai amabil decât, pe de o parte, să te faci falsificator și, pe de altă parte, să te roage să intervii la Ministeriu pentru ca să-ți servească în revistă, la trei luni de zile, certificate de falsificator. M-am ridicat și am spus: «Eu n-am credința că am falsificat vreodată istoria poporului meu pentru a-l servi, dar să zicem că eu am comis acest păcat pe care aveți bunăvoința să mi-l arătați; dar eu sunt dator să apăr pe prietenii miei morți, pe Ioan Bogdan și pe Dimitrie Onciul. Pe oamenii aceștia nimeni, nici dușmanii lor cei mai răi, nu pot să-i înfățișeze ca pe niște falsificatori ai trecutului românesc. Iar, în ce privește stăruința la Ministeriu pentru revistă, sunt gata să mă duc să stăruin». N-a fost nevoie să mă duc să stăruin, pentru că partea aceasta din tineret și-a și făcut imediat revistă. Revista a apărut anunțând că până acum s-a făcut istorie falsă și istoria cea adevărată începe de acum, că până acum s-a făcut istorie politică, dar istorie culturală, socială niciodată².

Tinerii nu s-au bazat oricum pe iluzoriul sprijin al lui Iorga, care nu a mai venit, chiar dacă ajunsese deja prim-ministru al României, ci au scos revista în anul 1931, an de plină criză economică, lipsuri și drame. Ei își motivau acțiunea astfel:

„Reconstruirea trecutului românesc a fost și este încă terenul a nenumărate controverse și lupte pornite adesea din anume interese politice. De aceea revista noastră își va impune ca primă datorie respectarea strictă a adevărului.

² Nicolae Iorga, *O școală nouă istorică. Conferințe ținute la „Liga Culturală”*, București, Maiu 1936, p. 14-16.

Istoria nu trebuie strămutată pe planul luptelor politice și sociale. Ea trebuie să le lămurească, nu să fie în slujba lor. Numai o atitudine perfect obiectivă poate da garanția unor rezultate științifice necontestabile. Din punct de vedere național ca și individual, adevărul nu poate niciodată păgubi; el aduce dimpotrivă întotdeauna foloase reale. Între patriotism și obiectivitate nu există antinomie. (...)

Preocuparea de adevăr ne impune cercetarea adâncită a amănuntelor. Pentru cine știe să vadă, în amănuntul cel mai mic se ascunde generalitatea. Numai pe această temelie se poate realiza o sinteză.

Necesitatea unei critici competente, oneste și severe, prezentată în același timp într-o formă urbană, este imperios simțită în toate domeniile științei românești și mai cu seamă în istoriografie. De altfel, și specialiștii cei mai riguroși nu pot decât să câștige din controlul permanent al unei critici cinșite, aceasta fiind una din condițiile esențiale ale progresului științei. Revista Istorică Română va da, deci, o mare extindere recenziilor critice, supunând unei cercetări amănunțite cărțile și articolele mai însemnate cu privire la istoria noastră”³.

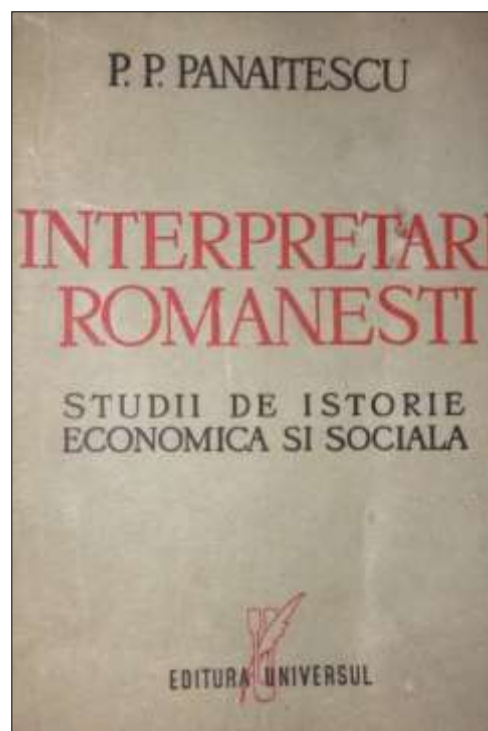
Cel mai important rol al unei asemenea reviste a fost unul psihologic: ea a eliberat pe deplin personalitatea celor publicați, oferindu-le o încredere maximă în condeiele lor. Cea mai strălucită operă ieșită din acest experiment constructiv a fost chiar acea sinteză de istorie a românilor scoasă de Constantin C. Giurescu, de care aminteam la început.

Această perioadă se încheie în 1947 cu lucrarea *Interpretări românești*, de P. P. Panaitescu, azi lectură fundamentală pentru toți studenții la Istorie. Venind în evidență contradicție cu mentalitatea întruchipată de N. Iorga, Panaitescu precizează: „Un fals patriotism declamator împiedica pe istorici să privească lucrurile în chip științific: nu era îngăduit să spui că slavii au format boierimea română, că românii nu se aflau pe drumul de pătrundere al turcilor spre Europa centrală. Ne amintim cum un bătrân învățat⁴ ne spunea că s-a făcut istoric pentru a sluji cauza românismului. *Dacă aș fi avut convingerea că slujesc cauza românismului făcând fizică, aș fi făcut fizică*, spunea el și adevărul științific nu-l neliniștea. „Dar avem și noi sinceritatea noastră: dacă aș fi avut convingerea că făcând istorie trebuie să slujesc *cauza românismului*, mi-ar fi fost teamă să fac istorie. Este, însă, și un alt patriotism decât cel declamator și propagandistic: cel constructiv și științific. **Cei ce slujesc adevărul cu bunăcredință ridică valoarea creației culturale a neamului lor** (subl. n.)”⁵. Și, din această perspectivă, ne putem întreba dacă nu cumva adevăratul patriotism este de regăsit la oameni precum Mircea Eliade, Emil Cioran și Constantin Brâncuși, care, găsind confortul deplinei libertăți a spiritului departe de țara lor natală, au ajuns mari creatori ai culturii universale, ei atingând excelența în domeniul pe care l-au îmbrățișat, nedeziicându-se de originea lor românească...

Conflictul dintre cele două generații de istorici români interbelici a dus la o ascuțire a atenției asupra detaliului istoric și rigorii științifice, plus la o mai bună încadrare a istoriei scrise de români în spiritul european al timpului. Episodul poate fi un model pentru cei de azi, dacă ar fi mai bine cunoscut...

Duelul dintre noua și vechea generație s-a dovedit de fapt foarte productiv în istorie, așa apărând de pildă stilul *secession* la finele secolului al XIX-lea sau, cu câteva decenii mai-nainte, la Paris, „Salonul refuzaților” (1863) revoluționa pictura. Aceste fapte sunt specifice societăților democratice, cu libertate de exprimare și concurență a ideilor, aspect care în România dispare odată cu 1938, când se instaurează dictatura regală.

Libertatea de exprimare în scrisul istoriei reapare abia după 1989, o încercare în acest sens fiind *O istorie sinceră a poporului român*, de Florin Constantiniu. Titlul pare perimat azi, însă, în urmă cu

³ *Cuvânt-înainte* în *Revista Istorică Română*, vol. I, fasc. 1, București, 1931, p. 4-5.

⁴ P. P. Panaitescu se referă evident la N. Iorga, asasinat de legionari în 1940.

⁵ P. P. Panaitescu, *Interpretări românești*, ediția a II-a, p. 10.

două decenii, când apărea prima ediție, titlul era foarte atractiv și comercial, venind după 45 de ani de istorie comunistă, timp în care se făcuse din nou apel la fals și minciună, cum îi reproșa Panaitescu lui Iorga. După cum remarca profesorul Andrei Marga, „sunt multe argumente pentru a spune că istoria are mereu importanță mai mare în societate decât alte discipline. Ea este de fapt coloana vertebrală a conștiinței civice. Scrisul istoric, conștiința de sine și cultura civică sunt lăuntric legate”⁶.

De la conflictul interbelic dintre generații, la conflictul între țările vecine, împrietenite forțat...

Începând din 1944, România cunoaște o nouă ocupație rusească, numită acum sovietică și care impune cu forța un nou sistem de valori, între care „arestarea” istoriei reale era fundamentală. Din păcate, comunismul a făcut din istorie un instrument, adevărul clamat odinioară de P. P. Panaitescu devenind o valoare nefolositoare, chiar stânenitoare. Principiul care stă la baza noii atitudini este cel formulat de celebrul autor britanic George Orwell: *Cine controlează trecutul controlează viitorul. Cine controlează prezentul controlează trecutul*. De acum înainte, istoria devine vector de promovare a ideologiei comuniste, partidul comunist, în ciuda liniei sale antinașionale de la înființare, pretinzându-se acum o culme a evoluției socio-politice a întregii istorii a României.

Un aspect vizibil în scrisul istoric al anilor 1950 este servilismul față de ocupant, vizibil prin cultivarea prieteniei româno-ruse, prin exagerarea unor episoade comune, considerate pozitive, precum prietenia dintre Dimitrie Cantemir și Petru cel Mare și lupta lor contra turcilor în 1711, patriotul Tudor Vladimirescu decorat de ruși, războiul ruso-româno-turc din 1877-78, numit „de Independență” și participarea la războiul împotriva Germaniei, după 23 august 1944. De asemenea, slavilor li se face un loc mai important în istoria noastră medievală, recunoscându-li-se aportul în etnogeneza po-

porului român, un subiect neiubit de Iorga, dar recunoscut ca important de Giurescu și Panaitescu în perioada interbelică. În afară de acestea, acum era perioada când se practica „scrierea explicit ideologică a istoriei”⁷, adevărul istoric fiind denaturat prin raportarea la o anumită clasă socială. „Primii ani ai comunismului românesc sunt marcați de o ideologie antinașională violentă, sigur, sub înfățișarea proclamată de internaționalism proletar, de ideologie internaționalistă, dar de fapt s-a căutat să se lovească, s-a căutat să se nimicească tradiția istorică și culturală a românilor” – spune Lucian Boia⁸. Autorii renumiți de istorie românească trebuiau să dispară. Istoricul Dinu C. Giurescu relatează că atunci când lotul din care a făcut și tatăl lui parte a ajuns la penitenciarul Sighet, în momentul repartizării deținuților, ofițerul care citea lista i-a recunoscut numele și l-a întrebat „Dumneata ești autorul *Istoriei românilor*?”⁹. La răspunsul său afirmativ, acel ofițer al cărui nume n-a fost păstrat de istorie, i-a răspuns ironic: „Acum se scrie altfel istoria românilor”⁹. C. C. Giurescu avea să petreacă mai mult de cinci ani din viața sa în pușcăria comunistă, având totuși norocul să supra-

viețuiască, spre deosebire de marea parte a celorlalți.

⁶ Andrei Marga, *Istoria propriu-zisă. O scriere monumentală*, în cotidianul *Ziua de Cluj*, 10 iulie 2016, online: <http://ziunadej.realitatea.net/editorial/istoria-propriu-zisa-o-scriere-monumentala--148827.html>

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)* – invitat Lucian Boia, Andrei Șaguna TV, pe YouTube, 19 mai 2016, online: <https://www.youtube.com/watch?v=mLMpe0A6xmo>

⁹ Vasile Surcel, *Un scuipat pe memoria tatălui său: Dinu C. Giurescu – argat de lux pe moșia turnătorului „Felix” Voiculescu*, în cotidianul național *Curentul*, marți, 23 octombrie 2012, online: <http://www.curentul.info/2012/index.php/2012102479159/Actualitate/Un-scuipat-pe-memoria-tatalui-sau-Dinu-C-Giurescu-argat-de-lux-pe-mosia-turnatorului-Felix-Voiculescu.html>

Ca istoric, a scrie în vremea comunistă o istorie adevărată, așa cum îți spunea rațiunea și îți cerea etica profesională, „a trăi în adevăr”, cum profund spunea Václav Havel, era practic imposibil. Singura soluție era evadarea din lagărul comunist românesc și scrierea de istorie românească în Occident, așa cum reușește s-o facă Vlad Georgescu, după 1979, anul când a plecat din țară. Deși absolvent de facultate comunistă de Istorie, el scrie în țară o excelentă istorie a istoriografiei comuniste, numită *Politică și istorie: cazul comuniștilor români 1944-1977*, pe care, neavând cum o publica, o oferă ambasadorului american la București, în martie 1977. Va apărea tipărită la München, în 1981, urmată de *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, apărută tot la München, în 1984. Între anii 1983-1988, el este directorul Departamentului românesc al postului de radio „Europa Liberă”, murind se pare prin iradiere radioactivă, după metodă sovietică¹⁰. Cele două titluri au fost publicate în România după 1989, fiind și astăzi valabile și plăcute la citit. Ele dovedesc că forța unei personalități cu gândire eliberată de constrângerea comunistă este rețeta reușitei scrisului istoric. Spunând lucrurilor pe nume, istoricul era mai puternic ca niciodată, iar aura sa tindea spre mitizare. În cazul lui Vlad Georgescu nu mai vorbim de un conflict între generații ca motor al scrisului istoric, ci de unul dintre istoric și sistem.

Reîntoarcerea la personalitățile naționale este posibilă numai grație mișcării de emancipare de sub tutela sovietică, începută într-un târziu sub Gheorghe Gheorghiu-Dej și al cărei punct culminant îl marchează Nicolae Ceaușescu, în 1968, când condamnă intervenția contra Cehoslovaciei reformiste. Începând cu 1964, anul apariției extraordinarei lucrări antirusești *Karl Marx: Însemnări despre români*, se vorbește de „scrierea patriotică a istoriei”¹¹, o etapă în care este impusă perspectiva națiunii biruitoare asupra teritoriului României. „S-a trecut treptat, dar destul de repede, la varianta complet opusă, spre sfârșitul perioadei Gheorghiu-Dej și apoi, din ce în ce mai intens în vremea lui Ceaușescu, departe deja de ideologia antinațională inițială. S-a cultivat un naționalism din ce în ce mai accentuat, care ajunge până la urmă la un naționalism de-a dreptul exacerbat” – lămurește Lucian Boia¹².

Dezvoltarea exagerată a mitului lui Mihai Viteazul și a dacismului, cu Burebista ca model absolut, erau menite să susțină o ideologie comunistă naționalistă, al cărei exponent de top devenea însuși Nicolae Ceaușescu. Slavii sunt acum marginalizați de-a dreptul, iar rușii se făceau de răs dacă în 1877 nu erau lângă ei românii ca să-i salveze¹³. În plus, este exaltat rolul României de după 23 august 1944, act care ar fi scurtat războiul mondial cu nu mai puțin de 200 de zile!¹⁴

În aceste condiții, pentru a nu fi luat cumva ca model, duelul constructiv dintre marile personalități interbelice ale scrisului istoric, ca izvor de calitate în oferta istorică, a fost ascuns cu grijă sub praful arhivelor. Nu se mai putea contesta nimic, deoarece, în 1971, Ceaușescu devenise „cel mai mare istoric român”¹⁵, detronându-l pe Iorga, căruia această poziție i-a fost recunoscută vreme de un an¹⁶. Până atunci însă, o incredibilă explozie de scris istoric occidental pătrunsese în România, acum fiind publicate, una după alta, nu mai puțin de trei istorii ale României sau românilor, scrise după rețete diferite, de autori cu personalitate, nu ca expresie a unui „front comun”. Acest lucru nu avea să se mai întâmple până în 1989! Cele trei sunt *Istoria României: compendiu*, sub coordonarea lui Constantin Daicoviciu și Miron Constantinescu, apărută la Editura Didactică și Pedagogică, în 1969, *Istoria poporului român*, sub coordonarea lui Andrei Oțetea, apărută la Editura Științifică, în 1970, și *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, de Constantin C. Giurescu și Dinu C. Giurescu, apărută la Edi-

¹⁰ Richard H. Cummings, *O istorie revizuită: moartea lui Vlad Georgescu, directorul Serviciului românesc al Radio Europa Liberă*, în revista *Historia*, online: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/o-istorie-revizuita-moartea-lui-vlad-georgescu-directorul-serviciului-romanesc-al-radio-europa-libera>.

¹¹ Andrei Marga, *Istoria propriu-zisă. O scriere monumentală...*

¹² *Strania istorie a comunismului românesc (și nefericitele ei consecințe)* – invitat Lucian Boia, Andrei Șaguna TV...

¹³ În 19 iulie 1877, marele duce Nicolae al Rusiei cere principelui Carol al României ajutorul armatei române printr-o telegramă celebră.

¹⁴ Ilie Ceaușescu, Florin Constantiniu, Mihail Ionescu, *200 de zile mai devreme. Rolul României în scurtarea celui de-al doilea război mondial*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.

¹⁵ *Hotărâri istorice pentru Partidul Comunist Român, pentru poporul nostru*, în *Anale de istorie*, nr. 4, București, 1971, p. 3-13, apud Gabriel Moisa, *Istoriografie și politică în anii regimului comunist din România*, Editura Universității din Oradea, 2013, p. 81.

¹⁶ Pompiliu Teodor, *Evoluția gândirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj, 1970, p. 359.

tura Albatros, în 1971. Toate trei promovau o reabilitare națională, cu tentă antirusească, izvorâtă din momentul 1968. În sfârșit se făcea istorie națională, așa cum nu mai fusese permis în ultimii douăzeci de ani! În prima dintre lucrări, chiar dacă la *Cuvânt-înainte* se clamează „urmărirea neabătută a adevărului obiectiv”, câteva rânduri mai jos aflăm că „interpretarea materialului documentar are la temelia sa concepția materialist-istorică, în lumina căreia s-a apreciat și caracterizat evoluția societății omenești de pe teritoriul țării noastre. Călăuziți de această superioară concepție, noi suntem convinși că am înfățișat cititorilor o autentică și nealterată realitate istorică, străduindu-ne, în același timp, de a da expunerii istoriei naționale caracterul de operă instructivă și educativă”¹⁷. „Numai că istoria, câtă vreme este credincioasă sieși, nu poate reda realitatea în cămașa unei ideologii, oricare ar fi aceasta”¹⁸, după cum observă profesorul Marga, trecut din plin prin vechea orânduire.

Conflictul cu Ungaria comunistă, din ultimul deceniu ceaușist, a adus și el în prim-plan multe adevăruri istorice sacrificate până atunci pe altarul „consolidării păcii și a bune înțelegeri între popoare”. Însă nu întotdeauna argumentul istoric era unul profesional, de multe ori preferându-se atacul la persoană în locul unei ascuțiri a observației științifice. Stilului pe care-l va promova exacerbat Corneliu Vadim Tudor după 1989 i se pune temelia acum.

Pentru cineva de astăzi, este greu să despartă scrisul istoric de propagandă în volumele de dinaintea de 1989, mulți dintre cei care scriau istorie adoptând pe atunci o prostituție etică care le asigura un trai decent și ușor. Din păcate pentru scrisul istoric, foarte mulți dintre ei și-au sporit cariera după 1989, infestând mediul istoric academic cu oameni corupți moral și de o calitate profesională îndoielnică. Săltați la rangul de profesori universitari, ei vor continua să „dreseze” noile generații în spiritul „scrierii patriotice a istoriei”, considerată ca o rețetă de succes ce nu trebuie schimbată, ci doar îmbogățită și modernizată. Astfel, nici până azi nu s-a făcut lumină în jurul lui Mihai Viteazul și-a mitului fals din jurul său, nici până azi nu s-a revăzut etnogeneza poporului român, din care germanicii au fost definitiv scoși, că așa a vrut Nicolae Iorga după Marele Război, nici până azi nu avem răspunsuri de bun simț în ceea ce privește creștinarea românilor și a rolului stăpânirii bulgarilor în acest proces, nici până azi nu avem un răspuns elaborat despre dominația de multe secole a slavilor asupra fostei Dacii și cum au reușit românii să iasă basma curată din asta...

Situația de după 1989

Perioada de după 1989 o putem aprecia ca fiind una de revenire lentă la etica adevărului istoric, ca valoare europeană și mondială, dar și a unei rezistențe înverșunate a istoricilor școliți în comunism. Ceea ce trebuie să acceptăm este că societatea democratică, având libertate de percepție și gândire, își creează și ridică propriile valori, pe care le susțin financiar prin cumpărarea de carte, de pildă. Ghidându-ne după acest principiu sănătos, putem afirma că acel conflict dintre generațiile din interbelic e personificat acum de clasa istoricilor de modă veche și istoricii Neagu Djuvara și Lucian Boia, cu o mare priză la public față de primii. Cei doi și-au lansat cariera în scrisul istoric abia în anii '90 ai secolului trecut, deci numai după căderea vechiului sistem. Neagu Djuvara și Lucian Boia se înțeleg foarte bine între ei, fiind și publicați de aceeași editură. Sunt însă autori diferiți, ce și-au câștigat un număr mare de fani, care, prin tributul dat de ei librăriilor, își susțin constant idolii scrisului istoric. Așa se face că cei doi scriu istoria într-un mod în care o fac rentabilă pentru editură, un fapt aproape incredibil. Ne aducem aminte de cazul Giurescu și reușita lui de la mijlocul anilor '30... Contestările unor istorici de pe margine, cum făcea odinioară Iorga, nu fac decât să mărească interesul publicului pentru cei doi. Să precizăm doar că amândoi sunt, totuși, mari istorici români, care prin munca lor corectă păstrează viu interesul pentru istorie al românilor, al opiniei publice în general, neputându-li-se imputa lipsa de patriotism din moment ce promovează limba română, care, în sine, este o patrie!¹⁹

¹⁷ Constantin Daicoviciu, Miron Constantinescu, *Istoria României: compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970, p. 5.

¹⁸ Andrei Marga, *Istoria propriu-zisă. O scriere monumentală...*

¹⁹ „Limba română este patria mea” – Nichita Stănescu; „Între elementele care formează comoara sufletească a poporului român, niciunul nu cuprinde mai mult și n-o oglindește mai adevărat decât însăși limba lui” – Nicolae Iorga.

Faptul că aduc în dezbateri probleme delicate ale istoriei noastre, că pun conexiunile neuronale ale celorlalți în mișcare, pe teme de istorie, este un câștig imens pentru cauza istoriei, ajunsă o *fata morgana* în învățământul românesc! Cei doi se impun în primul rând prin subiectele propuse și prin felul în care ei se raportează la respectivele subiecte, prin personalitatea lor și felul de a vorbi în public despre ei, despre istorie și munca lor.

În acest timp, generația de tineri istorici încearcă să-și clădească o nouă identitate prin cercetare asiduă și o abordare nouă, ținând cont în mare măsură de subiectele sugrumate de fostul regim politic, de cele care interesează opinia publică și de modul diferit de a vedea lumea azi. Ionuț Țene încearcă chiar un pesimism privind viitorul: „Ne place sau nu, de la generația contemporană de elită și mai în vârstă de istorici veritabili ca Ioan Scurtu, Dinu Giurescu, Șerban Papacostea, Florin Constantiniu, Gheorghe Buzatu, A. M. Stoenescu sau generația de mijloc ca I. A. Pop, I. Bolovan sau I. Drăgan nu se întrezărește apariția unor tineri istorici care să depășească limitările carieristice sau bursiere, adică tezismul istoriografic pentru a oferi o producție istoriografică autentică bazată pe adevăr, cercetare și îndelungata tradiție pozitivistă și de tipul analelor privind scrisul nostru istoric”²⁰.

O tăiere a nodului gordian dintr-o lovitură încă nu s-a făcut după 1989, așa că progresul este greu sesizabil. Subiecte fierbinți, precum relațiile maghiaro-române și istoria comună de peste o mie de ani dintre cele două etnii, își găsesc răsunetul în opinia publică prin succesul traducerilor. La recen-

tul târg de carte Gaudeamus, din centrul Oradiei (10-14 mai 2017), cea mai bine vândută carte la Editura Mega, din Cluj, a fost *Regatul Sfântului Ștefan. Istoria Ungariei Medievale 895-1526*, apărută mai demult, a istoricului budapestan Pál Engel, o lucrare garantată însă de un istoric român prestigios, Adrian Andrei Rusu. Și, dacă tot am pomenit acest ultim nume, merită să precizăm că, în ciuda vârstei de pensionar, A. A. Rusu are un site numit *medievistica.ro*, unde publică cât vrea și cum vrea, cu numele lui sau pseudonim, spunând acolo, fără cenzură și limită de cuvinte, care este perspectiva lui, în general foarte critică, asupra subiectelor esențiale din istoria noastră medievală.

„A scrie istorie adevărată e un act de conștiință și de curaj astăzi, la care tot mai puțini tineri accesează, de teama izolării și marginalizării. Istoria mai este și un act de cunoaștere, care refuză canoanele impuse de direcția unui curent politic sau a unei ideologii”, punctează corect Ionuț Țene. Etica deplină față de istorie este cenzurată azi de persistența tiparelor trecutului, care nu permite tinerei generații să se avânte prea mult, de frica marginalizării și injuriilor. În 27 de ani de democrație, din cauza persistenței „vechilor”, scrisul istoric nu este la noi pe deplin eliberat, asta putându-se face doar pe internet, ca seniorul A. A. Rusu. Și atunci ne întrebăm: este sau nu nevoie de o accelerare a înnoirii scrisului istoric la noi, la un secol după Marea Unire, când Europa a devenit casa noastră comună?...

Puțini dintre profesorii universitari tineri reușesc să atragă atenția editurilor românești de prestigiu, ei mulțumindu-se de cele mai multe ori cu edituri locale. Mai mult sau mai puțin talentați în ale scrisului, ei au constatat că pot avea totuși o piață sigură: monografiile de localități! Astfel, cu banii publici ai primăriilor, s-a trecut în ultimii 27 de ani la scrierea masivă de istorii locale, cu eventuale elemente de etnografie, lucrări întocmite nu o dată de nespecialiști. Dar aici nu publicul e cel care decide valoarea lucrării, cumpărând-o sau nu, ci primarul cu care se negociază... Aprobarea consiliului local devine apoi o simplă formalitate, de cele mai multe ori. Așa a fost și cu *Istoria orașului Oradea*, ho-

²⁰ Țene, Al. Florin, *Scrisul istoric spre canon, ideologie și tezism. Istoricul român între conștiință, ucronie și istorie contrafactuală. Studiu de dr. Ionuț Țene*, în *Confluente literare*, nr. 2290, Anul VII, 8 aprilie 2017, online: http://confluente.ro/al_florin_tene_1491625609.html

tărăta între primarul Petru Filip și istoricul Liviu Borcea. Apariția lucrării, plătită de la bugetul local, a prilejuit protestul istoricilor universitari orădeni, în frunte cu Mihai Drecin. Ceilalți, după ce că au realizat o lucrare proastă, au luat și bani pe asta! În plus, afacerea s-a reluat, sub același primar, un deceniu mai târziu, apărând o ediție a II-a, „revăzută și adăugită”, pentru care s-a plătit incredibila sumă de 600 de milioane de lei vechi!²¹ De precizat că editorul Mircea Bradu făcea parte din același partid cu primarul. Între timp a apărut și o a treia ediție, în 2015, ea fiind un abuz al aceluiași editor, pus pe căpătuală. De remarcat că, deși designul ultimei ediții e complet schimbat, editorul orădean a lăsat pe pagina de titlu tot „ediția a II-a”, pentru a induce în eroare pe autoritățile care l-ar putea verifica. Coordonatorul principal al *Istoriei orașului Oradea* a fost istoricul Liviu Borcea, profesor universitar și prieten al primarului...

Și atunci, privitor la calitatea scrisului istoric azi, cuvintele lui Andrei Marga credem că surprind esența: „Autorii scriu complezent față de șefi actuali, în vreme ce în alte țări istoria contemporană este luată în serios. A devenit legitimă, în orice caz, întrebarea: dacă nu redau fără falsificări istoria deceniilor recente, atunci cum restituie acei autori ceea ce s-a petrecut în trecutul îndepărtat (evul mediu și epoca modernă), în cazul cărora controlul afirmațiilor este anevoios? Nu cumva pe nesimțite istoriografia a revenit la ideologizare sau a devenit o scriitură fără gravitatea răspunderii?”²²

Concluzii

Fără conflicte de păreri, opinii și fără atitudine critică, fără o reală incandescență neuronală a minților luminate din domeniu, fără o „ridicare de steaguri”, cum zicea Iorga, un scris istoric care să satisfacă gustul publicului de azi – din mileniul III adică, cel al revoluției informaționale – e greu să apară și să se impună, darămite să mai asigure „acea sporire a puterilor sufletești” invocată de Iorga și de care am avea mare nevoie acum pentru halul în care a ajuns patria. Din păcate, inovarea în domeniu este prea lentă din cauză că „seniorii” uită să mai plece din funcții, ca să-l cităm pe președintele american Barack Obama la întâlnirea cu șefii statelor africane. El explica astfel eșecul Africii, cel mai înapoiat continent al planetei...

Exemplul interbelic, pe care l-am adus în discuție la început, se pare că este singurul motor adevărat al dezvoltării scrisului istoric și sporirii calității cercetării. Conflictul dintre Cluj și București, întruchipat de istoricul Ioan-Aurel Pop contra Lucian Boia, nu a dus la un rezultat notabil. Istoricul de la Cluj a șarjat în 2002 cu volumul *Istoria, adevărul, miturile*, la care istoricul atacat de la București nu a binevoit să răspundă. Neînvățând nimic din destinul viciat de politică al lui Iorga, atacatorul a acumulat funcții academice cu protecție politică, susținându-l degradant pe plagiatorul națiunii Victor Viorel Ponta, cocoțat în funcția de premier al României, în timp ce cel atacat s-a retras de la catedră, pentru a se dedica scrisului. La fel a făcut și Neagu Djuvara, un profesor foarte îndrăgit de studenți cât a fost profesor la București. Modele?...

Corect este ca, totuși, succesul să nu fie garantat de stat, ci de public! Aceasta e calea!

Neagu Djuvara

²¹ Doru Sicoe, *Istoria orașului Oradea – o afacere de „familie”: 600.000.000 lei pentru 500 de exemplare!*, publicat în 2008 pe „Oradea-Online.ro”, online: <http://www.oradea-online.ro/istorial.php>

²² Andrei Marga, *Scrierea istoriei*, în *Tribuna Magazin*, revistă de cultură a Consiliului Județean Cluj, nr. 332, 1-15 iulie 2016, p. 26-27, online: <http://tribuna-magazine.com/scrierea-istoriei/>

Bibliografie

Daicoviciu, Constantin; Constantinescu, Miron (Daicoviciu, Hadrian; Lungu, Traian; Oprea, Ion; Pascu, Ștefan; Petric, Aron; Porțeanu, Alexandru; Smarandache, Gheorghe), *Istoria României: compendiu*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1970.

Georgescu, Vlad, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români 1944-1977*, Jon Dumitru-Verlag, München, 1981.

Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, Editura Humanitas, București, 1992.

Giurescu, Constantin, C.; Giurescu, Dinu, C., *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, Editura Albatros, București, 1971.

Giurescu, Constantin C., *Amintiri 1*, Editura Sport-Turism, București, 1976.

Iorga, Nicolae, *O școală nouă istorică. Conferințe ținute la „Liga Culturală”*, București, Maiu 1936.

Lupșor, Andreea, *Construind viitorul, comuniștii au schimbat istoria. Cum a influențat regimul comunist scrierea istoriei românești*, în revista lunară *Historia*, online:

<https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/construind-viitorul-comunismului-au-schimbat-istoria-cum-a-influentat-regimul-comunist-scrierea-istoriei-romanesti>

Lupșor, Andreea, *Istoriografia comunistă: de la glorificarea slavilor la dacomanie*, în revista lunară *Historia*, online: <https://www.historia.ro/sectiune/general/articol/istoriografia-comunista-de-la-glorificarea-slavilor-la-dacomanie>

Marga, Andrei, *Scrierea istoriei*, în *Tribuna Magazine*, revistă de cultură a Consiliului Județean Cluj, nr. 332, 1-15 iulie 2016, p. 26-27, online: <http://tribuna-magazine.com/scrierea-istoriei/>

Marga, Andrei, *Istoria propriu-zisă. O scriere monumentală*, cotidianul *Ziua de Cluj*, 10 iulie 2016, online: <http://ziuadecluj.realitatea.net/editorial/istoria-propriu-zisa-o-scriere-monumentala--148827.html>

Marga, Andrei, *Sensul istoriei actuale*, în revista națională *Contemporanul*, nr. 12 / decembrie 2016, online: <http://www.contemporanul.ro/eseu/andrei-marga-sensul-istoriei-actuale.html>

Moisa, Gabriel, *Istoriografie și politică în anii regimului comunist din România*, Editura Universității din Oradea, 2013.

Nastasă, Lucian, *„Suveranii” universităților românești. Mecanisme de selecție și promovare a elitei intelectuale*, Editura Limes, Cluj-Napoca, 2007.

Nastasă, Lucian; Sdrobiș, Dragoș, *Politici culturale și modele intelectuale în România*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2013.

Nastasă, Lucian, *Intelectualii din România. Conștientizarea culturală*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2014.

Oțetea, Andrei; Popescu-Puțuri, Ion (Nestor I., Berza M., Maciu V.), *Istoria poporului român*, Editura Științifică, București, 1970.

Pecican, Ovidiu, *Avalon. Cum comentăm scrisul istoric*, în *Observator cultural*, nr. 834, 05-08-2016, online: <http://www.observatorcultural.ro/articol/avalon-cum-comentam-scrisul-istoric/>

Sicoe, Doru, *Istoria orașului Oradea – o afacere de „familie”: 600.000.000 lei pentru 500 de exemplare!*, publicat în 2008 pe „Oradea-Online.ro”, online: <http://www.oradea-online.ro/istorial.php>

Teodor, Pompiliu, *Evoluția gândirii istorice românești*, Editura Dacia, Cluj, 1970.

Țene, Al. Florin, *Scrișul istoric spre canon, ideologie și tezăism. Istoricul român între conștiință, ucronie și istorie contrafactuală. Studiu dr. Ionuț Țene*, în *Confluente literare*, nr. 2290, Anul VII, 8 aprilie 2017, online: http://confluente.ro/al_florin_tene_1491625609.html

Velimirovici, Felician, *Istorie și istorici în România comunistă (1948-1989)*, Editura Mega, Cluj-Napoca, 2015.

Gabriel Țepelea – un om al Bihorului

Rozalia BARTA

Biblioteca Universității din Oradea

Rozalia Barta

În anul 2016 s-au împlinit o sută de ani de la nașterea profesorului universitar Gabriel Țepelea. Personalitate de excepție a Crișanei, acesta a fost un lingvist celebru, dar și un istoric literar de marcă. S-a remarcat totodată ca publicist notoriu, fiind, fără îndoială, și un om politic de o mare valoare. Pentru activitatea sa i s-a decernat titlul de *Doctor Honoris Causa* al Universității din Oradea și cel de *Cetățean de onoare* al municipiului Oradea. Totodată, a fost ales membru de onoare al Academiei Române și ofițer al Legiunii de Onoare a Franței. Momentul semnificativ din postumitatea acestei personalități a constituit un prilej de rememorare a unei vieți mai puțin obișnuite, bogate în evenimente și trăiri de neuitat.

Originar din Bihor, Gabriel Țepelea s-a născut la 6 februarie 1916 în localitatea Borod¹, într-o familie de țărani, ca fiu al lui Florian Țepelea și al Mariei (n. Venter). Fratele mamei, Gheorghe, a fost singurul intelectual din familie, fiind doctor în drept, avocat și notar public. Clasele primare le-a urmat în satul natal între anii 1921 și 1926. La vârsta de 10 ani este înscris de părinți la cursurile Liceului „Emanuil Gojdu” din Oradea. În perioada liceului (1926-1933) a locuit la Internatul Greco-Catolic din Oradea. În tot acest timp este recunoscut ca un elev eminent, având preocupări diverse, care au trecut de porțile liceului în care a studiat. A fost primul președinte al *Cercului de limba franceză* din Liceul „Emanuil Gojdu”, precum și colaborator al revistelor *Flori de crâng* și *Gazeta de Vest*. Frecventează reuniunile *Familiei* (seria a II-a), reapărută la Oradea între anii 1926 și 1929, neavând, totuși, curajul să publice vreun articol.

În anul 1933 se va înscrie la cursurile Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, secția limbii române. În timpul facultății (1933-1937) a luat contact cu profesori iluștri, precum Yves Auger, G. Giuglea, D. D. Roșca sau Victor Papilian, pe care-i va evoca peste ani în cărțile sale de memorialistică. Profesorul Yves Auger a avut o contribuție importantă în formarea lui G. Țepelea ca specialist în domeniul limbii și literaturii franceze.

Debutează editorial cu volumul de epigrame *Instantanee*, încă din vremea studenției, în anul 1937. Sentimentul de admirație pe care îl avea față de G. Călinescu îl determină să-i trimită un volum cu dedicație la revista *Adevărul literar și artistic*. Gestul său atrage atenția criticului literar, acesta sprijinindu-l pe Țepelea prin citarea a trei epigrame într-un articol pe care-l semnează într-un număr al revistei apărut în 16 ianuarie 1938.

După absolvirea facultății beneficiază de stagii de specializare în Franța, în perioada 1937-1938, în domeniul limbii și literaturii franceze. În anul 1939 este numit preparator și asistent la Universitatea din Cluj, dar scurta sa activitate universitară a fost întreruptă de război. În 1939-1940 a fost elev la Școala de Ofițeri de Rezervă din Ploiești.

În urma Dictatului de la Viena se refugiază la București, implicându-se în reflectarea celui de-al Doilea Război Mondial. În perioada 1942-1944 a fost redactor al ziarului *Ardealul*, patronat de Iuliu

¹ Comuna Borod făcea parte din domeniul Șinteului. Cetatea Șinteu este atestată documentar în anul 1306, sub forma „Solumkeu” („Piatra Șoimului”), construită în a doua jumătate a secolului al XIII-lea (Gabriel Țepelea, *Însemnări de taină*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997, p. 212).

Maniu, corespondent de presă la *Universul* (1943-1945) și membru în comitetul de redacție al revistei *Tribuna Transilvaniei* (1945-1946).

La București va desfășura, între anii 1943 și 1947, o rodnică activitate publicistică. În 1943 va publica culegerea de literatură sătească *Plugarii condeieri din Banat*, aceasta fiind remarcată de criticii literari Perpessicius și Petru Comarnescu. Președintele Academiei Române, Ion Simionescu, primește lucrarea cu surprindere, „o citești, o recitești și parcă tot nu-ți vine a crede”, însemnând o *adevărată revelație* pentru acesta. În 1944, la Editura Fundațiilor Regale apare cartea *Nuvele*. Volumul cuprinde și nuvela istorică *Drum spre țară*, care a fost premiată în 1941 de o comisie formată din Lucian Blaga, Ion Breazu și Victor Papilian. În 1945 îi apare volumul *Țara Bibariei*. În 1947 va publica studiile sale politice cuprinse în lucrările *Problema omului în societatea românească* și *Noi aspecte ale problemelor țărănești*, apărute la Tipografia *Vremea*.

Ca încununare a activității științifice, va obține în 1948 la Universitatea din București titlul de doctor în litere și filosofie, cu teza *Literatura dialectală bănățeană*, având mențiunea *Magna cum laude*. Conducătorul său de doctorat a fost G. Călinescu, din comisia de doctorat făcând parte Iorgu Iordan – președinte; G. Călinescu, Tudor Vianu, Umberto Cianciollo și Al. Rosetti – membri. G. Țepelea va evoca în memoriile sale și tribulațiile incredibile pe care le-a avut doctoratul său. Titlul de doctor, însă, îi va fi recunoscut abia după 20 de ani de la susținerea tezei.

În perioada 1945-1949 va activa ca profesor secundar la Timișoara și în București, în cadrul unor licee precum *Spiru Haret*, *Matei Basarab* și *Regele Mihai*.

În paralel cu activitățile didactice și publicistice, a desfășurat și o activitate remarcabilă pe tărâmul politicii. În anul 1933 se înscrie în Partidul Național Țărănesc, respectând tradiția din familie, potrivit căreia toți erau membri în același partid. Un an mai târziu are șansa să facă parte dintr-o delegație de studenți care-l vizitează pe marele om politic Iuliu Maniu în satul său natal, Bădăcin, din județul Sălaj. Va colabora la presa de partid încă din studenție.

În 1945, ca semn de apreciere a activității sale, este numit secretar general al Organizației Tineretului Țărănist din Transilvania. Va continua să militeze pentru rezolvarea problemelor țărănești ținând conferințe. Organizarea Partidului Național Țărănesc în fiecare județ a fost pe plase, fiecare având un conducător. În Bihor, Țepelea va prelua conducerea plasei Aleșd, care cuprindea și comuna Borod. Obține autorizația organizării unei întruniri electorale la Oradea în toamna anului 1946.

Candidează la alegerile parlamentare din 19 noiembrie 1946 pe lista Partidului Național Țărănesc Bihor, ca delegat al centrului, la propunerea lui Iuliu Maniu. Ocupă un loc eligibil în listă, anume locul patru din doisprezece candidați, fiind și ales. Țepelea mărturisește că „*fără o recomandare a centrului, mai precis a lui Iuliu Maniu și Mihai Popovici, nu aș fi răzbit printre pretențiile localnicilor*”². Ca urmare a falsificării alegerilor de comuniști, conducerea partidului a hotărât să nu recunoască rezultatul alegerilor și să renunțe la locurile primite în Parlament.

Calitatea de lider al tineretului Partidului Național Țărănesc și faptul că a fost considerat nepotul lui Maniu au fost elemente suficiente să atragă atenția Securității comuniste. Iuliu Maniu a fost arestat pe 14 iulie 1947 și judecat pentru *înaltă trădare*. A urmat apoi condamnarea la închisoare pe viață, la înaintata vârstă de 75 de ani.

Gabriel Țepelea a fost arestat pe 15 august 1949, fiind judecat *pentru uneltire contra ordinii sociale*, la fel ca mulți alți intelectuali și oameni politici. Pe 28 decembrie 1950, Tribunalul Militar București a hotărât condamnarea sa la 6 ani de închisoare cu pierderea drepturilor și confiscarea averii. Pedepsa a fost ispășită în penitenciarele Jilava, la Canal, Aiud și în final la Oradea. Detenția politică i-a marcat existența într-un mod tragic, afectându-i atât viața de familie, cât și poziția socială câștigată cu mari eforturi în societate.

Țepelea mărturisește într-un interviu că la finalul detenției de la Oradea a trăit momente dramatice „pentru că auzeam clopotele orașului, pe care le cunoșteam, auzeam ceasornicele. Din celula în care eram plasat, când se deschidea poarta ca să se dea drumul la un camion, vedeam întotdeauna

² Gabriel Țepelea, *Însemnări de taină*, București, Editura Fundației Culturale, 1997, p. 374.

casa lui Aurel Lazăr, care este astăzi sediul PNȚCD”³, concluzionând că „există un fel de circularitate a destinului, o perindare prin aceleași spații”.

Din anul 1955 a devenit din nou liber, însă ororile nu s-au sfârșit. Au urmat ani grei de marginalizare, pe care i-a trăit de-a lungul regimului comunist până în decembrie 1989. După eliberarea din închisoare, este angajat ca muncitor necalificat la cooperativa „Progresul – Cartonaje” din București.

Pentru a evita o deprofesionalizare inerentă, este nevoit să ceară sprijin de la diferite personalități. Mai întâi se îndreaptă către îndrumătorul de doctorat G. Călinescu, director al Institutului de Istorie Literară și Folclor. Primește o referință semnată de academician în care acesta subliniază că îl cunoaște din publicistică „drept un intelectual și om de știință foarte merituos”, fiind „un element valoros și folosirea lui în învățământ o socotesc meritată și utilă”⁴. O altă referință la fel de valoroasă va primi și de la Tudor Arghezi, membru al Academiei R. P. R. Scriitorul remarcă faptul că „am găsit în munca acestui doctor universitar [...] o râvnă mai puțin întâlnită și cercetări de amploare”, subliniind că „valoarea scrierilor nu e întrecută, așa zice, decât de nivelul atins de un fiu autentic de țaran care, iubindu-și obârșia și suferințele ei, le înalță o dată cu el”. Tudor Arghezi conchide: Gabriel Țepelea e „un cercetător adânc în știință, un cinstitor al limbii și al valorilor românești”⁵.

În 1955-1956 va obține o altă recomandare de la Teodor Neș, personalitate a interbelicului bihorean, fost director al Liceului „Emanuil Gojdu” (1925-1938). În iulie 1975, la moartea acestuia, Țepelea își reamintește că, pe când solicita reintegrarea în învățământ, a primit de la Neș „o recomandare caldă – și, cred eu, obiectivă – deși era înalt funcționar în Ministerul Educației și Învățământului”, subliniind că „așa ceva nu se uită”⁶.

Ca urmare a demersurilor pe care le-a inițiat, a obținut o încadrare pe post de bibliotecar la Liceul „Mihai Eminescu” din București și apoi o continuitate de doi ani ca profesor secundar. La 15 septembrie 1960 i se va desface contractul de muncă din învățământ, fiind declarat *necorespunzător* în baza celebrului articol 20 din Codul muncii.

Profesorul nu va fi doborât în lupta sa nici de acest deznodământ trist și copleșitor. După doi ani de șomaj, începând cu anul 1962, va fi reîncadrat în învățământ. La vârsta de 46 de ani va obține un post de lector și apoi de conferențiar la facultatea de Filologie din Timișoara. Timp de doi ani va urma o navetă istovitoare la Timișoara. Din 1964 va obține un post la Institutul de Învățământ Superior din Pitești, unde va funcționa până la pensionarea din anul 1981.

În anul 1966 i se comunică hotărârea judecătorească de reabilitare și de repunere în drepturi cetățenești. După 20 de ani, în iunie 1968, Ministerul Învățământului îi comunică recunoașterea titlului de doctor în filologie obținut în 1948.

Din anul 1972 va ocupa funcția de profesor universitar la Catedra de limbi străine (franceză și engleză) până în 1981, când se va pensiona. Cu acel prilej, conf. univ. dr. Ion Moise arăta într-o expunere elogioasă că Țepelea poate fi remarcat „ca un filolog în genul lui B. P. Hasdeu, adică un om de litere care creează și cunoaște foarte bine literatura cultă română, este specialist în literatura franceză, bun cunoscător al literaturii universale, filosofiei și esteticii, lingvist de profunzime și larg orizont”⁷.

Profesorul a fost și un bun metodist, remarcându-se prin promovarea lingvisticii moderne. Pentru uzul studenților avea și lucrări tipărite cu aprobări la nivel central: *Evoluția limbii române literare* (1969), ca rod al colaborării cu Traian Blajovici, cadru didactic universitar la Institutul Pedagogic din Oradea și *Curs de istoria limbii române* (1972), în colaborare cu lingvistul Radu Sp. Popescu de la aceeași instituție.

Gabriel Țepelea a cultivat în timp o profundă legătură de colegialitate și prietenie cu reputatul bihorean Traian Blajovici. În acest sens, stau mărturie cele 33 de scrisori care s-au păstrat din anii 1969-1988 și au fost publicate la Oradea în anul 2009, sub îngrijirea profesorului universitar Valentin

³ N[icolae] Brânda. *Electoralia '96*. „Eu voi face tot ce inima și priceperea mă obligă, tot ce situația generală a țării va impune...”, în *Crișana*, Oradea, An 3, nr. 1783, 31 oct. 1996, p. 13.

⁴ Gabriel Țepelea, *Amintiri și evocări*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994, p. 226.

⁵ *Ibidem*, p. 195.

⁶ Gabriel Țepelea, *Călătorii interioare*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 65.

⁷ Conf. dr. Ion Moise, *Gabriel Țepelea la 65 de ani*, în *Buletinul Științific al Facultății de Învățământ Pedagogic*, Pitești, 1981, p. 145.

Chifor, care afirma: „*Scrisorile lui Țepelea adresate lui T. Blajovici degajă o nobilă detașare morală, o colegialitate exemplară, lucru mai rar decât prietenia. [...] Corespondența relevă atașamentul sentimental al epistolierului pentru meleagurile natale*”⁸.

O altă realizare înainte de căderea regimului comunist în anul 1989 a fost publicarea volumului *Opțiuni și retrospective*, o carte de memorialistică despre personalități ale vieții culturale, în principal ardeleni.

În ianuarie 1990 va intra din nou în politică, reluându-și activitatea abandonată în 1948, participând alături de foștii lideri Corneliu Coposu și Ion Diaconescu la procesul de reconstituire a Partidului Național Țărănesc (PNȚ), care devine Partidul Național Țărănesc Creștin și Democrat (PNȚCD).

Candidează la fel ca și în 1946 în Bihor și este ales deputat, fiind reales de bihoreni ca deputat pe durata a trei legislaturi 1990-1992, 1992-1996, 1996-2000.

În pragul alegerilor din noiembrie 1996, în ziarul local *Crișana* a fost publicat un dialog cu ziaristul Nicolae Brânda, în încercarea de a mediatiza mesajul său electoral. Amintim dintre numeroasele realizări includerea în bugetul de stat a sumei necesare pentru construirea unei grădinițe cu patru grupe și construirea unui dispensar medical în comuna Borod.

Proiectul a fost finalizat cu succes, patru ani mai târziu, și anume pe 16 aprilie 2000, când a avut loc inaugurarea și recepția *Dispensarului medical, cu locuințe pentru medici*. La eveniment au participat personalități din țară și din județul Bihor, precum acad. Gabriel Țepelea, Teodor Negru, director general în Ministerul Sănătății, Ioan Mureșan, ministrul agriculturii, senatorul Nistor Bădiceanu din Bihor, domnul Lucian Silaghi, prefectul județului, medicul de dispensar dl. Iliș Karol, directoarea grădiniței Valeria Mihoc. Cu acel prilej, Țepelea a primit titlul de *Cetățean de onoare* al comunei Borod.

În cuvântul său de mulțumire a ținut să precizeze că „se consideră același dintotdeauna fiu al satului [...], a crescut printre acești oameni cărora le poartă o vie amintire și pe care se străduiește să-i ajute, în limita posibilităților. Iar dacă aceste posibilități au fost, prin vrerea vieții și natura împrejurărilor, mai mari, a căutat ca și efectul să fie pe măsură”⁹.

În anul 1998, la Școala de Vară a Tineretului Țărănist Creștin-Democrat, desfășurată la Câmpulung-Muscel, anunță că nu va mai candida la un post în conducerea partidului. Dorința sa de retragere vine din voință proprie, fiind reconfirmată peste doi ani, în prima zi a Delegației Permanente a PNȚCD. Menționează că retragerea sa a lăsat locul unuia mai tânăr, iar adresându-se colegilor săi de generație afirmă: „Vremea este de a te naște, vremea este de a lupta și vremea de a te retrage”¹⁰. Ziaristului Dumitru Tinu intervenția academicianului i s-a părut ca „o geană de lumină în mijlocul unei involburări de întuneric”, iar gestul său de retragere, un gest de noblețe.

După anul 1990, Gabriel Țepelea a îndeplinit funcția de director coordonator al Departamentelor de studii, doctrină și programe al PNȚCD și vicepreședinte al PNȚCD (1990-1995). Între anii 1992-2000 a fost președintele Comisiei de cultură, artă și mijloace de informare în masă a Camerei Deputaților, iar din 1996 prim-vicepreședinte al PNȚCD, având și alte numeroase funcții, în perioada 1990-2000 participând la o serie de momente de importanță istorică. În perioada 1997-1999 a fost vicepreședinte al Partidului Popular European.

Ca o recunoaștere a meritelor deosebite, atât în plan politic, cât și cultural, Gabriel Țepelea a fost ales membru de onoare al Academiei Române începând cu 12 noiembrie 1993, fapt care-i va aduce o imensă bucurie sufletească.

Gabriel Țepelea

⁸ Valentin Chifor, *Sărbătoarea prieteniei. Traian Blajovici – corespondență primită*, Oradea, Editura Arca, 2009, p. 226.

⁹ Nicolae Șandru, *Datorită academicianului Gabriel Țepelea, Borodul are un dispensar ultramodern*, în *Crișana*, nr. 2786, 17 aprilie 2000, p. 1-2.

¹⁰ Dumitru Tinu, *Plecăciune, domnule profesor!*, în *Adevărul*, 31 ianuarie 2000, p. 1.

La Oradea, în data de 6 septembrie 1997 a avut loc un eveniment cu valoare reparatorie pentru eruditul dascăl și anume acordarea titlului de *Doctor Honoris Causa* al Universității din Oradea filologului bihorean, acad. Gabriel Țepelea. Festivitatea solemnă s-a desfășurat la Teatrul de Stat „Regina Maria” din Oradea în cadrul Festivalului Internațional de Poezie. *Laudatio* a fost susținut de profesorul universitar Mircea Morariu, care a subliniat că prin acest act „Universitatea din Oradea recunoaște, atât meritele științifice ale lui Gabriel Țepelea, cât și rectitudinea morală de care a dat dovadă în anii dictaturii comuniste”¹¹. În alocuțiunea sa, academicianul – originar din Borod – a mulțumit, spunând că „cel mai de preț dar este recunoașterea celor de acasă”.

Academicianul Gabriel Țepelea s-a stins din viață la București, în locuința sa pe 12 aprilie 2012, la venerabila vârstă de 96 de ani. Două zile mai târziu a fost înmormântat în cimitirul *Mănăstirii Cernica* din apropierea Bucureștiului.

Va rămâne o figură marcantă, luminoasă a lingvisticii și culturii românești, un model de viață exemplar și un reper important al vieții politice românești prin calitatea sa de lider al Partidului Național Țărănesc și Creștin Democrat. Exemplul său poate fi considerat un reper de demnitate, voință și perseverență în lupta pentru reintegrarea în mediul academic și pentru supraviețuire.

Bibliografie (selectivă):

1. Brânda, Nicolae. *Electoralia '96*. „Eu voi face tot ce inima și priceperea mă obligă, tot ce situația generală a țării va impune...”, în *Crișana*, Oradea, An 3, nr. 1783, 31 oct. 1996, p. 13.
2. Delad, Ioan, *Universitatea din Oradea a acordat noi titluri de Doctor Honoris Causa. Beneficiari domnii Gabriel Țepelea și Arthur Haulot (Belgia)*, în *Aletheia*, Oradea, nr. 8/1997, p. 8-9.
3. Diaconescu, Mihail, *Gabriel Țepelea istoric literar*, în *Buletinul Științific al Facultății de Învățământ Pedagogic*, Pitești, 1981, p. 161-164.
4. Moise, Ion, *Gabriel Țepelea la 65 de ani*, în *Buletinul Științific al Facultății de Învățământ Pedagogic*, Pitești, 1981, p. 145-160.
5. Petrescu, Virgil (coord.), *Cărturarul și omul politic Gabriel Țepelea: repere biobibliografice*, București, Editor.ro, 2004.
6. *Sărbătoarea prieteniei. Traian Blajovici – corespondență primită. Ediție îngrijită, o schiță de „portret” și note de Valentin Chifor*, Oradea, Editura Arca, 2009, p. 224-274.
7. Sfârlea, Alexandru, *Interviu cu prof. univ. dr. Gabriel Țepelea – membru de onoare al Academiei Române*, în *Aletheia: revistă de știință*, Oradea, 1993.
8. Simion, Eugen, *Dicționarul general al literaturii române*, vol. 7, București, Editura Univers Enciclopedic, 2009, p. 19-21.
9. Tinu, Dumitru, *Plecăciune, domnule profesor!*, în *Adevărul*, 31 ianuarie 2000, p. 1.
10. Țepelea, Gabriel, *Amintiri și evocări*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1994.
11. Țepelea, Gabriel, *Însemnări de taină*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1997.
12. Țepelea, Gabriel, *Călătorii interioare*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1998.
13. Țepelea, Vlad-Florian, *Evocare momente de viață Gabriel Țepelea, 100 de ani de la naștere*, în *Linie dreaptă*, disponibil la adresa web <http://inlinedreapta.net/evocare-momente-de-viata-gabriel-tepelea-100-de-ani-de-la-nastere/>
14. Vasilescu, Stelian, *Oameni din Bibor: dicționar sentimental (1940-2002)*, Oradea, Editura „Iosif Vulcan”, 2002, p. 32-34.

¹¹ Pengő Zoltán, *Gabriel Țepelea a devenit Doctor Honoris Causa al Universității din Oradea*, în *Jurnal bihorean*, An 5, nr. 1126, 8 septembrie 1997, p. 3.

Despre formula literară

George ACHIM

George Achim

Titlul unui recent simpozion, dedicat formulelor literare românești din secolul al XX-lea, mă stârnește să zăbovesc puțin – într-o reflecție fatalmente grăbită! – asupra termenului de *formulă creatoare*, noțiune îndeajuns de vagă și de falacioasă pentru a permite libertăți interpretative și speculative largi, glisări de sens și contaminări cu alte vecinătăți estetice. Într-un cuvânt, luăm în discuție o noțiune deschisă, suficient de volatilă pentru a deveni nu numai operațională, dar și proteică în câmpul literaturii. Pare că, luând în calcul varii contexte, permutabile și interșanjabile, termenul dezvoltă o pletoră de semnificații care nu e de neglijat.

Sigur, lăsăm la o parte oroarea de *formulă* (orice formulă!) a avangardiștilor, ținând de reacția lor visceral-anarhică față de orice realitate culturală preexistentă, care se cere cu necesitate detonată prin subversiuni repetate. Să ne amintim numai ce vehemente programatice concoctau, în

acest sens, în retortele lor dinamitarde, impetuoșii directori de conștiință estetică ai spectaculoasei 75 HP, Ilarie Voronca și Victor Brauner, oficianții din foarte cunoscutul manifest *Aviograma* ai unor radicalisme zgomotoase și ai unor intransigențe definitive. Ei sunt aceia care postulează sentențios lepădarea de orice formulă artistică (*formule purgative*, le numeau ei bășcălios!), iar când formula va deveni „*ceea ce facem noi, ne vom lepăda de noi înșine, în aerul anesteziat*”.

Evident, aserțiunea era o cacealma retorică, în buna tradiție și îndelung exersata practică a vătării receptorului și a bluff-ului permanent, consubstanțial oricărui demers de gen. Avangardiștii nu numai că nu s-au lepădat de formulele de creație, dar au încercat să și le impună cu intemperanță și ostentație pe cele proprii, de la nihilismul insolent, la dezarticularea programată a discursului (ca formulă în sine!). Mai mult, ei nu s-au dat în lături de la a-și nega dezinvolt, cu o nonșalanță abil regizată, propriile profesiuni de credință, gomos decretate ca fiind infailibile, după ce apetitul ce părea insașiabil pentru frondele perpetue s-a mai domolit, odată cu vârsta, cu recunoașterea oficială, cu damful ademenitor al pecuniei de stat, de nerefuzat chiar și pentru *robepierrii* manifestelor ideologice ghilotinante. Iar căința lor publică se desfășoară pe un diapazon neașteptat de întins, de la simpla amendă onorabilă, până la abjurarea ritoasă și definitivă. Drept urmare, nu vor ezita să revină deseori, spășiți (este notoriu cazul lui Voronca!), la formule scripturale consacrate, lăsându-se oficializați și confiscați de canon. Chiar dacă aceasta se făcea în oprobriul și grimasele deloc complezente ale celor care, privind celebrele manifeste-program ca pe o sfântă a sfințelor, mășșăluiau încă nesmintiți de la crez, în regimente ideologico-literare disciplinate, adevărați apostoli autoprocamați ai revoluției estetice permanente.

Mai mult, există voci de mare autoritate (printre alții, Eco sau Angelo Guglielmi în spațiul italian, amintiți de Mincu în dezbaterile despre spectaculoasa insurgență artistică italiană din primele decenii ale secolului trecut) care vorbesc de două avangarde, privite în complementaritatea lor sui-generis, respectiv *avangardă/neoavangardă*. Ar fi vorba de binomul, în esență complementar, deși cu vădite conotații antitetice, *avangardă/experimentalism*. Prima orientare, privită în accepția ei canonică, se înfățișează ca nihilistă, distructivă și atomizantă, propunându-și în esență să fie o *antiformulă*, ca să revenim la fondul demersului nostru. Experimentalismul, din contră, e creator de formule, inovator și integrator, constructivist, într-un anume fel. Polemismul imanent, fronda deliberată, fisiunea explozi-

bilă a discursului și a suprafețelor narrative dispar, rînd pe rînd, în fața unei priviri auctoriale mai calme care își ia distanța minimei obiectivității. Ori își permite să mimeze, cu destulă convingere, că o face. Putem vorbi, așadar, nu fără temei, de un sens poetic articulativ sau de un vector preponderent coagulant al discursului literar, care pot fi de asemenea trecute în inventarul eteroclit pe care ni-l propune estetica experimentalismului.

Mi se pare nu lipsit de sens să ne întrebăm, păstrând doza aferentă de dubitație, dacă această dihotomie care se întreține *underground*, prin capilare de comunicare secrete și subtile, nu poate fi regăsită în cultura noastră în dipticul care îi grupează pe suprarealiștii anilor '30 și pe scriitorii onirici de peste decenii, de pildă, pe un Gherasim Luca, pe de-o parte, și pe un Leonid Dimov, de cealaltă parte. Formula autode-tonantă a primului devine formulă autorelectantă la cel de-al doilea, iar vacuumul programatic al primului („*un lup văzut printr-o lupă*”) se metamorfozează în barochism autoreferențial, ușor narcisiac, la cel din urmă.

E un traseu spectaculos, parcurs în doar un sfert de veac, de la scepticismul în fața formulei, la juisanța în fața ei, de la anatimizarea blasfematoare a formulei discursive, la individualizarea sa, adesea febricitară și orgolios asumată. Așadar, *formula creatoare* se dovedește a fi o *marcă*, un brand stilistic, o pecete identitară (vorbit adesea de *formula* unui scriitor) sau morfologic-tipologizantă, căci se întâmplă să pomenim de formula generică, privită sub aspectul marcat stilistic al câte unei generații literare. Exemplele ilustrative cele mai la îndemână sunt legate de profilele creatoare foarte individualizate ale generațiilor literare '60 sau '80, ai căror membri au o conștiință marcată a apartenenței și solidarității de grup, inclusiv a unei formule generice de creație.

Dacă vom lua în discuție, de exemplu, jubilația aurorală, extatică adesea, în fața unei real redescoperite la modul mirabil, genuin sau arhetipal al alcătuirii sale, atunci suntem, fără îndoială, în fața unei formule organice de literaturizare (lirică sau prozastică) bine consolidate. O formulă care devine una unitară, activă și productivă pentru o impresionantă falangă scriitoricească, o *generație de creație*, ca să utilizăm formula lui Tudor Vianu. Desigur, i-am numit aici pe tinerii șaizeciști de altădată, ajunși acum (cei mai mulți, cu o haltă în *eternitatea locală* – vorba unuia dintre ei, un talentat prozator) la semicentenarul apariției lor memorabile pe scena literaturii.

În sens larg, deci și privită în accepția sa de variație heteronimică a stilului, *formula estetică* are în același timp o fundamentare și o circumscriere diacronică. Ea este evident, mai puțin decât stilul – care rămâne o manieră organică, intrinsecă de poetizare lirică sau narativă, adică de organizare proprie a discursului. Formula ține, în opinia noastră, mai degrabă de maniera de organizare, structurare și ierarhizare tematică ori tipologică a materiei literare. De aceea, să nu ne mire dacă vom decela cu ușurință mai multe formule la un creator, toate subsumate unei maniere stilistice proprii și inconfundabile. Stilul lui Sorescu, de pildă, cu invenția lingvistică șarjată și paradox ludic (sau ludico-tragic în ultimele poeme) se arată a fi același, ușor recognoscibil și în poemele sale, și în parodie și în versurile pentru copii și în *La Liliaci*. Autorul este imediat și cu ușurință recognoscibil. În acest caz, formulele creatoare sunt cele care diferă.

Alteori o anume formulă, devenită transpersonală, este adoptată programatic, expres sau subiacent, de către membrii unei grupări literare, ai unei generații sau promoții scriitoricești sau de către comorienții unei mișcări literare sau ai vreunui curent. Așadar, stilul, formula, mișcarea literară sau curentul artistic se inter-condiționează natural, prin transmiteri și reflexii biunivoce, concertându-se într-o subtilă dialectică a ideilor și a formulilor literare, benefică și productivă pentru actul scrisului.

În altă ordine de idei, plecând de la titlul aceluiași simpozion, *Formule literare românești în secolul XX*, mi s-ar părea important să ne oprim o clipă și la acest din urmă membru al enunțului: *secolul XX*, cu realitatea sa concretă și complexă, profund intricată politic și social, moral și ideologic, gnoseologic și metafizic. Care sunt raporturile acestei realități, uneori turmentate și dramatice, anarhice și bulversante, cu literatura în genere și cu dinamica formelor literare, respectiv a *formulelor*, de care ne ocupăm noi? E o întrebare la care nu avem întotdeauna un răspuns la îndemână, dar premiza teoretică cea mai plauzibilă pentru a explica această relație de tip filiație și intercondiționare este, în opinia mea, *teoria secundarului*, acreditată și demonstrată de un important teoretician al literaturii și al ideilor estetice, profesorul Virgil Nemoianu, de la Washington University.

Literatura are, în opinia lui Nemoianu, o funcție certă de mediere a realității și nu numai de imitare a ei, cum eram noi învățați de *mimesisul* aristotelian:

„Prin diferite modalități, procedeele și discursurile literare (în fond, formula despre care vorbeam noi) modifică și contracarează discursurile și intențiile istoriei și ale epistemologiei: prin opoziție până la un punct, dar de cele mai mult ori, printr-un fel de infiltrare vicleană și subtilă. Categoriile și structurile estetice ademenesc substanța mai greoaie și riguroasă a direcționării istorice și gnoseologice într-un fel de grădină a plăcerii (texte de plaisir/ texte de jouissance ale lui Barthes, n.n.) și pe meandrele unor căi labirintice până când se produc o serie de schimbări: nu pierderea totală a intențiilor ideologice și morale, ci mai degrabă, un echilibru între aceasta (sau acesta, principalul, n.n.) și confesiunile unui praxis complet individualizat.” (Teoria secundarului, p. 127). Vom vedea, așadar, secundarul ca pe realitatea noțională a unei suprastructuri, să zicem.

Discursul, întrebările sau contextele politice, miturile curente active (un soi de mitologie modernă), științele exacte, limbajul jurnalier, tot acest *melting pot*, un mixt de factori și de ipostaze contextuale foarte eterogene, pus sub denuminația generică deja acceptată a *secundarului*, se va dovedi, prin literaturizare, benefic și modelator pentru – din nou generic vorbind – *principalul*, respectiv finalitate politică, categorii morale, paradigmă de cunoaștere etc.

Și atunci putem fi de acord cu teoreticianul că literatura funcționează într-adevăr ca un factor modelator și mediator între „masa de particularități neșlefuite care constituie realitatea și energiile modelatoare și concretizatoare care acționează în istorie și în impulsurile noastre ideologice și narrative. Literatura modelează strictetea ordinii, fără a nega însă ordinea propriu-zisă. [...] Modelele de societate sau alte tipologii cu care lucrează natura – tematică, imagistică etc. – sunt explorate de scriitor și transferate în obiecte ale speculației și dezvoltării?”

Rezumând, aș spune, în spiritul autorului, că literatura deturneză principalul (moralul, ideologicul, politicul etc.) către secundar (context, atmosferă, discurs, speculație) și în creuzetul încăpător al acestuia îl frământă și îl malaxează, îl hibridizează sau îl fragmentează, pentru ca, într-un sfârșit, să-l îmblânzească.

Domesticirea narativului înalt și încorporarea lui osmotică în coca mai înmiresmată a secundarului iscă farmecul și conferă specificitatea formulelor literare și – ceea ce este cel mai important – întreține, în fond, narcoza literaturii.

Există un întreg fond principal documentar politic, istoric, ideologic, jurnalistic, memorialistic chiar, ținând de descrierea tragicelor tulburări care au zguduit Regatul României, la 1907. Dar nimic nu se compară în forță, culoare, veridicitate și dramatism cu filtrarea și forjarea acestora prin secundarul viziunii din *Răscoala*. O spun ca re-cititor asiduu, constant și mereu uimit al romancierului, căci marii scriitori te ajută sa-ți recapeți inocența lecturii, ca și cum, de fiecare dată, i-ai citi pentru prima oară. Secundarul rebrenian este mai viu, mai veridic, mai convingător decât toate posibilele registre ale principalului. La fel se întâmplă și cu *Război și pace*, de exemplu, sau, la rigoare, cu *Mănăstirea din Parma*.

Doar secundarul care înseamnă speculativ, îmbogățirea și în bună măsură deturnarea principalului, poate explica plauzibil de ce un imaginar principal, tezig și accentuat marcat ideologic se salvează în bună măsură de dogmatismul și totala compromitere în scrierile unor Titus Popovici sau Aurel Baranga, scriitori cu poziții importante în nomenclatura oficială a epocii, dar – fapt esențial – cu talent literar cert, de unde și întreținerea unui secundar convingător. Sau de ce *Iphigenia* lui Eliade este mai mult decât o simplă ilustrare a catehismului ideologic legionar.

În fond, secundarul este cel care creează, de obicei, formule autentice. Și principalul (de pildă, ideologicul) poate crea formule, dar atunci ele sunt formule închise, dogmatice, nepermeabile (cum ar fi cazul realismului socialist). În rest, formulele libere, deschise, țin de jocurile imaginarului – prodigioase în secolul XX – și de fascinația speculativă a secundarului.

Răsfoind manualele lui Petre Dulfu...

Csilla TEMIAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În toamna anului 1881, după ce obținuse diploma de doctor în filosofie, Petre Dulfu a trecut munții în România Liberă, stabilindu-se la București.

Abia sosit aici, i s-a oferit catedra de pedagogie la Școala Normală „Carol I”, dar, după o lună de zile, a fost numit profesor de pedagogie și director la Școala Normală din Turnu Severin, pentru a aplana neînțelegerile ivite în colectivul didactic de aici.

După desființarea Școlii Normale din Turnu Severin a revenit la București, unde a rămas până la sfârșitul vieții, profesând timp de 40 de ani la catedra de limba română sau filosofie și pedagogie, de la renumite școli bucureștene: Azilul „Elena Doamna” și Școala Normală de Învățători a „Societății pentru învățătura poporului român”.

Încă la finalul primului an de învățământ, în discursul *Despre importanța școlii în genere și în special despre importanța și necesitatea instrucțiunii populare la români*, ținut în calitate de director, exprima principiul didactic despre rolul învățătorului: „...dacă cea mai solidă garanție pentru viitorul unui stat era o armată bine organizată, astăzi cea garanție este școala care poate mai mult decât o armată... putem zice că numai de la voi, învățători ai poporului, atârnă binele și fericirea României, în mâinile voastre e depus viitorul acestei țări...”.

Acest principiu l-a insuflat tuturor generațiilor de dascăli pe care i-a format în îndelungata sa carieră, generații pe care le-a format nu numai prin lecțiile sale, ci și prin ținuta sa, care făcea din el un profesor model.

Poate cel mai exact și mai complet portret al unui învățător îl găsim în *Caietele pedagogice* ale lui Petre Dulfu: „Pentru a-și îndeplini chemarea, care pe cât este de frumoasă, pe atât este și de greu de îndeplinit, învățătorul trebuie să aibă mai multe calități și anume: să fie totodată nu numai un bun învățător, ci și un bun educator, adică să caute prin învățământ a-i și educa, atât din punct de vedere intelectual, cât și moral și fizic... să aibă iubire și tragere de inimă pentru chemarea sa să fie silitor și conștiincios în îndeplinirea datoriilor... să fie un om moral... să aibă o cultură socială, adică să știe cum să se poarte în societate, afară de școală... să se examineze pe sine însuși dacă are sau nu calitățile cerute, și văzând că unele-i lipsesc, să caute a și le însuși sau dacă vede că aceasta nu este cu putință, atunci mai bine să-și aleagă altă ocupație”.

Dar Petre Dulfu nu a fost doar deschizător de drumuri în literatura didactică. Cunoștințele privind teoria și practica pedagogică le-a aplicat în manualele sale, scrise în colaborare cu foști elevi sau cu profesorii colegi. Astfel, o primă ediție a *Abecedarului*, partea I pentru clasa I primară urbană și divizia I a școlilor rurale, scrisă în colaborare cu Florian Cristescu, apărută în 1911, a cunoscut zeci de ediții, la fel *Cartea de aritmetică* pentru clasele I, a II-a, a III-a, a IV-a – clasa primară urbană și divizia I-IV – primară rurală, *Cartea de aritmetică și geometrie*, *Cartea de geografie* pentru divizia a II-a a școlilor rurale, *Geografia continentelor*, *Geografia României și a țărilor locuite de români*, pentru clasa a III-a

urbană și divizia III a școlilor rurale, *Manual de limba română* pentru școlile primare minoritare – clasele III, IV, V, VI.

Un exemplar al *Manualului de limba română* pentru școlile primare minoritare – clasa a VI-a se află și în colecțiile speciale ale bibliotecii noastre.

Manualul a apărut în 1928 și a fost elaborat împreună cu dr. R. Porsche. Ilustrațiile foarte reușite aparțin lui Murnu, T. Lassy, Silvia Porsche-Togan și alții.

Structura manualului este riguros aleasă și cuprinde:

Capitolul I – „Cartea de cetire”, cu o selecție de 112 lecții, formate din lectura unor texte selectate dintre cele mai frumoase scrieri aparținând scriitorilor: Anton Pann, Petre Ispirescu, George Coșbuc, Vasile Alecsandri, Grigore Alexandrescu, Elena Farago, Alexandru Vlahuță, Octavian Goga, Constantin Negruzzi, Ion Creangă, Alexandru Odobescu ș.a., precum și lucrări valoroase din folclor. Printre lecturi sunt intercalate cunoștințe despre diverse noțiuni: familii de cuvinte, scrisoarea, scrisoarea comercială, plicul scrisorilor, semnele literelor, punctuația, înștiințarea, cererea, oferta, declarația;

Capitolul al II-lea cuprinde nouă „Lecturi auxiliare și particulare”;

Capitolul al III-lea – „Gramatica” – are trei subcapitole: Sintaxa, Punctuația, Morfologia. Definițiile sunt date în oglindă: limba română – limba germană;

Capitolul IV este „Istoria românilor”. Sunt alese lecții despre cei mai importanți domnitori români: Ștefan cel Mare, Vlad Țepeș, Petru Rareș, Neagoe Basarab, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu (texte însoțite de portrete), precum și lecturi despre momente importante din istorie: Răpirea Bucovinei și Basarabiei, Cultura românilor pe timpul lui Matei Basarab și Vasile Lupu, Epoca fanarioților și urmările ei, dar și despre Revoluția franceză și Napoleon cel Mare, Rușii și Petru cel Mare.

Capitolul V este un „Dicționar român-german”.

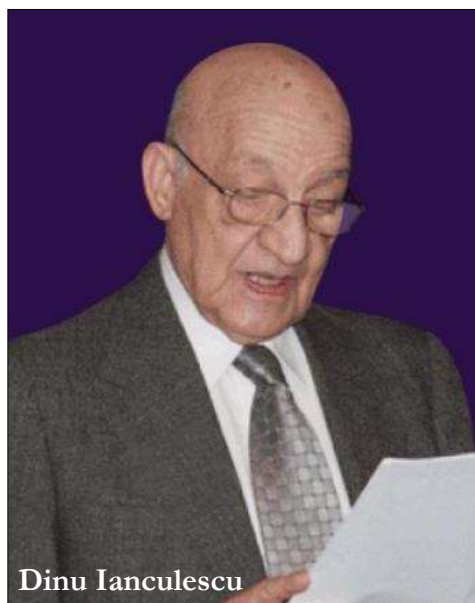
Folosind un limbaj simplu, adecvat vârstei elevilor, manualele lui Dulfu se parcurgeau cu plăcere și imprimau în memoria elevilor cele mai importante noțiuni predate.

Dinu Ianculescu și noblețea poeziei

Ofelia MARIAN

În 7 februarie 2017 s-a stins, la Frankfurt pe Main, în Germania, actorul și poetul Dinu Ianculescu.

Plonjând în noianul amintirilor, este imposibil a ignora vocea celui care, în 1941, debuta publicistic cu versuri la *Universul literar*, pășind cu hotărâre pe mirificul tărâm al literaturii, unde s-a impus repede prin versuri ce dezvăluiau o personalitate în care sensibilitatea și o vastă cultură se armonizau perfect, încă de la o vârstă fragedă.

Dinu Ianculescu

Născut la 24 martie 1925 în București, Dinu Ianculescu este, chiar și după cei peste 30 de ani de exil în Germania, o prezență vie în memoria publicului românesc, în primul rând ca actor și apoi ca poet ce a fost capabil să-și păstreze originalitatea și prospețimea versurilor.

Mai degrabă interesant, nenutrind plăcerea de a fi spectaculos în actorie, Dinu Ianculescu adoptă aceeași atitudine și în poezie, cucerind repede printr-o poezie de bună calitate în care concizia meditației și șlefuirea versului atrag atenția.

Spirit echilibrat și cu o vastă cultură dovedite încă de la debutul editorial din 1970, cu volumul de versuri *Argintatul pește și alte poezii*, poetul porcede pe drumul sinuos, dar mirific al creației cu pași lenți, calculați, care îi oferă răgazul contemplației. Pus sub semnul peștelui, primul simbol creștin care îngemănează viața și moartea, volumul de debut prefigurează toată creația ulterioară, constantă prin tematică și meditație, chiar și atunci când diferă forma de exprimare (sonete sau rondeluri). Preocupat de neîntrerupta armonizare a discursului liric, care curge molcom, fără mijloace stilistice sofisticate, autorul sonetelor din 1975, a rondelurilor din 1980 și 1994, pendulează cu grație între real și ireal, într-o atmosferă atemporală: „Voisem/ să fiu/ în noaptea vicleană/ la un sfert/ de târziu,/ pasăre, geană./ Dar căzui îmbătat/ de un timp/ fără zestre”¹, declară solemn, fără ostentație, în *Voisem să fiu...* Atemporalitatea și anume sugestii spațiale bine definite sau metamorfozate (păduri ostenite, spațiul dintre două ferestre sau cel adunat pe care-l sperie luna) sugerează așezarea omului în univers ce duce cu gândul la relația OM-DUMNEZEU percepută într-o notă realistă, ce nu lasă loc nici uimirilor nici lamentărilor: „Căzut din rai/ în semeni/ și-n iluzii,/ mă liniștesc/ în Dumnezeu/ prin somn”², mărturisește în *Căzut din rai*. Firescul acestei relații se bazează, desigur, pe onestitatea mărturisită. Sinceritatea confesiunilor par a așeza poeziile sub pecetea unei sensibilități aparent glaciale, ceea ce nu le absolvă totuși de căldura și voluptatea iubirii, căci puterea sa ademenitoare, sugestiv redată în *Danț*, este irezistibilă. Nici ciudata moarte nu-i scapă din atenție, creionând-o astfel, la 82 de ani, în îndepărtata Germanie: „Câtă vreme mai păstrăm în noi/ vechi icoane, țara de sămânță,/ mai sperăm ca-n ceasul de apoi/ vom zâmbi pe-o cruce de săpânță”³, pasișă finală în care este sugerat Cimitirul Vesel din Săpânța fiind relevantă întru percepția trecerii dincolo de Styx.

Candoarea sentimentelor și gândul supus poeziei răzbat din suflul cuvintelor ce sugerează liniștea, milostivirea și pacea într-o cheie simbolică bine definită („Drept/ în lumină/ așez brad și cu

¹ *Dinu Ianculescu*, București, Editura Eminescu, 1970, p. 8.

² *Ibidem*, p. 43.

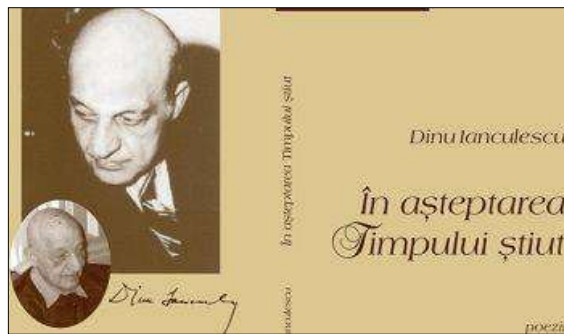
³ *România literară*, nr. 35/2007.

brad/ lângă brazi,/ șapte/ sub cerul/ în miez,/ șase/ la ziua de azi.”⁴), în care tonul elegiac creează o muzicalitate aparte a slovelor care merg spre cititor. Conștientizând mereu relația creator-artă-public, așa cum mărturisește, la un moment dat: „Slugă prea plecată/ și stăpân îi sunt/ zeului cuvânt/ ridicat din gloată,/ cât mai pot să cânt/ și pădurea-i toată,/ Slugă prea plecată/ și stăpân îi sunt”⁵, își folosește carisma exprimând, cu o siguranță de sine netulburată, toate impresiile ce țin de aventura existențială al cărei statornic și foarte atent observator este.

Scrise cu o blândețe ce amintește de seninătatea menestrelilor, dar cu viziuni ce duc cu gândul la tehnica impresionistă, poemele stârnesc plăcerea lecturii și grație imaginilor demne de un decor teatral. Întâlnim în toată lirica sa efecte scenografice în care jocul imaginației dă o notă particulară poeziilor, demne de amintit fiind câteva dintre sonetele publicate în 1975, în care este vizibilă și o șlefuire accentuată a versului față de volumul de debut. Mă gândesc aici la poezii precum *în arbori, în vechiul burg, aud cum vine cerul*.

Așezate în cuibul convențional al poeziei clasice, versurile lui Dinu Ianculescu au, iată, în modernul secol XXI, puterea de a atrage spre lectură tocmai prin atmosfera vetustă capabilă a stârni emoții firești în fața miraculoasei vieți.

Liniare ca tematică (natura, istoria, iubirea și moartea), dar cu grave profunzimi reflexive, poeziile citite și recitate acum, la vârsta maturității, mi-au reamintit vocea cu un timbru special pe care o auzeam în copilărie reînviind trecutul civilizațiilor la Teleenciclopedia, amintire care, îngemănată cu atmosfera lirică a cărților sale, obligă la o anumită atitudine în fața actului artistic.

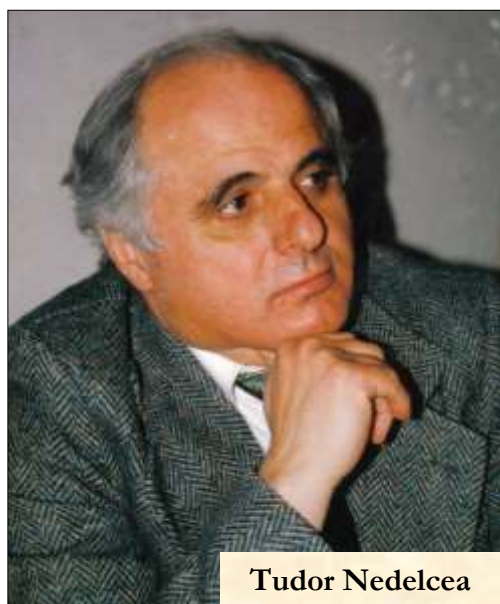

⁴ *Ibidem*, p. 117.

⁵ *Rondeluri*, București, Editura Eminescu, 1980, p. 36.

Ovidiu și cultura română

Dr. Tudor NEDELCEA

Tudor Nedelcea

Se împlinesc două milenii de la moartea ultimului mare poet elegiac latin, Publius Ovidius Naso (43 î.H.-17 d.H.), cu legături strânse cu meleagurile noastre. Fin observator al psihologiei iubirii și moravurilor epocii sale, suspiciosul împărat Octavian August îl exilează la Tomis, unde scrie *Tristele* și *Scrisori din Pont*, opere care se adaugă celorlalte: *Iubiri*, *Scrisorile eroinelor legendare*, *Arta iubirii*, *Remediile iubirii*, *Fastele*, *Metamorfozele*, dar și scrieri de altă natură: *Despre pești și pescuit*, *Despre cosmeticele de înfrumusețat*.

Notorietatea și exilul său la Tomis au trezit interesul călătorilor străini prin țările române sau al cronicarilor români. Enea Silvio Piccolomini (1405-1464), viitorul Papă Pius al II-lea descrie, în *Cosmografia* sa (1501), regiunile locuite de români, atribuind, însă, greșit, preluând de la Ovidiu (*Scrisori din Pont*, elegia IX), descendența noastră din romanul *Flaccus*¹.

Un alt călător, Aubry de la Motraye (1674-1743), aflat în solda regelui Carol al XII-lea, scrie o *Călătorie în Țările Române*, efectuată între 1711 și 1714, în care observă, la fața locului, autenticitatea descrierii Dobrogei, făcută de Ovidiu: „Este adevărat că Ovidiu descrie țara și barbaria geților și sarmaților care locuiau în vecinătatea acestui râu în Elegiile sale și în Scrisorile sale pontice etc., dar el lasă peste tot să se înțeleagă că vestitul oraș Tomis, locul exilului său, se găsea pe țărmurile din aceste părți ale Mării Negre, unde Dunărea, pe care el o numește Istrul, cum era numită de toți în vechime, își varsă apele. Acești geți și sarmați, cunoscuți soldați sub numele de moldoveni, munteni, tătari, cazaci, erau răspândiți pe malurile Dunării și ale Baristenului și se întindeau până dincolo de Tanais”².

Este firesc ca numele unei celebrități literare să trezească și interesul localnicilor. În 1563, boierii moldoveni aveau prilejul de a audia prima evocare a poetului latin I. Sommer, ca și prin prezumtiva predare la Academia din Cotnari, a unor date ovidiene. Puteau oare înțelege boierii autohtoni dacă n-aveau minimum de cunoștințe de cultură generală sau dacă nu manifestau interes pentru asemenea fenomene de cultură? Desigur că nu, iar crearea vestitei școli de la Cotnari, chiar dacă nu-i o inițiativă locală, dar creată și populată de umaniști recunoscuți și cu dragoste pentru beneficiarii ei, reali sau potențiali (Sommer care, se pare, își însușise chiar dialectul valah, remarcase în *Elegiae XV* și *Vita Iacobi Despotae* similitudini între limba noastră și cea latină), vine să satisfacă acest apetit. Însuși acest învățat, venit nu în chip de aventurier, avea să remarce că poporul pentru care optase era „dornic foarte de noutăți și de schimbări” (*Elegiae XV*)³.

Ediții și chiar incunabule ovidiene prezente pe teritoriul nostru au fost studiate de specialiști în domeniu (Corneliu Dima-Drăgan, Dalila-Lucia Aramă, Dan Simonescu, Ștefan Bezdechi, Ovidiu Drimba, Tudor Vianu, Nicolae Lascu etc.).

În cultura română, primul care vehiculează numele lui Ovidiu este Miron Costin. În cărțile sale de propagandă externă *Cronica polonă* (1677) și *Poema polonă* (1684) privind originea romană a limbii și

¹ Vezi pe larg, în studiul nostru, *Imagologia cărții și culturii românești*, în Tudor Nedelcea, *Românii de lângă noi*, Craiova, Fundația Scrisul Românesc, 2011, p. 11-56.

² *Călători străini despre țările române*, VIII, volum îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, p. 196.

³ Vezi Tudor Nedelcea, *Geneza ideilor social-politice și filosofice în literatura română veche*, Craiova, Scrisul Românesc, 1987, p. 106.

poporului român, dar și în poemul filosofic *Viața lumii* (1673), numele și opera scriitorului latin sunt folosite alături de alți scriitori renumiți: Dion Casius, Piccolomini, Eutropius, Plutarh, Marțial, Plautus, Curtius, Bonfini, Topeltin etc.

* *
*

Folosind cu predilecție teme din mitologia greacă (pe care avea s-o cunoască în exilul său tomitan), Ovidiu a rămas, prin opera sa, alături de Homer, scriitorul antic care a influențat benefic cultura europeană timp de două milenii, fiind tradus și asimilat timpuriu și în cultura română.

În acest sens, Editura Cartea Românească, condusă de Marin Preda, ne-a pus la îndemână, în 1975, cu prilejul bimilenarului Ovidiu, o carte bibliofilă de mare interes și utilitate: *Metamorfoze*, cartea I, a poetului latin exilat la Tomis, tradus și prelucrat la 1808 de Scarlat Barbu Tâmpăanu. Prefața aparține lui N. Lascu, iar introducerea, textul stabilit, transcrierea și notele lui N. Vasilescu-Capsali (pasionat colecționar, în posesia căruia se afla manuscrisul, cunoscut și prin alte contribuții remarcabile în domeniul bibliofiliei) și lui Dan Rîpă Buicliu⁴.

Date despre personalitatea traducătorului ne sunt oferite cu acribie, de cei doi editori, în documentata lor introducere. Logofătul Scarlat Barbu Tâmpăanu, cărturar poliglot, erudit și umanist, este și autorul unei alte traduceri, *Istoria arăpească* (1808), a unei *Geografii a Țării Românești*, tipărite la București în 1840, și al unui interesant *Curs de literatură* (manuscris, din păcate, pierdut).

Începută în octombrie 1808, traducerea cărții I a marelui Ovidiu, a doua traducere cunoscută în literatura română, după cea a lui V. Aaron (1803), nu urmează textul ad-literam al originalului: Scarlat Barbu Tâmpăanu tălmăcește în proză versiunea versificată a capodoperei poetului latin Ovidiu, primul poet cunoscut pe meleagurile noastre.

Operele lui Ovidiu au avut o circulație intensă în întregul ev mediu european, fiind sursă de inspirație pentru Dante și Boileau, Rubens sau Tizian. La noi, Ovidiu e cunoscut din timpul cronicarilor Miron și Nicolae Costin, care traduce în proză câteva versuri în *Carte pentru descălecatul dintâi a Țerei Moldovei și neamului moldovenesc*. Al doilea dintre fiii cronicarului Miron Costin, Nicolae Costin, preia pasaje din *Metamorfozele* lui Ovidiu, pe lângă alte izvoare antice sau medievale, dovedindu-și erudiția. Tălmăcirea lui Tâmpăanu, deși numai a primei cărți din cele 15 câte conține întreaga lucrare, se detașează atât prin vechime, cât și prin faptul că se constituie într-un monument de limbă literară.

Tâmpăanu depășește condiția unui simplu traducător. După cum afirmă cei doi editori, „pe el îl frământă idei, cărora caută să dea un răspuns, șieși și altora, deopotrivă”⁵. Fiecare povestire mitologică, intitulată, după obiceiul pământului, „basnă”, cuprinde pricina, apoi istorisirea ei pe larg și se încheie, ca și traducerea lui Aaron, după model medieval, cu câte un tâlc, menit să arate, pentru fiecare legendă, semnificația sa etică, în acest fel scopul educativ al poetului fiind edificator. Tâlcul este, așadar, creația traducătorului și semnificația etică este văzută deseori prin prisma realităților românești. Așa, de exemplu, basnul al șaselea (căci Tâmpăanu face chiar o numărătoare a lor) în care istorisește metamorfoza lui Licaon în lup, „este o foarte bună povățuire, care învață pe împărați și pe domni să nu facă nimic până nu va cerceta bine”⁶. Zeus, voind să-i pedepsească pe cei răi, procedând democratic, „cheamă nu numai pe cei mari, ci și pe cei mici zei, vrând să ne arate cu aceasta că domni nu se cuvine să se sfătuiască numai cu boierii cei mari, ci și cu cei mai mici oameni, care vor fi buni și înțelepți, ca să aibă loc la sfaturile domnilor”⁷. După exemplul zeului care a coborât din cer pe pământ spre a vedea realitatea, „stăpânitorul, după cum socotesc, nu trebuie să creadă câte aude, ci să vază lucrurile cu însuși ochii lui, iar nu cu ochii slugilor lui... să nu primească pârăciunile și clevetirile care au pierdut o sumă de oameni nevinovați. Trebuie, zic, să fie

⁴ Publius Ovidius Naso, *Metamorfoze*, cartea I, traducere și prelucrare de Scarlat Barbu Tâmpăanu (1808). Prefață Nicolae Lascu, introducere text stabilit, transcriere și note de Nicolae Vasilescu-Capsali, București, Cartea Românească, 1975. Vezi și Tudor Nedelcea, *Ovidiu tradus în 1808*, în Tudor Nedelcea, *Vocația spiritualității*, Craiova, Scrisul Românesc, 1995, p. 289-290.

⁵ *Ibidem*, p. 15.

⁶ *Ibidem*, p. 71.

⁷ *Ibidem*.

însuși martor lucrurilor mai înainte de a se face judecător”⁸. Răutatea, lăcomia sălbatică care transformă pe unii oameni în fiare pentru semenii lor sunt stigmatizate: „nu este alt lucru mai rău la om decât când uită cine este: din basmul acesta a izvorât cuvântul ce se zice: **homo, homini, lupus**”⁹. Expresia, ajunsă celebră, folosită pentru prima dată de poetul latin Plaut, acum 2000 de ani, și apoi de Bacon, Hobbes, Balzac, referirile la diverși autori, precum și documentatele comentarii etice, lasă să se întrevadă erudiția și formația sa.

Punerea în circulație universală a acestui text inedit, transcrierea lui într-o dublă redacție (textul chirilic cu transcrierea lui fonetică) și excelența prezentare grafică fac din această ediție o lucrare monumentală, bibliofilă, un adevărat act de cultură.

* *
*

El însuși un exilat, Vintilă Horia (1915-1992) a transfigurat destinul lui Ovidiu într-un roman de mare succes, *Dumnezeu s-a născut în exil*¹⁰, scris în 1960, în limba franceză. A fost distins cu Premiul „Goncourt”, dar, la reacția extremiștilor români de stânga (concețățenii săi!) din exil și a presei comuniste franceze, Vintilă Horia este nevoit să refuze onorantul premiu. Ipoteza scriitorului român este că Ovidiu a fost izgonit la Tomis pentru că făcuse parte dintr-o sectă ezoterică interzisă în Imperiul Roman. Ovidiu lui Vintilă Horia poartă povara însingurării, a depărtării de locurile natale, exotice, în comparație cu vitregia meleagurilor dobrogene (cum o atestă însuși poetul în *Tristele*), stare sufletească care-i prilejuiește găsirea lui Dumnezeu.

* *
*

După traducerile – și implicit studierea creației ovidiene, începând cu Vasile Aaron, Scarlat Barbu TâmpEANU, I. Barac, T. Naum, Maria Valeria Petrescu, Virgil Popescu, I. Florescu, David Popescu etc. – mai aproape de zilele noastre, Marin Sorescu alcătuiește o *Biblioteca de poezie românească*¹¹, „de dragul limbii române, care și-a găsit în vers cea mai nobilă cutie de rezonanță”¹². *Biblioteca de poezie* compusă din medalioane critice și antologii Marin Sorescu o concepea în două volume: de la începuturi până la Eminescu și mai departe, până la 1900, primul, și „de aici până la... unde voi ajunge”¹³ al doilea.

Primul scriitor comentat și antologat de autorul *Lilieciilor* este Ovidiu. „Ce legătură are Ovidiu cu solul românesc?”, se întrebă Marin Sorescu chiar la începutul studiului său, și-și răspunde: „Are! Tocmai solul. Venind – e drept că nu de bunăvoie – pe pământ românesc, s-a și făcut român... Încetul cu încetul”¹⁴. Marin Sorescu, în postura de critic și istoric literar, explică motivul începerii antologiei sale cu Ovidiu în stilul său caracteristic: „A fost Ovidiu un poet român? Sigur că n-avea cum să fie român, dar roman tot a fost. Ce mi-e roman – ce mi-e român, îți vine să zici. Chestie de o vocală: de **a** când deschisă, când întunecată, friguroasă, cu căciulă. Pe țărmul nostru Ovidiu a purtat căciulă. Aici a cunoscut exilul și tristețea țărmului mării neospitaliere”¹⁵.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 73.

¹⁰ Vintilă Horia, *Dieu est né en exil*, Paris, Fayard, 1960.

¹¹ Marin Sorescu, *Biblioteca de poezie românească. Comentarii și antologie*, ediție îngrijită de Mihaela Constantinescu și Virginia Sorescu, București, Editura Creuzet, 1997.

¹² *Ibidem*, p. 8.

¹³ *Ibidem*, p. 9.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 15.

Observând o meteahnă românească, de a minimaliza valorile, Marin Sorescu scrie că Ovidiu a avut un statut aparte, „*l-a împus străinătatea*”, „*Tomisul l-a înfiat și-i odibnește cenușa*¹⁶”, „*poet blestemat*”, „*om de răscruce*” (s-a născut înainte de Iisus și va muri înaintea Mântuitorului), Ovidiu, „*îmbibat ca un burete de cultura clasică*¹⁷”, este totodată și modern. Sorescu distinge două etape ale biografiei sale: una „*până la relegarea la Tomis*”, în anul 9 d. H., când era „*un cetățean normal, e drept, dinspre elita romană, căsătorit – de trei ani, fără copii, semne particulare – poet*¹⁸”. Era, scrie Sorescu mai departe, „*om de lume și poet profesionist*¹⁹”. În loc de neologismul dur exilare, Sorescu folosește termenul *relegare*, mai apropiat vocabularului poetic. Învinuit de stricarea moravurilor, Ovidiu se releagă la Tomis, unde îl surprinde contrastul dintre Roma „*petrecăreață și Tomisul cufundat în griji, cu năvălirile astea barbare mai noi. Clima este potrivnică. Fără prieteni, fără iubite, fără orizont și... înaintând în vârstă*²⁰”.

Un fapt mai puțin cunoscut consemnează, pentru posteritate, Marin Sorescu: regizorul italian Giuseppe de Santis voia să realizeze, prin anii 1970, un film despre Ovidiu. Scenariul?! Marin Sorescu, deci o coproducție italo-română. Nu s-a realizat acest film din cauza românilor „*care i-au dus cu vorba pe italien?*”.

După o inedită și surprinzătoare definiție a poeziei („*Poezia văzută ca o enciclopedie a civilizației. Versurile sunt ca niște ciocănele de țimbal care ating cutare sau cutare nume propriu, ce înfioară sensibilitatea prin rezonanța profundă pe care o au deja în sufletul nostru*”)²¹,

Marin Sorescu trece la o succintă analiză a creației ovidiene, constatând o „*ușurință extraordinară a versificației*”, creație cu „*un temei artistic adevărat*”, o „*descrescență lirică a prozel*”, în care se regăsește plener „*exprimarea orgolioasă a poetului care știe că își construiește un monument*²²”.

În studiul dedicat celor cinci poezii ale lui Vasile Cârlova sub titlul *Poetul călare*, la ediția bibliofilă *Ruinurile Târgoviștii*²³, îngrijită de Sorescu, sau în prefețele celor două cărți de *Scrieri* de Mihai Viteazul²⁴ și Tudor Vladimirescu²⁵ îl mai regăsim astfel pe Sorescu tratându-și confrății cu atâta șăgalnicie și prețuire nedisimulate.

Încheierea micului său studiu despre Ovidiu poartă amprenta inconfundabilă a genialului Marin Sorescu: „*Dacă de la Roma «ne tragem» – să nu-l lăsăm la o parte pe romanul poet, care a venit să se tragă primul – primul în tristețea noastră*”.

Ovidiu și-a găsit un ecou binemeritat și benefic în cultura română.

¹⁶ *Ibidem*, p. 9.

¹⁷ *Ibidem*, p. 10.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 11.

²⁰ *Ibidem*, p. 12.

²¹ *Ibidem*, p. 12-13.

²² *Ibidem*, p. 14, 15.

²³ Vasile Cârlova, *Ruinurile Târgoviștii*, ediție îngrijită și prefațată de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1975.

²⁴ Mihai Viteazul, *Scrieri*, ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, prefața, *Cum scria Mihai Viteazul*, de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

²⁵ Tudor Vladimirescu, *Scrieri*, ediție îngrijită de Tudor Nedelcea, prefața, *Tudor Vladimirescu și literatura stării de urgență*, de Marin Sorescu, Craiova, Scrisul Românesc, 1993.

Centenar Maiorescu

Un Lessing valah

Ionel NECULA

Există în viața unei comunități un moment astral, unic și irepetabil, care reclamă prezența unei personalități puternice, dispusă să-și pună autoritatea sa recunoscută și clarviziunea providențială în slujba nației sale, să-i optimizeze posibilitățile latente și să-i imprime un trend de evoluție concordant cu ceea ce se petrece în lume. Dacă momentul este fructificat sau nu, depinde într-o măsură fundamentală de apariția și implicarea omului-făclier, a celui care să poarte torța și să lumineze calea de urmat. Acest rol de călăuză și de îndrumător providențial l-a avut la noi ardeleanul Titu Maiorescu.

În noiembrie 1861, când a plonjat în realitatea românească, țara chiar avea nevoie de un cap limpede care s-o alinieze spiritului european și s-o dreneze pe *via moderna*. La acea vreme nici gramatica românească nu-și structurase un sistem unitar de reguli și nici lexicul nu cuprindea un sistem noțional necesar discursului filosofic. *Când am văzut că studenții scriu nam, într-un singur cuvânt, am înțeles că în țara noastră trebuie s-o las mai domol cu filosofia... Ce Kant! Ce Spencer! Ce Comte! Gramatica și logica elementară mai întâi de toate.*

Erau toate de făcut și tânărul Maiorescu în loc să își aranjeze o carieră universitară în Occident – o posibilitate reală și ispititoare – a preferat să vină în țară și să se distribuie pe mai multe direcții de acțiune, de implicare și de ordonare a vieții culturale românești. Printre contemporanii săi trecea drept mintea cea mai bine structurată și înțelese un lucru esențial, că mediul românesc, deși impregnat de diletantism și amatorism

indigen, nu-i scutit de orgolii și prejudecăți nevolnice și piezișe, iar acestea nu pot fi neutralizate decât impunându-se public, prin găsierea unor modalități de afirmare competitivă, în compania celor ce reprezentau o anumită notorietate în viața publică românească.

Antrenarea lor în cadrul unor colective cu atribuții spirituale (al prelecțiilor populare, al „Societății Junimea”, al revistei *Convorbiri literare*) era, de departe, calea cea mai sigură de a se impune competitiv și, prin aceasta, de a penetra funcțiile de decizie politică. Conștient de superioritatea sa, nu se speria de concurența celor din colectivele pe care le alcătua. Îi surclasa pe toți, prin cultura, prin conștiința lucrului bine făcut și prin felul în care înțelegea urgențele țării în aspirația ei de a se înscrie într-o evoluție modernă și-n deplină sincronie cu trendul european. A sesizat foarte bine filosoful Ion Petrovici, primul monograf al pontifului junimist: *...Rolul pe care îl are logica între științe l-a avut Maiorescu în cultura românească. A eliminat ce era fals, a coordonat ce era bun, a suprimat anarhia, a retezat avânturi greșite, a indicat lacunele și sistema de a le acoperi. El este marele organizator al culturii noastre neînchegate și pe alocuri deviate de la drumul ei natural.* („Titu Maiorescu”, în vol. *Studii istorico-filosofice*, ediția a II-a completată, Editura Casei Școalelor, București, 1929, p. 251.

S-a vorbit mult despre puținătatea creației maioresciene și a contribuției sale, prin lucrări originale, la impunerea disciplinei filosofice în cultura românească. Nu subscriem la această idee. Cel puțin în ceea ce privește condițiile evoluției românești, Maiorescu avea o viziune punctuală și putea, dacă și-ar fi propus cu adevărat, să structureze un sistem de gândire articulat și cu aplicabilitate la condițiile realității românești.

În tinerețe fusese influențat de filosofia lui Herbart și chiar teza sa de doctorat înregistrată la Sorbona în 1861, *Essai d'un nouveau fondement de philosophie*, conținea în germene posibilitățile unei filosofii desfășurate și cu trimiteri exacte la prioritățile spiritului românesc. N-a fost interesat de elaborarea unui sistem filosofic original, dar a meditat îndelung asupra realității românești și a căutat, atât cât i-a stat în putință, să găsească modalități de înaintare a țării sale, pornind de la experiența țărilor din Apus. De aici și ideea *formelor fără fond*, a importului de mijloace, forme și instituții experimentate în Occident și transplantate ipso facto spațiului românesc.

De regulă, Maiorescu nu și-a expus ideile filosofice în lucrări desfășurate, dar le-a disipat în conferințe, în publicistică sau discursuri parlamentare, cărora le-a conferit autoritate metafizică și le-a ridicat importanța cu cel puțin o octavă. Făcea filosofie la vedere, în spațiul public, așa cum Socrate își exersa ironiile în piața ateniană și oriunde putea să-și întâmpine și să-și bastoneze concetățenii. Făcea politică conservatoare, o politică aplicată care nu se revendica nici din gândirea lui Joseph de Maistre, nici din speculațiile lui Louis de Bonald, ci se plia pe cerințele realității românești, o realitate devălmășită, care avea de recuperat o mare întârziere față de evoluția apuseană. *Evoluția societății românești*, constata și C. Schifirneț, *l-a convins că nu un tratat teoretic sau o lucrare doctrinară era oportună, ci intervenția activă în viața socială și politică, unde exista posibilitatea afirmării direcțiilor doctrinare (Filosofia românească în spațiul public, Editura Tritonic, București, 2012, p. 35).*

Și tot Constantin Schifirneț conchidea că Maiorescu *a trăit dilema marelui intelectual angajat politic, nevoit să coboare în Agora și să se confrunte cu oratori, retori și limbuiți, să atace vehement beția de cuvinte (Ibidem, p. 35).* Chiar depozițiile sale ocazionale – de la Junimea, de la Academie, din Parlament sau Guvern – conțin în substanța lor diezii unei conștiințe filosofice *in nuce*, care să le confere temeuri, noime și fundamente oportune, menite să așeze evoluția românească într-un plan concordant cu ceea ce se procesa în Apus. Că România, în trendul liber asumat al devenirii sale, putea să valorifice experiența Occidentului, să împrumute formele și instituțiile moderne experimentate deja în Occident era evident, dar Maiorescu n-a neglijat niciodată *fundamentul dinăuntru*, realitatea românească în care urmau să fie transplantate. Niciodată Maiorescu n-a optat pentru o preluare mecanică, artificială, fără să se țină seama de condițiile specifice ale mediului românesc.

Și-a sacrificat abilități teoretice evidente în favoarea nevoilor practice imediate, reclamate de stadiul cultural în care se afla spiritul românesc la data revenirii sale în țară. Era convins că plâsmuirile intelectualilor trebuie să țină seama de evoluția noastră culturală și nu agreea lucrările care devansau stadiul de înțelegere românesc: *Vezi cazul lui Rădulescu-Motru, îi explica lui Ion Petrovici, el e foarte fecund și scrie lucruri bune, dar pare-mi-se că din cauza pe care ți-am spus-o (devansa stadiul cultural românesc) scrierile lui merg pe deasupra.* (Ion Petrovici, *Studii istorico-filosofice*, ediția a II-a completată, Editura Casei Școalelor, București, 1928, p. 247).

Urma imperativul kantian al datoriei și făcea din ridicarea nivelului cultural al țării, din emanciparea mediei culturale și din trecerea ei într-un nivel istoric superior o urgență căreia i s-a consacrat cu tot elanul și cu toată abnegația. Câteva decenii mai târziu, toate aceste urgențe vor fi relansate – cu alte mijloace și cu alte finalități – de Cioran, care le va investi calitatea de concepte fundamentale și le va conferi o valoare epistemologică indicativă pentru toți cei interesați de identitatea popoarelor. În noile regimuri democratice, în care fiecare cetățean are dreptul să introducă în urnă un singur vot, contează majoritatea și contează, mai ales, media culturală care caracterizează această majoritate. *Un popor*, spunea în *Istoria contemporană a României*, p. 454, *care în diferitele sale straturi a dat dovadă de bună cugtare și bună simțire, este un popor de viitor.* A sesizat exact problema pe care o vom regăsi copios abordată și de Cioran. Nu mai spun că, la vremea lui Maiorescu, realitatea românească reclama acțiuni practice imediate și urgente de ridicare a nivelului general de cultură și nu era pregătită, nici nu-și punea problema elaborării de lucrări fundamentale, riguroase și sistematice, în competiție cu ceea ce se întâmpla

în Apus. De altfel, chiar plăsmuirea sistemelor filosofice, complete, închise și non-contradictorii devenise o operație vetustă, de glorie apusă, iar filosofia evolua acum secvențial, în concordanță cu dezvoltarea științei și cu marile problemele ce ventilau veacul.

Timp de cinci decenii, Maiorescu a fost în prim-planul vieții social-politice românești și și-a pus o pecete profilactică peste toată devenirea românească. Cu personalitatea lui stenică și robustă, unanim recunoscută printre contemporani, a înrâurit devenirea românească în tot intervalul dintre cucerirea independenței și primul război mondial. O vreme, între anii 1912 și 1914, a deținut președinția Consiliului de miniștri și în această calitate a dat dovadă de nebanuite aptitudini diplomatice, dând dispoziții ferme comisiei care urma să stabilească granița dintre România și Bulgaria să nu cedeze niciun metru de la linia Silistra-Caliacra.

Ultimii ani de viață i-a petrecut în Bucureștiul ocupat de trupele germane și, spre cinstea lui, a refuzat o întâlnire directă cu feldmareșalul Mackensen, administratorul *de facto* al capitalei. În februarie 1917, când aniversa 77 de ani de viață, și-a refăcut testamentul și a desemnat ca executor testamentar pe Lizetta Bengescu, în locul lui N. Racotă, aflat în refugiu. *De manuscrisele mele, stipula, ce se vor mai găsi la mine, după multele ce le-am ars, va dispune fiică-mea Livia sau, în lipsa ei, dl. și d-na Racotă, în înțelegere cu amicii literari dd. Iacob Negruzzi, Simion Mehedinti, d-nul și d-na Rădulescu-Pogoneanu. Poate unele manuscrise (jurnale, scrisori literare și politice) ar fi de hărăzit Academiei Române.*

Continua să noteze în jurnalul său personal principalele probleme cu care îl confrunta viața și nu uita să amintească și de disconfortul de sănătate. Ultima consemnare, rămasă neterminată, poartă data 2/15 iunie 1917, când gravele probleme cardiace se arătau tot mai amenințătoare. A trecut Styxul în dimineața zilei de duminică 18 iunie/1 iulie 1917.

I-a rămas opera de clarvăzător și de cap limpede la devălmășiile devenirii românești și a rămas în conștiința publică drept omul providențial care a dat ora exactă și a așezat minutarele istoriei pe cadranul intrării noastre pe *via moderna*. Mișcarea sa junimistă a avut, în cultura românească, rolul Sturm und Drang-lui german, iar mentorul ei și-a asumat funcția pe care Lessing a avut-o în cadrul romantismului german.

Titu Maiorescu

Titu Maiorescu între contradicție și echilibru

Antoaneta TURDA

Aflați în anul de grație 2017, după 100 de ani de la moartea lui Titu Maiorescu, parcă simțim o nevoie impetuoasă de a medita mai mult asupra obiectivității criticii literare românești. Afirm aceasta după recitirea celei de-a treia ediții, revăzute, a eseului critic *Contradicția lui Maiorescu*, semnat de Nicolae Manolescu și apărut în 2000 la Editura Humanitas din București.

Gândită încă din anii '60, cartea (teză de doctorat a autorului, obținut în 1974, după o lungă odisee) a luat Premiul Uniunii Scriitorilor în 1970 și a mai fost reeditată și revizuită în 1973. Structurată pe 9 capitole și un Apendice, nu surprinde prin ineditul documentației, ci prin profunzimea interpretării a ceea ce este arhicunoscut la criticul literar ce a pus bazele criticii literare române moderne. Motivându-și demersul, autorul aduce argumentele cele mai convingătoare: „Dacă ne întoarcem la esența concepției maioresciene asupra artei, observăm că ea a jucat [...] un rol mult mai însemnat decât au fost dispuși să creadă susținătorii ei din secolul XX. În lipsa ei vădită de sofisticare, în simplismul ei câteodată, concepția aceasta are merite majore în evoluția spre modernitate a literaturii noastre. Iată un lucru pierdut din vedere”¹. Așadar, cartea trebuie citită prin perspectiva echilibrului travestit în contradicție, căci aceasta este esența bătăliei criticului împotriva formelor fără fond și a cărților fără valoare pe care pare a le lăsa să se compromită singure.

Paradoxal el însuși, în viața de zi cu zi, Maiorescu nu putea fi altfel nici în gândire, fapt ce a generat o anume viziune asupra lumii, deci și în critică, într-un moment de înfringurate încercări ale literaților vremii de a-și găsi un drum propriu pe făgașul literaturii. Adept al unei literaturi naționale în care să primeze esteticul și nu angajarea socială, este văzut de Nicolae Manolescu ca un critic absolut care „scrie critică definind implicit critica”², având o putere magică de a vedea și a relata.

Minuțios în deslușirea enigmelor maioresciene, autorul pornește de la *Însemnări zilnice* ce dezvă-

luie un adolescent disciplinat și ambițios, dar pornit împotriva autorității tatălui, dovadă a unui spirit independent și superior, trăsături bine marcate pe parcursul activității sale culturale, parțial cunoscută postum. Analiza exhaustivă a acelor însemnări cotidiene netezesc drumul către labirintul critic maiorescian. Având la bază principii simple, între care un rol principal îl ocupă cultivarea limbii române, Maiorescu publică *O antologie critică asupra poeziei române de la 1867*, singura antologie de versuri proaste alcătuită de un critic român, asupra căruia Manolescu se oprește insistent pentru a demonstra meticulozitatea analizei literare și raționalitatea concluziilor. Un an mai târziu publică, în *Convorbiri literare*, articolul *Limba română în jurnalele din Austria*, ce stârnește o aprigă reacție în Transilvania, și *Contra școlii Bărnățiu*, ce punctează o bună percepere a prezentului prin prisma trecutului. Tot în 1868 apare studiul *În contra direcției de astăzi în cultura română*, în care surprinde momentul de criză al culturii române, stârnind astfel o adevărată dezbateră sociologică asupra fondului românesc, peste care s-au așezat

„formele” literare aduse de pretutindeni, fenomen neacceptat de Maiorescu, pentru care „nu există conținut decât într-o formă anumită, o expresie adecvată”³.

¹ Nicolae Manolescu, *Contradicția lui Maiorescu*, București, Editura Humanitas, 2000, p. 10.

² *Ibidem*, p. 25.

³ *Ibidem*, p. 66.

Netemător, criticul de la Junimea este dominat de un spirit polemic ce i-a înverșunat la culme pe adversarii săi, deși toate replicile sale au avut o motivație bine gândită, iar tonul vocii sale era, așa cum remarca G. Călinescu, mai degrabă patern, chiar dacă nu provoca la dialog, ci emitea doar o afirmație sau negație, potrivit constatării lui Nicolae Manolescu. Oprindu-se la acest aspect, autorul citează studiile *Oratori, retori și limbuți și Beția de cuvinte*, concluzionând: „Polemistul desfășoară, când e cazul, o adevărată regie, cu o fantezie inegalabilă, articolul neavând mai puțin bătaia regulată a unui ceasornic”⁴.

Ascuțitul spirit polemic a contribuit, desigur, la desăvârșirea artei oratorice bine marcată în cele patru volume de *Discursuri parlamentare cu priviri asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I și în Curs de istoria filosofiei*. Abordarea acestui aspect al creației maioreștiene este făcută tot din prisma contradicției dintre patosul oratoric și profunzimea ideilor exprimate totuși cu un calm ce captivează.

Enigmaticul Titu Maiorescu stârnește interesul și în prezentarea istoriei, volumul *Istoria contemporană a României*, publicat postum, în 1925, fiind o mărturie a calităților sale de prozator. Relatarea detașată, cu spirit deseori ironic și cu o anume obiectivitate, farmecă prin simplitate, perceperea istoriei fiind atent observată de N. Manolescu: „În fond, dorința nemărturisită a lui Maiorescu este de a se reexplica asupra rolului jucat, de a reexplica rolurile tuturor celorlalți... Totul e revăzut cu ochi critic, protagoniștii, siliți să-și ocupe rolul pe care îl vrea autorul”⁵. Ambiția dovedită în scris a fost la fel de puternică ca și voința de a-și păstra un anume loc în ierarhia socială, provocarea de a-l cunoaște cu adevărat nefiind chiar ușoară. Aparent sobru, dar cu o continuă agitație interioară, falnicul junimist a fost, dacă e să dăm crezare relatărilor din *Însemnări zilnice*, victima propriilor neliniști, atașamentul și răzbunarea fiind trăsăturile omenești definitorii care i-au marcat existența. Aflat într-o continuă luptă cu sine însuși și cu lumea înconjurătoare, a căutat mereu să-și limpezească conștiința, efort bine marcat în aforismele sale mereu în căutarea echilibrului.

Pendularea între echilibru și patimă, recunoașterea, în avanpremieră, a valorii literare a lui Eminescu, Caragiale și Goga, patriotismul de care a dat dovadă în promovarea culturii române și bătaia sa crâncenă împotriva mediocrității ne obligă să ni-l reamintim mereu așa cum l-a creionat Nicolae Manolescu în cartea sa care „nu vorbește pur și simplu despre «contradicția lui Maiorescu»: până la un punct, ea este o asumare inevitabilă a contradicției. Din două motive: întâiul, pentru că, făcând apel la Maiorescu, ca la un simbol al începutului, ea izvorăște dintr-o obsesie asemănătoare cu cea a lui Maiorescu însuși; al doilea, pentru că ea nu înfățișează pe Maiorescu în absolut, ci încearcă să-l descopere în opoziție cu imaginea consacrată de istoria literară”⁶.

⁴ *Ibidem*, p. 81.

⁵ *Ibidem*, p. 127.

⁶ *Ibidem*, p. 249.

O schiță de portret în amintirea lui Camil Petrescu – șase decenii de la moartea sa

Dorina CADAR

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

În urmă cu 60 de ani, la 14 mai 1957, părăsea această lume Camil Petrescu, personalitate complexă de o mare eleganță spirituală. Cunoscut azi mai ales pentru romanul său *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*, ori pentru piesele de teatru, Camil Petrescu a fost însă mai mult decât un romancier ori dramaturg. Jurnalist, polemist, teoretician liric, eseist, critic – toate aceste apelative i se pot atribui. Și, mai presus decât orice, filosof. Într-un interviu acordat în anul 1947, la Timișoara, lui Petru Sfetcu, Camil Petrescu spunea: *...nu mă mai interesează literatura. Sincer, nu mă mai interesează. Am alte preferințe: filosofia, „doctrina substanței”. Consider lichidată cariera mea literară. Literatura a fost un divertisment de lungă durată. Nu un divertisment, în sensul pe care i-l dă Oscar Wilde, ci divertismentul filosofului. Scrisul nu poate dovedi, nu poate lămurii, nu poate fixa ca o ținută de aer fluturile nuanței, larva adevărului.* Cu toate aceste afirmații, în anul 1948 Camil Petrescu a scris romanul *Un om între oameni*, dovedind că nu a abdicat total de la creația literară. Însă, în esența sa, Camil Petrescu a fost un căutător de o seriozitate excesivă, un filosof în adevăratul sens al cuvântului, care a încercat să-și transmită ideile, iar atunci când a considerat că ideile sunt incomunicabile prin actul creației literare și-a găsit refugiul în *doctrina substanței*.

La 23 mai 1957, la câteva zile de la moartea scriitorului, prietenul său de o viață, Tudor Vianu, își ia rămas bun de la Camil Petrescu publicând în *Gazeta literară* articolul *Despărțirea de Camil*, poate cel mai frumos, complet și plin de afecțiune portret al acestuia. Respectând principiile prietenului dispărut, care nu era adeptul „formelor consacrate”, Tudor Vianu nu a făcut un elogiu academic, ci a ales să meargă pe linia observațiilor lucrurilor *exacte și precise*, două adjective dragi lui Camil Petrescu, care i-au ghidat întreaga activitate și viață.

Tudor Vianu avea la acea vreme 59 de ani, cu patru ani mai tânăr decât regretatul său prieten pe care-l revede acum, cu ochii amintirii, cu patruzeci de ani în urmă elev al Liceului „Gheorghe Lazăr” din București: *Era un băiat cu neliniștite priviri albastre, îndreptate cu inteligență asupra oamenilor, asupra lucrurilor. Am aflat mult mai târziu drama venirii sale pe lume. Tatăl lui murise înainte de nașterea lui Camil, mama curând după acest eveniment. N-avea rude. Crescuse aproape singur și învățase să se lupte de timpuriu, lupta a fost partea dăruită lui cu mai multă generozitate...*

S-a hotărât să-și facă serviciul militar și a rămas în armată, aproape tot timpul până la sfârșitul războiului în anul 1918, pentru că ce altceva putea face un tânăr în situația lui?

Înzestrat însă cu o inteligență deosebită, secondată de logică și capacitate organizatorică imbatabile, dar și cu o sensibilitate ce-l ajuta să observe tot ceea ce-l înconjoară, nimic nepărăndu-i-se neimportant, atrage atenția profesorilor Constantin-Rădulescu Motru și Petre P. Negulescu de la Facultatea de Litere și Filosofie din București încă din primul an de studenție. Acești doi maeștri au înțeles rapid cu cine aveau de-a face și, după citirea fiecărei lucrări seminare, Negulescu, de exemplu, întreba: „ce părere are domnul Camil Petrescu”, știind că întotdeauna acesta venea cu o părere neașteptată, originală și interesantă. Și-a luat licența cu calificativul *magna cum laude*. A fost o personalitate marcantă a generației sale, excelând în

orice domeniu pe care l-a abordat, iar „însușirea principală a lui Camil”, după cum afirmă Tudor Vianu, „era legătura directă și absolut sinceră cu oamenii, cu lucrurile, cu situațiile”. Își susținea cu tărie ideile, venind întotdeauna cu argumente imbatabile prin logica lor, lucru care uneori deranja. Sunt binecunoscute polemicile sale culturale, uneori agresive, cu alte personalități ale vremii precum Nicolae Iorga, E. Lovinescu, Tudor Vianu, sau G. Călinescu. Pentru că lupta a făcut parte mereu din viața sa, duelul ideilor fiind forma de luptă preferată, își pregătea cu grijă dovezile, le aranja în ordine, „le sprijinea unele pe altele, după metoda raționamentului matematic [...], urmărindu-și adversarii cu perseverență, strângându-i în chinga tare a argumentelor lui”.

Tudor Vianu evidențiază în articolul său, de asemenea, contribuția lui Camil Petrescu la înțelegerea rolului intelectualului într-o societate bazată pe rațiune. El considera că dacă intelectualii, și în special scriitorii, ar ști să se organizeze mai bine, ei ar putea deveni o forță socială. Aceste idei au fost tratate și în romanele și piesele sale de teatru, în fiecare dintre ele existând câte un intelectual ce se lovește de prejudecățile și ostilitatea mediului, fiind pus în situația de a face mari eforturi pentru câștigarea fericirii.

Schimbările majore din societatea românească de după 1944 au fost acceptate de Camil Petrescu, pe care viața l-a pregătit pentru tot felul de încercări. Era „un om din popor, unul dintre acei cărora li se cer jertfele cele mai grele. Era un mare muncitor, cineva care răzbiase cu greutate spre lumină și avea elementele pentru a înțelege pe toți nedreptățiții lumii. A aderat la socialism cu bunăcredință, cu hotărârea de a sluji”, spune Tudor Vianu. Pe de altă parte, și regimul socialist i-a recunoscut meritele, acordându-i numeroase distincții și fiind ales membru al Academiei Române în anul 1947.

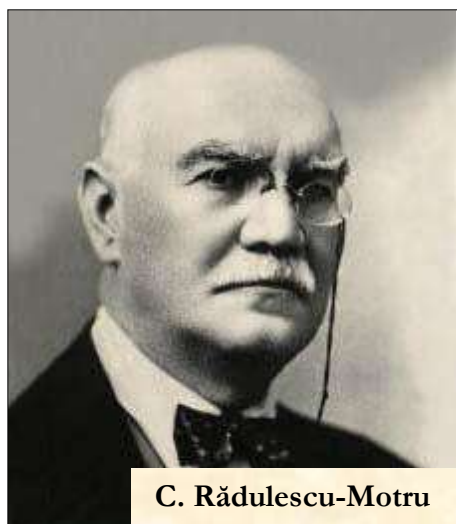
La 26 mai 1957, același Tudor Vianu publică în *Tribuna* articolul „Tineretea lui Camil”. Cu siguranță a simțit nevoia de a completa cele scrise în *Gazeta literară*, golul lăsat în suflet de cel care *a făcut parte din peisajul său* peste patru decenii doar scrisul, apanajul scriitorilor, putea să-l acopere întrucâtva. Impresionat fiind de mulțimea de tineri participanți la funeraliile de la Academie și apoi din locul unde-și doarme somnul de veci Camil Petrescu, Cimitirul Bellu, Tudor Vianu a avut impresia că lumea adunată a venit să-și ia rămas bun de la cineva plecat prematur și afirmă că de fapt *Camil n-a îmbătrânit niciodată*. Apare firească întrebarea: când încetează vârsta tânără a omului. Răspunsul ce-i vine în minte este dat din partea unui filosof care spunea că atunci când dispare posibilitatea de a-ți alege drumul vieții, atunci începe bătrânețea. Or, cel care, prin intermediul personajului Fred Vasilescu din romanul *Patul lui Procust*, afirma: *mă duc oriunde se deschide o stradă nouă* nu a putut fi atins de aripa bătrâneții. A căutat și a găsit mereu noi drumuri și oriunde s-a dus a fost deschizător de drumuri, preocupările sale diverse venind să sprijine aceste afirmații, pentru că și-a spus părerea și s-a implicat în mai toate problemele epocii sale. Dacă vreun editor, spune Tudor Vianu, s-ar încumeta să publice scrierile complete ale lui Camil Petrescu, la grea încercare s-ar supune, tocmai datorită diversității subiectelor abordate de scriitor. Cu o seriozitate greu egalabilă și făcând dovada unei cunoașteri aprofundate în sfere diferite, s-ar putea spune că, fără a se specializa într-o anumită branșă, a avut totuși mai multe specialități și și-a păstrat până la sfârșitul vieții capacitatea de a-și alege oricând un alt drum”. *A rămas deci mereu tânăr. Nu s-a găsit niciodată prizonierul unei singure căi. N-a fost niciodată bătrân... Priveam peste rândurile dese ale amfiteatrului, peste marea de capete în grădina în care, până în vremurile îndepărtate, se vor legăna plopii, se vor topi zăpezile, vor îmbălsăma tușișurile. Înțelegeam că dispăruse cineva care ocupa în sufletul juvenil al țării un loc asigurat de propria lui tinerețe.*

Personaj marcant al epocii sale, ducând cu sine toată viața nostalgia iubirii părintești de care n-a avut parte, Camil Petrescu a fost hărăzit, ca o compensare, cu calități care l-au propulsat, nu fără muncă însă, în cele mai elitiste cercuri bucureștene și care au provocat iubirea unor femei frumoase și celebre din epocă, printre care rămâne în istorie cea a scriitoarei Cella Serghi. Dragostea pentru el a urmărit-o toată viața, nu s-a stins nici după moartea acestuia, chiar dacă Cella Serghi a mai trăit 35 de ani de atunci. Afirmația: „*Niciodată nu va ști omul ăsta cât rău mi-a făcut. Am rămas cu un dor... cum să-ți explic?... neliniștea mea...*” nu are nevoie de cuvinte în plus.

C. Rădulescu-Motru – filosoful în vreme de ciumă

Ionel NECULA

Comemorăm în curând șase decenii de la moartea filosofului din Butoiești și 150 de ani de la nașterea sa și filosofia românească, dar și cultura noastră, în general, i-a rămas încă îndatorată și, în multe privințe, recunoscătoare. Multe decenii, după instalarea regimului comunist, n-a mai amintit nimeni numele lui și puțini s-au încumetat să mai amintească de filosofia sa. Stigmatizat de Lucrețiu Pătrășcanu ca idealist și ca incompatibil cu *Manifestul* bărbosului din Trier, Motru a fost unul dintre cei puțini care, după o idee a lui Constantin Schifirneț, a adus filosofia în spațiul public, a coborât-o de la catedra universitară în revistele de cultură, ba chiar i-a ctitorit o revistă specială, a înveșmântat-o în haine de lucru și i-a conferit funcții dispecerale pentru cultura românească.

C. Rădulescu-Motru

Dacă ar fi să folosim o periodizare a lui Petrovici privind evoluția filosofiei românești, după *faza inițială* reprezentată de Maiorescu, caracterizată prin asumarea unui model de cugetare, a unor criterii sigure de judecată și a unor reguli clasice în îndrumarea faptelor de cultură, C. Rădulescu-Motru a reprezentat *faza europeană*, faza eruditivă, de conectare la valorile europene, de cumulari și de asumare a viziunilor metafizice etranjere în articularea culturii noastre naționale. Numai după parcurgerea acestor faze se putea trece la o nouă etapă, cea a îmbogățirii patrimoniului universal de valori cu lucrări profunde, originale, cu dovezi peremptorii că și cultura românească poate contribui efectiv la cunoașterea universală. Petrovici n-o spune deschis, dar putem deduce ușor ca rezervă pentru sine calitatea de reprezentant al acestei ultime faze a evoluției culturii românești.

Dincolo de elementele discutabile ale acestei periodizări, putem recunoaște că locul lui C. Rădulescu-Motru în cultura românească a fost bine marcat de contemporanul său. Odată cu C. Rădulescu-Motru filosofia românească a intrat într-o fază europeană, s-a conectat la direcțiile care nervurizau filosofia universală la acel ceas de istorie interbelică, s-a impregnat de erudiție și de cunoaștere științifică și a devenit o disciplină enciclopedică. Filosoful de la Butoiești este singurul gânditor român menționat de Henri Bergson în celebra sa lucrare *Introduction à la métaphysique*.

Pronia l-a dăruit cu o longevitate generoasă. A trăit 89 de ani și a traversat cea mai bezmetică perioadă, cea de început a regimului comunist, când a fost instituită o prigoană furibundă împotriva valorilor politice și intelectuale românești. C. Rădulescu-Motru a asistat consternat și neputincios la toată teroarea îndreptată împotriva colegilor săi de la Universitate și de la Academie, când dubele negre băteau, noapte de noapte, străzile Bucureștiului și arestau pe toți cei considerați ca dizidenți potențiali.

Prea în vârstă pentru a mai fi arestat, avea 76 de ani, filosoful nu se poate spune că a scăpat de cerbicia noilor autorități – instalate cu ajutorul balșoiului vecin de la Est – și nici nu s-a putut împotrivi terorii securiste, dar privește toată nebunia abătută peste țară cu o pupilă deschisă larg și dă seamă de cele întâmplate, notând totul în paginile unui jurnal detaliat, ținut în secret, cu riscuri și cu mare fereală. Prima notație este datată 15 februarie 1943, orele 9 dimineața și notațiile care urmează, până în august 1944, când s-a produs marea schimbare de regim, urmărește cu înfrigurare mersul frontului și participarea armatei române la operațiunile de război.

Azi noapte la Prut/ Războiul a-nceput. Începuse de fapt cu multă vreme în urmă, dar acum, în 1943, armata română lupta la mare distanță de țară, *la Stalingrad și în Caucaz. Autoritatea dinăuntru a statului se fărâmițează pe zi ce trece. Autoritatea în afară este aproape nulă, după retragerea impusă armatelor germane și române în ultimele luni. Guvernul este condus, în aparență, de un bărbat bine intenționat, dar sfârșit ca putere de muncă. Conducerea de fapt o are profesorul Mihai Antonescu, un avocat cu resurse oratorice, dar care nu este luat în serios de nimeni.* (Revizuiri și adăugiri, vol. 1, p. 13).

În capitală se instalează o panică spăimoasă, căci Bucureștiul era amenințat cu bombardamentele aviației ruse. Familia filosofului își împachetează lucrurile de valoare și încearcă să le pună la adăpost, transportându-le la moșia sa de la Butoiești, din județul Mehedinți. Cu mare greutate, obține un vagon C. F. R. pentru această operație, dar problemele rămân tot neliniștitoare. *Soția mea, mărturisește filosoful, și-a vândut efectele bancare, moștenite de la tatăl său, comandorul N. Alexandreanu, acțiunile de la Mică și de la Creditul industrial – realizând în total o sumă cam de 400 000 lei. Pentru a avea de cheltuieli pe vară. Poate că a făcut bine. Grija mea însă cea mare, în momentul de față, este pentru fiica mea, Marga Giroveanu, care având un copil mic de cinci ani și pe soțul său mobilizat pe loc, ca magistrat, nu poate părăsi cu noi Bucureștii. Ea nu este prea rezistentă la emoții, semănând în această privință mamei sale, prima mea soție. Toată nădejdea îmi este că bombardarea Bucureștilor nu va începe așa de îndată și că astfel se va putea aranja și cu dânsa, să fie cât mai repede la Butoiești.* (Ibidem, p. 18).

Primum vivere deinde philosophari. În toată perioada celor cinci ani, cât a ținut un jurnal, C. Rădulescu-Motru nu și-a abandonat preocupările filosofice și nu și-a prohibit funcția de cap limpede la toate devălmășiile epocii. Războiul nu doar c-a schimbat radical fața Europei, dar ritmica schimbărilor era așa de buimacă, încât puțină lume putea ține pasul cu ele. La orizont se profila *o lume nouă, și ca gândire, și ca simțire. O lume din ce în ce mai egoistă și mai scăzută ca inteligență.* (Ibidem, p. 21).

Trecea drept un lider de generație și mulți dintre mai tinerii gânditori, formați la seminariile sale, derutați de amploarea schimbărilor europene, îl consultau în acele vremuri tulburi și imprevizibile. Nu era convins de posibilitățile filosofiei românești de a se impune în lumea europeană. *O filosofie română, originală română, propriu-zisă nu avem, fiindcă n-am avut o tradiție de cultură filosofică. Filosofia română s-a născut din influința filosofiei străine. A fost ca un fel de auseinandersetzung între sufletul românesc și cultura europeană. Din acest auseinandersetzung au rezultat, pe de o parte, lucrări de expunere, mai mult sau mai puțin didactice, iar, pe de altă parte, în număr redus, lucrări în care, pe lângă expunere, era luată și o atitudine față de cultura apuseană. Adică lucrări mai mult sau mai puțin compiloratorii și lucrări mai mult sau mai puțin critice.*

Sesizează și viciile care prejudiciază afirmarea filosofiei românești în lumea europeană; nu este vorba de incapacitatea gânditorilor români de a îmbogăți filosofia universală cu idei și paradigme originale, ci de insuficienta lor traducere în limbile de o mai largă circulație pentru a fi cunoscuți, citați și apreciați. Iar acest viciu începe cu înșiși gânditorii români, care nu se citează între ei. *Avem scânteii, dar n-avem flacăra unei lumini continue, la care să ne putem vedea și cunoaște. Parte din aceste reflecții le-am comunicat și d-lui profesor St. Bârsănescu, prin scrisoarea din vară-i mulțumeam de trimiterea volumului. Bineînțeles, în această generalizare mă cuprind și pe mine. Și eu am păcătuit adesea prin lipsa de referire la autorii de filosofie români. Eu însă aveam o scuză. Epoca în care am scris eu nu era prea bogată în manifestări filosofice românești. Apoi tot am citat, de câte ori a fost nevoie, pe Titu Maiorescu, pe Al. Xenopol, pe Eufrosin Poteca, dintre filosofi dinaintea mea, și pe câțiva alții, contemporani mie. Dacă dintre aceștia din urmă n-am citat prea mulți, cauza este că între aceștia unii mi-au fost elevi, alții conferențieri și asistenți la catedră, așa că ar fi avut aparența că prin citarea lor urmăresc lauda mea proprie.* (Ibidem, p. 200).

Va mai reveni asupra condiției românești și în notația din 9 martie 1944, cu ocazia comentării unui articol semnat de Melania Livadă, în care se făcea apologia lui Lucian Blaga, cu care Motru se afla de mai multă vreme într-o dispută cu multe accente astringente, ba chiar demolatoare. Verbul lui Blaga era deosebit de atroce, iar Motru l-a simțit atât de dureros, încât a fost nevoie de o scrisoare de consolare și de solidarizare semnată de mai mulți academicieni ca să-și revină din stupoare. Comentând însă articolul Melaniei Livadă, filosoful din Butoiești face câteva observații pertinente, care pot fi reținute ca paradigmatică pentru filosofia românească. *Ești filosof român nu numai când te ocupi de etnicul românesc, ci și când te ocupi de oricare etnic, sau de oricare problemă de importanță. Ești filosof român și dacă faci*

logică, deși logica a format obiectul de cercetare al gânditorilor de la toate popoarele și din toate timpurile. (vol. 2, p. 68). Pentru cei care cercetează problemele mari ale gândirii, este mai greu de ajuns la o concepție generală proprie, decât se poate ajunge cercetând etnicul sau o problemă particulară românească. (Ibidem, p. 69).

Cu siguranță că filosoful îl viza în această notație, în primul rând pe Lucian Blaga, cu care se afla în dispută, dar și pe toți cei ce făceau filosofie din perspectiva etnicului românesc. Dar Motru mai spune ceva în această notație: părerea lui era că vremea afirmării filosofiei românești încă nu a venit și că *înțelept este să nu ne grăbim cu proclamarea apariției filosofiei românești, ca să așteptăm ca să o proclame mai degrabă străinii. Căci originalitatea numai prin comparație apare. Când străinii vor descoperi că în gândirea românească și-a făcut arătare o sistemă nouă de tălmăcire și de înțelegere a problemelor în care s-au încercat și ei, atunci da, se poate vorbi de o filosofie românească. Atunci, aceea ce se va numi filosofie românească va fi o filosofie, așa cum au înțeles-o, de la Platon și Aristotel, toți gânditorii mari ai omenirii, iar nu o simplă filosofie pe placul prietenilor și rudelor noastre de neam românesc.* Faptul că C. Rădulescu-Motru făcea apel la gânditorii străini – singurii în drept să valideze originalitatea filosofiei românești e de înțeles, era opinia unui gânditor citat, fapt de notorietate, de chiar Henri Bergson în lucrările lui. Că-n reflecțiile sale strecoară și o mică răutate la adresa lui Lucian Blaga nu trebuie să ne surprindă. Disputa dintre ei va deveni așa de aprigă, încât va cunoaște momente dramatice. *Pentru a ajunge să avem o asemenea filosofie (românească, ad. n.) nu este de ajuns să înființăm o revistă și să creăm în jurul ei un cerc de adulatori, care să ne proclame geniali și să ne facă reclamă prin gazete, așa cum se străduiește Lucian Blaga.* (Ibidem, p. 69).

A sublinia doar calitățile, însușirile pozitive din firea românească și ignorarea defectelor cronice, arhetipale și generice i se părea o adevărată lingușire și o repudia din capul locului. *N-am știut să-mi lingușesc neamul. Nu l-am împodobit îndeajuns cu însușiri alese, dimpotrivă, adesea l-am arătat așa precum credeam sincer că este adevărul. Un scriitor oportunist, adică mlădios la suflet, ar fi făcut cu totul altfel. Un scriitor oportunist este totdeauna optimist în ceea ce privește însușirile și viitorul neamului său. Căci optimismul nu aduce după sine un risc.* (Ibidem, vol. 4, p. 141-142).

Și mai face o precizare în aceeași notație de jurnal: *Eu n-am afirmat că neamul meu este lipsit de însușiri, dar am afirmat că, având unele însușiri, neamul meu poate să piară, dacă împrejurările îl vor târî în haosul asiatic al comunismului. Prin această notație m-am expus la riscul de a fi nesimpatic, atât generațiilor care vor avea fericirea să-și vadă neamul existând în ciuda comunismului, cât și generațiilor care vor avea nefericirea să se vadă conțopite în haosul communist.* (Ibidem, vol. 4, p.142)

Atunci când s-a tăiat maioneza. Ziua de 23 august 1944 l-a găsit la moșia sa de la Butoiești, într-un fel, departe de zarva bucureșteană și de tot ce se pritocea pe scena politicii românești. Asta nu înseamnă că și-a anulat curiozitatea de a ști ce pun la cale corifeii politicii românești. Sta cu urechea la posturile de radio, dar veștile veneau greu și mai mult pe canale etranjere. Fusese unul dintre cei care l-au sfătuit pe Antonescu să scoată țara din Axă și să încheie el pacea cu aliații. *Am făcut în ziua de 22 august o ultimă încercare de a-l determina pe fostul mareșal Antonescu să încheie el însuși armistițiul, el care dezlănțuise tot dezastrul. În seara zilei de 22 august, în numele celor patru partide, a fost rugat dl. Ion Mihalache – care avea relații personale cu generalul Antonescu – să se ducă la Snagov și să încerce să-l convingă pe fostul mareșal că interesul țării cere imediata încetare a oricăror relații cu Germania hitleristă, alungarea armatelor germane din țară și încheierea păcii... Ion Antonescu a răspuns prin dl. Mihalache că își dă seama de situație, dar a cerut un răgaz de o zi pentru ca să reflecteze. De aceea, a doua zi dimineață, miercuri 23 august, întruniți acasă la Dinu Brăteanu, toți reprezentanții partidelor, în afară de prietenul Lucrețiu Pătrășcanu, care era rău hăituit de Siguranță, am rugat pe dl. George Brăteanu să facă o ultimă încercare în numele partidelor politice pe lângă fostul mareșal să plece de urgență la Snagov și să ceară răspuns precis în oferta ce i se făcuse prin d. Ion Mihalache: da ori ba. Ex-mareșalul ezită. D. George Brăteanu, în asentimentul celor patru partide, i-a sugerat ideea să se prezinte imediat la Palat pentru ca să discute acolo întreaga chestiune cu Majestatea Sa regele.* (Ibidem, vol. 2, p. 169-170).

O nouă formațiune politică, cea comunistă, se pregătea să ia în primire țara. Curios, dar C. Rădulescu-Motru, cu neîndoielnicele sale convingeri democrate, nu găsește prea multe distincții între comuniști și legionari. Sesizase bine că și unii și alții optează pentru regimuri autoritare, chiar discreționare. *Moscova s-a servit de mișcarea legionarilor și era aproape să aducă statul român la destrămare. Acum ea se servește de comuniști. Între legionari și comuniști, un străin, luându-se după aparențe, ar crede că sunt deosebiri fun-*

damentale, legionarii fiind pentru statul autoritar fascist, iar comuniștii fiind pentru statul de dictatură roșie; în fond, însă, și unii și alții au aceleași tendințe sufletești: distrugerea a tot ce s-a făurit de trecut, pentru ca ei să se ridice la putere și avere. Legionarii și comuniștii sunt deopotrivă de antiistorici; vor nivelarea celor ridicați de trecut, pentru a-și face ei loc liber în viitor. Unu Gheorghiu-Dej, astăzi ministru al Comunicațiilor, înainte un inginer de mâna a doua, sărac și condamnat cu ani de-a rândul să locuiască în pușcărie, nu se mai dă jos din limuzină. Își face și târguilele la Obor, în limuzină. Înainte era îmbrăcat ca vai de lume și mergea pe jos, astăzi s-a îmbrăcat ca un prinț și nu mai permite nici fetei sale, elevă de școală primară, să mai meargă pe jos. Între legionari și comuniști, Moscova nu alege. S-a servit de legionari pentru a goni de la guvern pe I. Antonescu, acum se servește de comuniști pentru a goni de la guvern pe generalul N. Rădescu. Ea vrea haosul în care să se piardă ființa neamului. (Ibidem, vol. 3, p. 73).

Deosebit de interesantă este și concluzia filosofului. Cu acest armistițiu se încheie cu revendicările României asupra Basarabiei și Bucovinei. Cei care pe viitor vor mai ridica cuvântul pentru dezrobirea acestor provincii moldovenești, vor trebui să declare pe acei care au încheiat armistițiul din 23 august 1944 drept trădători de patrie (Ibidem, p. 271).

Veștile sunt confuze, Radio Belgrad transmite comunicatul unui nou guvern român, constituit în afara granițelor, care protestează împotriva arestării lui Antonescu și îndeamnă pe români să înlăture noul guvern propus de regele trădător. Filosoful este și el traversat de incertitudini: *Vom avea o reușită deplină trădând pe germani și punându-ne toată încrederea în conducătorii bolșevismului? Aproape că-mi lipsește curajul să-mi duc gândul până la capăt.* (Ibidem, p. 261).

Și-l va duce în curând, ba chiar o va face așa de cătrănit, cum puțini memorialiști, martori la evenimente, au făcut-o.

România sub ocupația hoardelor asiaticе. Începe vânătoarea vechilor politicieni, dar și a multor intelectuali și civili nevinovați, considerați ca *burjuii*. Panica este generală, ba chiar radicalizată odată cu intrarea trupelor sovietice în țară. În ziua de 9 septembrie 1944, filosoful, aflat la Butoiești, notează: *Pe la orele nouă dimineață, o veste străbate că o săgeată satul întreg. Vin rușii. Au ajuns coloanele lor de căruțe în Arginești, cătunul vecin dinspre răsărit. Nici o clipă de pierdut! Toți sătenii fug cu vite, copiii și lucrurile ce mai au prin casă, spre pădure. Sunt sfătuit să fug și eu cât de grabă, fiindcă rușii pe unde trec trag spre conace și întreabă de boieri de la care vor bani, ceas, haine și, dacă nu au cât vor, lovesc. [...] Tot ce întâlnesc prin apropierea șoselei de ale mâncării: păseri, viței, porci împușcă și ia cu ei. Căci armata nu are bucătărie de campanie unde să mănânce soldații. Fiecare căruță este pe cont propriu. Se alimentează din aceea ce fură.*

Familia filosofului îl sfătuiește să plece la București, unde putea spera că autoritățile statului român încă funcționează și-i pot asigura o protecție. *Sufletul îmi este zdrobit. În imaginea satului văd starea țării întregi. La discreția hoardelor de asiatici, care vin, vin, fără sfârșit dinspre răsărit. Las pe nevastă-mea și pe fratele său [...] fără să spun un cuvânt, pentru a nu izbucni în lacrimi și pentru a-i descuraja astfel. Dar lacrimile îmi curg, din belșug, când scriu aceste rânduri.* (Ibidem, p. 274-275).

Sigur că, în urma sa, conacul de la Butoiești este devastat și filosoful află de ceea ce a urmat dintr-o scrisoare primită de la soția sa, rămasă la țară. *Devastarea s-a produs chiar în noaptea care a urmat plecarea mea spre București, mai notează filosoful în notația din 12 septembrie. Dacă aș fi fost încă în conac, cum eu n-aș fi putut urca repede dealul viei spre a mă ascunde, aș fi fost desigur surprins și maltratată de hoardele rusești. Și aș fi rămas negreșit în conac dacă soția mea nu m-ar fi forțat să plec. Ei îi datorez poate zilele pe care le mai trăiesc.* (Ibidem, p. 276).

Spectacolul devastărilor n-a

ocolit nici Bucureștiul, cum n-a ocolit nicio localitate pe unde au trecut trupele noului ocupant. *Armatele se întrețin pe cont propriu, ceată cu ceată, căruță cu căruță. Fiecare este lăsat să jefuiască pentru a-și scoate întreținerea. Și cu o așa armată, bolșevicii au învins armatele lui Hitler! Cum a fost cu puțință? (Ibidem, p. 277).*

Consternarea filosofului sporește cu o octavă când constată că și mulți publiciști români, care văd bine dezastrele transplantate din întinsele stepe rusești pe bucolicul plai mioritic, se întrec în osanale aduse ocupantului bolșevic.

Dar consecința cea mai nefastă a ocupației rusești peste țara noastră, constată filosoful, dincolo de toate ororile răspândite peste tot pe unde-au trecut, este decimarea personalităților și a elitelor noastre cele mai promițătoare – singurele care pot asigura evoluția unei nații, o pot înscrie într-un trend de evoluție concordant cu tendințele europene, îi pot conserva identitatea și elementele sale de distincție. *România este astfel decapitată de personalitățile de elită în care rezidă potențialul său de originalitate. Ea va servi drept câmp de experiență pentru propaganda rusească. Tineretul ei va fi forțat în decurs de mai multe decenii la un dresaj metodic din care va ieși docil ca un câțel de circ. De pe acum el a și început a pierde mândria de a fi român. Acea ce nu este de mirare, din moment ce în cărțile lui de școală pentru istoria românilor trecutul este falsificat, până și chipurile vechilor voievozi sunt înlocuite cu chipurile lui Marx, Stalin și Gheorghiu-Dej!! Fără ca nimeni să arunce cu scârbă asemenea cărți de școală! Fără ca Academia Română să protesteze! Ce fericit ești tu, Nicolae Iorga, că nu trăiești în aceste zile de jale. (Ibidem, vol. 6, p. 38).*

Jurnalul lui C. Rădulescu-Motru cuprinde atâtea întâmplări tragice despre purtările ocupantului rus asupra populației românești că e greu să le menționăm în totalitate. *La Craiova, sau mai exact într-o comună din jurul Craiovei, patru soldați ruși au intrat înarmați în mijlocul unei petreceri de nuntă. S-au repezit asupra miresei pentru a-i strânge din taler banii adunați de la comesenii. (Este obiceiul la sătenii noștri să facă la nuntă și la botez o masă cu daruri. Comesenii fac daruri în bani, iar familia celui ce se însoară sau botează fac daruri în obiecte nașilor). Mireasa, împotrivindu-se, a fost ucisă pe loc. Crima soldaților ruși a stârnit valvă în Craiova. De aceea Comandamentul rus a hotărât să dea inculpaților o pedeapsă exemplară. Soldații criminali au fost condamnați la împușcare. (Ibidem, vol. 4, p. 184).*

Am selectat doar câteva secvențe din bogata paletă a problemelor puse în discuție de filosoful C. Rădulescu-Motru în cele 6 volume de *Revizuiți și adăugiri*, publicate de Editura Floarea darurilor în 1996, dar lucrarea trebuie consultată integral de toți cei interesați și de vifornițele abătute peste țara noastră într-un moment greu, de istorie devălmășită.

Interviu cu Eugen Ovidiu Chirovici

Corina ȘANDOR-MARTIN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Eugen Ovidiu Chirovici (2017)

*Eugen Ovidiu Chirovici este un scriitor român consacrat pe plan internațional odată cu publicarea în limba engleză a romanului *The Book of Mirrors (Cartea oglinzilor)*, în 2015, tradus în 38 de limbi și publicat de tot atâtea edituri de prestigiu din întreaga lume. Este singurul titlu al unui scriitor român contemporan ale cărui drepturi de publicare au fost vândute în atât de multe țări, iar criticii străini se întrec în elogiul la adresa autorului.*

S-a născut pe 11 mai 1964 la Făgăraș, în familia lui Radu și Maria Chirovici, și a practicat de-a lungul timpului profesiile de economist și jurnalist. A colaborat cu unele dintre cele mai importante televiziuni și radiouri din România, cu BBC și Radio Europa Liberă, Radio România Actualități, TVR, Money Channel TV. În perioada 1992-2000 a parcurs toate ierarhiile, de la simplu redactor la redactor-șef, la cotidianul *Curierul național* și a fost director executiv și manager de proiect la postul B1 TV (2000-2002). A colaborat ca editorialist cu www.bloombiz.ro (2008-2011). În perioada 2002-2003 a fost consilier de stat pentru probleme economice al prim ministrului Adrian Năstase, între anii 2003-2007 a îndeplinit funcția de președinte cu rang de secretar de stat al Agenției Naționale pentru

Întreprinderi Mici și Mijlocii din cadrul Guvernului României, iar din 2008 până în 2011 a fost consilier al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale a României.

A publicat peste 1.000 de articole în România și în străinătate și este autorul al mai multor romane, cărți de eseu și istorie economică. Ca scriitor a debutat în 1989 cu proză scurtă în *România literară*, *Astra*, *Vatra*, *Luceafărul*, iar primul său roman, *Masacrul*, a fost vândut în 1991 în 100.000 de exemplare. Au urmat *Comando pentru general* (bestseller), *Spectacolul reformei văzut de la galerie. România, zece ani după...* (o istorie economică și politică a primei decade postdecembriste), *Națiunea virtuală* (eseu despre globalizare). În anul 2005, începe colaborarea cu Editura RAO, publicând: *Misterele istoriei: religie, politică și bani* (non-ficțiune), *A doua moarte*, *Suflete la preț redus*, *La broasca leșinată*, *Noua economie: ABC pentru viitorii milionari* (non-ficțiune), *Puterea* (non-ficțiune), *Labyrinth.com*, *Voodoo*, *Pulbere neagră*, *Hoodoo Creek*, *Cine a ucis-o pe Nora Jones?*, *Sanitarium. Locul în care nimic nu este ce pare a fi*, *O amintire de la Paris*.

Începând cu anul 2012, Eugen Ovidiu Chirovici s-a dedicat complet scrisului, odată cu decizia de a locui pentru o vreme în Marea Britanie. A continuat să publice cărți după cum urmează: *Gods, Weapons and Money: The Puzzle of Power* (Nortia Press, 2014, S. U. A.), *Rumors That Changed the World: A History of Violence and Discrimination* (Rowman and Littlefield, 2014, S. U. A.); *The Second Death* (eLectio Publishing, 2014, S. U. A.).

La trei ani după ce s-a mutat în Marea Britanie, scriitorul a scris primul roman în limba engleză, iar cartea a devenit un fenomen global, scria publicația britanică *The Guardian*. Cel mai recent roman al său, *The Book of Mirrors (Cartea Oglinzilor)*, reprezentat de agentul literar Marilia Savvides (Agenția literară Peters, Fraser, Dunlop – London), se dovedește a fi o adevărată lovitură editorială internațională. Drepturile au fost vândute în 38 de țări, printre care Marea Britanie (Penguin Random House, Century), S. U. A. (Simon and Schuster), Germania (Random House, Goldmann), Franța (Les

Escalles), Italia (Longanesi), Spania (Penguin Random House, Literatura), Olanda, Islanda, Suedia, Norvegia, Danemarca, Finlanda, Ungaria, Brazilia, Japonia, România (RAO), Rusia, Suedia, Slovacia, Letonia, Polonia și așa mai departe.

Domnule Eugen Ovidiu Chirovici, unde v-ați născut și cum v-ați descrie copilăria?

M-am născut în Ardeal, la Făgăraș, și am trăit acolo până la optsprezece ani, când am plecat la facultate. Am avut o copilărie fericită, lipsită de incidente dramatice, într-un oraș mic și liniștit, care pe vremea aceea era plin de verdeață. Am rămas în legătură cu mulți dintre prietenii mei de atunci. Marea mea dragoste, încă din acea vreme, au fost cărțile: eram un soi de copil de casă al bibliotecii locale. Regula era că nu se permitea să împrumuți mai mult de trei cărți o dată, însă eu aveam voie să o încalc, pentru că le citeam foarte repede.

Ați avut atunci un vis care a devenit între timp realitate? Ce pasiuni ați păstrat din tinerețe și până în prezent?

Întotdeauna mi-am dorit să devin scriitor. Am început să scriu versuri pe la opt ani, iar la nouă ani, dacă-mi aduc aminte bine, am scris prima mea povestire. Deși la liceu am fost într-o clasă de matematică-fizică, am mers mereu la olimpiadele de limba și literatura română.

Ca pasiuni, literatura, pictura, istoria și artele marțiale ar fi câteva dintre ele.

Ca adolescent, ați fost pasionat de pictură, respectiv arte plastice, deci cum se face că ați urmat Academia de Științe Economice de la București?

După școala generală, am intrat la clasa de matematică-fizică a Liceului „Radu Negru”, cel mai bun liceu din Făgăraș. Pe parcursul clasei a zecea m-am pregătit pentru admiterea la pictură în treapta a doua. Există în județul nostru o singură clasă de arte plastice, la Brașov. Undeva prin martie am aflat că acea clasă a fost desființată (ca multe altele de acest gen la începutul anilor optzeci), așa că am rămas la matematică-fizică, după un examen de treaptă extrem de dur, pentru care am avut doar patru luni ca să mă pregătesc. Era limpede că regimul comunist își dorea cât mai mulți ingineri și nu-i avea deloc la stomac pe scriitori și artiști. Evident că după absolvirea liceului mi-ar fi plăcut să urmez Lite-rele, Istoria sau Filosofia, însă nu aveam nicio vocație pentru profesorat și nici nu doream să-mi petrec automat trei sau patru ani din viață undeva la țară, situație inevitabilă la vremea aceea – perioada respectivă se numea „stagiatură” și era obligatorie pentru toți absolvenții de facultate. Așa că am încercat să împac capra cu varza și am dat la A. S. E., la Facultatea de Comerț. Bineînțeles ca a trebuit să fac și stagiul militar de 9 luni, așa că, înainte de-a porni spre București, m-am trezit la Vânu Mare, undeva prin județul Mehedinți, la o unitate de infanterie.

Care a fost parcursul d-voastră profesional de la absolvirea facultății până în prezent?

Imediat după absolvirea facultății am lucrat timp de doi ani ca economist la Făgăraș, după care m-am întors la București la finele lui 1990, după revoluție. Începusem deja să public proză scurtă în revistele literare ale timpului – *Vatra*, *Astra*, *Luceafărul* – și aveam finalizate două romane, pe care le-am publicat în vara anului următor, 1991, la Editura Calypso. Am început apoi o aventură în presă, care a durat mult mai mult decât m-am așteptat la vremea respectivă, adică doisprezece ani. Am lucrat în presa scrisă, în radio și televiziune. Am fost apoi pentru un an consilier pe probleme economice al premierului de atunci, Adrian Năstase, și pentru alți trei ani consilier al Consiliului de Administrație al Băncii Naționale. Începând cu 2012, m-am stabilit în străinătate și m-am dedicat în totalitate scrisului.

Când a apărut romanul d-voastră de debut?

Cum spuneam mai înainte, primele mele romane, *Masacrul* și *Comando pentru general*, au fost publicate aproape simultan de Editura Calypso în vara anului 1991 și au fost pentru câteva săptămâni cele mai vândute cărți scrise de un autor român (revista *Romania literară* publica un asemenea top pe vremea aceea, din câte îmi aduc aminte). A fost o surpriză extrem de plăcută, mai ales că tocmai mă

întorsesem la București și aveam mare nevoie de bani. Eram deja căsătorit de trei ani, iar fiul meu, Eugen, se născuse în martie 1989, cu alte cuvinte aveam deja o familie de întreținut.

V-ați gândit atunci, la debut, că veți deveni un scriitor profesionist?

Practic, eram deja scriitor profesionist, pentru că timp de aproape un an am trăit doar din scris și pictură și nu am trăit rău deloc. Un amic, scriitorul Chiril Tricolici, m-a bătut la cap să intru în presă (nu știu de ce, ajunsese la concluzia că am talent de reporter) și m-a recomandat la *Curierul național* fără să-mi ceară în prealabil acordul. Până la urmă l-am ascultat și am mers la un interviu cu Valentin Păunescu, mai mult ca să scap de insistențele amicului meu. S-a întâmplat să-mi placă jurnalismul, așa că am apucat-o pe un alt drum și pentru un deceniu nu am mai scris ficțiune. Rămân la părerea mea că ziaristica și literatura nu fac casă bună.

Ați scris atât cărți non-ficțiune, cât și de ficțiune. Ce subiecte tratează cele non-ficțiune? Care dintre cele non-ficțiune a avut, după părerea d-voastră, cel mai mare succes și de ce?

Istorie, antropologie, economie și afaceri internaționale. Am publicat până acum șapte volume de non-ficțiune, două dintre ele în S. U. A. *Rumors That Changed the World: A History of Violence and Discrimination / Zvonuri care au schimbat lumea: O istorie a violenței și discriminării* (Lexington Books / Rowman and Littlefield, 2014), de exemplu, se află în bibliotecile tuturor universităților americane, începând cu Harvard și Yale. Așa cum arată și titlul, cartea tratează modul în care zvonurile, de-a lungul timpului, au influențat sau chiar declanșat evenimente importante, care au schimbat cursul istoriei. Cred că această lucrare are cel mai mare succes, probabil pentru ca am ales un subiect inedit, care se pretează la o abordare multidisciplinară: psihologie, antropologie și istorie. Din păcate, cartea nu a fost încă tradusă și publicată în România.

Ați scris din 1990 până la plecarea în Marea Britanie unsprezece romane. Care au fost în general sursele de inspirație?

Habar nu am care ar putea fi aceste surse și nu cred că există vreun scriitor pe lumea asta care să poată indica precis ce anume l-a „inspirat” în scrierea unui roman. Poți să trăiești evenimente ex-

traordinaire, dar care să nu se coaguleze niciodată într-un roman, după cum o întâmplare aparent banală poate declanșa imediat acea reacție în lanț care să te determine să te așezi imediat la masa de scris. În cazul meu, fiecare roman începe cu o scenă pe care o „văd” asemenea unei fotografii sau a unei secvențe dintr-un film. Pur și simplu încerc să descifrez acea scenă, să-mi dau seama cine sunt protagoniștii și așa mai departe. Restul înseamnă efortul de a pune povestea pe hârtie, adică scrisul în sine.

De ce ați ales în mare parte pentru romanele d-voastră genul polițist sau thriller psihologic?

Nu sunt foarte sigur că romanele mele se încadrează în acest gen. În unele țări, cum ar fi Germania, Italia sau Franța, sunt considerate romane literare, în altele, de pildă Anglia și America, au fost încadrate ca thriller sau crime. Așadar, nu știu dacă poveștile mele aparțin genului mystery, crime, suspense, thriller etc. sau dacă nu cumva sunt pur și simplu romane, punct. Unele dintre ele, cum ar fi *Suflete la preț redus* sau *La broasca leșinată*, aparțin cu certitudine genului literar, altele sunt romane istorice, ca *A doua moarte*, de exemplu. Cum spunea Virginia Woolf, „I'm not one and simple, but complex and many”.

Au fost ani buni în care v-ați dedicat presei scrise și de televiziune. Care au fost satisfacțiile gazetarului Chirovici, iar mai apoi dezamăgirile care v-au determinat să ieșiți din breaslă?

Cred că anii nouăzeci au fost buni pentru presa din România și mi-am făcut meseria cu plăcere și cu acea convingere poate naivă că poți face lumea mai bună scriind la gazetă. Lucrurile s-au schimbat apoi în ceea ce privește presa și nu s-au schimbat deloc în bine. M-am schimbat și eu în sensul că astăzi știu mult mai multe lucruri despre ce poți și ce nu poți să faci ca jurnalist, însă nu am părăsit presa în 2002 pentru ca aș fi fost dezamăgit de ceva. Aveam treizeci și opt de ani, lucrasem în presă în ultimii doisprezece și pur și simplu am vrut să fac altceva, măcar pentru o vreme. Am păstrat amintiri plăcute din vremea în care am lucrat în presă și am cunoscut a mulțime de oameni minunați în anii aceia. Nu am regretat niciodată acea perioadă din viața mea, deși era cât pe ce să ucidă scriitorul din mine.

De ce ați ales să emigrați în Marea Britanie în urmă cu cinci ani? Cum ați caracteriza astăzi experiența d-voastră britanică?

Nu am emigrat, ci pur și simplu m-am stabilit pentru o perioadă în Anglia, țara pe care o vizitasem anterior în mai multe rânduri și care îmi plăcea foarte mult. Soția mea primise o ofertă de serviciu extrem de avantajoasă, fiul meu absolvise facultatea la Cardiff și intenționa oricum să se stabilească acolo, iar eu visam de când mă știam să devin scriitor profesionist. Ne-am stabilit la Reading, la vreo cincizeci de kilometri de Londra. Au urmat trei ani dificili, plini de incertitudini, însă până la urmă am reușit să-mi transform visul în realitate. Mi-a plăcut Anglia, îmi place și astăzi foarte mult. Regret enorm că britanicii au ales să părăsească Uniunea Europeană și cred că au făcut o mare greșală.

De ce ați ales Bruxelles ca localitate de domiciliu în ultimii 2 ani?

Din aceeași cauză: mi-am urmat soția, care acum lucrează pentru o agenție a Comisiei Europene, cu sediul la Bruxelles. În plus, deși ca zodie sunt Taur, deci predispus la conservatorism și tabieturi, îmi place schimbarea. Te obligă să-ți pui creierul în funcțiune și să înveți lucruri noi.

*După aproape douăzeci de cărți în limba română, de ficțiune și de non-ficțiune, ați dat lovitura, cum titra presa internațională, în toamna anului 2015, cu romanul scris în limba engleză *The Book of Mirrors* (Cartea oglinzilor). Care au fost pașii către succes?*

Primul lucru pe care trebuie să-l faci un scriitor aspirant în Occident, mai ales în lumea anglo-saxonă, este să-și găsească un agent literar, pentru că editurile importante nu lucrează direct cu autorii, ci doar prin intermediul agenției care îi reprezintă. Așa că am început să-mi caut un agent și mi-au trebuit mai bine de doi ani ca să fiu acceptat de unul dintre ei. Un agent nu cere bani autorului pe care îl reprezintă, ci reține un procent – în general de 15 la sută – din viitoarele venituri literare ale acestuia. Dacă nu vinde manuscrisul, muncește degeaba, așa că exigențele în selectarea autorilor sunt foarte mari. Odată găsit un agent, nu înseamnă și că manuscrisul tău se va vinde unei edituri; asta e etapa următoare. Iar în cazul în care cartea își găsește o editură, contează termenii în care se negociază contractul: mărimea avansului, procentul din prețul final pe care îl reprezintă drepturile de autor, tirajul, planul de marketing etc. Așa că lucrurile sunt foarte complicate și peste 90 la sută dintre scriitorii englezi, americani, francezi sau nemți nu reușesc să trăiască doar din scris. Un agent primește zeci de mii de cereri de reprezentare pe an, dintre care alege cel mult două

sau trei. Din fericire, romanul meu s-a vândut foarte repede unor edituri din 38 de țări, în cele mai multe dintre ele prin licitație, pentru că au fost mai multe oferte din fiecare țară.

În Regatul Unit sunt publicat de Century & Arrow (Penguin Random House), iar în Statele Unite de Atria (Simon and Schuster). Aceste două grupuri editoriale sunt cele mai mari din lume. În rest, pentru fiecare dintre celelalte 36 de țări, există câte o editură diferită, bineînțeles. În Germania este vorba de Goldmann (Random House Verlag), în Franța de Éditions Les Escales, în Spania de Literatura Random House, în Italia de Longanesi, în Brazilia de Grupo Editorial Record și așa mai departe. Romanul meu a fost deja publicat în 30 de țări, în 24 dintre ele fiind bestseller: România, Anglia, Germania, Franța, Brazilia, Italia, Danemarca, Norvegia, Islanda, Serbia, Bulgaria și așa mai departe. În Germania, de pildă, cartea a stat timp de șase săptămâni în topul revistei *Der Spiegel*, ceea ce este fantastic pentru primul roman al unui autor care era complet necunoscut pe acea piață. Doar în prima zi s-au vândut 20.000 de exemplare. Piața germană de carte este la această oră cea mai competitivă din Europa, dar poate aduce și cele mai mari venituri unui autor autohton sau tradus în limba germană.

Cum am reușit? Cuvintele cele mai des folosite de critici în cronicile lor la *Cartea oglinzilor* au fost „inteligentă”, „diferită” și „s sofisticată”. Nu poți să reușești decât într-un singur mod: cartea ta trebuie să fie mai bună – sigur, orice judecată de valoare este inerent subiectivă – decât cele propuse de alți autori.

Cum a apărut ideea romanului?

Ideea de carte a început să germineze în 2013, când într-o conversație cu mama mea i-am spus că mi-am amintit de înmormântarea unui jucător de fotbal făgărășean (Iuliu Naftănăilă – Lulu – n.r.), care a murit foarte tânăr, într-un accident de mașină pe vremea când eram copil. Mama mi-a spus că eram prea mic la acel moment, așa că nu am fost acolo. Am continuat, spunându-i că mi-am amintit că sicriul era deschis, că era o minge de fotbal pusă pe pieptul mortului. Ea a spus că detaliul era adevărat, dar că probabil am auzit de la ea sau de la tata, după ce au participat la înmormântare. „În definitiv, tu nu ai fost acolo” – a adăugat ea. Asta a fost doar o simplă poveste despre capacitatea minții umane de a cosmetiza și chiar de a falsifica amintirile, dar ea a plantat sămânța romanului meu. Ce se întâmplă dacă am uitat cu adevărat ce s-a întâmplat la un moment dat? Ce se întâmplă dacă imaginația noastră este capabilă să transforme așa-numita realitate obiectivă în altceva, în propria noastră realitate separată? Ce se întâmplă dacă cineva nu este doar un mincinos, ci mai degrabă mintea lui sau a ei este capabilă de a rescrie un eveniment dat, ca un regizor de film? Este așa cum Împăratul Marcus Aurelius a spus odată: „Tot ceea ce auzim este o opinie, nu un fapt. Tot ceea ce vedem este o perspectivă, nu adevărul”. Deci despre asta e vorba în *Cartea oglinzilor*.

Întotdeauna am crezut că după trei sute de pagini cititorul ar trebui să înțeleagă ceva mai mult decât doar „cine a ucis-o pe Jane sau cine l-a ucis pe John”. De asemenea, am crezut întotdeauna că un scriitor ar trebui să aspire să descopere tărâmul magic al poveștilor bune, care să fie și literare în același timp. Un așa-numit roman polițist ar trebui să fie la fel de elegant ca un roman literar.

Cred că povestea cărții este la fel de interesantă ca și povestea pe care o spune cartea. Am scris primul draft între februarie și iunie 2014. Am lustruit manuscrisul de patru sau cinci ori înainte de a-l trimite la o duzină de agenți literari. Șapte dintre ei au cerut manuscrisul integral, dar în cele din urmă l-au respins, fără să-mi spună de ce. L-am lustruit din nou, de două ori mai mult, și am decis să-l vând la o editură mică. Robert Peett, fondatorul și managerul de la Holland Books, o mică editură din Newbury, la aproximativ douăzeci de mile de Reading, mi-a răspuns, spunându-mi că i-a plăcut cartea mea, dar că ar trebui să ne întâlnim pentru a discuta înainte de a face o afacere. Ne-am întâlnit două săptămâni mai târziu, iar el mi-a spus la o cafea că de fapt cartea era prea bună pentru editura sa și că el nu-și putea permite să plătească un avans, iar distribuția sa ar fi fost prea mică. Am fost șocat și m-am întrebat dacă nu cumva face mișto de mine. M-a întrebat de ce nu am trimis manuscrisul la oricare alți agenți literari. I-am spus că am făcut asta, dar că a fost respins. El mi-a spus că ar trebui să încerc din nou. A insistat și m-a convins să fac acest lucru în cele din urmă. Finalul îl știți, a fost un mare succes!

Cât de ușor sau greu scrieți în limba engleză?

Schimbarea limbii este probabil cel mai dificil test pentru un scriitor. Nu este vorba numai de gramatică sau vocabular, ci de modul în care gândești, de software-ul pe care îl utilizezi atunci când scrii. Dar întotdeauna mi-a plăcut limba engleză, pe care am început să o studiez, alături de limba franceză, încă din școala generală. Pentru generația mea, care și-a trăit o parte a tinereții în spatele Cortinei de Fier, limba engleză era limba libertății.

V-ați așteptat la un asemenea succes? Care considerați că este de fapt marea d-voastră realizare, dincolo de suma mare de bani pe care ați câștigat-o, de neconcepțut pentru alți scriitori români?

Evident că nu m-am așteptat, așa ceva se întâmplă foarte rar în lume. În trecut fie spus, sumele respective sunt greu de conceput chiar și pentru un scriitor german sau englez, nu doar pentru unul român. Avansurile de șase cifre sunt rare, chiar în cazul editurilor mari, ca Penguin Random House sau Simon and Schuster. Cred însă că cel mai mare câștig pentru mine este faptul că pot să scriu fără grija zilei de mâine, ceea ce este fantastic. Atunci când ești cu adevărat pasionat de ceea ce faci, ce poți să-ți dorești mai mult?

Ce ar trebui să se întâmple pe piața cărții din România pentru ca și scriitorul român să ajungă la acest statut privilegiat?

Nimic. Poate să sune dur, însă aceasta este realitatea. Vă spuneam că și în țări mari și bogate, cum ar fi Germania, Franța sau S. U. A., în care cititorii cheltuiesc sume importante în fiecare an, situația scriitorilor este foarte dificilă și foarte puțini dintre ei reușesc să se întrețină, fie și modest, doar din scris. În țările mai mici, ca România, Slovacia sau Ungaria, este imposibil să vinzi suficiente cărți ca să-ți asiguri traiul zilnic din literatură. Chiar în

cazului în care, ca scriitor român, ești tradus și publicat în alte limbi, trebuie să vinzi suficiente exemplare din carte pentru ca totul să nu fie o chestiune mai degrabă de blazon decât una cu rezultate practice. Asta înseamnă că trebuie să fii publicat de edituri importante, capabile să asigure cărților tale și promovarea necesară pentru a se vinde în tiraje semnificative. În fiecare lună apar mii și zeci de mii de cărți pe piețele occidentale, imensa lor majoritate „murind” chiar în ziua publicării. În Olanda, de exemplu, tirajul mediu al unui roman este de trei mii de exemplare. Cu alte cuvinte, dacă vinzi cinci mii, ești deja considerat de succes. Însă veniturile aduse de un asemenea tiraj sunt departe de-ați asigura traiul. Apropo de Olanda, după două săptămâni de la lansare, cartea mea era deja pe locul unu în top la categoria thriller și pe locul nouă la general.

Sunt voci care spun că succesul cu romanul Cartea oglinzilor pe plan internațional se datorează și apartenenței d-voastră la masonerie. Cum comentați aceste păreri?

Vocile respective probabil că nu au habar cum merg lucrurile, ceea ce nici nu mă miră, de altfel, dată fiind atmosfera de acasă. Nicio editură de un asemenea calibru nu cumpără un roman și nu investește sume importante în promovarea lui doar pentru că autorul este francmason. Cartea mea a fost cumpărată și în China, de pildă, unde masoneria este interzisă. Cred că cei care emit asemenea păreri sunt fie adepții teoriilor conspiraționiste, fie sunt pur și simplu invidioși și caută o „explicație”

a reușitei mele dincolo de talent și perseverență. În ultimul an am acordat sute de interviuri, inclusiv unor ziare și reviste europene foarte importante, cum ar fi: *The Times*, *The Guardian*, *Corriere della Sera*, *Le Figaro*, *L'Express*, *El Pais*, *El Mundo* și *Der Spiegel*. Niciunul dintre reporteri nu m-a întrebat nimic despre apartenența mea la masonerie, deși această informație e publică. Asta pentru că este la mintea cocoșului că nu are nicio legătură cu subiectul și că apartenența sau nonapartenența cuiva la masonerie nu interesează acolo pe nimeni, nici măcar ca un can-can. În România se trăiește însă în plin delir conspiraționist, așa că nu mă mai miră nimic. Încă ceva: lumea editorială internațională, de la agenții literari la publisheri și editori, este net dominată de femei la ora actuală. Se știe că femeile nu au acces în masonerie, cel puțin în cea așa-zisă „regulară”. În Anglia și America, de pildă, publisherii mei sunt femei, Selina Walker și Emily Bestler.

Nu, din păcate nu m-a ajutat nimeni să ajung aici, mason sau nemason. Soția mea, fratele meu și o mână de prieteni au fost cei care m-au susținut moral și mi-au dat puterea să continuu.

Ce planuri de viitor aveți sau altfel spus la ce lucrați acum?

Următorul roman este aproape finalizat și va fi probabil publicat anul viitor sau în 2019. Evident, nu pot să vă ofer detalii în acest moment.

Ce ne puteți spune despre viața d-voastră personală?

Sunt căsătorit din 1989 și am un fiu, Eugen, care acum trăiește cu mine și cu soția mea la Bruxelles. În timpul liber, atâta cât este, îmi place să citesc, să pictez, să fac sport (arte marțiale) și mă uit la filme. Nu sunt superstițios și nu am tabieturi atunci când lucrez: anii de gazetărie m-au obligat să fiu gata să scriu în orice moment, indiferent de locul în care mă aflu.

Ce vă leagă de Baia Mare și de Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”?

Am fost invitat în Baia Mare de această bibliotecă și am lansat aici mai multe cărți, în 2008, 2009, 2010 și 2011. Am cunoscut oameni extraordinari, care întotdeauna m-au primit cu multă prietenie și căldură, iar acest lucru nu îl voi uita niciodată.

În geografia mea sentimentală, această bibliotecă și acest oraș reprezintă și vor reprezenta mereu un loc special.

Vă invit la final să faceți o urare cititorilor din Baia Mare.

Cititorilor mei din Baia Mare le urez să rămână la fel de speciali ca atunci când i-am cunoscut, să aibă grijă de locul minunat care este Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, una dintre comorile

acestui oraș, și să nu se lase târâți de curentul turbure al vremurilor confuze pe care, din păcate, le trăim. Cărțile sunt cele mai sigure ancore în furtuna timpului. Și, cum spunea Hemingway, soarele va răsări din nou.

6 iunie 2017

Interviu cu profesoara dr. Delia Vancea, colaborator devotat și constant al bibliotecii

Paula ROMAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Pe lângă cultivarea lecturii, biblioteca încearcă să dezvolte copiilor gustul pentru categoriile estetice fundamentale unei conștiințe, pentru valorile universale: Adevăr, Frumos, Bine, Dreptate și pentru răspândirea sentimentelor: duioșie, blândețe, plăcere, puritate. Estetica este știința despre frumos, ea studiind legile și categoriile frumosului.

Educația estetică, componentă a educației non-formale, care are ca sarcini formarea gustului estetic, a judecății estetice și a capacității de creație, precum și cultivarea aptitudinilor artistice și stimularea fanteziei este, alături de activitatea de împrumut și îndrumare a lecturii, o direcție spre care Secția pentru copii din cadrul Bibliotecii Județene Petre Dulfu își îndreaptă atenția. Acest serviciu din cadrul bibliotecii băimărene are o bogată experiență în pregătirea și realizarea manifestărilor culturale, contribuind cu succes la educația estetică a copiilor. Dacă grădinița și școala sunt organisme ce vizează educația formală a copilului, caracterizate prin acumulări cantitative și calitative obligatorii, urmate de bună voie și unanim consimțite, dar cu statut obligatoriu, biblioteca deține un loc special, complementar și nu secundar, ci la fel de important ca și cele precedente în procesul educațional al fiecărei persoane.

Expozițiile de desene, pictură, colaje, grafică colorată ocupă un loc special și bine definit în cadrul activităților secției. Fie că au ca subiect anotimpurile, fie evenimentele culturale, ele aduc un plus de culoare, înfrumusețând holul și panourile expoziționale. La realizarea acestora, alături de alte cadre didactice din județ, un aport important l-a adus profesoara dr. Delia Vancea, un colaborator constant și devotat al secției noastre. De-a lungul anilor, Delia Vancea a contribuit la formarea culturală și spirituală a copiilor, a împărtășit din abilitățile și cunoștințele sale artistice acestora, îmbogățindu-le universul cu multă sensibilitate, frumos și culoare.

Redăm mai jos un interviu cu Domnia Sa.

Vă rugăm să faceți, pentru cititorii revistei Bibliotheca Septentrionalis, un „portret” al profesoarei dr. Delia Vancea!

Prima mea orientare profesională a fost în domeniul ingineriei; am lucrat timp de 10 ani ca inginer constructor, apoi am abandonat-o.

Primul pas în lumea artelor plastice a fost Academia de Arte Vizuale „Ion Andreescu” la Cluj-Napoca, pe care am absolvit-o în anul 2000. În același an m-am titularizat în învățământ, ca profesor de educație plastică și în prezent sunt la Școala Gimnazială „Nichita Stănescu”. În această perioadă, pe lângă toate gradele care trebuie luate în cariera didactică, am făcut un masterat în drepturile omului, iar în anul 2009 am absolvit cu o licență Secția de Pictură a Facultății de Litere din Baia Mare. Din anul 2011 sunt doctor în pictură, cu teza de doctorat susținută la

Universitatea de Vest, Timișoara. Din anul 2004 sunt membru al Uniunii Artiștilor Plastici, filiala Baia Mare.

De când a început colaborarea dumneavoastră cu Secția pentru copii a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” și ce impact a avut această colaborare asupra dumneavoastră și a copiilor pe care îi îndrumați?

De când lucrez în învățământ, desigur, dar mai intens cred că din anul 2004. Am descoperit aici un loc în care ne simțim foarte bine, având asigurate toate condițiile pentru activitățile cu specific expozițional, dar nu numai. Astfel, activitățile mele și ale colegilor cu care am colaborat s-au întetit. Este adevărat că, la un moment dat, pentru orice activitate mă imaginam direct la dumneavoastră la bibliotecă. De fapt, eu eram familiarizată cu Biblioteca Județeană înainte de a începe activitatea de profesor. După terminarea facultății, revenind în Baia Mare, a fost prima instituție pe care am „atacat-o”. Pregătirea pentru examenul de titularizare a însemnat ore întregi de studiu la bibliotecă.

Faptul că elevii au avut posibilitatea de a se exprima într-un alt spațiu decât sala de clasă, în diverse spectacole și expoziții, a însemnat mult pentru ei. La școală ei sunt doar elevi implicați într-un spectacol, dar aici, la bibliotecă, cu un afiș în care scrie despre ei, cu un public mai mare, chiar străin de ei, au devenit „artiști”. Adeseori, colectivul doamnelor de la Secția pentru copii le pregătea un mic „desert” la sfârșitul activității: o expoziție tematică cu cărțile pe care le pot citi. Sunt sigură că acest lucru i-a atras să vină și să împrumute cărți.

„Poezia anotimpurilor”, „Pălăriile vesele”, „Arta străveche” sunt câteva dintre expozițiile de artă plastică pe care le-ați realizat, de-a lungul timpului, la Secția pentru copii. Vă rugăm să ne spuneți câteva cuvinte despre aceste expoziții, dar și despre celelalte pe care le-ați realizat în acest spațiu al bibliotecii băimărene.

Aceste expoziții reprezintă mici eșantioane ale procesului de învățământ în domeniul cultural-artistic. Prima pe care ați amintit-o face parte dintr-un proiect al școlii și a avut cea mai mare solicitare din partea copiilor în sfera imaginației și a creativității, fiind o interpretare a versurilor poetului Nichita Stănescu. Dumneavoastră ne-ați găzduit doi sau trei ani la rând cu această expoziție și poate cu puțin noroc o vom face și anul acesta. Colaborarea cu profesoara de limba română Simona Bănică a fost importantă pentru realizarea lucrărilor, poezia stănesciană fiind abstractă și neaccessibilă unui cititor neavizat, deci mai ales elevilor.

„Pălăriile vesele” a fost o idee a profesoarei de educație tehnologică, Valentina Butoi. Realizarea concretă a pălăriilor nu a fost deloc ușoară. Pe lângă problema în sine de a realiza formele tridimensionale, efortul s-a dublat din cauza materialelor de calitate inferioară pe care le găsim în librăriile noastre. A durat destul de mult, cred că patru ore, dar a meritat. Cred că a fost una dintre cele mai spectaculoase expoziții, cu un succes neașteptat în sensul că au fost apreciate și folosite de o echipă de studenți ai Universității de Nord care avea în aceeași perioadă o altă activitate la dumneavoastră. Iată un motiv în plus pentru care preferăm bibliotecă: întâlnirea și colaborarea cu alte instituții de învățământ.

„Arta străveche” a fost o expoziție la care am ținut foarte mult, reprezentând tema unui proiect inițiat de mine: „Dacia nemuritoare”. Acest subiect nu l-am întâlnit inserat deloc în manualele școlare de specialitate. Manualul de educație plastică este axat doar pe teoria cromatică și vizual plastică, partea de istoria artelor la fel. Or în învățământul gimnazial la desen suntem bombardată, așa spu-

ne, cu foarte multe aspecte ale vieții, pe care noi, profesorii de desen, trebuie să le aplicăm la clasă: protecția mediului, antiviolența, lupta antidrog, anotimpurile, sănătatea, integrarea în Europa, sărbătorile tradiționale sau diverse zile internaționale. Dar despre strămoșii noștri daci nu ne-a cerut nimeni de când lucrez în școală. Am considerat că este o expoziție deosebită, importantă și frumoasă.

Am mai avut și alte expoziții la dumneavoastră: „Masca”, la care copiii au pictat pe o suprafață tridimensională, „Imaginea școlii văzută prin ochi de copil”, „Moda mea”, „Toamna”, „Lumina în opera lui Eminescu”, „1 Decembrie 1918” sau „Pământ strămoșesc”, în colaborare cu profesoara de educație muzicală Alina Andreicuț și profesoara de istorie Constanța Tudor. Iar acum ne-ați primit cu expoziția personală „Început” a elevului Sebastian Rabeț de la Școala Gimnazială „Avram Iancu”.

Cum îmbinați literatura și pictura? Găsiți interferențe între ele, pot servi una alteia ca sursă de inspirație?

Între literatură și pictură nu este decât o singură diferență: mijloacele de exprimare. Una se exprimă prin cuvinte, iar cealaltă prin culoare. În esență, ele sunt același lucru – evocarea unei stări, a emoției interioare. Prima colaborare pe care am avut-o cu colega mea de limba și literatura română, Simona Bănică, a fost exact răspunsul la întrebarea dumneavoastră. Activitatea se numea „Dialogul artelor”. Un grup de elevi primeau câte o imagine pictată și trebuia să recunoască fragmentul literar, sau extrăgeau un text pe care urmau să îl picteze. Cred că v-am răspuns la întrebare.

Ce alte expoziții aveți în vedere să realizați în colaborare cu Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”?

Anul acesta deja ne-am înscris la dumneavoastră pentru luna mai cu o expoziție de pictură a clasei a VI-a B de la Școala Gimnazială „Ion Luca Caragiale”, intitulată „Florile lui Ștefan Luchian”. Dacă o să aveți loc, aș mai veni cu expoziția proiectului Școlii „Nichita Stănescu”, „Poezia anotimpurilor”. În cadrul proiectului „Dacia Nemuritoare”, anul acesta am făcut o excursie la Castrul roman Porolissum de lângă Zalău. Acolo am făcut o lecție de desen în plain-air. Lucrările le-am terminat la școală și urmează să vedem dacă ar mai fi timp și spațiu la dumneavoastră. Sincer, nu prea îndrăzneam să vă mai solicit așa de mult, dar dacă tot m-ați întregat...

Eu mulțumesc bibliotecarei șef serviciu Corina Șpan, care coordonează activitățile de la bibliotecă, și celorlalte bibliotecare de la Secția pentru copii pentru căldura cu care m-au primit întotdeauna și m-au ajutat la înfăptuirea oricăror idei și activități.

Vă mulțumesc pentru interviu și vă doresc multă putere de muncă în activitatea dumneavoastră didactică.

Constantin Amărieuței¹ – Eminescu sau drumul de la poezie la metafizică²

Dr. Dan ANGHELESCU

Dan Anghelescu

Cu un lapidar *Cuvânt-înainte*, Constantin Amărieuței procedează la o deschidere abruptă a orizonturilor sub care intenționează – evident polemic – să restaureze *sensul și implicațiile vaste ale creației eminesciene* în cultura și spiritualitatea românească: „*A considera, spune el, cum s-a făcut până astăzi, că Eminescu este un poet romantic din secolul al XIX-lea, influențat de filosofia schopenhaueriană și de ecourile gândirii budiste (Nirvana) – ceea ce pentru o simplă critică literară este evident –, nu justifică cu nimic definiția de poet național, și nici chiar pe cea de poet universal (în măsura în care universalul trebuie să decurgă dintr-o excelență a individului, în spetă a specificului național)*”. (Amărieuței, 2000: 5). O primă considerație pune tranșant problema receptării poetului (*Metafizica „stării pe loc”*), subliniind că filosofia lui „...a fost considerată în funcție de fondul cultural, desigur temeinic, acumulat de poet în Occident”. Dar, dintr-o asemenea perspectivă, consideră el, discursul exegetic a fost depreciat, prin greșită orientare, accentul plasându-se nu atât pe „originalitatea românească a poeziei”, cât pe împrumuturi dintr-o gândire străină, ceea ce „...a dezrădăcinat inspirația venită dintr-un străfund ce ne este propriu”. (*Ibidem*: 23). Reinventariind influențele arhicunoscute și prea ades comentate, pesimismul schopenhauerian, iradiațiile perspectivei hegeliene (*Spiritul absolut* invocat drept *Veșnicul Demiurg*), resemnarea stoică (*Nu spera și nu ai teamă*), nirvana budistă (*Eu nu cred nici în Iehova nici în Buddha-Sakya-Muni*), eseistul găsește că amestecul acesta heteroclit de gândire occidentală și spiritualitate indiană *nu ilustrează, nu sporește și – în fond – nu susține prin nimic originalitatea creației eminesciene*, astfel că totul rămâne departe de a încheia ori de a constitui o filosofie autentic națională. Evident, poetul, „...n-a versificat idei filosofice pentru că i s-au părut **adânci** sau pline de înțelepciune. Ci inspirația lui ne-a relevat ceva tainic și absolut fără de care nu-i posibilă nici intuiția filosofică, nici iluminarea mistică, nici inspirația poetică”. Tocmai, pornind de aici – apare revelația: „Eminescu a spus **ceva** nescris în cărțile de filosofie occidentală, ne mai spus de nimeni până la el în poezia românească. [...] Poet-metafizician, nu s-a dat discursului filosofic, fie el **poemitzat**, cum s-a spus. Și nici la fabricarea unei mitologii personale, cum crede G. Călinescu”. Din acest punct de vedere, „...poetul țării s-a situat în perspectiva românească a **Stării d’întîi** ce reprezintă ethosul național. Felul poetic, personal, prin care s-a exprimat și care reprezintă adevărata **filosofie** a lui Eminescu, este **Starea pe loc**”. Iată de ce valoarea filosofică a scrisului eminescian „nu mai poate fi pusă în relație cu tema lui **a fi** de tip occidental. **Starea d’întîi** iese dintr-o intuiție mult mai adâncă decât manifestarea gândirii onto-noologice moștenite de la Greci. [...] Fiind vorba de o poetică a **stării**, izvorul de inspirație răsare direct din **Starea d’întîi**, și nu din Schopenhauer sau din Lenau, căci mijloace-

¹ **Constantin Amărieuței** (doctor în filosofie la Sorbona, poet, romancier – *Premiul Rivarol*, 1955, pentru romanul *Le Paresseux* și *Prix de la Fondation del Duca* pentru *La Fiancée du silence*, 1957). Preocupat de tipologiile metafizice ale spiritualității românești, Constantin Amărieuței le consideră *esențe* ale dimensiunii identitare, situate în adâncimea pelagică a universului nostru spiritual, punând în lumină o volatilă specificitate existențială și filosofică a românității. Publicate în *Revista scriitorilor români* (în Germania, la München), eseurile sale constituie un demers fenomenologic menit să trezească și să activeze conștiința de sine a nației, într-o tentativă, în mare parte unică, de configurare a unui *Letopiseț metafizic al Țării Românești* în trei tipuri de cronici: cea a *Firii*, cea a *Cugetului* și cea a *Exilului*.

² **Constantin Amărieuței**, *Eminescu sau lumea ca substanță poetică*, 2000, București, Editura Jurnalul Literar.

le de expresie sunt în primul rând **stări**: de **dor** și de **urât**. [...] Această gândire poetică este structural extatică. Ea realizează **starea pe loc** a Lumii, fie în farmecul ființării ei absolute, [...] fie în melancolia desființării totale a lumii sortită morții”. (Ibidem: 24-26).

Întru deslușirea susținerilor sale, Constantin Amărieuței redescoperă în desfășurările gândirii românești (de la Cantemir, Neagoie Basarab și până la Blaga și Vulcănescu), o mare vocație metafizică ce s-a manifestat fie în termeni materialști (la Conta *ondulația universală*), fie într-o viziune mistică (a *ritmurilor* la Vasile Pârvan) fie într-o *simbolică a unduirii* cum se întâmplă la Blaga și Dan Botta, toate la un loc fiind întemeiate pe o profundă intuiție a ceea ce, la el, se află cuprins în strania sintagmă de **Starea d’întii**. Sensul termenului se circumscrie aceluia de „**stare absolută, pre-ontologică în spiritualitatea românească (nici Ființă, nici Neființă), [...] înțeleasă ca stare pe loc. Spre ea tinde poetul: setea liniștii eterne, cântecul vechi ce obsedează și pe Hyperion (mi-e sete de repaos)**”. (Ibidem: 16). Aceasta – se mai spune – se vedește ca rezultat fie al unui „*cântec ce a încifrat realitatea [...] prin metaforă [...] fie a unui cântec ce des-cifrează Starea d’întii ca Enigmă prin alegorie*”. (Ibidem: 17).

Fenomenologia creației poetice pe care Eminescu o instaurează ca discurs („*deja prezentă în spiritualitatea românească sub forma de folclor*”) privește, potrivit autorului, o estetică a „*stărilor de dor și de urât*”. Pentru Poet **dorul** este infinit, ceea ce deschide orizonturi către imaginea **Firei ilimitate; urâtul** este legat de *starea de finitudine a lumii*. Dialectica gândirii lui poetice este deosebit de subtilă și permite straniu, tulburătoare treceri dintr-o ontologie în alta ca în **Mortua est**, sau **O rămâi**. Frumosul estetic devine, din perspectiva amintită, **Starea d’întii** a poeziei în creația eminesciană și „*este chiar o stare ontologică: imagine absolută, transcendentală. Dar nu ca Ființă exprimată în idei (ca în filosofia occidentală) și nici ca Mister (redat de Icoana divinului, ca în fenomenul religiosului în general), ci ca Enigmă*”. (Ibidem: 17).

Devine astfel sesizabilă, dimensiune specifică filosofiei și Poieticii eminesciene, iluminarea **stării originare din lucruri**. Ilustrative, pentru aceasta, în viziunea eseistului sunt, înainte de toate, versurile din *Scrisoarea I*: „*La-nceput, pe când ființă nu era, nici neființă, / Pe când totul era lipsă de viață și voință, / Când nu s-ascundea nimica, deși tot era ascuns... / Când pătruns de sine însuși odihnea cel nepătruns*”. Ceea ce (ni se mai spune) transpare dincolo de ele este tocmai „*substratul (o sub-stare) metafizic*” al unui discurs ontologic de o „*admirabilă și precisă precuvântare a lumii, o spunere a ei înainte de cuvinte*”. (Ibidem: 30).

Nu fără o tentă de malițiozitate, Amărieuței îl taxează pe Călinescu, cel care n-a rezistat ispitei de-a explica cultural „ideile” cuprinse în versurile amintite, identificându-le sursa în altă gândire decât cea românească (**Rig-veda**). Nici lui Constantin Noica (considerat *mai pătrunzător în ale metafizicii!*) nu i se trece cu vederea faptul că *ideea de neființă* e pusă pe seama influențelor cunoscute din *gândirea indiană*, opinând că, la fel de bine, episodul cosmogonic din *Scrisoarea I* putea foarte bine să trimită și către alte teritorii culturale precum *Teogonia lui Hesiod* sau *Metamorfozele lui Ovidiu*. Dar, nu numai atât. Reproșurile față de Noica se amplifică, pornind și de la faptul că acesta asimilează *neființa* din versurile lui Eminescu cu **Haosul**, trecând „*de la neființa ontologică (negativă), la mitologie*”. Or – subliniază eseistul – ceea ce Eminescu exprimă prin **Nepătruns**, *haos omogen, nediferențiat, sau matrice cosmogonică (haos-mamă pentru punctul Tată)*” apare din temeuri ale unei intuiții cu totul diferite de aceea a **Haosului (Neființă)**. Ceea ce devine evident atunci când scrie: *Umbra celor nefăcute nu-ncepuse-a se desface, / Și în sine împăcată stăpâna eterna pace*. La Constantin Noica, se spune în continuare, identitatea dintre *Ființă* și *Haos* e deja stabilită, astfel că, practic, el „*modifică versul eminescian într-un sens ce amintește creația continuată de tip cartezian: Umbra celor nefăcute nu-nceta a se desface / Și în sine neîmpăcată stăpâna eterna pace*”. Și Amărieuței își amplifică argumentația: „*Că eterna pace, adevărat leit-motiv de căutare a poetului (ca și setea de repaus) era neîmpăcată, iată ceea ce apare nu numai curios, dar și imposibil. Adevărul este că Ființa și Neființa, teme de ontologie (adică de fundament noologic), privesc Lumea în totalitatea ei ființată sau des-ființată. Nepătrunsul lui Eminescu nu are nimic comun cu ontologia (el este pre-ontologic), și nici cu mitologia cosmică. În starea lui de eternă pace, Nepătrunsul de la Început este intuiția Stării d’întii*.” (Ibidem: 32).

Concluzia analistului se formulează în sensul că versurile care deschid *Scrisoarea I* reprezintă o *Precuvântare la discursul cosmogonic*, iar în *jocul lor literar*, realizat cu concepte din arsenalul filosofiei „*...apare clar efortul de depășire a limbajului, a de-construcției semantice*”. Tot de aici, întorcându-se la ideea sursei de inspirație din **Rig-veda**, se afirmă, tranșant, că orice comparație – cât privește esența – „*se*

oprește aici, dat fiind că gândirea liturgică a brahmanilor nu este gândirea extatică a poetului român. Din prima va ieși mitul cosmogonic, din a doua **starea pe loc**”.

Privitor la aceasta din urmă (**starea pe loc**), Constantin Amărieuței consideră că gândirea filosofică a profitat, într-un anume fel, de pluralitatea semnificațiilor cuprinse într-un cuvânt, fapt care „a permis înțelegerea nu numai a obiectului vizat și spus de cuvânt (ca un concept noologic), dar și a ceea ce este **ne-spus, sub-spus, sau pre-spus** de el. Aceste multiple și tacite cuvântări, pe care limbajul de toate zilele le-a uitat, cu toate că ele se află înscrise în miezul cuvântului, participă la bogata invenție poetică [...], aceste **înțelesuri** anexe conceptului obiectiv sunt în realitate **stări**”. (Ibidem: 34).

Referitor la arta de a scrie, ni se mai spune că ea are capacitatea de **a trezi din somnul dogmatic secretul unei noțiuni simple**. Ființările lumii văzute pe care poeziile lui Eminescu le aduc în percepție, starea pe loc, ca stare intimă a lucrurilor pe care poetul o presimte printr-o **gândire extatică**. Ceea ce aspiră să facă, prin poezie, se afirmă aici, este să pună în lumină un miez de stăruință universală care este **starea pe loc** în forma ei originară de sine, de stare principală (Ibidem: 36). Ceea ce, într-o ultimă instanță, echivalează cu o ieșire din timp, în **starea pe loc** a lucrurilor unde: **Nu era azi, nici mâine, nici ieri, nici totdeauna** (Rugăciunea unui Dac). Și comentatorul precizează în continuare: „**Totdeauna** are sensul de veșnicie cantitativă a lucrurilor nu de permanență a lor. **Starea lucrurilor** (sinea) este preontologică, ea nu poate fi gândită speculativ sub pecetea categoriei cantității (ca la presocraticii Parmenide, Heraclit, Empedocle, Melisos etc.) [...] este starea stăruitoare de sine a tuturor lucrurilor, ca în versurile următoare: **Pe când pământul, ceriul, văzduhul, lumea toată/ Erau din rândul celor ce n-au fost niciodată**” (Rugăciunea unui Dac).

Aici este vorba despre o anume specială cunoaștere: „gândul extatic cunoaște **starea pe loc** a Lumii în Neființa ei”. Și Amărieuței, preocupat de o descriere fenomenologică a acestei **stări**, consideră că merită să fie subliniată **frecvența clipei ca trăire a destinului** și identificarea ei cu **starea pe loc**, ca formă de depășire în permanența stăruinței, a Lumii: **La ce simțirea crudă a stinsului noroc/ Să nu se sting-asemeni, ci-n veci să stea pe loc** (Despărțire). Opinând că, într-o serie întregă de rostiri poetice, Eminescu aspiră la o oprire a **desfășurării istorice a Lumii** (panoramă a deșertăciunilor), pentru a evita **Răul** și a opri **Clipa** (!)

pentru o **stare pe loc** fericită, analistul enumeră **Memento mori** și **Povestea magului călător în stele**. Aceasta, consideră Constantin Amărieuței, este, în fond, filosofia lui Eminescu, cel care aude mereu chemarea **stării pe loc** întrezărită „ca o ființare sau ca o desfășurare absolută, cu tot farmecul și cu toată melancolia vieții și a morții”.

În opinia lui Constantin Amărieuței, **sensul și finalitatea dorului la Eminescu sunt în trăirea unei stări absolute de iubire, acolo unde frumusețea (lumii) este pură, fără corp; ființare ideală a stării pe loc**. De aici funcția extatică a gândirii în mersul ei transcendental spre **dincolo** de hotarele clipei, reținută totuși în ea ca stare de dor. În sprijinul acestor aserțiuni sunt citate versurile: „În ochii mei acuma nimic nu are preț,/ Ca taina ce ascunde a tale frumuseți”. Vorbind mai departe despre **Ființa lumii realizată în stările de dor**, comentatorul consideră că poetul preferă imaginile **împietririi, ale încremenirii, ale înghețării lumii în clipa stării de dor pătrunsă de starea d’întîi**, iar dorul eminescian face din iubire **modul ultim de ființare ideală**. Pentru demonstrație, autorul eseului extrage din texte un număr semnificativ de exemple: **fulger încremenit din nori** (Mitologice),...**și cu stânci încremenite printre nouri de purpur** (Memento mori), **mare înghețată** (Odin și Poetul), **de ghiăță-nalta-i domă/... că orice-i viu în lume acum încremenește/** (Strigoii) etc. Erotica lui Eminescu, continuă el, este o **regăsire a lumii în ideal, adică în starea pe loc**, dat fiind că **poetul „iubește nu femeia ca atare, ci ființarea ei dincolo de lume în frumusețea ei ideală”**.

Vorbind despre **Lucașfărușul** lui Eminescu, pe care-l consideră „**centrul de perfecțiune și genialitate** [...] (fără de care) **creația noastră literară ar părea nedesăvârșită**”, Amărieuței consideră

că „o estetică pretențioasă și pedantă [...] s-a grăbit să caute, în genialitatea poetului și a poemului, izvoare de inspirație și reminiscențe din cultura universală. Rând pe rând, poeți ca Ovidiu și Lucrețiu, filosofi ca Schopenhauer și Kant, moralisti greci și innuri indiene au servit de substrat (filosofic și etic) poetului român. Ca și cum [...] Eminescu [...] nu putea găsi în ființa neamului său metafizica pe care voia să o exprime”. În consecință, eseistul denunță inacceptabila situație la care s-a ajuns prin faptul că „*substanța acestei capodopere lirice [...] cea mai românească operă literară*” să fie pusă pe seama unei **inspirații străine**. Și argumentația lui începe prin a spune că ceea ce poetul „**a pus în temă și în formă lirică**” în **Luceafărul** este o „*metafizică preexistentă, născută odată cu ființa și limbajul românesc*”. Pentru român, continuă Amărieuței, „**lumea este un cerc de lumină**” și, în acest sens, îl citează pe Mircea Vulcănescu, cel care observase că „**Lumea vine de la latinescul lumen, adică lumină**”, ceea ce duce, în cele din urmă, la ideea de **loc privilegiat** „unde firescurile acestei orânduiri (divine) intră ca ursită (Omul) sau ca menire (tot ceea ce nu este Om) pentru a constitui casa acestei lumi. [...] *Metafizica populară românească ne oferă multiple exemple de ursire și de menire. Ceea ce vom reține aici, pentru a înțelege aspectul românesc al Luceafărului, este deocamdată caracterul incantatoriu al acestei intrări în lume, adică în orânduirea gospodăriei (și a categoriilor ei)*”. Amărieuței subliniază aici repetarea (de trei ori) a chemării adresate de fata de împărat către **Luceafăr**, către cel „**ne-lumesc**”, cel dintr-un „**dincolo**” să coboare, să intre **în casa lumii**. Ceea ce, se spune mai departe, constituie o **ursire ca om**, intrarea în vremelnicia omului, părăsirea **ne-omenescului** de **Luceafăr** „**străin la vorbă și la port**”. Încercând să lumineze sensul și tâlcul lui **a fi ursit ca om** în metafizica românească, analistul aduce în discuție ideea de **noimă** a lumii acesteia. „*Dorul de luceferi precum și primirea în bătaura casei a lui Dumnezeu, sau a unui sfânt sunt și ele orânduite de aceeași lumină a lumii românești*”. Însă restricțiile, se mai spune, încep de la depășirea „**cercului (nostru) strâmt unde norocul (ne) petrece pe toți**”. Iată de ce apare concluzia că o legendă inversă a **Luceafărului** „este o imposibilitate”. Ca o considerație esențială asupra poemului, Amărieuței avansează ideea că Eminescu se apropie aici „de două aspecte esențiale metafizice românești: 1) *Chemarea (incantație) a firescului transcendent lumii în cercul luminos al ei*; 2) *Tema norocului sau a soartei de om, în noima lumii*”. Concluzia se impune inevitabil: „**Luceafărul** eminescian nu avea nevoie de învățătura lui Schopenhauer pentru a vorbi de dragoste, sau de **Rig-Veda** pentru a descrie **originea intențională a lumii**, tot așa noi nu avem nevoie de Husserl sau de Heidegger pentru a ne înțelege rostul sau **norocul** nostru în lume”. (Ibidem: 117 și urm.).

Din perspectiva prin care privește valorile literaturii române, Constantin Amărieuței consideră că „*dezvăluirea a ceea ce stăruie, ca frumos poetic, se datorește fie stării de dor, fie stării de urât*”, poeticul, într-o astfel de situație, ținând loc de *gnoseologie*, dar nu a unui fond ontologic, ci adresându-se exclusiv unei **stări absolute a lumii**. Astfel că **Geneza Frumosului Românesc** îi apare ca o **bivalență a stărilor revelatoare de absolut** în cadrul celor două stări enumerate mai sus: de **dor** și de **urât** care sunt în același timp **stări reductive și de extaz**, prin funcția lor reductivă, precizează el, fiind înțeleasă cu sens de *metodă ascetică și de metamorfozare poetică a lumii*, funcția lor extatică permițând „*contemplarea stării absolute trăite ca frumos*”. Dintr-o asemenea abordare prin „*...limbajul în mod inevitabil ermetic*” se exprimă „*Ființa (dacă starea este a dorului) sau Neființa (în cazul că absolutul este relevat prin urât)*”. Natura bivalentă a stărilor revelatoare de absolut de care se amintea mai sus îi pare deosebit de revelatoare în momentul când este aplicată la analiza a două dintre cele mai importante poeme (capodopere!) din literatura română: **Luceafărul** și **Domnișoara Hus**. (v. „Zborul” liric din „Luceafărul” și „Domnișoara Hus” p. 130) Atât în ceea ce-l privește pe Eminescu, cât și pe Ion Barbu, ambii, consideră eseistul, abordează aceeași temă a **iubirii absolute**, dar, observă el, „*...Frumosul acestei stări, redată prin demersul exilului din lume și a extazului contemplativ, apare însă ca Rugăciune la Eminescu și ca Descântec la Barbu*”. Acestea, în considerațiile lui Amărieuței, devin „*forme diferite de ermetizare prin limbaj a stării supreme poetice, fruct diurn al dorului la Hyperion, rod sterp al urâtului în Domnișoara Hus*” (Ibidem, p. 132 și urm.), primul aflându-se în starea de dor, cealaltă în starea de urât, ambii condamnați la exil de lume. Pentru **Hyperion**, se precizează, **setea ce-l soarbe e setea de Ființă și zborul lui e gând purtat de dor**, în vreme ce la **Domnișoara Hus** ceea ce domină e starea de urât, adică o **plenitudine opresivă a lumii, ceasul rău ce a acoperit lumea (cheag alb și chip de coabe)**. Zborul (pe care eseistul îl vede ca o „*asceză de lume*”) fiecăruia este esențial diferit: pentru **Luceafăr** este „*înțoarcere spre Ființa absolută, cădere în Ziua fără început*”. Pentru **Domnișoara**

Hus zborul este de liliac, de șoarece sur, „cădere în Noapte, cădere spre Neființă”. Hyperion ajunge la **Părintele celor ce sunt în timp, Domnișoara Hus** îl întâlnește pe „amăgitorul celor ce se cern prin sita nopții” **Țiganul Aurar** („expresie populară pentru Neființă, așa cum Țiganul este lucrarea Ne-Fărtatului din Povestea lumii de demulț”), într-un „loc transcendent” pe care poetul îl ilustrează în versurile: **Hai în zbor de șoarec sur,/ La alt ciur/ Des și rar; Clătinat la râul nopții/ De Țiganul aurar,/ Ciuruitul prapur sur/ Ce-n azur străvechi întinge/ Îngălătatul de Azur:/ Rupta lumilor meninge.**

Prin apropierea celor două poeme, *Luceafărul* și *Domnișoara Hus*, comentatorul aduce față în față starea de dor la Eminescu și starea de urât la Ion Barbu, încercând să ilustreze felul cum *frumosul* românesc, destăinuit printr-o aceeași temă (dragostea), apare diferit, după cum limbajul ermetizează respectiva „stare stăruitoare”, considerând că „numai înțelegerea rolului pe care îl joacă dorul și urâtul poate da socoteală, cu folos, de geneza frumosului românesc”.

Dorul ca și **urâtul** constituie, în înțelegerea eseistului, „starea afectivă pur românească, revelatoare de Stare metafizică. [...] **Dorul** este... dorință și drum, nostalgie și asceză spre Absolut. [...] Sentiment al distanței și înstrăinării” și, ca atare, el revelă „valoarea absolută a obiectului dorit în starea de absență”. Opusul, exilul, prin starea de urât, „provine din prezența apăsătoare a lumii ca silnicie istorică”.

În decursul uneia și aceleiași poezii, *Scrisoarea I*, Eminescu (spune Amărieuței) ar fi exemplificat „*frumosul Ființei prin starea de dor, și frumosul Neființei prin starea de urât*”. Acolo, „absența de lume (*haos originar*) nu înseamnă Neființă, deoarece există un **punct** (un atom primitiv [...]) ce devine **Tatăl**. Or, prin actul lui – dorință pură de lume – începe existența: **De atunci negura eternă se desface în fășii,/ De atunci răsare lumea, lună soare și stihii.../ De atunci și până astăzi colonii de lumi pierdute/ Vin din sure căi de chaos pe cărări necunoscute/ Și în roiuri luminoase isvorând din infinit,/ Sunt atrase în viață de un dor nemărginit**”.

Pentru a ilustra opusul, starea de urât, Amărieuței citează din cuprinsul aceluiași poem sintagmele ce sugerează moartea, dezagregarea „ca viață și ca noimă” a universului când „...**planeții toți îngheață și s-asvârl rebeli în spaț/ Ei, din frânele luminii și ai soarelui scăpați**”. Aici, prin starea de urât eminesciană se „descoperă ontologia inversă a Neființei” și imaginile pline de forță ale poemului sunt elocvente: „...**Timpul mort și-ntinde trupul și devine veșnicie,/ Căci nimic nu se întâmplă în întinderea pustie,/ Și în noaptea neființei totul cade, totul tace,/ Căci în sine împăcată reîncep-eterna pace**”.

Un aspect asupra căruia Constantin Amărieuței revine – de mai multe ori în tentativa sa exegetică – este acela al *influenței/non-influenței* culturii occidentale, și nu numai: „S-a spus, de altfel, că refuzul lumii la Eminescu este de factură schopenhaueriană; iar Neființa dorită este propria Neființă budistă. În ciuda influențelor străine, trăirea exilului prin actul somnului este la Eminescu un mod personal de existență. Totdeauna limbajul poetic hermetizează o experiență de exil fundată nu pe doctrina învățată la curți apusene sau răsăritene, ci pe **starea de urât** specific românească. Nu plictisul sau **spleenul** baudelairian îl cuprind pe poetul Țării de la Nistru **pân-la Tisa, ci urâtul** aprig al lumii în ceea ce are ea mai adânc, mai **biologic**. Somnul **vameș al morții** este acel ce permite fuga dincolo de lume, în adâncul ei arhaic. Somnul duce la starea în care, de la origine, pietrele dorm cuprinse de vis și extază”. (*Frumosul neființei*, p. 141 și urm.).

Referitor la semnificații și sensuri în ceea ce privește **somnul eminescian**, Amărieuței distinge aici un „**instrument existențial**” călăuzitor către (în) „**împărăția gândirii neînființate**”, considerând totodată că „actul de exil în starea de urât a somnului este, prin excelență, act de asceză, în sensul filosofic de reducere a lumii la o anumită față esențială a ei” și pune un accent aparte asupra „procesului eminescian al Neființei”, care (prin somn sau moarte) „duce de la urâtul lumii la starea de extază a lumii arhaice, lumea în absență de viață: **Tu stingere! Tu, chaos – tu lipsă de viață!/ Tu, care c-o suflare stingi jocul cel feeric**”.

Subliniere esențială, asupra căreia insistă: niciun poet „...în afară de Eminescu, nu s-a încumetat să fundeze lumea poetică pe extazăl Neființei”. Dar mai accentuează și că „Neființa eminesciană nu-i Neantul dogmatic”, ci „un Neant al cunoașterii, nu al existenței. El poate fi **chaosul** originar nevizitat de Spirit, materia neinformată de Gând, starea absolută nerelevantă în extazăl dorului sau urâtului românesc”. Dincolo de toate, definiție se impune concluzia: „**Eminescu** [...] **rămâne mai ales creatorul stărilor de dor, al Absolutului ca Ființă**”.

Concluzii

Dacă – preluând una dintre seducătoarele gândiri ale lui Mikel Dufrenne – am fi înclinați să vorbim despre acel **Ceva** ce se pretează a fi nelimitat într-o lume a poeziei (Dufrenne, 1971: 108), evident, vom spune că acesta devine identificabil în literatura română abia începând cu Eminescu. Opera lui se vedește în deschiderile vaste către mari orizonturi – inclusiv cele din sfera cunoașterii –, configurându-se din acea energie atât de singulară prin care poezia a devenit capabilă să se cuprindă, să se gândească și să se reflecte în sine pe sine. În călătoria sa, fascinantă, de la poezie la metafizică, Constantin Amărieuței operează o situație a Poeticului într-un statut ontologic original, capabil să-și analizeze configurațiile, să-și (re)pună în discuție condiția și determinațiile propriului mod de ființare. Evident, numai începând cu Eminescu a devenit posibilă apariția acelui *joc secund* al energiilor spirituale ce se cuprinde în evanescența sintagmă de *conștiință poetică*. Aceasta și pentru că autorul eseului concluzionează într-un mod care îi este propriu: „**Recea nemișcare** analizată de critica literară, reprezintă la Eminescu conștiința unei stări în care viața și moartea, ființa și neființa, dorul și urâțul, Ziua și Noaptea lirică sunt unul și același lucru. [...] Descrierea Stării d'întîi solicită din partea gândului extatic efortul nemăiîntâlnit în literatura mondială de-a trece dincolo de hotarele limbajului poetic. Versurile devin Discurs metafizic, fără să cadă în retorism, sau în didacticism filosofic. **Luceafărul** reușește să dea în mod lapidar (cuvintele sunt „pietre”) **adâncul** unei stări fără timp și loc. Versurile cu care se încheie Discursul Stării d'întîi a **Luceafărului** național sunt tocmai afirmarea acestei „stări” absolute (în-locuitoare de lumea relativă): Ci eu în **Starea** mea mă simt/ Nemuritor și rece” (Amărieuței, 2000: 66-67).

În *Cuvântul-înainte* la volumul ce aduna la un loc textele pe care, de-a lungul vremii, le scrisese despre Mihai Eminescu, Constantin Noica lansa (din amețitoare adâncimi de gând) tulburătoarea afirmație: „...cu un singur volum de versuri – e drept răscolitoare la culme – și cu unul sau două volume de proză neîmplinită, cititorul român crede a ști ce este fenomenul Eminescu și ce ne este el”. (Noica, 2014: 7).

Într-o actualitate (a noastră?) pretins post-modernă, pretins nu se mai știe cum și nici ce, ecoul dubitativ al interogației lui Noica, astăzi, mai mult ca oricând, ar trebui să ne urmărească prin întrebarea dacă noi, românii, mai suntem în stare să înțelegem **ce ne-a fost, ce ne mai este și, cu atât mai mult, ce ne va mai fi EP**

Bibliografie:

AMĂRIUȚEI, Constantin

1951 *Frumosul neființei*, Paris, *Caete de dor. Metafizică și poezie*.

1964 *M. Eminescu, de l'Absolu*. Paris, *La nation Roumaine*, an XVI, nr. 224, juillet.

1970 *Sborul liric din „Luceafărul” și „Domnișoara Hus”*, New York, *România*, an XV, nr. 111, iunie-iulie-august.

1973 *Perspective Românești*, Paris, Editura Ioan Cușa.

1989 *Metafizica „stării pe loc”*, München, *Revista scriitorilor români*, nr. 26.

2000 *Discursul metafizic al poeziei românești*, București, *Jurnalul Literar*, serie nouă, an XI, nr. 1-2.

2000 *Simple amintiri despre începuturile Caetelor de dor*, București, *Jurnalul Literar*, an XI, nr. 15-18.

DUFRENNE, Mikel, 1971 *Poeticul*, București, Editura Univers.

NOICA, Constantin, 2014 *Eminescu sau Gânduri despre omul deplin al culturii românești*, București, Humanitas.

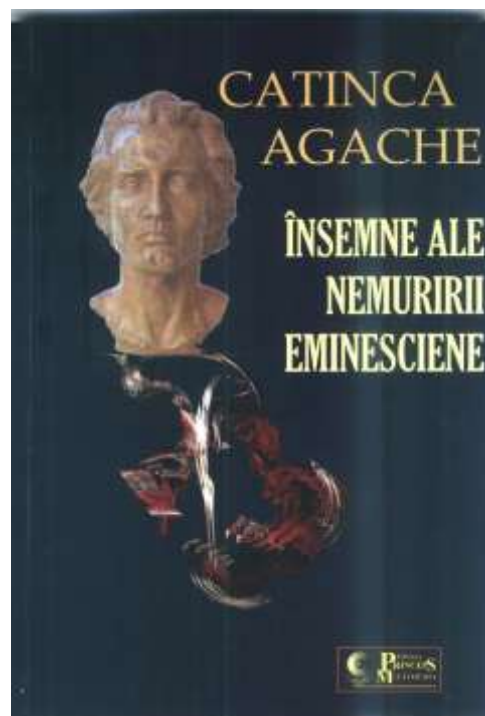
Însemne ale nemuririi eminesciene

Dr. Tudor NEDELCEA

Diaspora românească sau comunitățile românești din jurul României au stârnit abia acum interesul autorităților de la București. Dacă înainte de 1989, politica oficială considera că problematica românilor din Jugoslavia sau U. R. S. S. se rezolvă la Belgrad sau Moscova, iar diaspora era socotită ostilă fostului regim politic, după acest an crucial, 1989, s-a creat un curent cultural de valorificare și recuperare a exilului românesc, de considerare a unei culturi unitare pentru românii din Țară și cei din provinciile istorice.

Între cei care s-au preocupat cu intensitate și cu rezultate remarcabile, numele Catinică Agache se pronunță cu deosebit respect. În 2005, la Princeps Edit din Iași, Catinica Agache scoate o carte de referință: *Literatura română în țările vecine. 1945-2000*, țările vecine fiind Basarabia, nordul Bucovinei, Banatul iugoslav-Voivodina și Ungaria. O carte mult așteptată, cum afirmă în prefață C. Ciopraga, cu o documentare aproape exhaustivă, exegetul ieșean precizând: „Percepem, pe drept cuvânt, literatura în limba lui Eminescu-Sadoveanu-Nichita Stănescu provenind din afară – ca produs întregitor al etnosului comun. Exegeze de tip unilateral, bunăoară despre literatura contemporană din Basarabia, din Banatul sârbesc sau din nordul Bucovinei – fiecare cu însemne psiho-fizice particulare – relevă fenomenologia românității în condiții istorice diferite, altele de la un orizont la celălalt”.

Într-o recentă carte, *Însemne ale nemuririi eminesciene la românii din afara granițelor țării (1945-2016)* (Iași, Princeps Multimedia, 2016), Catinica Agache nu urmărește numai „literatura în limba lui Eminescu”, ci însăși prezența Poetului, a creației și efigiei sale în Basarabia, la românii din Ucraina, Ungaria, Serbia, Bulgaria, la aromâni și istroromâni sau la românii din Diaspora. O carte de pionierat, cum o numește acad. Mihai Cimpoi în prefață, cu titlul semnificativ: „Prezența formatoare și modelatoare a lui Eminescu”, o carte necesară și așteptată pentru că urmărește impactul pe care autorul poeziei *Odă. În metru antic* a avut-o/oare asupra românilor de lângă noi sau pretutindeni, sub diverse forme: ediții, traduceri, dezveliri de busturi, fondarea de societăți, asociații, biblioteci, centre cu numele său, emiterea de bancnote, insigne, monede, timbre, organizarea de festivaluri, congrese, olimpiade, elaborarea de exegeze, teze de doctorat etc., adică „extraordinara dinamică a valorificării operei”, căci „mitul eminescian, care-și adjudecă românitatea profundă exprimată în limbă, credință, istorie, tradiție, cultură continuă să rămână stea călăuzitoare” (M. Cimpoi).

Ce a însemnat Eminescu pentru toți românii din afara actualelor granițe ale Țării o spune cu o sinceritate debordantă un ilustru cărturar, obligat, după bolșevizarea țării (și publicarea Decretului regal 2134/nov. 1944), să rămână în exil. Pentru cei din țară, care încă-l consideră „nul” (Cristian Preda) sau „mortul din debara” (H. R. Patapievici), redăm din prefața lui Mircea Eliade la volumul de *Poezii* de Mihai Eminescu, apărut la Freiburg, în 1950 (pe care Catinica Agache îl așază, potrivit, drept motto-ul cărții): „Tot ce s-a creat după el, de la Nicolae Iorga și Tudor Arghezi, până la Vasile Pârvan, Nae Ionescu și Lucian Blaga poartă pecetea geniului, cugetului sau măcar a limbii eminesciene. Rareori un neam întreg s-a regăsit într-un poet cu atâta spontaneitate și atâta fervoare cu care neamul românesc s-a regăsit în opera lui Mihai Eminescu. [...] Eminescu este, pentru fiecare dintre noi, altceva. El ne-a relevat alte zări și ne-a făcut să cunoaștem altfel de lacrimi.

El și numai el, ne-a ajutat să înțelegem bătaia inimii. El ne-a luminat înțelesul și bucuria nenorocului de a fi român. Pentru noi, Eminescu nu e numai cel mai mare poet al nostru și cel mai strălucit geniu pe care l-au zămislit pământul, apele și cerul românesc. El este, într-un anumit fel, întruparea însăși a acestui cer și a acestui pământ, cu toate frumusețile, durerile și nădejțile crescute din el. Noi, cei de aici, ruși de pământ și de neam, îl regăsim în tot ce-am lăsat în urmă, de la vâzdubul munților noștri și de la melancolia mării noastre, până la cerul nopții românești și teiul înflorit al copilăriei noastre. Recitindu-l pe Eminescu, ne reîntoarcem ca într-un dulce somn, la noi acasă”.

Simbol al românității, Eminescu a păstrat în conștiința tuturor românilor, dar mai ales a celor din afara granițelor oficiale ale Țării, imaginea unei culturi autentice, a identității și mândriei naționale. Mulți români înstrăinați fără voia lor s-au salvat prin Eminescu, cum adeverește Mihai Cimpoi.

În Basarabia („sora noastră cea mezină”, după expresia lui Eminescu), autorul *Luceafărului* a întreținut spiritul românismului prin principalele reviste literare și culturale: *Glasul* (prima publicație post-belică cu grafie latină din Basarabia, tipărită la Riga cu sprijinul Mariei Macovei Brediș, apărută în februarie 1989, având pe prima pagină *Doina*, cu portretul autorului ei, redactori fiind Grigore Vieru, Leonida Lari, I. Dontă, N. Dabija), *Nistru* (redactor-șef D. Matcovschi), *Limba română* (Al. Bantoș), *Basarabia* (N. Popa), *Viața Basarabiei* (M. Cimpoi), *Contrafort* etc. Sub semnul lui Eminescu au reușit să revină la alfabetul latin (în 1989) și la limba română, ca limbă de stat (1994), multe instituții de cultură și învățământ îi poartă numele (Inclusiv Institutul Cultural Român de la Chișinău, condus de Valeriu Matei), a fost emisă o monedă comemorativă, i s-au dezvelit busturi și statui pe Aleea Clasicilor (sculptor Lazăr Dubinovschi), lângă Teatrul Național (Tudor Cataraga) și în fața Uniunii Scriitorilor din Moldova (autor Gabriela și Gh. Adoc), dar și în unele localități basarabene (Bălți, Strășeni, Ungheeni, Edineț, Ștefan Vodă, Orhei, Soroca, Nisporeni, Hâncești, Rezina, Anenii Noi, Comrat etc.). Aceste opere de artă au fost ridicate de către comunitățile locale, unele au fost realizate de Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, Astra Iași. Basarabeni, prin acad. M. Cimpoi, au înființat Centrul Academic Internațional „M. Eminescu” și Congresul Mondial al Eminescologilor, i-au editat opera sau au publicat cărți despre el, au făcut filme (regizor I. Ungureanu, Emil Loteanu), i-au compus muzică prin Eugen Doga sau i-au dedicat ode (toți marii poeți, începând cu Gr. Vieru, N. Dabija, D. Matcovschi, Arcadie Suceveanu etc.).

În Bucovina de Nord, la românii aflați acum sub administrație ucraineană, mitul lucrător al lui Eminescu este păstrat cu sfințenie, pentru valoarea sa de simbol național, dar și pentru faptul că la Cernăuți și-a făcut studiile. „*Spiritul eminescian lucrează și astăzi?*”, comentează cu teme autoarea, într-un „*climat vitreg, de multe ori ostil, atentator la însăși firea și identitatea de neam*” (Ștefan Broască). Situația este dramatică mai ales în Basarabia de Sud, unde, ironia sorții, Eminescu a stat o vreme fiind la tratament la sanatoriul doctorului Felician Iachimovici de la Kuialnik (sosit aici pe traseul Iași-Tighina-Tiraspol-Odesa), subiect tratat de N. Dabija (*Pe urmele lui Orfeu. Eseuri*, Chișinău, 1990), Victor Crăciun (*Eminescu la Odesa și Kuialnik*, București, 2010) și Vadim Bacinschi (*Irosit printre ruși. M. Eminescu la Kuialnik și Odesa*, București, 2015).

Întreținerea spiritului eminescian și, implicit, păstrarea identității naționale se datorează unor mari intelectuali bucovineni și instituțiilor acestora. Catedra de Filologie Română și Clasică din cadrul Universității Naționale „Iuri Fedcoviți” (acad. Grigore Bostan și prof. dr. Lara Bostan), Societatea Scriitorilor Români din Cernăuți (președinte Ilie Tudor Zegrea), Societatea Ziariștilor Români Independenți din regiunea Cernăuți, Fundația și Editura „Alexandru cel Bun”, precum și Biblioteca „Glasul Bucovinei” (director la toate cele trei instituții: acad. Alexandru Cernov), Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (fondată în 1862, reactivată în 1990 de Gr. Bostan), Muzeul Memorial Literar „M. Eminescu” și Casa Memorială „Aron Pumnul” (director Elena Tărățeanu).

Un merit aparte are neobositul cărturar, acad. Vasile Tărășeanu, care a condus (cu riscuri și consecințe dramatice în familie) publicațiile *Plai românesc* și *Arcașul*, conduce Centrul Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi”, fondat de avocatul bucureștean Eugen Pătraș (inaugurat la 10 mai 2015).

Monumentele închinat lui Eminescu întregesc imaginea globală a prezenței spiritului românesc, „în locurile unde și-a purtat Eminescu gândurile și visele lui, aici trebuie să se înalțe monumentul marelui poet și profet al neamului românesc” (Pamfil Șeicaru). Și-a fost înălțat la Cernăuți, dar a fost distrus de sovietici în 1940, după masacrul de la Fântâna Albă. Prin grija și strădania basarabeanului Victor Crăciun, realizator al multor astfel de realizări, în numele Ligii Culturale pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, s-a dezvelit la Cernăuți, la 17 iunie 1990, în curtea Casei Memoriale „Aron Pumnul”, bustul realizat de celebrul sculptor Marcel Guguianu, în prezența lui Grigore Vieru și Ioan Alexandru, a mitropolitului Ardealului Antonie Plămădeală și a unui numeros public. S-au mai dezvelit busturi la Hliboca (sculptor Ion Irimescu), Noua Suliță (I. Irimescu), Herța, Odesa, Satu Nou, Biserica Albă, Slatina, precum și o statuie la Cernăuți. Motivația dezvelirii acestor monumente și plăci memoriale, a activității unor societăți sau asociații este dată de scriitorul Vasile Tărășeanu „*Eminescu este acela care ne-a îndemnat și ne susține în lupta noastră pentru păstrarea identității naționale, pentru a păstra ca acest pământ să respire în continuare românește și să se știe că noi suntem aici, nu am plecat de aici nicăieri. Eminescu, ca și Ștefan cel Mare, sunt doi stâlpi ai existenței noastre aici. Noi trebuie să învățăm de la ei, anume a fi și a dăinui cu demnitate în teritoriile noastre strămoșești. Nouă nu ne rămâne decât să acționăm în spiritul eminescian – să ne iubim istoria noastră, cum a iubit-o Eminescu, să iubim limba română și să trudim în direcția promovării și valorificării ei, așa cum a făcut Eminescu*”.

Bustul lui Eminescu de lângă Sorbona, Paris

Efigia lui Eminescu o descoperă Catinca Agache și la românii din Ungaria, unde „*teama pentru dispariția acestei minorități (care nu a reușit să «înlocuiască» graiul cu limba literară*”) crește, căci procesul de asimilare a etnicilor români din Ungaria s-a accelerat în ultimii ani. Păstrarea limbii și a identității române este în dificultate, căci „*sunt instituții, școli, dar numai ca vitrină*” (cum spune cu năduf Eva Șimon, liderul comunității românești din Ungaria), iar „*o comunitate fără cadrul instituționalizat nu-și poate păstra cultura, limba*” (completează Maria Berényi, cercetător științific, președinta Societății Culturale a Românilor din Budapesta). Există doar un singur liceu (bilingv) cu predare și în limba română, există unele catedre de limba și literatura română, un Institut de Cercetări al Românilor din Ungaria, o Uniune Culturală a Românilor din Seghedin, publicații românești, parohii, chiar și o Autogovernare pe Țară a Românilor din Ungaria, dar nu există un cadru legal de esență europeană spre a le permite și etnicilor români păstrarea identității naționale, așa cum are minoritatea maghiară din România. S-au ridicat busturi Poetului nepereche, la Budapesta, Apateu, Micherechi, dar „*monumentele închinat poetului național nu echivalează însă nici pe departe cu cele ale lui Petofi existente în România*”, concluzionează, cu argumente, Catinca Agache. Dureros și nedrept, unde reciprocitatea pare a fi doar de domeniul fanteziei!?

În Serbia, însemnele nemuririi eminesciene sunt prezente în Voivodina, unde există 37 de unități de învățământ cu predare în limba română, o catedră sau un departament pentru limba și literatura română la Novi Sad și Belgrad, publicații literare de anvergură, scriitori sau oameni de cultură remarcabili (Vasko Popa, Radu Flora, I. Flora, I. Miloș, Slavco Almăjan, Nicu Ciobanu, Vasa Barbu, Lucian Marina, Costa Roșu, Petru Cârdu, Vasile Barbu, Ioan Baba, Pavel Gătăianțu etc.), care s-au format și în „*spiritul liricii eminesciene și prin contactul cu poezii moderni postbelici din România*”. Altfel spus, de către Slavco Almăjan, „*noi n-am descoperit numai literatura română modernă, noi ne-am descoperit pe noi, am*

descoperit vocația modernității în această zonă”. Poetul Ioan Baba a elaborat o lucrare, *Eminescu. Bibliografie*, edificatoare în acest sens. Busturi reprezentând pe autorul *Luceafărului* au fost dezvelite la Uzdin și Costei, ambele donate de Liga Culturală, condusă de Victor Crăciun. În Valea Timocului, unde situația românilor este problematică, nu există, din păcate, niciun bust.

În Bulgaria, situația este asemănătoare cu cea din Ungaria, românii nefiind „recunoscuți ca minoritate, ci doar ca «grup etnic» (Catinca Agache), deși ambele țări sunt membre UE și trebuie să aplice standarde europene; ei „nu au nicio școală generală, nici emisiuni de radio, televiziune în limba română, nici cărți, nici ziare românești, doar un colegiu particular româno-englez la Vidin (cu toate materiile predate în limba română)”, continuă autoarea. La Sofia, există un liceu ce poartă numele Eminescu, două lectorate de limbă română și... un bulevard „M. Eminescu”. În Bulgaria nu există niciun bust Eminescu, ci doar două plăci

memoriale.

Catinca Agache prezintă, prin prisma efigiei eminesciene, problematica aromânilor, meglenoromânilor și istro-românilor din sudul Dunării. Deși Eminescu a scris, ca un autentic cercetător, un excelent studiu, *Românii Peninsulei Balcanice*, aceștia nu-și pot exprima liber cugetul din cauza legislației țărilor în care conviețuiesc; spiritul viu al lui Eminescu este păstrat în câteva poezii în dialectele aromân, dar, mai cu seamă, el este „tănuț în suflul”.

Diaspora, în schimb, păstrează vie legătura cu Țara, cu spiritul, tradițiile și mentalitățile de acasă și grație lui Eminescu. Marii intelectuali români, obligați să se stabilească în străinătate datorită „*eliberatorilor*” sovietici, au menținut cultul eminescian, prin traduceri, apariții editoriale, studii, simpozioane etc. Catinca Agache inventariază busturi, statui sau plăci memoriale, reprezentându-l pe „*românul absolut*” (Petre Țuțea) la Paris, Viena, München, Freiburg, Praga, Recanati (Italia),

Vevey (Elveția), Helsinki, Montreal, Edmonton (Canada), Windsor și Hamilton (Canada), New York, Havana, Caracas. Nu există însă niciun bust la Berlin, orașul studiilor sale!

„*Aceste dovezi de nemurire eminesciană*” – concluzionează autoarea după un periplu științific reușit – *izvorâte din prețuirea posterității vii față de memoria monumentalei personalități a lui Mihai Eminescu sunt expresia perenității și actualității operei sale, a forței unificatoare, a simbolului spiritualității românești pe care-l întruchipează, purtând în ele, peste meridiane și vremi ori vreri, o părticică din inimile celor care bat la unison pentru Poetul martir al literaturii române în fața lumii, așezat definitiv în panteonul culturii naționale și universale*”.

Prin această recentă carte, *Însemne ale nemuririi eminesciene*, Catinca Agache demonstrează, cu îndreptățire, cum a sesizat și postfațatorul Adrian Dinu Rachieru, că „*spiritul eminescian lucrează*”.

Academia Română - Ziua Culturii Naționale, sărbătorită pentru prima dată la 15 ianuarie 2011: academicienii Mihai Cimpoi, Eugen Simion, Ionel Haiduc, Președintele Academiei

Bustul lui Eminescu de la Academia Română

Eminescu și provocările canonului

Dr. Cornel MUNTEANU

La mai bine de un secol și jumătate de posteritate, tot mai des ne punem întrebarea dacă trebuie să-l citim și să-l percepem pe Eminescu ca și scriitor canonic ori ca și unul anticanonic. Citit pe fragment, îl percepem pe dimensiunea canonului, permițând clasificări și înregimentări secvențiale, dar, luat ca întreg, pare că se sustrage oricăror norme canonice, refuzând înscrierea și, iată, chiar încadrarea în tabloul deja știut al romantismului târziu, ieșind mai degrabă spre postromantism ori spre modernism.

În conținut, Eminescu diversifică relieful substanței poetice, transformând ceea ce știam noi într-o substanță fluidică ce refuză o punere într-o matrice a ideilor ori stilistico-poetică, iar în formă eul creator se joacă cu propriul text, spărgând limitele formei fixe și topind un cu totul alt conținut, care nu mai încapă în forma clasică. Dacă nu, ar trebui să vedem o demonstrație că o materie poetică (idee, stare, atitudine, sentiment) poate locui lejer și într-o formă ce nu-i este proprie libertății de desfășurare, pentru a arăta că nu-i amenințată plenitudinea globală a ideii. O concepție și o practică poetică modernă ce iese mult întărită și îmbogățită din tiparul exclusiv romantic. De aceea, putem vorbi de un polimorfism al operei, corelat cu polifonia eminesciană care împinge voită textul spre a-și depăși cadrul consacrat. Atunci, unde este Eminescu un autor canonic și prin ce intră în această categorie? Nu cumva critica ce s-a încercat pe scrisul său polimorfic l-a recompus după un tipar sau altul, critic, și, prin contaminare, i-a prelungit și întărit imaginea de autor canonic?

Istoria receptării critice a operei lui Eminescu a înregistrat câteva tipuri de canon, care au alimentat însuși canonul critic, ducând la instituirea unui Eminescu canonic. Dacă acest canon critic conduce la impunerea unui scriitor reprezentativ pentru cultura română, s-ar părea că „problema Eminescu”, cum o numește D. Popovici, ar fi rezolvată, gradul de reprezentativitate fiind marca unui canon cultural. Or, nu cumva tocmai critica literară devine „piatra de încercare” care „a aerisit capetele, chiar când acestea se păreau închise față de orice suflul înnoitor”¹ și care demonstrează rezistența operei eminesciene la orice canon? Însă, atunci când însuși canonul prelungeste „crizele” criticii și rezolvarea traduce intrarea scriitorului în așa-zis mitul „poetului național român”, nu cumva funcționarea canonului restrânge mult înțelegerea operei lui Eminescu, subjugând-o altor criterii de evaluare și ne întoarce astfel din nou la canon? Impactul operei eminesciene, în raport cu un tip de canon sau altul, pune în discuție chiar conceptul în sine, demontând infailibilitatea acestuia, când e vorba de opera eminesciană, mult mai labilă și deschisă în interpretări. „Poet național”, „poet de geniu”, ca pandante ale canonului, devin „clișee” ale mitului, „constructe identitare” ale unei culturi care-și caută, în derivă, legitimarea: „de fiecare dată când cultura românească traversează o criză, ea apelează la Eminescu pentru a găsi într-însul motive, legitimări și soluții. Proteiformă, complexă, uneori contradictorie, opera lui conține mereu ideile potrivite, ideile «bune» și frazele de care avem nevoie”².

Eminescologia, deschisă de studiile lui Titu Maiorescu (*Dirrecția nouă în poezia și proza română – 1872 și Eminescu și poeziile lui – 1889*) și continuată de studiile lui Mihail Dragomirescu, deschide și

Cornel Munteanu

¹ D. Popovici, *Eminescu în critica și istoria literară română*, în vol. *Studii literare*, V, ediție de Ioana Em. Petrescu, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.

² O analiză a „anatomiei mitului cultural” Eminescu, în prefața Ioanei Bot la volumul colectiv *Mihai Eminescu, poet național român*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.

impunerea primului tip de canon, canonul *estetic*, angajând și principalele paliere ale abordării critice ale operei care vor deveni multă vreme locurile comune ale eminescologiei: pesimismul eminescian, fericirea/nefericirea poetului, concepția despre iubire, ideea geniului, influențele schopenhaueriene etc. Inovațiile limbajului, expresivitatea poetică, cultura topită în poezie sunt tipare ale acestui prim canon inițiat de Maiorescu și continuat de Tudor Vianu, G. Ibrăileanu, D. Caracostea. Însă, la puțin timp după stingerea lui Eminescu, s-a născut și curentul contestatar, care a indus un alt tip de canon, canonul *moral*, vehement susținut de gruparea lui Aron Densușianu și Al. Grama. Conform acestui canon, erotica eminesciană și pesimismul eminescian devin forme de „corupție morală” ori de „patologie literară”. Acest tip de canon, străin valorii literare a textului eminescian, va găsi, în istoria eminescologiei, aderenți de tipul studiilor de la Elie Cristea ori Nichifor Crainic, până la subtipul religiei în studiul lui Doru Scărlătescu. Și aici ne putem întreba dacă acest canon moral nu cumva este o reacție la canonul estetic maiorescian, care denaturează preceptele maioresciene despre conținut și formă în poezie.

De cursă lungă este canonul de tip *ideologic*, inaugurat mai întâi de critica socialistă a lui Gherea și readaptat de ideologia sămănătoriștilor, activat ca program ideologic de extrema dreaptă interbelică și fetișizat de ideologia comunistă a ultimilor ani din secolul comemorativ. O ideologie tematizată pe rusticitatea naturii eminesciene, o ideologie motivată pe determinismul social care motivează pesimismul lui Eminescu, ideologie de acțiune extremistă din manifestul Căpitanului și apoi ideologia adaptată la orientarea marxistă și comunistă, iată fațetele acestui tip de canon ideologic, care au dus la mistificări și denaturări ale mesajului poetic. Canonul estetic, cumulat cu cel ideologic, a funcționat pentru poezia de la început de secol XX, prin ceea ce istoria literară numește etapa „epigonilor” eminescieni (Al. Vlațuță, Șt. O. Iosif), activă sub regimul temelor, formelor și prozodiei.

Studierea lui Eminescu în școală a impus un canon de tip *didactic*, care urmează rigorile discursului supraponderal structurat. Acest tip de canon este unul restrictiv și exagerat formalist, care conduce la fetișizarea semnificațiilor și îngustarea libertăților de interpretare. Subordonat teoriei literare formaliste, închizând textul eminescian în tipare prestabilite, acest canon didactic a dus la o receptare îngustă, opacă și obtuză, obturând orizonturile de adâncire ale sensului și pierzând orice tendință de raportare a textului-fragment la ansamblul operei eminesciene. Câteva întrebări-cheie, date de noi absolventului de liceu, devenit student la Litere, ne pun în gardă privind oportunitatea modificării în substanță a normelor acestui canon lucrativ. O analiză la rece asupra receptării „Luceafărului”, în școala de azi, ne-a condus la câteva premise care să schimbe optica de acțiune a acestui canon excesiv de sufocant pentru cititorul școlar:

- elevii nu cunosc ce tip de text este „Luceafărul”, reducându-l doar la o poveste de iubire dintre două ființe cu statut diferit (murtor/nemurtor);

- confuzia dintre statutul de luceafăr și cel de Hyperion, în tabloul al treilea;

- elevii dau o valoare pozitivă ideii de „nemurtire”, când critica din ultima vreme vorbește de o valoare negativă;

- imobilizarea lui Cătălin în statutul de ființă inferioară, „viclean copil de casă”, fără să observe transformarea lui din final, un act de „luceferizare”, prin medierea Cătălinei.

Credem că o poartă de deschidere a acestui canon didactic, cu aplicare la receptarea „Luceafărului” și nu numai, este inițierea cititorului școlar în canonul de tip *ontologic*, prin căutarea sensurilor profunde ale problematicii Ființei, poemul-sumă al lui Eminescu putând fi citit ca un „ontopoem”. Optica ontologică, adusă de noile interpretări, de la Constantin Noica, la Ioana Em. Petrescu și Mihai Cimpoi, rediscută poemul lui Eminescu, prin versiunile intermediare ale textului. „Luceafărul” este nu doar idilă, ci complinește o structură polimorfică, în care își dau concursul meditația, epopeea cosmogonică, pastelul, epopeea mitologică. Profesorul trebuie să aducă și textul din versiuni, unde problematica Ființei sau sensul „nemuririi” este mult mai clar explicat poetic. Iată în versiunea A motivația condiției etern/efemer din discursul Demiurgului, prin care oamenii trecători sunt „învelitori” ale Ființei (cu trimitere la bucata „Archaeus”, unde apare formula „coji”): „*Pentru că tu ești trecător/ Sunt toate trecătoare?! Au nu sunt toate-nvelitori/ Ființei ce nu moare?*”. Această Ființă „ce nu moare” ține de identitatea ontologică a lui Hyperion care nu moare, pentru că nu cunoaște moartea ciclică: „*Hyperion, care rebel,/ Răsai în lumi cu soare?! Cine nu are moarte-n el/ Acela nu mai moare*” (versiunea D). Or, dacă moartea este ciclică (naștere-evoluție-moarte), cel fără de asemenea moarte este ființa nenăscută și, deci, nu intră în ciclul finitudinii, nu este „constrâns, zidit”: „*Cum ai putea să fii zidit/ Din lacrimi și din vină/ Când ești din veci nerăsarit/ Lumină din lumină*” (versiunea D). Și, ajungând aici, lămurim și sensul negativ al „nemuririi” la Eminescu. A fi nemuritor nu înseamnă a trăi veșnic, ci a fi nenăscut și, deci, a fi în Ființă, adică „mort” etern, fără putința de a intra în ciclu. Strofa finală din versiunea C ne dă sensul acestei morți eterne, echivalente cu nenașterea (în termeni eminescieni „nerăsarire”), devenită în versiunea din manuale „Nemuritor și rece”, moarte care devine una voluptuoasă: „*Trăind în cercul vostru strâmt/ Și în favoarea sorții/ Căci ceea ce în suflet simt/ E voluptatea morții*”. E aceeași concluzie a lui Noica, „Ființa într-o Ființă”, conotată negativ, nenaștere, nemoarte, neființă, eternitate statică.

Soluția didactică a acestui canon ontologic ne conduce spre o concluzie cât mai adecvată înțelegerii sensului adânc, spiritualizat al poemului-sinteză al lui Eminescu. Din acest unghi, poemul „Luceafărul” este o operă deschisă, care permite multiplicarea lecturilor și diversificarea interpretărilor, încurajând cititorul școlar să se situeze el însuși în textul eminescian, fără temerile încorsetării în chingile manualului ori ale dascălului. Structural, avem și în acest poem o construcție polimorfică, același text încorporând mai multe forme literare: idilă (Cătălin-Cătălina, Cătălina-luceafărul), epopee (epopee cosmogonică, prin călătoria luceafărului în sens invers, refăcând cosmogonia de la geneză spre pregeneză), dar și meditație (meditația ontologică din dialogul Hyperion-Demiurg ori chiar meditația Cătălinei și a lui Cătălin din final). Or, acest polimorfism dovedește că Eminescu nu este un poet canonic, căci transformă poezia într-un joc textual de mare libertate a creației. Poate de aceea gândim să-și fie elevul propriu dascăl locuitor în textul eminescian, căruia să-i guste fructul ales al ideii, pentru a crede că Eminescu este al lui, că poezia îi este proprie acestui cititor modern.

Seneca Retorul

Dr. Aurel M. CAZACU

Educat în spiritul idealurilor republicane ale oratoriei militante și admirator al lui Cicero, Seneca Retorul asistă la decăderea elocinței romane la începutul Imperiului, când practicarea oratoriei pare să fi devenit un gen cu totul exterior și monden. Deși o bună parte a vieții sale a fost consacrată afacerilor (mai târziu tânărul Seneca – filosoful a auzit din gura tatălui regrete asemănătoare celor pe care *occupati*, „cei prinși de treburile” au obiceiul să le exprime), în ultimii ani ai vieții Seneca Retorul a scris lucrarea *Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores*, o colecție de declamațiuni pe teme juridice (*Controversiae*) și deliberative (*Suasoriae*), exerciții oratorice practicate în școlile retorilor din perioada lui Augustus și Tiberius. Prodigioasa lui memorie i-a permis să reproducă, după mai bine de cincizeci de ani, temele de exerciții, planul, formulele și chiar fragmente întinse din principalii retori pe care îi ascultase în tinerețe. Alături de Tacitus, Seneca Retorul marchează sfârșitul elocinței clasice, deși arta vorbirii nu-și diminuează forța de a influența. Nu însă în favoarea oratoriei, ci cu precădere în aceea a prozei latine. În noua ordine imperială, care impunea condiționări majore libertății cuvântului, se încearcă diferite formule de discurs, se juxtapun cele mai diferite tonalități, iar elocința se amestecă cu literatura.

*
* *
*

Lucius Annaeus Seneca, cunoscut sub numele de Seneca „retorul”, Seneca „tatăl” (*Pater*) sau Seneca „cel Bătrân”, s-a născut la Corduba (astăzi Cordoba, Spania, una dintre cele mai vechi colonii romane fondate în afara Italiei) către anul 54-55 î.Hr. și a murit în anul 39 d.Hr., la Roma, unde a trăit tot timpul.

Seneca Retorul este tatăl filosofului Seneca, al geografului Mela (la rândul său, tatăl poetului Marcus Annaeus Lucanus) și al lui Novatus (adoptat mai târziu de retorul Lucius Iunius Gallio) care, în funcția de proconsul în Corint, ar fi fost implicat în judecarea apostolului Pavel.

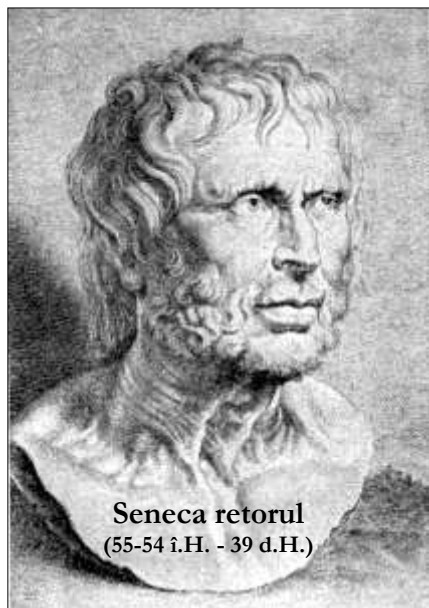
Născut dintr-o familie înstărită aparținând ordinului equestru (un ordin al cavalerilor, *ad honores*) și educat în spiritul idealurilor republicane ale oratoriei militante, Seneca Retorul a devenit la maturitate un erudit înzestrat cu o memorie prodigioasă, un om realist cu o inteligență pragmatică, totodată profund patriot și animat de principii morale sănătoase.

Înainte de a se însura cu Helvia, soția sa (cu 34-35 de ani mai tânără), Seneca Tatăl petrecuse ani îndelungați la Roma, unde se duse după anul 43 î.Hr., întrucât a fost împiedicat de războiul civil să părăsească Cordoba. La Roma a ascultat pe oratorii vestiți ai timpului (mai ales pe oratorul Porcius Latro, spaniol ca și el), însă a rămas toată viața un admirator al lui Cicero, considerat un „demn rival al oratorilor greci”. Din păcate, scrie Seneca Tatăl în *Controversiae. I, Praefatio, 11*, datorită războiului civil, nu a avut ocazia să-l audieze și pe Cicero.

Datorită și vârstei sale îndelungate, asistă la decăderea elocinței romane la începutul Imperiului. Spre deosebire de strălucirea de odinioară, practicarea elocinței în perioada lui Augustus și Tiberius pare să fi devenit un gen cu totul exterior și monden. Declamațiile, în special cele deliberative (*suasoriae*) și cele juridice (*controversiae*), folosite în diversele școli de retorică ca exercițiu în pregătirea oratorului, devin un scop în sine. Exercițiile acoperă subiecte convenționale, adesea complicate sau absurde, iar discursul se transformă într-o demonstrație de virtuozitate, pe teme fictive.

Deși se cultivă cu obstinție elocința, maeștrii cuvântului încearcă doar strălucirea efectului de moment, prin utilizarea în exces a stilului prețios, a expresiilor remarcabile sau prin subtilitatea imaginației, pierzându-se din vedere compoziția de ansamblu, acolo unde a excelat însuși Cicero. Talentele

mari ale vremii au plătit tribut acestei maniere și este meritul lui Seneca Retorul de a le fi salvat de la uitare.

Seneca retorul
(55-54 î.H. - 39 d.H.)

În tinerețe s-a dovedit un excelent istoric al războaielor civile. Din informații indirecte aflăm că retorul Seneca a scris și o lucrare în acest sens, *Ab initio bellorum civilium usque ad mortis suae diem* (De la începutul războaielor civile până în ziua morții sale), editată mai târziu de fiul său, filosoful Seneca, pierdută ulterior, dar menționată de istoricul Caius Suetonius Tranquillus.

În ultimii ani ai vieții a scris pentru instrucțiunea fiilor săi ori la îndemnul lor lucrarea *Oratorum et rhetorum sententiae, divisiones, colores* (*Expunerile, diviziunea și arta în oratorie și retorică*), o colecție de dezvoltări oratorice pe care le-a auzit în declamațiuni, adică în exercițiile oratorice din școlile retoricilor pe care le urmau în acea vreme nu numai tinerii romani, ci și vârstnicii. Prodigioasa lui memorie i-a permis să reproducă, după mai bine de cincizeci de ani, temele de exerciții, iar pentru fiecare exercițiu planul, formulele și chiar fragmente întinse din principalii retori pe care îi ascultase în tinerețe (Labienus, Porcius Latro, Arellius Fuscus, Fabianus, Cassius

Severus, Albucius Silus, Vatienus Montanus). Lucrarea se compune din două tipuri de declamațiuni la modă pe atunci:

1. *Controversiae* – dezbateri sau declamații judiciare în jurul unor cauze imaginare plasate în realitatea cotidiană;
2. *Suasoriae* sau *Suasoriarum liber* – discursuri sau declamații deliberative ale unor personaje celebre din mitologie sau din istorie, aflate în momente hotărâtoare ale vieții lor.

Controversiae cuprindea inițial zece cărți; astăzi se păstrează numai cinci, unele cu lacune. Cele 74 de exerciții de retorică (*themata*) sunt pledoarii asupra unor cauze civile judiciare fictive, imaginate și expuse în contradictoriu. Cum textele de legi implicate în declamații erau de cele mai multe ori închipuite (de pildă, „Copiii sunt obligați să-și întrețină părinții; dacă nu vor, să fie închiși”, controversă atribuită oratorului Arellius Fuscus), rezultă pledoarii ale unor procese bizare, fantastice.

Din *Suasoriae* au rămas doar șapte exerciții cu subiecte de regulă neverosimile, ireale (de pildă, „Agamemnon deliberând pentru a o sacrifica pe Ifigenia”, „Alexandru cel Mare deliberând la intrarea în Babilon”, „Cicero întrebându-se dacă să ceară cruțare lui Antonius”, majoritatea atribuite oratorului Porcius Latro), declamații urmate de o serie de reflexii critice.

Atât *Controversiae*, cât și *Suasoriae* sunt precedate de o *Praefatio* (*Introducere*), dedicată prezentării generale a problemei, ilustrată cu ample citate și portrete ale unor oratori celebri. După *Praefatio* urmează *themata*, cu titlul exact, cu formula probelor și cu discursurile care le susțin, cu frazele și cu citatele care trebuiau rostite pentru a obține câștig de cauză. De obicei, pentru fiecare temă sunt redactate mai multe variante de discurs.

Declamațiile oferă informații prețioase asupra societății și moravurilor timpului, relevă modul în care se făcea pregătirea avocaților și a retoricilor în perioada lui Augustus, Tiberius și Caligula. Dacă în timpul Republicii elocința își găsisese un teren prielnic de înflorire, odată cu noua ordine impusă de Imperiu, ea începe să decadă, să se refugieze în barou și în școlile retoricilor. Luptele politice din Senat și din For, libertatea dezbaterilor privind administrarea statului sau procesele judecătorești cu un profund caracter public încetează de a mai fi pasionante, inteligente și, în special, libere. Elocința este redusă la simple exerciții de declamațiune asupra unor subiecte fictive.

Iată o judecată severă atribuit de către autor retoricului Vatienus Montanus:

„Cine pregătește o declamație scrie nu ca să obțină câștig de cauză, ci ca să placă. Așa că aleargă după tot soiul de artificii cu care să-și farmece publicul. Argumentarea, fiindcă e plicticoasă și aridă, o lasă de o parte; e mulțumit dacă îi încântă pe ascultători cu poante retorice și cu amplificări. Căci dorința lui e să aibă el succes, nu cauza pe care o susține. Declamatorii păstrează adesea până și în For prostul obicei de a sacrifica necesarul de dragul podoabelor. Mai mult, când declamă, ei își pot presupune adversarii oricât de proști: le răspund ce și cum vor ei. Pe deasupra, dacă gre-

șesc, nu-i pedepsește nimeni: prostia nu-i costă. De aceea le vine greu, când ajung în For, să se dezbrace de amorțeala care acum ar fi primejdioasă, dar care s-a putut dezvolta la adăpostul școlii. Să nu mai vorbim de faptul că în școală îi susțin aplauze dese și că și-au deprins și memoria să se odihnească la intervale fixe. Când vin în For și când fiecare gest al lor nu mai stârnește un ropot de aplauze, se pierd sau se bâlbâie”. (*Controversiae*, IX, *Praefatio*, 1-2).

Observând că oratoria, după Cicero, e în declin, Seneca Retorul explică fenomenul prin „inevitabilitatea decăderii tuturor lucrurilor, după ce ele au atins perfecțiunea” (*Controversiae*, *Praefatio*, 1), și nu prin adevăratele cauze, dintre care lipsa de libertate a cuvântului rămâne cea mai de seamă. Recunoaște totuși că, fiind vorba doar de exerciții, de pledoarii fictive, interesul său pentru orice subiect slăbește pe măsură ce trece la redactarea finală:

„De acum încolo, vă mărturisesc, subiectul mă plictisește. La început m-am avântat cu bucurie, ca și cum aș fi redobândit partea cea mai bună a vieții mele; apoi, m-am simțit stânjenit că de atâta vreme nu m-am mai ocupat de un lucru serios; acestea toate nu-s decât preocupări de școală; luate ușor, distrează, poate, aprofundate, însă, plictisesc”. (*Controversiae*, *Praefatio*, 1).

Așadar, vremea adevăratei elocințe a trecut; îi va lua locul retorul și exercițiile de retorică. Elocința este redusă la simple exerciții de declamațiune. Idei mari și generoase nu mai există. Tinerii exersează în public discursurile corectate de profesorii lor. Se nasc lecturile publice, loc monden pentru obținerea reputației de orator. Modelul „ciceronian” intră în uitare. Arta vorbirii, socotită acum un scop în sine, este condamnată la rafinament fără valoare. Totuși, influența ei rămâne primordială; nu în evoluția oratoriei, ci în cea a prozei latine. În contextul diverselor constrângeri impuse libertății cuvântului, se încearcă diferite formule de discurs, se juxtapun cele mai diferite tonalități, iar elocința se amestecă cu literatura.

Bibliografie selectivă:

1. N. I. Barbu, Adelina Piatkowski, *Scritori greci și latini*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 341-342.
2. Jean Bayet, *Literatura latină* (traducere din limba franceză de Gabriela Creția și Petre Stati), Editura Univers, București, 1972, p. 466-468.
3. H. Bornecque (traducere din limba latină și note), *Sénèque le Rhéteur. Controverses et Suasoirs*, Garnier, Paris, 1932.
4. Eugen Cizek, *Istoria literaturii latine*, vol. I-II, Societatea „Adevărul” S. A., București, 1994.
5. Eugen Cizek (coord.), *Istoria literaturii latine*, Editura Universității din București, 1982.
6. Pierre Grimal, *Seneca sau conștiința Imperiului* (traducere din limba franceză de Barbu și Dan Slușanschi), Editura Univers, București, 1992.
7. Sándor Kiss, Luca Mondin, Gianpaolo Salvi (eds.), *Latin et langues romanes*, Tübingen, Niemeyer, 2005.
8. Gh. Popa Lisseanu, *Istoria literaturii latine pe bază de texte. Antologie și crestomație*, Editura Librăriei Socec & Co., Soc. Anonimă, București, 1928.
9. M. Michelson, *Dictionary of Rhetoric*, Published by IVY Publishing House, Delhi, 2005.
10. Eugen Munteanu, Lucia-Gabriela Munteanu, *Aeterna Latinitas. Mică enciclopedie a gândirii europene în expresie latină*, Editura Polirom, Iași, 1996.
11. I. Teodorescu, *Seneca Retorul. Controverse și Suasorii* (fragmente), în volumul *Proză narativă latină*, Editura Univers, Seria Antologii, București, 1972, p. 178-187.

Nae Ionescu într-un jurnal feminin

I. PREPELIȚĂ

La 76 de ani de la trecerea Styxului, Nae Ionescu, viața, dar și zarva pe care a provocat-o în mediul intelectual interbelic încă suscită, intrigă și vitaminizează interesul celor prinși într-o dioramă metafizică. Volumul îngrijit de Anca-Irina Ionescu, cuprinzând jurnalul *cu și fără Nae Ionescu* ținut de fosta jumătate a filosofului, Elena-Margareta Ionescu (născută Fotino), este o surpriză, una catifelată și ușor dantelată, legată cu fundițe roz bombon, dar totuși surpriză pentru cei interesați de biografia metafizicianului.

Cei doi s-au cunoscut în vremea când ambii frecventau cursurile Facultății de Filosofie din București și și-au împlinit reciprocele atracții afective prin *cununia civilă încheiată la sfârșitul anului 1915 la București*.

A fost, dac-ar fi să operăm cu o idee eminesciană, o conjugare factuală a minții cu inima, a rațiunii cu afectivitatea, a judecății logice cu pasiunea, cu sentimentul, cu empatia. Eșecul era previzibil, deși mariajul a durat încă multă vreme, până în 1930 și mai departe până la moartea prematură a filosofului, la 15 martie 1940, pentru că separarea lor nu s-a oficializat juridicește niciodată. Au rămas în continuare doi prieteni cu viețile lor paralele, dar cu înțelegere unul față de altul și cu grijă față de cei doi copii – Radu și Răzvan – rezultați din căsătoria lor.

După absolvirea facultății, Nae Ionescu obține o bursă pentru trecerea doctoratului în Germania, la Göttingen, și, firește, își ia și soția cu el. După izbucnirea războiului este nevoit să-și întrerupă studiile și să vină în țară, urmând a fi încorporat la Brăila, după care revine în Germania, pentru a încheia ceea ce începuse. Întregul jurnal este o lamentație, de parc-ar vrea să ne convingă că nu este defel ușor să fii soție de om cu notorietate. Cum remarcă și Sorin Lavric în prefața sa, *la Nae Ionescu iubirea trece mereu prin intelect, fiind o stare de spirit înainte de a fi o trăire voluptuoasă, iar voluptatea, când apare, e mereu condiționată de creier* (p. 13).

Femeie cultă, pasionată de muzică, pianistă talentată, Elena-Margareta Ionescu își acompaniază soțul peste tot și, chiar după despărțire, rămâne legată de el prin cei doi copii, prin iubirea tănuită și neconsumată ce i-o poartă și nu și-l poate scoate din viață și din fondul său sentimental. *Oricât ar fi de departe, nota în octombrie 1937, când erau deja despărțiți, îl simt în mine. Iubesc ca la 20 de ani și poate mai bine. Știu că nu va mai fi niciodată al meu, dar tot atât de bine știu că nu-l voi uita niciodată, că-l voi iubi mereu, mereu. Și nu-mi pare rău. [...] La gândul că aș putea să-l întâlnesc vreodată, oriunde, chiar pe stradă, mă înfior. Îl iubesc, îl iubesc cu o dragoste nețărmurită, îl iubesc cu o durere adâncă și totuși dulce. Sentimentul acesta îmi face viața suportabilă, de la el îmi vine o lumină inexplicabilă, o lumină care mă încălzește. Și, totuși, spun tuturor că nu-l iubesc* (p. 46).

Nu exclude flirtul și se bucură când se vede admirată de bărbați, dar n-a încurajat nicio relație mai durabilă, iar gândul său a rămas statornic legat de el, de numele lui și de grija față de cei doi copii. În memoriile sale, Petru Pandrea relatează cum *Margareta Ionescu (născută Fotino) se plimba cu frumosul ofițer de artilerie Ilie Dumitrescu, pedagog la Mănăstirea Dealului, prin crânguri și păduri. Nae Ionescu era director de studii. Ilie Dumitrescu îi dădea Margaretei lecții de pian. Era o prietenie platonice, se pare, între o femeie măritată, fermecătoare și un ofițer bine crescut, pianist, frumos și cam bâlbâit. Nae Ionescu îl prezenta pe Ilie Dumitrescu ironic: *Vă prezintă pe curtezanul soției mele. Ilie Dumitrescu s-a jurat că n-a trăit cu nevasta lui Nae Ionescu. [...] Se plim-**

bau în mici excursii prin pădure, după moda müncheneză (Petre Pandrea, *Memoriile mandarinului valah*, Editura Albatros, București, 2000, p. 578).

O pagină mai importantă a jurnalului este cea în care vorbește despre moartea lui Nae Ionescu, la 15 martie 1940. Nu mai este vorba de o lamentație, cum sunt multe în jurnalul fostei jumătăți a lui Nae, ci un strigăt de durere și nefericire, cum numai în corul vechilor tragedii eline se mai putea întâlni. *A murit Nae. A murit, a murit... E oare cu puțință? Sunt complet năucită! Cum pot eu să înțeleg un asemenea lucru? Nae mort. Nae pământ? El, care a fost numai spirit, numai inteligență și strălucire? E cu puțință, Doamne, e cu puțință așa ceva? Odată cu el se năruie tot ce a clădit talentul lui de 20 de ani încoace. N-a scris mai nimic și nu rămâne pentru mai târziu mai nimic de pe urma lui, și totuși a fost omul a cărui spiritualitate a avut un efect covârșitor asupra întregii țări. Nae, Nae, cum e cu puțință ca tu să nu mai fii? Niciodată n-am să mai vorbesc cu tine? Niciodată n-o să te mai văd? Niciodată, niciodată. Tu să mori și eu să rămân aici? Nu, Nae, nu. Nu tu ai murit azi, ci eu. Tinerețea mea, viața mea toată se stinge azi* (p. 97-98).

Nu mai insist asupra înmormântării, descrisă așa de copios de Pericle Martinescu în volumul său memorialistic *Figuri în filigran* (Editura Albatros, 1999, p. 91-92). Precizăm doar că unul dintre fiii lui Nae Ionescu, Radu-Mircea Ionescu, cu doctoratul în economie luat la Berlin, a murit, ca ofițer de artilerie la Stalingrad, iar celălalt fiu, Buda-Răzvan, a ajuns medic. Oricum, la moartea lui Nae erau amândoi în viață și încercau să-și facă loc prin oceanul de lume pentru a-și lua rămas bun de la cel ce le purtase o grijă cu adevărat filială. Volumul reproduce și câteva scrisori expediate de Radu mamei sale din Berlinul anilor 1934-1935, dar niciuna de pe câmpurile de luptă, din timpul când a fost concentrat. Dintr-o scrisoare amuzantă aflăm că pe adresa lui din Berlin a primit o scrisoare de la librăria unde părintele său comandase o carte englezească de psihologie. *Am plătit cartea și i-am trimis lui Papalicu chitanța*. Amuzamentul scrisorii constă în faptul că datornicul indicat în scrisoare era Răzvan, ceea ce, evident, era o eroare. Alte scrisori sunt semnate de C. Noica și de Octav Onicescu, prietenul cel mai devotat al lui Nae Ionescu, fiecare cu partea sa sporitoare la biobibliografia filosofului.

Autoarea a trecut totuși și prin perioade grele, cu dificultăți financiare, cum aflăm dintr-o notație din 1939, când Nae Ionescu avea domiciliu obligatoriu în vila sa de la Băneasa. *Sunt zile când mă hrănesc cu pâine, roșii, ceai, cafea. Locuiesc (într-)o garsonieră mică, port ciorapi mai ieftini decât servitoarea, nu mă duc la nici un spectacol și-mi merge mai prost ca oricând* (p. 96). Era un mod de viață total diferit de cel cu care era obișnuită.

Nae Ionescu a murit tânăr la vârsta de 49 de ani, aceeași vârstă la care a încetat din viață și Vasile Pârvan. Casa de la Băneasa, cu imensul teren aferent, va fi cumpărată de statul român pentru a fi acordată Mareșalului Antonescu în baza legislației de atunci care prevedea că mareșalii au dreptul la o casă pusă la dispoziție de stat. La cumpărarea ei a fost respectată și cauza impusă de Mareșal ca să nu fie afectat în vreun fel bugetul țării. Soluția a venit de la instituția telefoanelor care a donat statului român suma de 20 de milioane lei special pentru cumpărarea acestui domeniu cu terenul și clădirile existente pe el.

Ar mai fi ceva. Volumul în discuție ne dezvăluie simțăminte calde și nediminuate ale celei ce i-a fost fidelă și jumătate până la moartea lui prematură. Dar Nae Ionescu? A răspuns și el cu aceeași vibrație și intensitate pasională la efuziunile Elenei-Margareta? Din carte nu ne putem face o idee în această privință, dar consultând volumul *Nae Ionescu, Scrisori și memorii* (Editura Muzeul Literaturii Române & Editura Roza Vânturilor, Bucu-

Nae Ionescu

rești, 2006) am găsit mai multe dovezi de reciprocitate a sentimentelor. Iată cum își încheia filosoful scrisoarea din 10 iulie 1914, de la München: *Dragă Ilenuțo, eu nu mai pot să stau departe de tine. E imposibil; am și eu un suflet, de ce mi-aș bate joc de el, punându-l la o carantină dureroasă? A, dacă ai fi și tu aici! Dar vezi că nu am câștigat la loterie. La mine încă e mai explicabil: eu nu joc. Dar tu? Ilenuțo, de ce ești tu șireată și nu vrei să-mi spui că ai câștigat? Vrei să-mi faci o surpriză, ai? Ilenuțo eu sunt cuminte, zău, și te iubesc, te iubesc îngrozitor. Dar ce vrei să fac dacă eu nu mai pot trăi fără tine? Astă-noapte te-am visat, eram unul lângă altul și obrajii noștri se atingeau; părul tău mă mângâia și te-am sărutat; am simțit cum te-am sărutat, Ilenuțo. E greu, e peste puterile unor oameni să se inbească așa cum ne iubim noi și să trăiască așa departe unul de altul. Te iubesc, Ilenuțo, lasă-mă să te îmbrățișez și să te sărut lung, lung și mult (p. 99).* De unde se vede că sentimentele circulau între ei libere și nezăgăzuite ca-ntr-un sistem de vase comunicante.

Cartea este interesantă și pentru că restituie, din interior, prin pana celei care i-a fost cel mai aproape, imaginea unui gânditor de mare influență în România interbelică. Dar, dincolo de reprezentarea nefastă creditată de multă lume (Nae Ionescu n-a avut numai admiratori), rămân câteva constante pe care Nae Ionescu nu le-a compromis niciodată: *credința, nația și familia*. Or, în această carte tocmai despre familie este vorba. Asupra ultimei certitudini tot Petre Pandrea ne lămurește: *Căsătoria lui foarte fericită timp de un deceniu și binecuvântată cu doi copii s-a rupt pe drum. Se întâmplă uneori. Se poate întâmpla oricui. [...] Soția lui nu s-a mai măritat, a crescut copiii, l-a venerat. Instituția a rămas în picioare. [...] Și-a trimis copiii (cu mama) în străinătate, la studii. Căminul a rămas în picioare. Efectele dezastrului au fost anulate (Op. cit., p. 526).*

Aceasta e cartea. Un grupaj de secvențe în centrul cărora îl aflăm pe cel care, într-un anumit moment al istoriei noastre buimace, a dat ora exactă în cultura românească. A fost făclierul unei generații tragice, într-o istorie tragică – o generație cu destin de Port Royal, rămasă, în general, cu proiectele neîmplinite. Vântoasele istoriei i-a spulberat prin lume și le-a frânt idealurile, exact când trebuiau să-și împlinească misiunea de a impune trendul și conținutul evoluției românești postbelice. Mulți dintre ei au fost neutralizați, indexați, trecuți pe linie moartă, dar și mai mulți și-au lăsat oasele la canal și prin imensitățile Gulagului comunist. Nu s-au salvat decât cei care au luat drumul exilului, iar dintre aceștia puțini au mai dat întreaga măsură a posibilității lor.

False dispute cu ideile lui Eliade și cu Nae Ionescu

Isabela VASILIU-SCRABA

Între formele pe care le îmbracă spațiul sacru, Mircea Eliade enumera, alături de Insula fericiților, și Insula „bunului sălbatec”, pe care doritorii de întoarcere la natură o căutaseră ceva mai înainte de supra-evaluarea voinței de putere dirijată instinctual. Despre sine, Hans-Georg Gadamer spunea că face parte din generația care, sub semnul mișcărilor tineretului, redescoperise pădurea respingând viața culturală citadină (*Elogiul teoriei*, tr. rom. Oct. Nicolae și Val. Panaitescu, Iași, 1999, p. 24). Desigur, afirmația filosofului nu are în vedere doar pofta de drumeție ce a urmat redescoperirii naturii, ci și altceva, cu siguranță mai însemnat decât aceasta. Foarte probabil opoziția față de „cultura citadină” era la filosoful german un soi de revoltă față de refuzul ostentativ al alterității practicat de înfumurații care desconsiderau dialogul cu alte culturi. O sugestie în direcția unei asemenea decriptări am aflat-o din tentativa de ștampilare cu eticheta de „dogmă” a ideii spengleriene (adoptată și de Lucian Blaga, de Nae Ionescu și de asistentul acestuia), după care culturile majore nu sunt neapărat superioare culturilor numite „minore”: „Mais faut-il vraiment croire, comme on nous le répète à l’envi, que toutes les «cultures» se valent (lieu commun spenglerien devenu un dogme) et que nous baignons dans on ne sait quelle grande synchronie de l’art (au sens où un naïf historien des religions a pu parler un jour de «la grande synchronie du sacré»)?” (cf. François Vezin, *Art, mondialisation, primitivisme*, în numărul special al revistei *Studia Phaenomenologica* dedicat lui W. Biemel, 2003, Editura Humanitas, p. 270).

Fr. Vezin – „notoriu” ca autor al unei traduceri din Heidegger „ilizibilă și inutilizabilă” (vezi Marin Tarangul, *Heidegger: „Ființă și timp” – pe marginea traducerii integrale a lui Em. Martineau*, Paris, Authentica, 1985, editie hors commerce; în revista scoasă la Paris de Virgil Ierunca: *Ethos*, no. 6/1989, p. 42-46) – nu s-a mulțumit doar cu refuzul alterității, marcat de ghilimelele în care a pus cuvântul „cultură”, considerat în multiplicitatea sa. Imprudent, acest profesor de liceu a vrut să se răfuiască tangențial și cu „cel mai mare istoric al religiilor din secolul XX”, paginile mediocrului său text fiindu-i publicate de G. Liiceanu într-o revista dedicată unui fost student al universitarului Mircea Eliade, suplinitor al profesorului Nae Ionescu la catedra de metafizică. Neinspiratul traducător francez a crezut că-l poate privi de sus pe marele savant român premiat de Academia franceză și de alte înalte foruri academice occidentale, deși în România cripto-comunistă toate onorurile, distincțiile și premiile lui Eliade (vezi *Guide to the M. Eliade Papers, 1926-1998*, inventarul celor 108 cutii) nu apar menționate pe nicio carte de-a lui Eliade tipărită de Humanitas, fosta Editură „Politică” a Partidului Comunist din România (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Eliade și brațul lung al inchișiției comuniste*). Pentru „ilizibilul traducător”, academicianul Eliade ar fi fost un „naiv istoric al religiilor vorbind de marea sincronie a sacralității”, în condițiile în care Mircea Eliade nu greșise cu nimic atunci când a evidențiat la toate religiile o „sincronie”, știind bine că, în ciuda diversității lor, ideile și credințele religioase adună laolaltă două feluri de timp: timpul istoric și timpul, să-i spunem, „noumenal”. Dacă Eliade avea perfectă dreptate, în schimb, profesorul de liceu cu veleități de traducător a cam încurcat borcanele, când a făcut acea comparație nepotrivită dintre contemporaneitatea din domeniul artei și tipul aparte de „contemporanitate” a unei trăiri simultane atât în timpul istoric, cât și în eternul prezent al sacralității care transcende curgerea timpului.

Pentru a prezenta străinilor înfloritoarea viață culturală românească, Basil Munteanu a zăbovit asupra vieții spirituale de după Războiul întregirii (1916-1919), în care Lucian Blaga îi apare ca „metafizician al misterului”, încercând în opera sa filosofică să lărgească limitele spiritului uman, fără a recurge la iluminare, misticism, sau vreo altă „complicitate cu puterile oculte”. Pe Vasile Pârvan (marele savant, arheolog și istoric al antichității) îl vede ca reprezentant al lui *homo metaphysicus*. La capitoul intitulat „Crearea unor valori românești. Rolul filosofiei”, brăileanul Vasile Munteanu (cu doctoratul

în filosofie luat la Sorbona și cu dorința legitimă de a obține în țară o catedră universitară) enumeră filosofi români după importanța pe care o căpătaseră în lumea academică: C-tin Rădulescu-Motru și apropiatul acestuia, Nicolae Bagdasar (în studenție cu vreo doi ani înaintea lui Mircea Vulcănescu), P. P. Negulescu, Ion Petrovici, D. D. Roșca etc. Și cum decanul Rădulescu-Motru (1868-1957) făcea numirile de profesori definitivi de filosofie (cf. Nae Ionescu, *Scrisori și memorii*, 2006) pentru toate centrele universitare din țară (București, Iași, Cluj, Cernăuți), situație ce-i oferise oportunitatea de a împiedica ascensiunea universitară a lui Nae Ionescu, autorul viziunii panoramice asupra literaturii române începe prin a-i menționa lucrarea de doctorat (Leipzig, 1893) reeditată în 1928. De fapt, Rădulescu-Motru (prin acea *Revistă de filosofie*, organ al „Societății Române de Filosofie” pe care o conducea de la înființarea ei) devenise o adevărată instituție. Basil Munteanu prezintă ideile lui Rădulescu-Motru despre „spiritualitate fără misticism și fără religie” din *Românismul, catebismul unei noi spiritualități* (1936), cumva în paralel cu ideile filosofului creștin Nae Ionescu, „vorbitor de mare prestigiu” și subtil dialectician, adversar al concepțiilor de viață izvorâte din religiile protestante și din iudaism. La vremea când își scria în franțuzește cartea, Basil Munteanu avea în vedere gândirea filosofică a lui Nae Ionescu publicată în revista *Logos* (1928), în cursurile litografiate de D. C. Amzăr și în volumul *Roza vânturilor* (1937), unde Mircea Eliade îi strânsese o mică parte dintre articolele din *Cuvântul* (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *În labirintul răsfrângerilor. Nae Ionescu prin discipolii săi: Țuțea, Cioran, Noica, Eliade, M. Vulcănescu și Vasile Băncilă*, Slobozia, 2000).

După moartea lui Nae Ionescu (15 martie 1940), Nicolae Bagdasar îi va face o prezentare de jumătate de pagină, pe gustul protectorului său. La răuvoitoarea înfățișare a întâiului creator de școală filosofică românească (școală de care Bagdasar se face că nu știe, nementionându-i pe Mircea Eliade, Stelian Mateescu, Emil Cioran, Mircea Vulcănescu, Constantin Noica etc.), protejatul lui Rădulescu-Motru adaugă, la capitolul „Filosofia culturii” următoarea frază: „Nae Ionescu și Nichifor Crainic recomandau o întoarcere la ortodoxism și intuiția mistică drept mijloc de cunoaștere” (cf. N. Bagdasar, *Istoria filosofiei românești*, ed. I, București, 1940, ed. a II-a, 1941, ed. a III-a, 1988).

N. Ionescu și M. Eliade

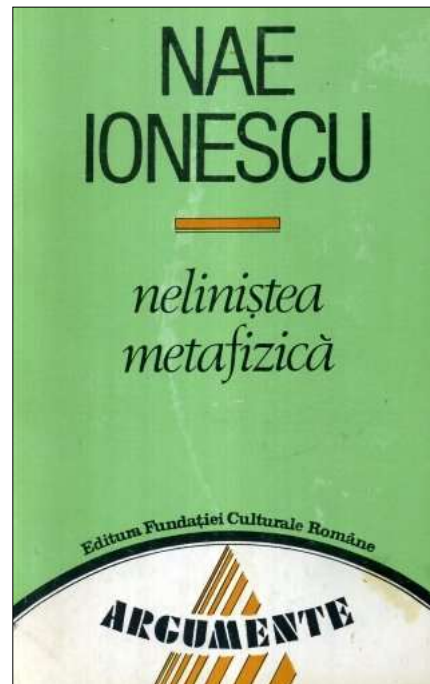
La vremea când teologul Nichifor Crainic, filosoful Ion Petrovici, dr. Nicolae Roșu, Grigore Popa, Anton Dumitriu și Constantin Noica erau schingiuiți după gratii de mercenarii ocupantului sovietic al țării, Vintilă Horia (aflat la Paris) completează din lipsurile *Istoriei* lui Bagdasar, ocupându-se de contribuțiile filosofice ale exilaților Mircea Eliade și Emil Cioran. Prezentând într-o enciclopedie occidentală curente de gândire filosofică românească, despre maestrul celor doi Vintilă Horia scrie că, în concepția religioasă despre viață a profesorului Nae Ionescu, rațiunea nu este capabilă să explice „o realitate apărută de forțe care se opun cunoașterii (forțe numite de Lucian Blaga mai târziu „cenzura transcendentă”)” (cf. *Les grands courants de la pensée mondiale contemporaine*, ediție îngrijită de M. Sciacca, 2 vol., Paris, 1964). Anti-raționalismul său l-ar fi dus către „credință ca mijloc de cunoaștere” (vezi Vintilă Horia, *Introducere în Istoria filosofiei românești moderne*, Editura Jurnalul literar, București, 1999, p. 49).

Nicolae Bagdasar, într-un mod cât se poate de minimalizator, îl etichetase pe Nae Ionescu drept „representant al unei filosofii a vieții și a trăirii problemelor filosofice”, ținând să lase impresia că n-avea habar de cursurile de matematici superioare frecventate de Nae Ionescu în primii doi ani de studenție, sau de doctoratul acestuia (*Magna cum laude*) susținut la Universitatea din München despre presuposițiile intuitive ale logisticii (*Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik*), pe

care Mircea Vulcănescu îl va include (în originalul german) într-unul din volumele *Izvoarelor de filosofie* (vol. II, 1943, p. 1-52).

E drept că teza de doctorat (gata de tipar în iunie 1916) fusese axată pe critica pretențiilor identificării logicii cu matematica, a logisticii de a se considera un limbaj universal, că bibliografia ei cuprindea nume ca Husserl, Brentano, Russell, Whitehead, Bolzano, Hilbert (cu care făcuse matematică) ori Cantor, și că, în final, Nae Ionescu ruina pretenția de fundamentare „a priori” a matematicii (cf. *Logistica – încercare a unei noi fundamentări a Matematicii*, în vol. Nae Ionescu, *Nelinıştea metafizică*, București, 1993). Dar perspectiva în care știuse să înfățișeze problema era, fără îndoială, metafizică. Iată cum își aprecia el însuși lucrarea, despre care scria că este „o încercare de a preciza cadrele generale ale logicii – în sensul că logica nu pune problema realității, nici pe cea a adevărului” – și, în același timp, ar fi „o critică a tendințelor pan-logiste din neo-realismul american” (Nae Ionescu, *Scrisori și memorii*, Editura Roza Vânturilor, 2006, p. 142).

De altfel, studiului său intitulat „Comentarii la un caz de intranziență a conceptelor matematice” (din *Gazeta Matematică*, 1922) i se va decerna „Premiul de filosofie matematică” în 1923. Conferențiarul de filosofie mărturisește că în această lucrare ar fi urmărit „delimitarea de competențe între logică și epistemologie, pe de-o parte, și teoria obiectului, pe de alta (vezi *Memoriu asupra studiilor și activității lui N. Ionescu*, cuprins în vol.: *Scrisori și memorii*, București, 2006, p. 142).

În *Istoria filosofiei românești* din 1940, pentru a încheia definitiv polemica în contra „filosofilor științifici”, prin care însuși Nicolae Bagdasar fusese cândva vizat, protejatul lui Rădulescu-Motru, cu o frază lungită până spre limita incoerenței, amintește că ar mai fi și alți gânditori [între care s-ar subînțelege teologii influențați de Nae Ionescu, precum și discipolii săi direcți: Vasile Băncilă, Mircea Eliade, Mircea Vulcănescu, G. Racoveanu și D. C. Amzăr, Horia Stamatu etc.] care [împreună cu maestrul lor] ar manifesta tendințe metafizice, vrând să vadă „dincolo de fapte și de raporturile lor legale” (N. Bagdasar, *op. cit.*).

Încă de la primul memoriu de lucrări, ceea ce a fost de natură să deranjeze un filosof „științific”, a fost poziția extrem de tranșantă a lui Nae Ionescu în problema raportului dintre știință și filosofie. Curând după ce devenise secretar de redacție la *Revista de filosofie* condusă de Rădulescu-Motru, doctorul în fundamentele logice ale matematicii consemna (după primii trei ani de carieră universitară) că problema raportului dintre filosofie și știință nu poate fi soluționată „în sensul unei împăcări” între cele două (cf. *Memoriu asupra studiilor și activității lui N. Ionescu*, în *op. cit.*, 2006, p. 142). De aceea este cu atât mai laudabil gestul filosofului „științific” C-tin Rădulescu-Motru de a-l lua pe Nae Ionescu ca asistent (între 1920 și 1922) și, de bine, de rău, de a-i permite să devină conferențiar.

Oricum, la vremea când studenții se îmbulzeau la Nae Ionescu să-i audieze prelegerile de fenomenologia actului religios, de metafizică, de teoria cunoștinței sau de istoria logicii, și când decanul Facultății de filosofie ajunsese a regreta cooptarea lui Nae Ionescu între cadrele didactice, Mircea Vulcănescu, în loc să treacă de partea lui Rădulescu-Motru, scria despre gândirea filosofică a lui Nae Ionescu și vorbea la Radio despre „persistența superstiției scientiste, fără ca filosofii să aibă o pregătire științifică suficientă în domeniul științelor exacte”.

Desigur, faptul avea să atragă după sine eliminarea lui M. Vulcănescu dintre personalitățile avizate de C-tin Rădulescu-Motru să figureze în *Istoria filosofiei românești* (1940). În legătură cu unele formulări din acest volum, trebuie să admitem că față de semi-bălbâiala lui Nicolae Bagdasar invocând nesocotirea raporturilor „legale” dintre fapte la cei care nu se păstrează în limitele pozitivismului scientist, poziția metafizicienilor apare mai limpede înfățișată de gânditorul religios Horia Stamatu: „Ca pentru orice creștin, și pentru Nae Ionescu există dincolo de TOT încă CEVA, inaccesibil rațiunii, dar nici rezultat al vreunei irațiuni, pentru că o credință religioasă nu este expresia vreunui iraționa-

lism” (v. Horia Stamatu, 1878-1978: *Independență, libertate, cultură*, în *Drum. Revistă de cultură românească*, Pittsburg, U. S. A., 1978).

În conferințele sale de la Radio pe tema filosofiei românești, Mircea Vulcănescu încadraseră (în 1930) prezența metafizicienilor din cultura noastră în tipologia „filosofului pur și simplu”, a celui care filosofează fără motivație profesională, așa cum s-a întâmplat cu „Hasdeu, cu Pârvan, cu Blaga, Nae Ionescu, Vasile Băncilă, Ștefan Nenițescu” (citați de Mircea Vulcănescu), sau cu dr. Nicolae Roșu, Mihail Rădulescu (1890-1951), Gr. Popa, Irineu Mihălcescu, P. P. Ionescu, Stan Popescu, Vintilă Horia, Octavian Vuia, C-tin Micu-Stavilă, C-tin Săndulescu-Godeni, Alexandru Dragomir și alții.

După lunga perioadă în care ideologii în slujba Kremlinului au tot încercat să îngroape gândirea filosofică românească, „nefiind admisă nicio confruntare” (apud. Nae Ionescu, 1937), ci doar o „fatalistă supunere la doctrina Statului totalitar” (*Ibidem*), la peste zece ani de la răsturnarea comunismului, ne-am bucurat să remarcăm o vagă tentativă de „comerț spiritual” în niște rânduri ce se voiau polemice la adresa unor idei ale lui Nae Ionescu. E vorba de un fost profesor de română ce se declară mare admirator al filosofului. Spre propria-i descalificare, el scrie că l-ar prețui pe Nae Ionescu „în anumite privințe, mai mult decât pe toți ceilalți filosofi români la un loc”. Pentru că s-a preocupat (pe vreo două pagini) de un aspect al gândirii lui Nae Ionescu, respectivul profesor de liceu a alcătuit și o listă (pe trei pagini) a cursurilor universitare „ajunse până la noi”, preluând de la Marin Diaconu sistemul haotic al acestuia de a înșira titluri de cursuri litografiate (reeditate post-mortem în țară, până în 1944, apoi în exil, și după 1990 iarăși în țară) fără a specifica anul când Nae Ionescu a ținut respectivele prelegeri universitare.

În fine, în replica sa, polemistul nostru crede că a depistat la Nae Ionescu (și la Mircea Vulcănescu!) o lipsă de „rigoare teologică”. Aceasta s-ar fi strecurat într-o prelegere din anul universitar 1928-1929 în care Nae Ionescu vorbise despre catolicismul care falsifică iubirea (care în ortodoxie „înseamnă cunoaștere”), considerând conceptul de iubire ca fiind acțiune, mai precis caritate manifestată prin acțiune morală (vezi vol.: Nae Ionescu, *Metafizica I*, publicat de Mircea Vulcănescu și Constantin Noica în 1942 după cursul litografiat tipărit de Amzăr).

Scoțând problema din planul moral, profesorul de metafizică observase că, în esența sa, creștinismul nu este o orientare morală. Este mai mult decât atât. Pentru că însăși iubirea nu este numai de felul iubirii către semenii. Dacă ar fi în exclusivitate de tipul acțiunii morale, ar interveni o nepotrivire între perceptul biblic „iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși” și constatarea că numai cel care nu se iubește pe sine, face bine altora, iubindu-și semenii. Sau, cum spun călugării ortodocși, „cei ce se strămtorează pe ei înșiși, din iubire față de Dumnezeu și față de semenii, pentru Dumnezeu și pentru ceilalți se strămtorează, dobândind în schimb iubirea lor”.

Fără a sesiza importanta diferențiere între planul moral și planul religios operată de Nae Ionescu, polemistul improvizat (Răzvan Codrescu/Adolf Crivăț Vasile) trece totodată peste înțelesul afirmației făcute de profesor la acel curs: „Eu cred că principiul recomandat de Iisus Hristos are două părți deosebite și presupune că sunt două feluri de iubire: una către Dumnezeu și alt fel de iubire către aproapele” (cf. Nae Ionescu, *Metafizica I*, 1928-1929, *Cunoașterea imediată*, Prelegerea XIV).

Anticipând puțin derularea așa-zisei confruntări de idei, trebuie să mai observăm un lucru: Când Nae Ionescu afirmă existența celor două părți deosebite care presupun două feluri de iubire, el nu sare de la *Vechiul la Noul Testament*, ci analizează următoarele îndemnuri ale lui Iisus către tânărul bogat care-i ceruse să-i spună pe scurt legea: „Iubește pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta și din tot cugetul tău, și pe aproapele tău ca pe tine însuși”. Cuprins de euforie, teologul amator metamorfozat în ochii proprii în partener de discuție, de la egal la egal, cu Nae Ionescu, crede că acesta ar critica creștinismul „vorbind despre... iudaism!”. Polemistul (care mai este și teolog amator) găsește imediat și explicația: în calitatea sa de filosof, profesorul de metafizică ar fi pierdut din vedere o problemă de „rutină” teologică: măsura iubirii în *Vechiul Testament* ar fi dată de iubirea aproapelui, pe când în *Noul Testament* porunca este „să vă iubiți unul pe altul, precum Eu v-am iubit pe voi” (Ioan 13, 34). Ceea ce ar dovedi că în *Noul Testament* este înlocuită măsura omenească a iubirii prin măsura dumnezeiască.

Să ne întoarcem însă la prelegerea care a iscat această falsă dispută de nivel submediocru. La curs, Nae Ionescu le spusese studenților: „Știți că iubește pe aproapele tău ca pe tine însuși nu este propriu-zis o afirmație creștină, ci una dintre afirmațiile fundamentale ale *Vechiului Testament* și este principiul de bază al moralei talmudice”. De unde reiese că numai citind pe sărite, R. Codrescu a ajuns să descopere în *Vechiul* și în *Noul Testament* două feluri de iubiri, una omenească și una dumnezeiască.

În plus, se pare că polemistul nostru nu a reținut două amănunte biografice de certă însemnătate în evoluția ulterioară a gândirii naiconesciene: (a) pe când era doctorand în Germania, el urmase cursurile de scolastică ale lui Baeumker (rectorul Universității din München) și (b) în timpul războiului, pe când se afla într-un lagăr de intelectuali, la recomandarea călduroasă a unor fețe bisericești, Nae Ionescu și-a întretinut familia ca referent la o editură ce publica lucrări de profil religios. Așadar,

din Germania, după susținerea tezei de doctorat în 1919, Nae Ionescu se întoarce în țară „doctor” și în subtile probleme de filosofia religiei (vezi Isabela Vasiliu-Scraba, *Metafizica lui Nae Ionescu în unica și în dubla sa înfățișare*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2000).

În prima sa prelegere inaugurală din 1919, Nae Ionescu spusese că în sistemele metafizice cu preocupări etice, iubirea și cunoașterea pot să se întâlnească, ba chiar pot să ia naștere una din alta, sau să se ajute una pe alta (*Funcțiunea epistemologică a iubirii*). Filosofia buddhistă ar considera iubirea ca reflex emoțional al cunoașterii „extra-realității”, ceea ce poate duce către urmarea că, sub raportul primordialității, „iubire și cunoaștere sunt

unul și același lucru” (*op. cit.*). Pentru platonism, iubirea ar juca rolul unui agent „în virtutea căruia cunoașterea are loc” (*ibidem*, p. 84). De aici ar decurge caracterul ei ontic și nu epistemologic. Doar în creștinism, care a apărut ca o doctrină a iubirii, „începutul și desfășurarea procesului cunoașterii stă la Dumnezeu. Este anume voia unui Dumnezeu plin de iubire, ca noi să ne mântuim cunoscându-L, și nu o acțiune spontană a noastră, întreprinsă de noi, din motive stabilite de noi” (p. 87).

Aspecte ale mântuirii în orfism. Note pe marginea inițierii orfice

Drd. Cătălin Bogdan ROATIȘ

Ca introducere la această temă, ce aduce în discuție un subiect de un interes aparte, redăm un fascicul reprezentativ din Carl Gustav Jung, relativ la „opera de mântuire” ca mister. Pornind de la afirmația potrivit căreia „ideologia acestui «mysterium» este anticipată în ciclurile miturilor lui Osiris, Orpheus, Dionysos, Herakles [...]”¹, Jung încearcă o analiză sintetică a elementelor majore ce recomandă aceste mituri spre a fi introduse într-o specie soteriologică. Astfel, principalele puncte rezultate ar fi, de la caz la caz: natura de om-zeu a lui Osiris, care garantează imortalitatea umană, natura sa de grâu (cu reminiscențe concrete și în unele mitologii ulterioare²), dezmembrarea și resurecția lui; la Orpheus, potolirea instinctelor, pescarul, bunul păstor, maestrul înțelepciunii, sfâșierea; la Dionysos, natura sa de vin, extazul revelator, simbolistica peștelui, dezmembrarea și resurecția; la Herakles, susținerea către Eurysthaios și Omphalos, muncile grele (salvarea umanității chinuite de rele), autoincinerarea și „sublimatio” într-un stadiu divin³.

Având postulatele mitice ale devenirii, se pune cu pregnanță problema aplicabilității lor umane. În privința execuției acestei opere mântuitoare, absolut metafizice, omul nu poate să facă, de fapt, nimic decisiv. El se străduiește să își imite (*imitatio*) „mântuitorul”, dar imitația lui nu ajunge niciodată atât de departe, încât omul însuși să devină mântuitor sau cel puțin propriul său mântuitor. Și totuși, o imitație perfectă, cu restabilire completă, poate conduce, în mod necesar, la o finalitate salutară⁴. Pe plan structural, practica devine mecanism, iar, apoi, tradițional, se transformă într-un sistem ideologic complex și compact. Un astfel de sistem – și poate cel mai evoluat dintre cele cunoscute de Antichitate – pare a fi orfismul.

Orfeu, unul dintre protagoniștii expediției Argonauților, este și personajul central al unui mit de un simbolism atât de profund, încât cu greu ar putea fi comparat cu un altul al epocii sale. Era fiul

Orfeu și Euridice (de Edward Poynter)

lui Oeagre (după alții al lui Apollo) și, probabil, al muzei Calliope⁵. A fost „un om care depășea starea normală a conștiinței umane printr-o maximă efervescență a lucidității; unii susțin că ar fi fost de origine tracă, iar alții că patosul lui era limitrof sau vecin cu nebunia”⁶. Cel mai cunoscut episod de care este legat numele său se referă la coborârea lui în Infern de dragul preaiubitei Euridice, o nimfă a pădurilor care, urmărită fiind de Aristeu, calcă pe un șarpe veninos și, mușcată fiind, moare. Atunci Orfeu, neconsolat, coboară în Infern cu scopul de a o readu-

¹ Carl Gustav Jung, *Psibologie și alchimie*, Editura Teora, București, 1998, p. 274.

² Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, Editura Academiei, București, 1987, art. „Grâul și ciclul vieții”, p. 553-558.

³ Carl Gustav Jung, *op. cit.*, p. 275.

⁴ *Ibidem*, p. 275-276.

⁵ Sofia Soulis, *Mitologia greacă*, Editura Toulus, Atena, 1995, p. 112.

⁶ Teodor Vidam, *Revirimentul eticii în gândirea filosofică românească*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2016, p. 150.

ce la viață, dar nu reușește. „Platon zice că Orfeu nu a dobândit-o pe Euridice întrucât s-a dovedit o fire șovăitoare. Din această pricină a pierdut și ținutul unde timpul curge fără sfârșit și fără început, adică eternitatea”⁷. În mare parte acest mit particular va sta la baza elaborării figurative a doctrinei orfice⁸, el asemănându-se, în concepție, în special cu mitul mesopotamian al lui Ghilgameș⁹, de asemenea, cu profunde direcționări eshatologice, o adevărată „epopee” soteriologică orientală¹⁰.

În acest punct considerăm că se impun anumite precizări legate de tehnicile inițiatice și confreriile religioase sau asociațiile secrete care le găzduiau. Cu acest specific, primele informații certe și relativ bine structurate le întâlnim în proximitatea mediteraneană a arealului de care ne ocupăm, și anume în cultura minoică. De fapt, la cretani, ritualul inițierii, ca purificare și adorație, avea un caracter complex, religios-educativ. Inițierea avea și sensul general de renaștere, de începere a unei noi vieți. Tinerii, în special, erau grupați în colegii inițiatice, după regiuni și după ocupațiile pe care urmează să le îmbrățișeze în cotidian. Pe lângă regulile și secretele respectivei ocupații, cu acest prilej, ei erau deprinși și cu o viață aspră de privațiuni. În adâncul întunecat al peșterilor inițiatice, în care li se crea o ambianță de mister și de groază, ei se obișnuiau să-și stăpânească frica. Tot mai mult acreditată este ipoteza conform căreia legendarul „labirint” era de fapt o asemenea grotă inițiativă cu numeroase galerii¹¹. La unele dintre aceste grote aveau loc pelerinaje și ceremonii publice, cu scopul de a invoca ajutorul zeilor și de a le aduce ofrande diverse – de la ulcioare cu vin până la bijuterii sau statuete votive. Ceremonia se încheia cu un prânz, cu cântece și dansuri. Alte peșteri primeau în permanență vizita bolnavilor și, în special, a femeilor gravide. Pelerinajele marcau sărbătoarea semănatului, a culesului viilor, a încheierii transumanței pastorale¹². Foarte probabil să fi fost vizat și un alt tip de „trece-re”, pe care l-am putea doar intui din caracterul inițiativ al ritualului și, poate, din dezvoltarea ideologiei funerare minoice, confirmată în moștenirea lăsată elenismului clasic. Spre exemplificare: Minos și Radamanthys, doi dintre cei trei judecători ai Infernului grec, poartă nume specific cretane¹³.

Vechii locuitori ai Peninsulei Italice, probabil de sorginte etruscă, cunoșteau și ei anumite grupuri închise sau „sodalități” (*sodalis* = tovarăș), fiecare specializat într-o tehnică religioasă aparte. *Fratres Arvales* ocroteau câmpurile cultivate. Confreria *lupercilor* sărbătorea, la 15 februarie, sărbătorile Lupercalia. Ritul se încadra în ceremoniile inițiatice specifice perioadei de criză, declanșată de sfârșitul anului; însuși verbul „februarie” înseamnă „a purifica”¹⁴.

După jertfirea unui țap, în peștera Lupanar, lupercii, goi, cu excepția unei bucăți din piele de capră cu care își acopereau coapsele, își începeau cursa purificatoare împrejurul Palatinului. Alergând fără încetare, ei îi loveau pe trecători cu fâșii din piele de țap. Femeile se ofereau loviturilor lor simbolice pentru ca să dobândească fecunditate (Plutarh, *Romulus*, 21, 11-12). Riturile erau purificatoare și fecundatoare, ca și numeroase alte ceremonii de Anul Nou. Era vorba de un ritual arhaic complex, comportând totodată urmele unor străvechi inițieri de tip *Männerbund*¹⁵. Facem precizarea că acest gen de asociații religioase nu este apanajul strict al civilizației europene străvechi și clasice, ci se va întâlni în cvasi-unanimitatea zonelor culturalizate ale epocii ulterioare, chiar și în medii evident izolate de izvoarele-centru, medii cum ar fi Melanezia sau America de Nord, unde întâlnim urme ale unor asociații secrete de factură șamanică sau de inițiere, pe segmente de vârstă¹⁶.

Tratând despre tehnicile tradiționale ale „înțoarcerii în urmă”, Eliade sesizează unele aspecte ale demersului inițiativ. Mitul originar, cel de la care se pornește, subliniază străbaterea în chip de inițiere a unui „vagina dentata” sau coborârea primejdioasă într-o peșteră sau o prăpastie asimilată cu gura sau cu uterul pământului-mumă. Acestea sunt probe în vederea inițierii, de pe urma cărora eroul

⁷ *Ibidem*, p. 151.

⁸ Sofia Soulis, *op. cit.*, p. 113.

⁹ Mircea Eliade, Ioan Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993, p. 230-232.

¹⁰ Florentin Popescu, *Divinități, simboluri și mistere orientale*, Editura Floarea Darurilor, București, 1999, p. 64-66.

¹¹ Ovidiu Drimba, *Istoria culturii și civilizației*, vol. I, Editura Științifică, București, 1985, p. 503.

¹² Nicolas Platon, *Civilizația egeeană*, Editura Meridiane, București, 1988, vol. I, p. 166-174; Drimba Ovidiu, *op. cit.*, p. 504.

¹³ Ovidiu Drimba, *op. cit.*, p. 511.

¹⁴ Mircea Eliade, *Istoria credințelor și ideilor religioase*, Editura Științifică, București, 1991, vol. II, p. 114.

¹⁵ *Ibidem*, p. 114-115.

¹⁶ Serghei A. Tokarev, *Religia în istoria popoarelor lumii*, Editura Politică, București, 1982, p. 87-132.

victorios dobândește un nou mod de a fi. Miturile și riturile de inițiere care alcătuiesc „regressus ad uterum” pun în evidență faptul următor: întoarcerea la origine pregătește o nouă naștere, dar aceasta nu o repetă pe prima, nașterea fizică. Avem de-a face propriu-zis cu o renaștere mistică, de ordin spiritual, cu accesul la un nou mod de existență¹⁷.

Procesul evolutiv care a dus la definirea inițierilor nu pare a prezenta intermitențe de fond. Spectacolul vegetației care dispare și reapare anual a condus mai întâi la rituri magice care să o asigure și să o dezvolte, iar, mai târziu, la legendele unor zei tineri care mor și învie. În timpuri mai recente s-a căutat în aceste rituri un interes personal, de mântuire, pentru contopirea cu zeul, și s-au modificat, sistematizat, purificat aceste rituri, astfel încât să corespundă noii concepții. S-a desăvârșit doctrina esoterică și, în același timp, experiența religioasă suferită de inițiat. Neofitul trece prin aceleași faze prin care trecuse și zeul; suferă – alegoric – aceeași moarte și apoi renaște împreună cu el. Dar, fapt esențial, își pierde propria personalitate. În ceea ce privește această experiență, știința nu ne poate da lămuriri precise. Nu se poate determina exact modul cum se îndeplinea contopirea cu zeul: prin halucinație, prin experiență subiectivă sau prin anumite practici oculte. Ceea ce nu trebuie să uităm, însă, e faptul că inițierile acestea, departe de a fi o serie de rituri obscene, posedau doctrine secrete și, fapt neobișnuit, căutau a dezvolta în sufletul inițiatului extazul, pentru a se ridica în lumile de dincolo de simțuri¹⁸.

Inițierea comportă o experiență coexistențială și, ca atare, este legată de o dimensiune supraculturală și supraistorică. Analizarea elementului central al tuturor motivelor de inițiere ne îngăduie să vedem în ele expresia grafică a unei „rupturi de nivel”. Esența riturilor de inițiere constă în trecerea de la viața „naturală” la o nouă viață dobândită prin apariția sacrului și prin contactul cu el¹⁹. Moartea reprezentată în orice rit de inițiere reprezintă sfârșitul omului natural și trecerea la o nouă formă de existență, aceea a unei ființe născută întru spirit, adică aceea a unei ființe care nu trăiește numai în realitatea imediată. În inițiere, moartea este un element integrant al faptului mistic prin care omul se transformă, devenind altceva, conform modelului înfățișat de zei²⁰. Exprimată filosofic, inițierea corespunde unei modificări ontologice a formelor structurale ale existenței. Inițierile au ca agent o realitate divină, sau, în orice caz, niște ființe supranaturale. Astfel, practicile inițiatice repetă, cum am văzut, un model divin și permit omului să participe la forma sa „supranaturală” de a fi²¹. Aceste rituri mistice reprezintă, deci, o experiență constitutivă a existenței omului, corespunzând convingerii sale că, pentru a pătrunde în ambitusul sacrului, e necesar să te rupi de forma obișnuită de a fi și să începi să fi într-o formă cu totul nouă²². Cea mai limpede expresie a acestei nouătăți o avem în conținutul ideii religioase de nemurire a omului și în relația ei cu mântuirea. În religiile mântuirii, ideea de nemurire ca expresie a dobândirii salvării nu se reduce la continuarea vieții pământești a omului după moarte, ci presupune accederea la un fel de viață complet diferit, determinat de unirea omului, oricum ar fi ea prezentată – nirvana, înviere, nemurire –, cu divinul. Religiile misterice vor exprima dorința respectivă într-un mod mai radical, înțelegând prin mântuire eliberarea de însăși existența umană²³.

Un alt aspect demn de a fi evidențiat este raportul ce se creează între practica inițierii htoniene, rupestre, și uranismul selenar. Moartea nu este definitivă, deoarece Luna, în ciclul stadiilor ei, nu o cunoaște. Aceasta este una dintre posibilele motivații ale ceremoniilor de inițiere. Fazele lunii constituie tipul cosmic grăitor al credinței în înviere. Este deci ușor de înțeles rolul Lunii în ceremoniile de inițiere, care constau tocmai din experimentarea unei morți rituale urmată de o renaștere, prin mijlocirea cărora inițiatul își reintegrează adevărata sa personalitate de „om nou”²⁴. Ursul, animal lunar – căci dispare și reapare –, este prezent în unele ceremonii de inițiere, așa cum juca un rol esențial și în riturile paleolitice. În unele ceremonii inițiatice șamaniste, candidatul este „rupt în bucăți”, întocmai

¹⁷ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978, p. 75-79.

¹⁸ *Ibidem*, p. 65.

¹⁹ J. Martín Velasco, *Introducere în fenomenologia religiei*, Editura Polirom, Iași, 1997, p. 62.

²⁰ Mircea Eliade, *Nașteri mistice*, Humanitas, București, 1995, p. 16-20.

²¹ Adolf Van Gennep, *Riturile de trecere*, Editura Polirom, Iași, 1996, p. 186.

²² J. Martín Velasco, *op. cit.*, p. 63.

²³ *Ibidem*, p. 102-105.

²⁴ Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, Humanitas, București, 1999, p. 146-147.

cum e fragmentată Luna, pulverizată de divinitatea solară. În ritualul mistic, în general, în faza funerară, emblema zeului mort are forma unei Luni noi. Toate acestea arată faptul că există o similitudine între moarte și inițiere, așa cum există o analogie strânsă între termenii greci care înseamnă „a muri” și „a iniția”²⁵. Așadar, dacă inițierea mistică se dobândește printr-o moarte rituală, tot astfel și moartea poate fi asimilată unei inițieri. Sufletele celor adormiți, care ajung în partea superioară a Lunii, sunt numite de Plutarh „biruitoare”, purtând o coroană pe cap, ca inițiații și triumfătorii (*De facie*, 943 d).

Doar mitul este cel ce explicitează toate aceste simbolistici, ca apoi să le transfigureze din „eveniment” în „categorie”. Numai așa ajunge șirul morților și al învierilor misterice – oricare ar fi ele și în orice plan s-ar manifesta – să reveleze destinul condiției umane mai bine decât ar putea-o face orice alt mijloc empirico-raționalist²⁶. În general, pentru lumea orientală a ajunge la salvare însemna să fi știut deja să zădărnicești lumea lui Maya, cauză a ignoranței din noi și element al defulării. Această cale conduce la uniunea cu Realul, atunci când adevăratul caracter al iluziilor, adesea suscitată de ego, este recunoscut²⁷. Regăsim aici afirmația că îmblânzirea, anularea sau sublimarea instinctelor umanității primitive constituie o particularitate cu totul specială a ceea ce am numit orfism. Rămânând în aceeași sferă, putem spune că nu de puține ori – și anume în modulațiile doctrinare profund spirituale – Orfeu ajunge să joace acest rol de *atman* brahmanic²⁸.

Primele izvoare scrise în legătură cu entitatea istorică sau mitică a personajului de care ne ocupăm apar în mediul grecesc. E vorba de un poem al lui Ibycos din Rhegion (secolul al VII-lea î.Hr.) și despre o sculptură aparținând complexului oracular de la Delphi, provenind din secolul următor²⁹. Cu

toate acestea, Orfeu constituie o figură cu totul aparte în rândurile semi-zeilor și eroilor civilizatori ai Greciei antice, el nefiind grec la origine, așa cum sunt toți ceilalți *εἰρηεταί*; întreaga Antichitate, de la Diogenes Laërtios și până la Tertulian, îl consideră a fi trac³⁰. La fel, orfismul nu se prezintă ca o entitate grecească, cel puțin în primele secole de la stabilirea sa pe pământul Elladei. El a devenit grecesc treptat, în măsura în care se greșea asupra tradițiilor, cultelor și miturilor ancestrale ale elenilor. Dar și așa, nu s-a dizolvat complet în fluviul elementului, păstrându-și mereu trăsăturile specifice: nemurirea sufletului, metempsihoza, un dincolo de recompense și pedepse, castitatea și asceza³¹. Prezența lui Orfeu în expediția Argonauților determină, pe de altă parte, cadrul geografic unde au evoluat, în principal, tradițiile care îl privesc³².

Trebuie spus că, de la bun început, orfismul se prezintă ca o religie ce îmbrățișează dualismul religios și configurația dualistă a Divinității. Se poate, astfel, vorbi de o bivalență a acestui concept în orfism, de o bivalență cauzală și consecutivă. Întâi se postulează deosebirea clară între materie și spirit, ca apoi Divinitatea să fie concepută ca transcendentă, în opoziție cu monismele, care tind să o identifice cu întreaga realitate. Prin aceasta, orfismul primește caracteristicile unui dualism cult³³. Pe

Delphi

²⁵ *Ibidem*, p. 147.

²⁶ *Ibidem*, p. 330-333.

²⁷ Florence Braunstein, *Istoria civilizațiilor*, Editura Lider, București, 1999, p. 252-256.

²⁸ Ioan Coman, „Orfeu, civilizator al umanității”, în *Zalmoxis – Revistă de studii religioase*, Editura Polirom, Iași, 2000, vol. I, p. 193.

²⁹ Fernand Robert, *Religia greacă*, Editura Teora, București, 1998, p. 125.

³⁰ Ioan Coman, art. cit., p. 169.

³¹ *Ibidem*, p. 170.

³² Fernand Robert, *ibidem*.

³³ J. Martin Velasco, *op. cit.*, p. 160-161.

de altă parte, nihilismul relativ – mai degrabă transformator – pe care îl adoptă față de lume este corelat cu non-negativitatea în ceea ce privește percepția transcendenței. Orficul, care își dorește viața veșnică, adresează acestei lumi refuzul tocmai pentru că experiază concretețea lumii celeilalte. Nu vom întâlni aici radicala oroare de necunoscut ce caracterizează moartea în concepția clasică, generând impulsul negativității transcendente. În orfism, metafizica nu coincide cu negativitatea³⁴. Acest climat conceptual este preluat, în parte, din religia dionysiacă. Extazul dionysiac, care distruge limitele și hotarele existenței, conține, atâta timp cât durează, un element letargic în care se pierde tot ce a fost trăit în chip personal în trecut. Acest abis separă una de cealaltă lumea realității cotidiene și pe cea a realității dionysiace. Dar realitatea cotidiană, de îndată ce revine în conștiință, este simțită ca atare cu dezgust: o propensiune ascetică de negare a voinței este rodul stărilor dionysiace³⁵. Această dualitate urmează a se resimți puternic în orfism până la nivelele fundamentale: teogonia orfică înaintea printr-o dublă mișcare de împrăștiere și de reunificare care lasă uneori impresia că nu reușește să ajungă la o stare de stabilitate fermă și definitivă³⁶.

Orficii îi considerau pe titanii devoratori ai lui Dionysos ca fiind strămoșii omenirii. Din cenușa trupurilor trăsnite de Zeus s-au născut cei dintâi oameni, care păstrau în ființa lor două elemente potrivnice: unul titanice, bestial, obscur, purtând vina cea mare a uciderii lui Dionysos, vină ispășită prin nesfârșite întrupări; celălalt dionysiac, divin, luminos, transmis prin trupul lui Zagreus înghițit de strămoși³⁷. Drama umanității era urmarea unui omor; orficilor le repugnă omorurile, chiar și sacrificiile epocii homerice și, asumându-și consecințele mekonieniei înșelătorii prometeice, proclamă abstenența și purificarea prin asceză³⁸. Asceza (*askesis*), ca exercițiu, permite accesul la ultima treaptă a inițierii în mistere instituită de Orfeu. Ea constă în urmarea regulilor „modului de viață orfic” (*bios orphikos*). Respectate cu strictete în viața de fiecare zi, ele purifică însuși *inceputul* neamului omenesc, condiție sine qua non a participării la Mistere, mistere care îndreptățesc *sfârșitul* în lumea de dincolo prin eliberarea sufletelor din cercul infernal al nașterii. Orficul știe că sufletul său nu este sortit să rătăcească în Hades ca un simplu simulacru de umbră, fără consistență și lipsit de simțire, ca acel „nu știu ce” servit de eshatologia clasică³⁹. El știe că va fi absorbit în roata nașterilor, condamnat la ciclul suferințelor, și aceasta dacă va reactualiza, prin riturile sângeroase ale religiei oficiale, crima primordială, aceea de la care s-a pornit în lanț continuu transmigratia sufletelor. Doar viața orfică, celebrată prin inițierea perfectă în Mistere, îi împacă pe Persefona și pe fiul ei ucis, Dionysos, zeii cărora Zeus le-a dat menirea să elibereze din Cerc și să scape din nefericire suflarea umană⁴⁰.

De precizat că elaborarea ideatică a doctrinei orfice este posterioară inițierii. Misterul orfic, ca oricare alt mister, fiind un act de credință, nu conținea niciun element rațional. Filosofia era manifestarea pe tărâmul rațional a unor stări sufletești îndurate subiectiv în timpul ceremoniilor de inițiere⁴¹. Prin extaz se dezvoltă – în cei mai desăvârșiți – posibilități noi de cunoaștere; sufletul părăsea trupul, colindând prin Infern, convorbind cu morții și luând act de situație. Inițierea era un rit săvârșit de însuși neofitul și îl făcea să treacă prin puternice stări sufletești care îi răpeau personalitatea.

Comentariile profesorului Macchioro asupra reprezentărilor murale descoperite într-o bazilică orfică din Pompei, cunoscută și sub numele de „Vila misterelor”, relevă acest lucru. Se știa că misterul contopește pe credincios cu zeul și că această contopire are drept scop să treacă inițiatului forțele divine. Se credea, însă, că inițiatul asista la o reprezentare scenică, simbolizând mitul zeului; că asista

³⁴ Emmanuel Lévinas, *Totalitate și Infinit*, Editura Polirom, Iași, 1999, p. 24-25.

³⁵ Friedrich Nietzsche, *La Naissance de la tragédie*, Gallimard, Paris, 1977, p. 69, apud Reynal Sorel, *Orfeu și orfismul*, Editura Teora, București, 1998, p. 91.

³⁶ L. Brisson, *Orphée. Poèmes magiques et cosmologiques*, Les Belles Lettres, Paris, 1993, p. 167-168, apud Reynal Sorel, *op. cit.*, p. 50.

³⁷ Mircea Eliade, *Morfologia...*, p. 69.

³⁸ Reynal Sorel, *op. cit.*, p. 112-125.

³⁹ *Ibidem*, p. 111.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 112.

⁴¹ Mircea Eliade, *Morfologia...*, p. 79.

ca spectator. Deosebirea este enormă. Pe de o parte spectacol obiectiv, exterior, pe de alta experiență subiectivă, interioară, ce conduce la extaz⁴².

În general, ceea ce aduce nou orfismul, între barierele tradiției eleniste, este concepția despre păcat și răscumpărare, de ispășire prin acte purificatoare și prin asceză. Interesul fervent pentru aceste concepte se explică prin caracterul eminent eshatologic al religiei orfice⁴³. Din cadrul acestei eshatologii se desprind capitole specifice, cum ar fi: palingeneza, calea sufletului în lumea de dincolo și importanța memoriei în revendicarea statutului divin. Aceste aspecte vom încerca să le nuanțăm în continuare.

Dacă ideea de palingeneză trebuie reținută în contextul orfic, ea trebuie să poarte sensul – ulterior pitagoreic – de „naștere din nou” (*palin genesis*): „Ființele care s-au născut cândva se nasc din nou” (VIII a, Dumont)⁴⁴. Așadar, nu este vorba de evenimentul cosmic pe care-l stabilește concepția stoică (posteritatea nu va vedea nimic nou, la fel cum nici strămoșii noștri n-au văzut), ci de o realitate individuală (*metempsihoză*) cauzată de nemurirea sufletului. Palingeneza ar fi atunci o consecință a mitului, nu motivarea sa, pe când mitul orfic scufundă o părticică divină în înveliș trupesc⁴⁵. Nemurirea sufletului implică metempsihoza, reinsuflarea lui într-un nou trup, atâta vreme cât nu și-a regăsit prin asceză puritatea originară. Dacă sufletul transmigrează într-un trup omenesc sau animal, termenul adecvat ar fi *metensomatoză*. Ea este un rău sau, mai exact, „răul”. Este o încercare sfâșietoare (în sens propriu și figurat) legată de credința într-o greșală originară, oricât de supraomenească ar fi. În acest sens putem vorbi despre un pesimism orfic. Pe această linie, în *Cratylus*, Socrate dă o triplă etimologie pentru cuvântul „trup”: mormânt, semn (al sufletului) și închisoare⁴⁶.

Dacă fragmentele orfice ne oferă doar o restrânsă posibilitate de analiză, o dezvoltare a problemei o găsim la Heraclit. În sprijinul unei tonalități orfice, la Heraclit stă o critică a riturilor tradiționale: „Cadavrele sunt mai potrivite să fie aruncate decât gunoii”. Prin aceasta respingând toate practicile funerare și manifestând disprețul maxim pentru corp, s-ar putea considera că el sugerează credința complementară în valoarea veșnică a sufletului. Ideea este întărită de maxima acelui filosof: „Nemuritori muritori, muritori nemuritori, trăind moartea altora și murind viața lor”. Vittorio Macchioro a interpretat într-adevăr acest fragment în termenii concepției orfice integrale despre om. „Nemuritorii muritori” sunt ființe umane care sunt în parte divine și care pot deveni în totalitate astfel, iar „muritorii nemuritori” se referă la Dionysos care, deși zeu, a fost ucis de titani. Pasajul poate fi deci o afirmație criptică a doctrinei orfice despre trup ca mormânt și despre ciclul nașterilor⁴⁷. O altă afirmație clitiană referitoare la orfism este aceea că sufletul și mintea sunt inspirate din aer, el reprezentând forma cea mai puțin pură, umedă, partea cea mai de jos a atmosferei. În forma sa cea mai pură, dacă a îngrijit flacăra vieții, sufletul devine *aither* și, astfel, poate spera să se unească cu Aither-ul ceresc, după moarte. Paralela cu ideea orfică este izbitoare. Sufletele prinse în cosmicul „drum în sus și în jos” se află în situația acelora din „epuizanta roată a nașterii și renașterii”. Dacă un suflet trăiește o viață nesăbuită, „umedă”, neglijând momentele potrivnice pentru a se hrăni prin contactul cu izvorul său, Logos-ul de foc, el ia calea apei și circulația sa în fluxul cosmic poate fi fără sfârșit. Pe de altă parte, sufletul înțelept se păstrează uscat, îngrijește elementul de foc din el prin adorarea

⁴² *Ibidem*, p. 71-73.

⁴³ Ovidiu Drimba, *op. cit.*, p. 548.

⁴⁴ Reynal Sorel, *op. cit.*, p. 96.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 98.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 103.

⁴⁷ William Keith Chambers Guthrie, *O istorie a filosofiei grecești*, Editura Teora, București, 1999, vol. I, p. 313.

zeilor în felul cuvenit (adică, cu înțelegere). Un astfel de suflet, după moartea trupului, fiind asimilat de Logos, devine foc pur și scapă de ciclul cosmic al devenirii⁴⁸. De altminteri, în cercurile orfice, care susțineau că sufletul supraviețuiește trupului și trece prin multe reîncarnări, el era considerat un *daimon* căzut care s-ar putea înălța din nou către forma sa divină. Există astfel o altă profunzime a maximei de mai sus. Ea este legată de credința în transmigație și înseamnă: „Caracterul unui om este partea nemuritoare și potențial divină a lui”. Aceasta pune un accent extraordinar pe responsabilitatea umană și sporește conținutul etic al propoziției⁴⁹. Căci viața mitică a lui Orfeu are „implicații etice zdruncinătoare, dezechilibrante. El, care face umbră pământului, adică este o ființă vie, pleacă în lumea subterană, a hadesului, să o recupereze pe Euridice din lumea umbrelor, să o readucă la viață. Demersul lui este capital, ținând seama de resorturile sufletești adânci ale iubirii...”⁵⁰.

S-a afirmat că orfismul, pe linia doctrinei sale despre mântuire, a preluat mituri corelative străvechi și le-a sublimat finalitatea, dezvoltând o adevărată „geografie a Infernului”⁵¹. Kern a afirmat chiar că orficii au fost primii care au descoperit Infernul. Catabasa Cântărețului în căutarea Euridice, prilejuind descrierea lumii infernale, readuce în discuție elementul șamanic, ca trăsătură dominantă în mitul lui Orfeu. Franz Cumont este înclinat să identifice în orfism chiar originea întregii literaturi halucinante, care, trecând prin miturile lui Plutarh și „Apocalipsul lui Petru”, duce până la Dante⁵². De fapt, importanța religioasă a ghidurilor funerare – având reminiscențe evidente până în contemporaneitate⁵³ – constă în faptul că ele reprezintă o altă concepție despre post-existența sufletului decât cea atestată în tradiția clasică. Probabil că e vorba de credințe și mitologii arhaice mediteraneene și orientale, păstrate până atunci în medii populare sau de periferie, care au ajuns să se bucure de compatibilitatea și elaborarea orfică, obsedată de enigma eshatologică. De precizat că acest concept nu este singular. El s-a bucurat de o largă reprezentare în mediile reformei religioase antice, întâlnind concretizări literare ale lui din Egipt și până în Tibet⁵⁴. Amintim aici, cu precizarea specificului lor zoroastrian și configurația prestabilită a salturilor existențiale, drumul sufletului spre Ahura Mazdā și, nu în ultimul rând, întâlnirea finală cu *dāenā*, Sinele existențial⁵⁵. Dar ceea ce face orfismul particular în acest caz este concretețea, precizia și scrupulozitatea pe care și-o manifestă în legătură cu această problemă, atitudini ieșite din convingerea asupra importanței acute a acesteia în plan final.

După Nilsson, orfismul este prima religie care are o carte. Și nu ne referim atât la imnurile sau fragmentele orfice, cât la aspectul „pragmatist” extrem al doctrinei, relevat în foițele de aur inscripționat, de tip personal – însă care nu-și pierde adeziunea la ideologia orfică – răspândite din Sicilia până în Crimeea⁵⁶. După moarte, în drumul său spre fericirea eternă, sufletul este pândit la tot pasul de ispite și primejdii. Pentru a fi pregătit să le ocolească sau să le învingă, inițiații trebuiau să cunoască anumite formule salvatoare; ele erau scrise pe respectivele plăcuțe de aur, pe care în mormânt defunctul le avea atârinate la gât, ca niște amulete⁵⁷. Același rol pare să fi avut și papirusii orfici descoperiți în necropolele de la Derveni și Callatis. Se constată, cu această ocazie, că este vorba chiar de o relație „afectivă” unică, în sensul profund al cuvântului, între decedat și textul pus să-l însoțească în lumea de peste veac, text în al cărui conținut găsim îndrumări și îmbărbătări, echivalând cu o făgăduință de veșnicie și de beatitudine. De altfel, peste posibilele deosebiri de doctrină și de ritual, ceea ce-și face drum în toate aceste texte este nădejdea nemuririi câștigate cu prețul unei inițieri realizate la vreme⁵⁸.

⁴⁸ *Ibidem*, p. 314-315.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 316.

⁵⁰ Teodor Vidam, *op. cit.*, p. 151-152.

⁵¹ Fernand Robert, *Religia greacă*, Editura Teora, București, 1998, p. 125.

⁵² Mircea Eliade, *Istoria credințelor...*, vol. II, p. 177-178.

⁵³ Gail Kligman, *Nunta mortului*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 49-58 (vezi și 121-163).

⁵⁴ Mircea Eliade, *Morfologia...*, p. 41; Guy Rachet, *Dicționar de civilizație egipteană*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1997, p. 75-76.

⁵⁵ Idem, *Istoria credințelor...*, vol. I, p. 324-327.

⁵⁶ Florence Braunstein, *Istoria civilizațiilor*, Editura Lider, București, 1999, p. 197-200.

⁵⁷ Ovidiu Drimba, *op. cit.*, vol. I, p. 548.

⁵⁸ D. M. Pippidi, „În jurul papirilor de la Derveni și Callatis”, în *Studii de istorie a religiilor antice*, Editura Teora, București, 1998, p. 151-163.

Moștenirea lui Aristotel

Dr. Valentin MUREȘAN

Unii îl consideră pe Aristotel un obiect de muzeu. Alții îi mai apreciază ingeniozitatea, dar îi consideră teoriile complet depășite. Teoria cerului și fizica sunt depășite (dar ne-au dominat 1.500 de ani!).

Valentin Mureșan

Biologia e depășită (dar i-o datorăm!). Logica e depășită (dar o predăm!). În fine, se mai spune și că viziunea sa despre viața fericită e depășită, că nu mai poate fi aplicată la condițiile societății de azi (dar o studiem cu sârg, în continuare!).

Mai multă modestie nu ne-ar strica. Dacă am compara – în mai multe domenii – soluțiile lui Aristotel cu ale noastre, nu sunt sigur cine s-ar dovedi mai înțelept. Și nu neapărat în probleme filosofico-științifice. Bunăoară, să luăm tema educației. În materie de educație, noi, cei „evoluți”, am ajuns să fim

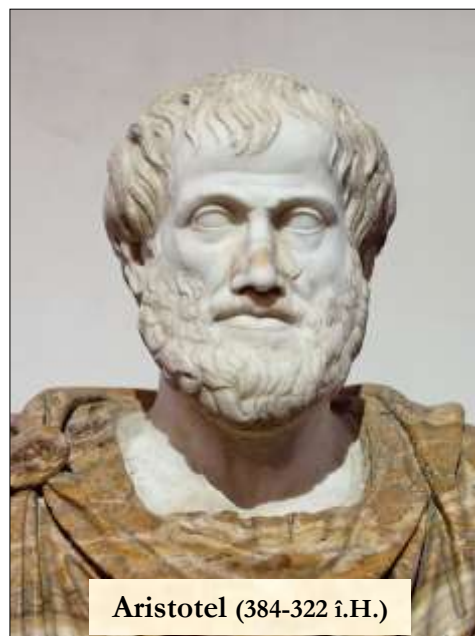
convinși până la obsesie de virtuțile specializării începând cu clasele primare și terminând cu universitatea. Tendința în sistemul nostru educațional a fost și este aceea de focalizare pe învățământul vocațional (licee industriale, școli de meserii, specializarea cât mai timpurie în facultăți). În regimul comunist această politică era de înțeles – ea era o manifestare a „rolului conducător al clasei muncitoare”. Azi e o sechelă a trecutului comunist. Ca urmare, s-a ajuns ca universitățile să devină un fel de școli de meserii care durează mai mult – e drept, cam prea mult. Într-un asemenea context, nu toate materiile școlare sunt considerate la fel de importante de către profesori și elevi (matematica e importantă, muzica nu), de unde statutul lor diferit în școală. În clasa a 12-a elevii nu mai studiază decât materiile de bacalaureat, „restul nu contează”. E lucru sigur că am uitat demult menirea fundamentală a școlii: înainte de a forma specialiști, ea trebuie să formeze oameni educați, civilizați, nu ființe umane nefinite, neterminate, personaje ambigue care sperie prin comportamentul lor „barbar” întreaga lume civilizată. Căci una dintre cauzele profunde pentru care mulți tineri trecuți prin școala românească se pot comporta atât de primitiv pe cât ni-i prezintă mass-media e că această școală nu și-a propus să-i formeze ca oameni civilizați, ci ca „meseriași”.

Ce ne-ar spune Aristotel în această privință? El ne-ar spune că școala, primară și superioară, trebuie gândită ca un proces unitar sub semnul „frumosului”: fizic și moral. (Răsete!). Nu sub semnul specializării profesionale, al eficienței sociale de moment. (Proteste!). Isocrate, cu școala lui de retorică, acreditase în Atena o formulă de învățământ vocațional, considerat inferior de membrii Academiei lui Platon, dar nu și de publicul larg care e îndrăgostit de facil și care prefera școala lui Isocrate pentru că scotea repede „politicieni” pricepuți. Platon și Aristotel considerau că idealul educațional ultim e un corp frumos și sănătos căruia-i dă formă un suflet frumos, armonios educat. Prin urmare, materiile școlare trebuie introduse în programe numai dacă au un rol formativ (nu informativ sau îngust vocațional: e.g. „tehnologiile”). Matematica, filosofia, dar și muzica, literatura, desenul, sportul etc. sunt la fel de importante și trebuie să se bucure de același respect. Împărțirea învățământului în „uman” și „real” e de aceea o uriașă greșală. Misiunea școlii trebuie așadar redefinită: școala trebuie să producă înainte de toate un om (nu un meseriaș) – prin urmare accentul trebuie să cadă, în ultimă instanță, pe „formarea caracterului și minții”, nu pe formarea unor abilități profesionale. Acestea pot fi dezvoltate foarte bine în subsidiar și mai ales după terminarea „școlii”, „la locul de muncă” ori prin cursuri in-

tensive de scurtă durată. Acest mod de a gândi – aristotelic – a influențat maniera de a privi rostul învățământului universitar peste veacuri. John Stuart Mill continua această tradiție atunci când susținea, împotriva obișnuințelor noastre de gândire, că Universitatea „nu e locul potrivit pentru educația profesională. Universitățile nu sunt menite să predea cunoștințele necesare spre a-i pregăti pe oameni pentru un anumit mod de a-și câștiga existența. Scopul lor nu e de a pregăti juriști ori medici buni, sau ingineri, ci ființe umane capabile și cultivate”. Pentru majoritatea dascălilor români aceste lucruri sunt de neînțeles.

Ar trebui să recunoaștem originile platonice și aristotelice a trei idei majore care au animat spiritul universitar în diverse timpuri și pe care noi le-am uitat, mai mult sau mai puțin: prima e tradiția universității ca școală superioară de desăvârșire a omului ca om (nu ca specialist), menită să producă o „răsucire a sufletului”, o plasare pe un alt nivel de umanitate, și nu ca spațiu de training pentru asimilarea de abilități profesionale. Pe scurt, umanismul trebuie să fie nucleul curriculumului universității. A doua e tradiția învățământului universitar ca o combinație între predare și cercetare – căci cetățile trebuie conduse științific, nu meșteșugărește – tradiție pe care noi o numim „humboldtiană” și pe care o considerăm vetustă. Și a treia e tradiția legării universității de nevoile mediului social și politic (ieșirea din turnul de fildeș), în sensul în care universitatea nu doar că răspunde nevoilor politice, ci formează nevoile politice, deschide calea transformărilor sociale, inițiază schimbarea. Ei bine, fiind spuse toate cele de mai sus, întrebarea care s-ar putea pune este: oare cine gândește mai profund problema educației, Aristotel sau noi?

În materie de filosofie morală, Stagiritul ne-a lăsat o „etică a fericirii”, cum zic francezii, sau o „etică a virtuții”, cum zic englezii. Interogația principală în etica neoaristotelică se poartă în jurul întrebării ce înseamnă o viață „reușită” sau „împlinită” sau „înfloritoare” sau „fericită”, și nu căror datorii (sau „legi”) trebuie să ne supunem, nici dacă am sporit prin acțiunile noastre satisfacția în lume. Majoritatea psihologilor ce discută azi despre „fericire” o fac în sensul ei popular de „bunăstare subiectivă”, de „a fi satisfăcut de viața ta” etc. Fericirea e, pentru ei, o chestiune personală, o „atitudine”, un „sentiment” care poate fi măsurat prin întrebări de tipul: „Cum te-ai simțit în ultima săptămână: plictisit, bucuros, exaltat?”. Cum gândea Aristotel această chestiune? El gândea problema fericirii ca pe o problemă politică. În loc să menținem ca indicator ultim al progresului societății noastre Produsul Intern Brut sau Venitul pe Cap de Locuitor, ar fi mai bine să adoptăm un indicator mai subtil: *eudaimonia*. Altfel

Aristotel (384-322 î.H.)

spus, problema sa este: cum să ne organizăm politic cetatea (prin ce legi și instituții) pentru ca toți cetățenii ei să aibă acces la o viață fericită? Dar ce este o viață fericită? Viața fericită nu e doar o viață plăcută, ci „o viață trăită după o anumită schemă”, după un „plan de viață” (J. Cooper) care pune în centru exercițiul virtuților. Conceptul aristotelic de fericire e unul obiectiv (o viață dusă bine), nu subiectiv (cât de bine te simți). E vorba de un concept mai apropiat de noțiunea actuală de „calitate a vieții” decât de indicatorii subiectivi ai psihologilor („plăcerea de a trăi” sau „împlinirea percepută a dorințelor” – Ruut Veerhoven). E adevărat că fericirea nu a ajuns să fie în prezent un indicator suprem al politicilor publice, așa cum visa Aristotel, dar ea oferă un subiect politic tot mai mult discutat și chiar utilizat în evaluarea unor subiecte cum sunt: efectele pensionării înainte de termen, ale relocalizării, evaluarea politicilor de asigurare a unei vieți mai bune pentru categoriile defavorizate etc.

Și iarăși se pune întrebarea: oare cine gândea mai profund problema fericirii, Aristotel sau noi?

Se spune că formula aristotelică a fericirii nu poate fi transpusă în faptele vieții sociale de azi la nivel macrosocial, că ea a fost și este mult prea „filosofică”. Iată o aserțiune cât se poate de falsă. Demonstrația se poate face ușor. Dacă avem în minte „părțile” *eudaimoniei*, nu ne e greu să le traducem într-o listă de indicatori actuali. Această listă ar putea fi apoi comparată cu indicatorii „nivelului de trai” ai economiștilor și politicienilor de azi. Și, în felul acesta, ne-am putea forma o părere mai

avizată cu privire la problema dacă ideile Stagiritului mai sunt mai puțin aplicabile decât cele ale economiștilor și dacă nu cumva el e cel care gândea mai profund și mai actual decât noi. Iată ce ne-ar spune Aristotel: dacă vrei să măsoarăți fericirea nu procedați precum psihologii, întrebându-i pe oameni cum s-au simțit în ultima săptămână. Ci conjugați aceste trei liste ierarhizate de indicatori: Prima listă: esența unei vieți reușite, împlinite, înfloritoare, e dată de două seturi de indicatori: i) indicatori ai autorealizării omului ca om, în tot ce are el mai bun ca ființă superioară (sentimentul de sens al vieții, împlinire personală, profesională și socială, creativitate, prestigiu ocupațional, implicare în activitatea diverselor organizații, recunoașterea unor drepturi morale și politice, satisfacție aspirațională, optimism etc.); ii) acces la cunoaștere și deci șansa unei dezvoltări intelectuale armonioase (nivelul și comprehensivitatea educației, rata școlarizării, utilizarea mass-media, a cărților, capacitatea de creație, libertatea presei etc.). Pe scurt, ar spune Stagiritul, educația morală și intelectuală, întru creativitate, conferă cu prioritate vieții oricărei persoane un conținut superior și satisfacții superioare, o fac să fie într-adevăr „reușită” sau „înfloritoare” într-un sens specific uman. Orice om trebuie să tindă spre un mod de viață care-i exprimă cât mai deplin potențialitățile sale tipic umane. Restul sunt adaosuri. Printre acestea, condițiile necesare ale fericirii. A doua listă conține condițiile necesare ale fericirii: i) gradul sănătății fizice; ii) nivelul de dezvoltare al relațiilor personale (calitatea relațiilor de prietenie, de familie, copiii, rata divorțului, măsurile sociale luate împotriva singurătății etc.); iii) situația materială (PIB, putere de cumpărare etc.); iv) gradul recunoașterii sociale (recunoașterea meritelor, onorurile, nevoia de faimă etc.); v) nivelul satisfacției subiective pe parcursul întregii vieți (singurul indicator măsurat de psihologii actuali ai fericirii). A treia listă ar mai putea conține mijloacele utile, care nu depind neapărat de noi dar care, atunci când apar, contribuie la îmbunătățirea vieții (plăcerile fizice, darurile soartei și norocul). Din nou, se ridică legitima întrebare: oare cine gândea mai profund, Aristotel sau noi? Oare acest concept de bunăstare umană nu e aplicabil și azi? Evident că e aplicabil.

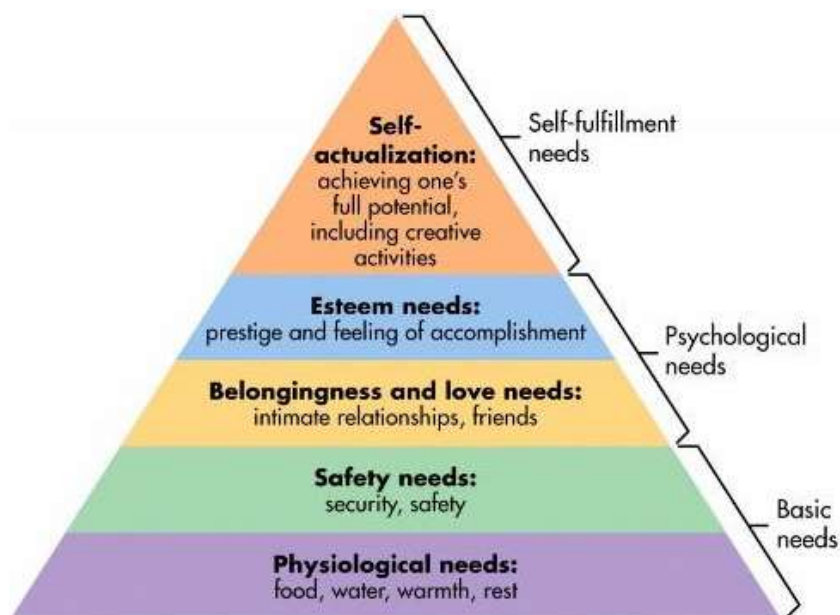
Influențați, poate, și de abordarea anticului, unii cercetători actuali au trecut dincolo de „plăcerea de a trăi” în cercetările lor de măsurare a fericirii. Un proiect scandinav folosea următorii indicatori agregați ai fericirii, indicatori care ne duc cu gândul la viziunea aristotelică. „Fericirea” e o combinație între „a avea” (venituri, educație, ocupație, sănătate, casă), „a iubi” (legături familiale, prieteni, comunitate) și „a fi” (prestigiu personal, activități sociale, implicare politică) (Scandinavian Welfare Study – Allardt). Iar un studiu recent asupra aceleiași teme utilizează următoarea listă (cam haotică, totuși) de indicatori: speranța de viață, nivelul de trai, asigurarea locului de muncă, protecție socială, nivelul veniturilor, nivelul educației, accesul la resursele materiale, asigurarea sănătății, calitatea vieții familiale, relațiile sociale, starea psihică individuală (aspirații, valori, convingeri, percepții și atitudini). Pe un asemenea concept obiectiv, de inspirație aristotelică, e mai probabil să se poată fundamenta politici publice înțelepte, decât pe elementarele concepte ale economiștilor. Din păcate, noi suntem dominați de un mod de abordare economist.

Abraham Maslow

Există, așadar, o clară asemănare între conceptul aristotelic de *eudaimonia* și conceptul sociologic actual de „calitate a vieții”. În particular, șocantă e asemănarea dintre abordarea aristotelică a fericirii și piramida nevoilor a lui Abraham Maslow. Aristotel studiază comportamentul uman rațional determinat de partea orectic-deliberativă a sufletului, de dorințe, de caracter, care e apt să țină sub control impulsurile și acțiunile iraționale (adică să evite excesele, cu implicațiile acționale corespunzătoare). Maslow studiază comportamentul uman determinat de „nevoile (obiective) de bază”. Cu precizările că (i) o nevoie odată satisfăcută nu mai e atât de activă ca înainte, cele nesatisfăcute de pe treapta imediat superioară se activează; (ii) nevoile pot fi ierarhizate – cele din partea de jos a piramidei sunt cele prezente la cei mai mulți oameni și (iii) putem descrie o personalitate maximal „sănătoasă” din punctul de vedere al satisfacerii nevoilor și s-o numim „persoană care se autoactualizează” – adică se împlinește, înfloreste. Ea reprezintă

modelul de om și de viață care e cel mai înalt, corespunzător aristotelicului om „ales” (makarios) și „fericirii desăvârșite a omului”. La baza piramidei lui Maslow stau nevoile fiziologice (de foame, de sete, de respirație, de sex, de somn, de evitare a surselor de pericol fizic etc.). Lor am putea spune că le corespund în schema aristotelică mijloacele utile ce țin mai cu seamă de partea vegetativă și sensibilă a sufletului (plăceri fizice, vigoare, frumusețe fizică, noroc etc.). Urmează nevoile de siguranță (de a nu fi atacat, de a avea o locuință, nevoia de protecție din partea altora etc.). Corespondenții lor aristotelici sunt bunurile exterioare sub forma unor condiții materiale de viață decente. Nevoilor de dragoste și apartenență din piramida lui Maslow (relații sociale, de familie, nevoia de afecțiune, de prieteni, de muncă în grup etc.) le corespund în schema aristotelică tot bunurile exterioare sub forma plăcerilor iubirii și a altor plăceri superioare, a vieții de familie reușite, a existenței copiilor, a prietenilor, a originii nobile care să-i confere subiectului toate drepturile unui cetățean etc. Urmează în piramida lui Maslow nevoile de stimă (respectul din partea comunității, succesul public, reputația, autorespectul, responsabilitatea cetățenească) cărora le corespund la Aristotel bunurile exterioare de tipul faimei, onorurilor, virtuților corpului – sănătatea, virtuțile atletice etc. În fine, sunt nevoile de autoactualizare (nevoile cognitive și estetice, nevoia de sens al vieții, de autorealizare și dezvoltare personală, de împlinire profesională, familială, de a-i ajuta pe alții etc.). În schema lui Aristotel acestui nivel îi corespunde nivelul activării virtuților intelectuale și morale (tinzându-se spre cea mai înaltă virtute, *nous* sau *sophia*);

Piramida nevoilor a lui A. Maslow

acestea dau, la Stagirit, esența fericirii.

Dacă omul poate fi definit funcțional,

atunci am putea spune că el e ființa capabilă de fericire, adică de o viață omenească ce exprimă în cotidian cele mai înalte virtuți ale ființei umane.

Maslow

N. de autoactualizare: realizare a capacităților tipic umane (talente, competențe etc.), nevoia de sens al vieții.

N. de stimă: respect, succes public, autorespect etc.

N. de dragoste și apartenență: relații sociale, familie, afecțiune etc.

N. de siguranță: pericolul de a fi atacat, casă, protecție etc.

N. fiziologice: respirație, foame, sete, evitarea focului etc.

Aristotel

Activarea virtuților intelectuale și morale (tinzând spre cea mai înaltă, *nous* – esența fericirii; Ce este omul = def. organismul viu capabil de fericire).

Bunuri exterioare: faimă, onoruri, virtuți ale corpului – sănătate, virtuți atletice.

Bunuri exterioare: plăceri, familie, copii, prieteni, origine nobilă.

Bunuri exterioare: condiții materiale de viață decente.

Mijloace utile: partea vegetativă a sufletului (plăceri fizice, vigoare, frumusețe fizică, noroc etc.)

Maslow își caracterizează interesant ipostaza superioară a omului, omul pe deplin fericit, „omul care se autoactualizează”. El e un om cu deschidere la experiență, deci doritor să învețe, să aibă experiențe noi. E atras de necunoscut (nu înfricoșat, ca alții), pe care încearcă să-l domine, nu să-l afurisească. Are o acută percepție a realității: nu tinde să nege, să reprime și să deformeze ceea ce vede sau aude numai pentru a potrivi realitatea prejudecăților sale. Se caracterizează prin sinceritate și nu îi e frică de faptul că ceea ce face ar putea fi rău (e sigur pe sine) sau că alții ar putea gândi așa.

Omul care se autoactualizează are capacitatea de a lua ușor decizii practice – pentru că știe să distingă binele de rău, mijloacele de scop și are o ierarhie clară a valorilor. Nu ezită atunci când face ceva. E caracterizat prin creativitate, prin deschiderea spre rezolvarea de probleme. În sfârșit, e omul mulțumit cu nivelul de viață pe care îl are. Dar e conștient că o persoană poate avea totul pentru a părea fericită – un mediu sigur, confort material, familie, prieteni, respect etc. – și totuși să nu fie realmente fericită dacă nu are și un țel pentru care să trăiască, un scop focal care să dea vieții un sens. Această lipsă de sens al vieții va avea drept consecință un sentiment de dezorientare, de deșertăciune și de plictiseală care poate duce la sinucidere dacă persoana nu devine conștientă că în viață există și altceva decât efortul de a-ți depăși treptat golurile în satisfacerea nevoilor inferioare: că există efortul de a te autodepăși.

Peste veacuri, „omul beatific” (makarios) al lui Aristotel, cel capabil să trăiască „fericirea desăvârșită a omului”, ne amintește fără îndoială de omul care se autoactualizează al lui Maslow.

El e un om dedicat total studiului științelor celor mai subtile (*theoria* sau *philosophia*), e așadar un om doritor să învețe, o minte imaginativă, deschisă, e un înțelept speculativ (*sophos*) și practic (*phronimos*). Dar mai e un om care nu e lipsit de virtuți morale și căruia cele materiale nu-i lipsesc, dar nici nu-i prisosesc. E totodată o ființă relativ autonomă, în sensul că pentru a-și manifesta optimal ergon-ul (adică a se manifesta deplin ca om) nu are nevoie cu prioritate de bunuri materiale sau de alte facilități sociale. El e mulțumit cu nivelul de împlinire la care a ajuns, în genere cu justa măsură în toate cele lumești. Dar îi este clar că, în calitatea sa de om, nu poate fi desăvârșit fericit fără virtuțile etice; în schimb, poate fi fericit (dar greu) fără așa-zisele „bunuri exterioare”. Fericirea e, pentru el, împlinirea naturii sale umane pe parcursul întregii sale vieți. Țelul său ultim – care dă sens vieții sale de om – e să se „îndumnezeiască” pe cât îi e cu putință, adică să trăiască conform virtuților cele mai înalte din el.

Să fie oare depășită viziunea despre fericire a lui Aristotel?...

În lumea de azi, iată o știre care ne poate face să zâmbim: în Regatul Buthan, aflat între India și China (700.000 de locuitori), se folosește ca indicator al progresului social nu Produsul Intern Brut (și alți indicatori economici) ca în țările occidentale, ci Fericirea Națională Brută (având ca indicatori: sănătatea, educația, bunăstarea subiectivă, cultura, mediul, economia). 96% dintre buthanezi declară că sunt fericiți.

Și o știre, mai veche, care nu ne face să redevenim serioși: președintele Franței, Nicolas Sarkozy, a invitat doi celebri economiști americani, laureați Nobel, J. Stiglitz și A. Sen, să conducă o comisie care să conceapă un indice de dezvoltare care să țină cont de calitatea vieții, mediul înconjurător și educație.

Note de lector de Dumitru Anghel. O carte necesară

Maria COGĂLNICEANU

Despre personalitatea autorului Dumitru Anghel a scris, printre alții, și Dumitru Barău, care-i cunoaște bine preocupările de ziarist, cronicar muzical, eseist și scriitor.

Într-o „Pledoarie pentru recenzia de carte” la noul său volum intitulat *Note de lector*¹ autorul se explică, iar concepția sa estetică este formulată repetitiv astfel: „Nu mă erijez în critic literar intolerant și demolator...”, „Intenția mea este să readuc în atenția revistelor și a criticii literare recenzia de carte, cu analiza, la obiect, cu citate pe măsură...”, „Intenția mea nu este să desființez o carte...”.

Ținta sa nu este cititorul specializat, ci mai cu seamă cel obișnuit, cu o cultură medie, și debutanții „nebăgați în seamă”, făcând astfel critică de întâmpinare.

Cărțile recenzate sunt orânduite logico-didactic pe capitole care merg de la critica și istoria literară la proză, teatru și poezie. De la Nicolae Manolescu se ajunge la poezia unui copil minune, Cristina Vasiliu, stimulată de Ana Blandiana și Romulus Rusan. Pare că e ceva atipic în scrisul îngeresc al copilului de zece ani, trăind ceea ce nu putea trăi la vârsta aceasta fragedă, dincolo de toate vârstele, „Parcă prea multe dileme existențiale pentru tânăra, foarte tânăra poetesă”².

Voluminoasa și selectiva scriere critică *Viața și cărți* de N. Manolescu este secondată de *Romanul de analiză la L. Rebreanu* aparținând lui Zamfir Ilie, elogiat pe merit pentru „rafinamentul analitic”, „tăietura elegantă a frazei” și expresivitatea spontană. Apoi, pe același raft, dar „dificil” de analizat, este cartea *Despre cum nu am ratat o literatură grozavă* de Angela Baciuc, destinată unui număr de patruzeci și trei de autori, exilați sau dispăruți, literaturii române din străinătate (cu precădere celor din Israel) și celor din Sud-Est care au marcat teritoriul fabulos și înțesat de mister; carte urmată de paisprezece interviuri și de promisiunea de a fi continuată.

Gheorghe Bacalbașa este autorul unor cărți-document despre închisorile comuniste, domiciliile obligatorii, crime și tortionari, experimente diabolice. Scrierile sale au caracter memorialistic, el fiind un supraviețuitor și mărturisitor. Romanul *Instituția* este considerat de Dumitru Anghel „roman-manifest” înfățișând istoria recentă a României, ca și alt roman-document *Călău și victimă*, scris de Alexandru Mihalcea, în care apar, *nomina odiosa*, tortionarii din secolul XXI într-o lungă listă a rușinii și bestialității. Romanul *Miercurea strămbă* completează oribilele tablouri, fiind conceput de Nicolae I. Nicolae ca roman social, social-politic, antiproletcultist axat „pe tema politicii de reprimare și anihilare a elitei intelectualității românești”³.

Eșantioanele, de variate dimensiuni, pe care le extragem din *Note de lector* vor să indice calitățile autorului, ignorând unele repetiții monotone de lexic, expresii literare și de frazeologie. Avem convingerea că, la o nouă ediție, scriitorul va fi mult mai exigent cu propriul stil, eliminând surplusul.

În seria prozatorilor menționați îi găsim și pe condeierii brăileni, autori de proze scurte despre locuri brăilene, scriitori minori, jurnaliști, epigramaști și autori consacrați. Cunosând exigențele conceptului estetic, analistul Dumitru Anghel așază propria grilă peste un număr de cincizeci de opere literare, diferite valoric.

În funcție de talent, stil și ineditul substanței literare derivă seriozitatea și profunzimea interpretărilor sale eseistice. De aici vin și concentrările sau extensiile, ușor vizibile prin paginație, referitoare la anumiți scriitori (consacrați, cunoscuți pe o arie culturală majoră) indiferent de zona geografică din care provin. Volumul *Note de lector* cuprinde aspecte din viața culturală și artistică de pe întreg

¹ Anghel, Dumitru, *Note de lector. Recenzie și critică literară de întâmpinare*, Editura Lucas, Brăila, 2016.

² *Op. cit.*, p. 221.

³ *Op. cit.*, p. 51.

rotundul țării, fără a exclude diaspora și Republica Moldova (din Chișinău se aude vocea poetului Traian Vasilcău „imprevizibil, nonconformist și asumându-și riscul excomunicării”, ca și cea a Victoriei Fonari din volumul *La marginea Absolutului*).

Spațiul cel mai întins îl ocupă eterica poezie cu evantaiul ei multicolor, având exponenți în toate provinciile românești. Într-adevăr, ne aflăm în fața unor „Tablouri din expoziție” pe muzică de Modest Mussorgski, dar nu putem omite celelalte ecouri din muzica nemuritoare a lumii. Involuntar, asociem aforismul *Ut pictura poesis* cu *Ut musica poesis*.

Genul dramatic fiind mai sărac, este ilustrat doar prin trilogia alcătuită de Ion Bălan. Volumul său de *Teatru* cu subtitlul „Din bogăția spirituală a Brăilei și a marelui Bărăgan” are ca eroi pe „Marele vagabond” Panait Istrati și odiseea vieții sale, pe Fănuș Neagu supranumit „Prințul Metaforei” și pe Hariclea Hartulary Darclée „Privighetoarea Carpaților”. Fiecare piesă are un excelent fond documentar și informații prea puțin cunoscute publicului iubitor de teatru și de muzică selectă, nepieritoare.

Dumitru Anghel își propune să analizeze cu obiectivitate, distanțare și oarecare răceala cărțile, dar nu-și poate struni totdeauna participarea afectivă. Eul își face loc în actul critic ca un semn al admirației față de unii scriitori polivalenți, talentați și originali care au schimbat chiar și anumite structuri ale poeziei cu formă fixă (ca de pildă sonetul).

Cronicarul literar nu scrie „cronici de serviciu”, politicoase, însă manifestă un subtil acord cu masculinitatea creativă, fără a cădea în misoginism. Dar simpla enumerare din expresia „Poeți și poetese”, revenirea la termenul „poetese” pare să aibă un... sens peiorativ. Această impresie trecătoare ne contrazice prin prezența Silviei Anghel și a Irinei Anghel, care însoțesc prin contribuții vrednice de stimă efortul intelectual masculin. Dintre poete, autorul se oprește mai mult la scrierile semnate de Violeta Craiu, Ștefania Oproescu și Lucia Pătrașcu, fără a ignora contribuția Magdalenei Iugulescu, autoarea romanului *Issabel*, despre care notează: „Analist profund, scriitoarea-medic găsește resurse lexicale, o semantică surprinzătoare și valori estetice potrivite, când descrie întâmplări și, mai ales, când... „desenează” profilul belicos și imprevizibil cu reacții anapoda, al personajului său...”⁴. Tot aici e amintită Mariana Vicky Vârtosu, care excelează în arta dialogului.

Dumitru Anghel

În categoria „Exercițiilor de admirație” sunt menționați Paul Sân-Petru, medicul enciclopedist, autor complet impunând și în domeniul spiritual-metafizic punctul său de vedere; Ioan Toderiță, care sfidează regulile fixe ale versificației, și Emilian Marcu, elogiât pentru talentul autentic, multitudinea preocupărilor literare și dimensiunea operii.

Acestora li se alătură Gheorghe Lupașcu, poet damnat, cu o „patetică biografie, pendulând între oniric, existențialism, etică, morală și canon creștin”.

Deși păstrează bine echilibrul dintre obiectivitate și subiectivitate, în anumite situații, scriitorul Dumitru Anghel se implică violent împotriva înjosirii limbii române. Revolta sa este firească tocmai pentru că anumiți „poeți și poetese” proliferază un limbaj obscen, „nedemn de cel ce vrea să se erijeze în model”. Sunt în această carte și probe de implicare social-politică, etică și estetică a scriitorului, care nu poate rămâne indiferent la malformațiile din Cetate.

Aspectul general este dat însă de atitudinea calmă, elegantă și rațională a scriitorului. Eseurile sale au distincție și pun în valoare cultura sa, vizibilă prin asocierile livrești, muzicale și de artă plastică. Nimic de paradă. Totul se armonizează în direcția inefabilului.

Note de lector este o carte-îndreptar, Dumitru Anghel insistând asupra acelor scrieri care se recomandă prin valoarea documentară și estetică, într-un univers bombardat de influențele negative ale mijloacelor tehnice, suprasolicitând vizualul și excluzând timpul destinat cărții tipărite.

⁴ *Op. cit.*, p. 47.

Memoria vremii: așa a fost?

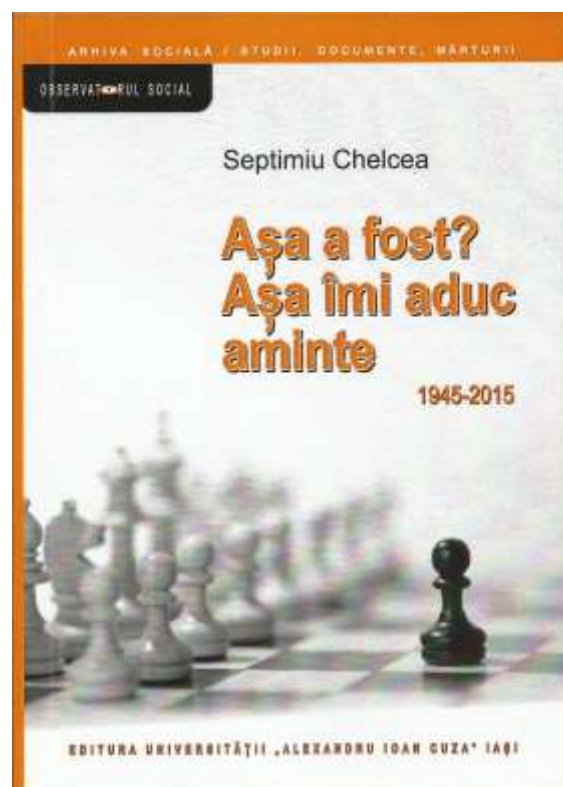
Dr. Grigore SPERMEZAN

Într-un dicționar de terminologie literară, *memorialistica* este definită ca „specie literară, în proză, consacrată narării evenimentelor la care a participat sau a fost spectator autorul și caracterizată prin absența unei reguli stricte sau limitării tematice”. Memoriile constituie o specie de esență autobiografică în care autorul relatează numai lucruri cunoscute direct, fără ca împrejurările narate să fie reconstituite prin procedee științifice care să garanteze autenticitatea și justetea interpretărilor, precum consultările de arhive, de izvoare etc.

Dacă specia înrudită a *jurnalului* este scrierea în care un autor își notează sub formă de însemnări zilnice evenimentele trăite de el în viața cotidiană, memoriile se deosebesc prin aceea că momentul redactării este ulterior faptelor relatate, cu riscul proiectării unei alte perspective despre ceea ce a fost. Forma memoriilor este mult mai liberă decât a *autobiografiei*, ce poate prezenta lacune sau insistențe mai mari asupra unor perioade, evenimente etc. Spre deosebire de biografii, memoriile se referă cu precădere la evenimente politice sau istorice la care cei care le scriu au fost implicați direct sau au asistat ca martori oculari. În acest sens, sunt pilduitori cronicarii noștri, care au scris despre fapte petrecute sub ochii lor, dar și pașoptiștii, regele Carol I, Nicolae Iorga sau Martha Bibescu, spre a ne referi doar la spațiul cultural românesc (deși exemplele ar putea fi extinse și la alte personalități din afara granițelor țării, precum Charles De Gaulle sau Winston Churchill). În ultimii ani, au fost publicate memoriile foștilor membri ai Comitetului Politic Executiv al PCR (Ștefan Andrei ș.a.) și ale unor actori de seamă ai revoluției din decembrie 1989, dar acestea trebuie privite critic, având o valoare istorică redusă, părând a fi mai degrabă scrieri cu caracter justificativ și apologetic.

Plecând de la aceste considerente, am citit cu reală plăcere și mult interes recent apăruta carte de memorii referitoare la circa șapte decenii din viața distinsului universitar bucureștean Septimiu Chelcea¹. Adevărată somitate științifică (cu două doctorate luate în psihologie și sociologie, incontestabil corifeu al psihosociologiei românești, autor a numeroase lucrări și studii de specialitate, deținător al premiului „Opera Omnia” pentru întreaga activitate de cercetare științifică), semnatul cărții dovedește și un veritabil talent literar, chiar dacă nu literatura și calofilia au fost țintele principale ale scrierii sale, ci adevărul relevat în postura de „cronicar onest” al vremurilor trăite, după cum ni se confesează.

„Ceea ce am scris [...] am scris cu bună credință, fără a încerca să-mi poleiesc trecutul, fără să urmăresc ponegrirea sau caricaturizarea cuiva, fără să mă opintesc să ridic statui trecutului sau prezentului”, arată autorul (p. 314). Întrebarea dacă i-a reușit postura de cronicar onest nu poate avea decât un răspuns afirmativ, autorul fiind, totodată, și un martor avizat al transformărilor sociale cunoscute de România între anii 1945-2015. Iar, pentru aceasta, mi se pare relevantă o întâmplare din

¹ Septimiu Chelcea: *Așa a fost? Așa îmi aduc aminte: 1945-2015*, Editura Universității „Al. I. Cuza”, Iași, 2016.

existența familiei Chelcea. Tatăl autorului, remarcabilul sociolog Ion Chelcea (cel care a înființat Muzeul de Etnografie al Moldovei), a fost coleg de bancă la școala natală din Boteni (Argeș) și prieten de o viață cu Petre Țuțea, filosoful care a dobândit o mare notorietate după 1990. O dovedește faptul că, imediat după ieșirea din închisorile comuniste (în urma amnistiei deținuților politici din 1964), prima vizită făcută în libertate de Petrache Țuțea a fost acasă la familia Chelcea. L-am întrebat pe profesorul universitar Septimiu Chelcea dacă a ținut legătura cu filosoful ce devenea tot mai vizibil în cultura românească după căderea regimului ceaușist datorită mass-mediei românești, dacă l-a vizitat acasă, iar răspunsul a fost: văzând cine și câți îl cultivă după 1990 (dar nu și înainte, când acesta se afla în vizo- rul securității!), căutându-l în locuința sa de lângă Parcul Cișmigiu, cu scopul evident de asociere a numelui propriu cu acela al lui Petrache Țuțea, a preferat să stea deoparte tocmai pentru a nu fi bănu- it că dorește să dobândească o nemeritată notorietate pe seama prieteniei de familie cu filosoful ro- mân aflat în vogă. Iar, dacă l-a căutat acasă, a făcut-o discret, fără să facă valuri, fără să atragă atenția, ceea ce constituie o dovadă de caracter, de modestie și bun simț, adică onestitatea intelectuală de care are nevoie martorul credibil în relatarea evenimentelor care s-a dovedit a fi autorul acestor memorii.

Ne putem da seama de caracterul omului Septimiu Chelcea, dacă avem în vedere că lucrarea sa *Elemente de psihosociologie a muncii eficiente* (1977), scrisă împreună cu Adina Chelcea, a constituit un act de generozitate față de semenii: „Drepturile de autor au fost depuse în CONTUL OMENIA pentru ajutorarea celor care au suferit de pe urma cutremurului din 4 martie 1977”. Nu se aștepta la recunoș- tință sau laude din partea colegilor, dar a fost dezamăgit să constate că nimeni n-a mai făcut o astfel de declarație, nici măcar aceia care au scris despre cutremurul devastator care a lovit România acum patru decenii. Ba mai mult, unul dintre colegii de la Catedra de Sociologie de la Academia „Ștefan Gheorghiu”, traducătorul unei cărți apărute la Editura Politică, traducere plătită, l-a apostrofat: „Ce-ai vrut să arăți, că ești mai bun ca noi? Dacă nu ai nevoie de bani, treaba ta, dar nu ne spune că așa ar fi trebuit să procedăm și noi” (p. 58). În fața unei asemenea atitudini, comentariile sunt de prisos.

Memoria umană este un depozitar nesigur, acumulările ei fiind supuse în timp unor firești transformări, lucru valabil pentru orice persoană. Iar dacă fidelitatea memoriei ne trădează uneori, aceasta nu înseamnă neapărat lipsă de obiectivitate sau tendința de a ascunde adevărul evenimentelor pe care le-ai trăit direct, din varii motive. „Trecutul apare așa cum și-l amintesc oamenii, fiecare indi- vid luat în parte și largi categorii sociale, generații după generații. Este memoria socială, povestită și repovestită. Cu toții contribuim într-o măsură sau alta la cristalizarea memoriei sociale. Manualele și tratatele de istorie pot intra în contradicție cu memoria socială sau o pot confirma”, arată autorul (p. 9).

Desigur, faptele înregistrate de filtrul subiectiv al memoriei ar fi putut fi mult mai exacte dacă autorul ar fi păstrat un jurnal de însemnări început prin anii 1970, în care erau consemnate luările de cuvânt la ședințele de catedră pe facultate, replicile date, criticile – destule tăioase – făcute de unii profesori privind mersul lucrurilor din facultate, propunerile venite din partea studenților membri de partid etc. Autorul și-a dat curând seama că jurnalul începea să semene cu un autodenunț, care ar fi putut să-i pună în pericol viața personală și a familiei sale dacă ajungea în mâinile „poliției politice” a regimului ceaușist, de aceea a rupt și a ars – din teamă, după cum recunoaște – paginile posibil incriminante, care ar fi constituit peste ani un ajutor însemnat în așternerea gândurilor acestei cărți. Nu este un titlu de glorie să recunoști că ți-a fost teamă în vremurile trecute, dacă ținem cont că aceia pe care regretatul academician Florin Constantiniu îi numea „retrodizidenți” (dar cărora nimeni nu le-a auzit vocea până la finele anului 1989) își clamau „curajul” de a se fi luptat cu opresorul regim comu- nist, dar asta numai după dispariția lui Nicolae Ceaușescu, ei fiind, de fapt, vitejii care se arată după război. De aceea, atitudinea adoptată de Septimiu Chelcea („cine spune că nu i-a fost niciodată frică de nimic este sau bolnav psihic sau mincinos!”, p. 238-239) merită cu atât mai mult a fi relevată, deși ar fi putut fi trecută sub tăcere, spre deosebire de atâția „eroi de mucava” cu pretinse atitudini revolu- ționare anticomuniste. „Autobiografia, *volens nolens*, este povestea vieții tale, dar și povestea despre trecut; este istoria așa cum ai trăit-o. Nu cred că există zile albe și zile negre; și nici îngeri sau demoni. Viața de zi cu zi este un amestec de lumini și umbre. Suntem și pulbere de stele, și noroi clisos, urât mirositor. Ce diferențiază oamenii este doar proporția” (p. 10).

În linii mari, cartea – frumos dedicată foștilor săi studenți și studenților foștilor săi studenți – urmărește traiectoria sinuoasă a vieții autorului, din copilărie și până la ieșirea din rândul universitarilor activi, produsă în anul 2015. Născut la București, autorul constată cu nostalgie dispariția cartierului Uranus, în care a copilărit, sub buldozerele așa-zisei sistematizări ceaușiste (în 1980), locul acestuia fiind luat de Casa Poporului, cum era numit în „epoca de aur”, sau Palatul Parlamentului, pe stil nou. În urmă cu câteva decenii, Marin Preda (1922-1980) a avut o întâlnire cu elevii unui liceu de provincie, la care unul dintre profesorii de limba și literatura română i-a cerut prozatorului devenit clasic în viață să le vorbească elevilor despre „copilăria nefericită trăită în perioada regimului de exploatare capitalist”, cum insinuau clișeele ideologice ale vremii din perioada socialistă. Spre surprinderea asistenței, dar mai ales a corpului profesoral, prozatorul a declarat că el n-a avut o copilărie nefericită, dimpotrivă, așa cum nu crede că trebuie să considerăm că, înaintea instaurării regimului socialist, copiii n-au avut parte de bucuriile specifice vârstei lor. Pe o poziție similară se situează Septimiu Chelcea când își aduce aminte cu satisfacție de vremurile copilăriei, reîntâlnind până la un punct întâmplările lui Nică al lui Ștefan Apetrei, eroul *Amintirilor din copilărie* ale lui Ion Creangă, sau ca aproape ale tuturor copiilor noștri de oriunde. Chiar dacă, în perioada anilor de după cel de-al Doilea Război Mondial, cei mai mulți bucureșteni duceau un trai greu (despăgubirile de război impuse de sovietici, seceta prelungită, haosul schimbărilor datorat preluării puterii de către comuniști etc.), copilul de atunci nu resimțea dezastrul, preocupat de plimbările cu bicicleta, de jocurile de fotbal ori țurcă, de ieșirile pe stradă sau de fuga după ce mingea spărgea geamul vreunui vecin.

Ion Chelcea și Petre Țuțea

Nici chelfăneala luată uneori de la tatăl său, etnograful și profesorul Ion Chelcea (cel care dă azi numele unei străzi din Iași), pentru năzbâtiile făcute nu este văzută cu încrâncenare, ba chiar îi aduce un elogiu ilustrului său părinte, numărându-se printre cei care au inițiat Fundația „Petre Țuțea – Ion Chelcea” din Boteni, un gest de datorie filială și pioșenie față de cel care i-a dat viață. Ion Chelcea primise în 1939, la vârsta de 37 de ani, titlul de doctor în filosofie la Universitatea din Cluj, având ca disciplină principală etnografia (a fost primul etnograf care și-a obținut titlul academic în țară), și sociologia ca secundară, teza de doctorat fiindu-i condusă de marele etnograf Romulus Vuia, din comisia de examen făcând parte și Lucian Blaga. Din păcate, Ion Chelcea a suferit destule persecuții în perioada proletcultistă, ca ins „cu atitudine dușmănoasă față de puterea populară”, iar nedreptățile au fost extinse și asupra fiului de noul regim comunist instaurat, precum piedicile de a accede în facultate pentru că nu avea „origini sănătoase”, de aceea fiul a simțit peste ani nevoia unei reparații morale care să repună la adevărata valoare meritele părintelui său. De fapt, în biroul de lucru al locuinței din București a profesorului Septimiu Chelcea se găsește și azi, la loc de cinste, o fotografie a lui Ion Chelcea împreună cu prietenul

său de-o viață Petrache Țuțea, „intellectualul socratic” care le-a spus securiștilor că „Petre Țuțea a stat doisprezece ani la închisoare și mai stă încă doisprezece, dar nu devine informator!” (p. 24).

Demn de remarcat este faptul că autorul înregistrează evenimentele trăite, analizându-le cu luciditate și detașare, punându-le eticheta de rigoare. Iar aceasta înseamnă implicit că își face și autoanaliza, fără tendința de a se proiecta mereu într-o lumină favorabilă. Din școală își aduce aminte cu nostalgie de lucruri frumoase și mai puțin frumoase, de profesori care și-au respectat statutul, dar și de alții mai puțin dedicați profesiei, preocupați mai degrabă de asigurarea existenței cotidiene. Recunoaște că unul dintre profesorii de la liceul bucureștean „Nicolae Bălcescu” (azi Colegiul Național „Sfân-

„tul Sava”) care l-au determinat să îmbrățișeze cariera didactică a fost profesorul de limba și literatura română Josef Eugen Campus, al cărui crez a fost publicat ulterior pe coperta uneia dintre cărțile sale: „În viața mea am avut trei mari iubiri: dragostea de viață, dragostea de oameni, în special de tineri, dragostea de idei și de cărți”. Respectul față de oameni și față de cărți vor constitui o constantă a vieții omului Septimiu Chelcea, care susține că, în calitate de profesor, nu a avut prieteni mai buni decât cărțile (p. 49).

S-a considerat un „student tomnatic”, dar silitor: a intrat la Facultatea de Psihologie-Pedagogie a Universității „Al. I. Cuza” din Iași abia în 1962, când foștii săi colegi de liceu tocmai o aveau absolvită, an în care se renunțase la nedreptul *numerus clausus*, prin care aveau acces în învățământul superior 30% fii de muncitori, 30% fii de țărani și 30% fii de intelectuali. A pierdut cinci ani căutându-și locul, dar a câștigat experiență de viață, lucrând la Întreprinderea Poligrafică „Luceafărul” din București. A avut apoi parte în facultate de profesori de înaltă clasă, precum psihologul Vasile Pavelcu (alintat, nu se știe din ce motiv, „Cotnărel”), logicianul Petre Botezatu ori filosoful Ernest Stere. Dar au existat și profesori universitari bucureșteni care i-au marcat drumul, precum Paul Popescu-Neveanu, Tiberiu Bogdan, Mihai Beniuc, Miron Constantinescu, Gheorghe Zapan, Mihai Golu, Gheorghe Enescu, Tudor Bugnariu ori Radu Florian, ca și profesoarele Ana Tucicov-Bogdan și Ursula Șchiopu sau asistentul lui Popescu-Neveanu, Mielu Zlate. De la toți a avut ceva de învățat, păstrându-le recunoștința pentru asta.

Mai târziu, va lucra cu Traian Herseni, „un clasic al psihosociologiei românești”, dar și cu un reprezentat de seamă al Școlii de Sociologie de la București, Henri H. Stahl, eminent colaborator al profesorului Dimitrie Gusti, emblema sociologiei noastre din perioada interbelică. A înțeles că orgoliile nu-i ocolesc nici pe cercetători, că și aici există simpatii și antipatii, ca pretutindeni, de altfel, parcă pentru a-i da dreptate lui Gustave Le Bon că, în materie de afectivitate, nu-i nicio diferență între oamenii de rând și capetele încoronate. Henri H. Stahl îl contesta pe Herseni, afirmând despre acesta că nu a lăsat nimic în materie de doctrină sociologică, dar reciproca nu era valabilă, Herseni nefiind auzit vreodată să spună vreo vorbă rea despre Stahl. Psihosociologul Septimiu Chelcea consideră că opinia lui Herseni că sociologia este o teorie generală a vieții sociale este demnă de reținut, deci cele spuse de profesorul Henri H. Stahl i se par nedrepte. Totuși, autorul a ascultat sfaturile lui H. H. Stahl, fostul său profesor, care atrăgea atenția studenților să se ferească de mass-media dacă nu au cercetat temeinic fenomenul social pus în discuție, să renunțe la plăcerea de a fi văzuți, auziți sau citați de membrii familiei. Așa se face că, în ultimii 15 ani, profesorul Septimiu Chelcea a refuzat destule propuneri venite pe bandă din partea unor ziariști sau moderatori de a apărea la TV, să acorde interviuri în presa scrisă sau audio, să comenteze evenimentele politice. Trebuie să-i respectăm punctul de vedere, dar cei interesați ar fi avut doar de câștigat dacă distinsul autor și-ar fi exprimat opiniile despre ceea ce se întâmplă în România, într-o vreme în care pe micile ecrane apar tot felul de „părerologi”, parcă pentru a ilustra spusele lui Petre Țuțea despre „aflatul în treabă ca metodă de lucru la români”.

Că psihologia resentimentului analizată de Max Scheler funcționează și în spațiul universitar românesc o dovedește faptul că, după ce Septimiu Chelcea a obținut în 1970 o bursă de studii la Köln (era singurul din Laboratorul de Sociologie de pe lângă Catedra de Sociologie din București care cunoștea germana), doi ani mai târziu nu i s-a mai permis să primească o nouă bursă de studii în R. F. G. A aflat ulterior că unul dintre aceia care i-au pus o „pilă” rea era un coleg de catedră, propagandist de partid și lector la catedra de sociologie din București, după știutul nărav românesc „să moară și capra vecinului”. A înțeles astfel că e bine să te păzească Dumnezeu de prieteni, că de dușmani te păzești și singur...

Sunt de-a dreptul savuroase și povestite cu mult umor întâmplările din armata cu termen redus făcută după facultate, în 1968, la Școala de ofițeri de rezervă Nr. 1 din București. Printre colegii săi de arme sunt amintiți aici fostul comentator de televiziune Sorin Satmari, gomosul Petru Popescu, viitorul romancier de succes (cel care se va inspira din perioada cât s-a aflat sub arme pentru romanul său *Dulce ca mierea e glonțul patriei*, publicat în 1972), poetul Gheorghe Pituț (fratele cunoscutei interprete de muzică populară Viorica Flintașu), cel plecat mult prea devreme în eternitate, sau cunoscutul actor de teatru și film Dan Nuțu (fugit din țară în 1979 și ajuns ulterior șofer de taxi în New York), cel pen-

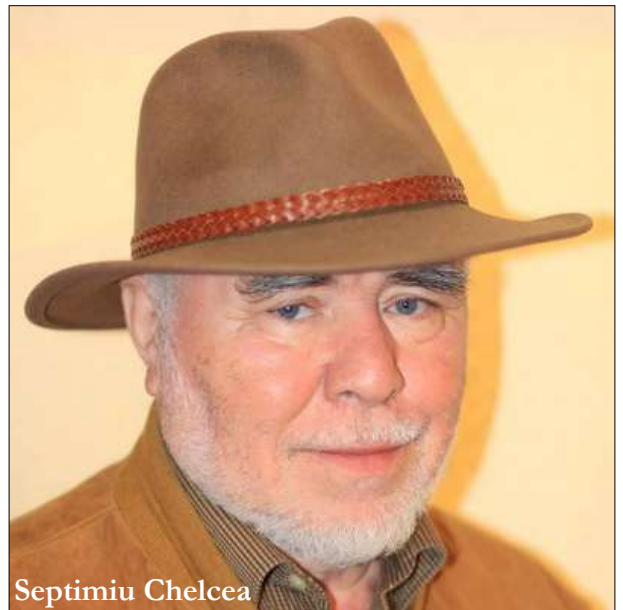
tru care armata a fost mai degrabă o glumă, el fiind mai tot timpul învoit pentru filmări, așteptat fiind la poartă de mereu alte și alte actrițe. Merită să fie povestită secvența în care rezerviștii descoperiseră o livadă cu cireșe apropiată unității militare în care își satisfăceau stagiul redus, care nu apucau să se pârguiască pentru că tinerii ce-și slujeau țara cu vibrantă mândrie patriotică aveau grijă să nu mai fie nevoie de prea multă muncă la culesul ulterior. Descoperiți fiind de un paznic pipiriu, care i-a înjurat de mamă, Sorin Satmari, cu statura lui impozantă, a avut o reacție neașteptată, de hoț ultragiatic: „Ce-ai zis, mă? Ai înjurat armata populară? Ia stai, mă, mama cui te-a făcut!”, ceea ce l-a determinat pe paznic să o ia la fugă mai repede decât săriseră rezerviștii gardul livezii pentru a se „aproviziona” cu cireșe.

În 1976, când Septimiu Chelcea a trecut de la Universitatea din București la Academia „Ștefan Gheorghiu”, rector era Leonte Răutu, pe care Vladimir Tismăneanu îl catalogase într-un raport de condamnare a comunismului românesc (care îi poartă numele) „dictatorul culturii române”. Autorul arată și o altă față a ideologului Partidului Comunist din România: rectorul a cerut ca tânărului specialist în metodică sociologică și în psihologia socială nou venit în unitate să i se acorde la salariu „maximum din ceea ce este legal”, iar în anii 1970-1980 a încurajat dezbaterile pe probleme ideologice, unde erau invitate și figuri marcante ale nomenclurii, dovadă că oamenii se pot schimba în timp față de „obsedantul deceniu” 1950-1960.

Septimiu Chelcea l-a prins ca rector vreo opt-nouă ani și pe Dumitru Popescu-Dumnezeu, arhitectul-șef al cultului lui Nicolae Ceaușescu, care dorea să fie și el idolatrizat la un nivel mai mic, precum șeful de atunci al statului. Prin 1985, la o ședință de analiză, Dumitru Popescu a criticat masiv corpul profesoral al Academiei, acuzându-l de miopie și incompetență, de ținerea unor cursuri stătute, cu iz de mlaștină, mai ales la catedrele cu profil ideologic. S-a stârnit rumoare în sală atunci când unul dintre cei vizați a avut curajul să riposteze: „Vă rugăm, tovarășe rector, să țineți dumneavoastră o prelegere în cadrul cursului nostru, să avem și noi un model, să scuturăm praful de pe lecțiile noastre” (p. 194). Propunerea a rămas vorbă în vânt, „Dumnezeu” evitând cu mult curaj problema pusă în discuție: cel care dădea indicații cum să fie învățământul în Academie nu a ținut vreodată vreun curs sau măcar o lecție în fața studenților de la zi sau de la fără frecvență, ceea ce ne amintește de o celebră replică din piesa „Nepotul lui Rameau” a lui Denis Diderot: „[...] poate crezi că în țara noastră ești dator să știi ceea ce îi înveți pe alții?”.

Până la urmă, se recunoaște că, deși intra în planul de învățământ de atunci, sociologia era considerată o simplă materie ajutătoare în formarea activiștilor de partid, a cincea roată de la căruță, ea era Cenușăreasa Academiei, în cadrul căreia se punea mereu problema acestei discipline: că orele de sociologie sunt prea multe, că nu sunt partinice, că profesorii din Catedră nu au experiență ca activiști de partid în teritoriu etc. Ne putem închipui cum sociologii Academiei erau considerați niște tolerați, soluțiile lor intrând în contradicție cu indicațiile de partid ale vremii, care primau în raport cu specialiștii în domeniul social. Ceea ce nu i-a împiedicat pe unii după evenimentele din decembrie 1989 să-i reproșeze lui Septimiu Chelcea – rămas șomer prin desființarea Academiei, în 1990 – că a fost propagandist de partid și că ar trebui să tacă atunci când vine cu propuneri pe diverse probleme care pot influența pozitiv transformarea societății postdecembriste, pe considerentul că „tot ce a fost înainte de '89 a fost rău”, iar fosta Academie „Ștefan Gheorghiu” nu era privită cu ochi buni.

Ajuns profesor universitar în 1991, Septimiu Chelcea va deveni apoi rector al Institutului Național de Informații (INI), în 1994, unde a fost încadrat cu ajutorul lui Virgil Măgureanu, cu care a fost coleg la Facultatea de Filosofie, apoi și la Academia „Ștefan Gheorghiu” din București. Deși, în

Septimiu Chelcea

calitate de rector, nu era obligat să țină prelegeri, și-a adus aminte de Dumitru Popescu-Dumnezeu și și-a îndeplinit conștiincios norma didactică, predând studenților cursul de „Metodologia cercetării sociologice”. I-a spus lui Virgil Măgureanu că acceptă să fie rector, dar fără grad militar, ceea ce a stârnit mirarea acestuia: „Ești primul pe care l-am întâlnit care vrea să fie civil într-o instituție militară”. Se spunea că civilii sunt angajați în armată pentru ca să aibă cine să facă treaba, ei muncind mult și luând bani puțini. Așa se face că rectorul a avut salariu mai mic decât mulți dintre subordonații săi, unii fiind deținători de medalii și li se reducea impozitul, alții având vechime și primind sporuri. Faptul de a refuza grad într-o instituție militară ni se poate părea azi bizar, dacă ținem cont că mulți dintre sportivii și sportivele noastre care au aparținut unor cluburi sportive departamentale de anvergură, precum Steaua și Dinamo, au grade (unii au ajuns chiar generali) și funcții mari plătite de armata sau poliția de azi, deși acești mari sportivi au avut prea puțină tangență sau chiar deloc cu activitățile ce obligă purtarea uniforme. Desigur, ei trebuie recompensați pentru performanțele lor sportive de statul român, dar este anormal ca bugetele poliției sau armatei să fie grevate de banii ce trebuie achitați acestor sportivi, de altfel demni de toată lauda în domeniul lor. În acest sens, comportamentul profesorului și omului Septimiu Chelcea poate fi luat ca pilduitor, deși azi s-ar fi bucurat de o pensie mult mai substanțială dacă ar fi acceptat statutul de militar.

Cum viața este un amestec continuu de lumini și umbre, figura lui Septimiu Chelcea a fost percepută diferit. Unul dintre foștii lui studenți a spus despre el că e singurul lor „profesor-profesor”, alții – printre ei și Corneliu Vadim Tudor – l-au pictat în culori sumbre. A fost în relații bune sau chiar prieten cu studenții sociologi, studenții din primele serii fiind tratați nu ca studenți, ci drept colegi. A fost într-o strânsă relație de prietenie cu regretații universitari Adrian Neculau (Iași) și Ioan Mihăilescu (București), se bucură de prietenia unor sociologi eminenți precum Petru Iluț, Ilie Bădescu, Iancu Filipescu, își menține viața activă publicând cărți de autor sau în colaborare cu foștii săi doctoranzi, deveniți – la rândul lor – oameni de referință în spațiul cultural românesc etc. A trăit și umilința de a fi uitat de unii dintre foștii lui studenți, ca și cum calitatea de membru de partid anterioară lui 1990 și faptul de a fi lucrat la Academia „Ștefan Gheorghiu” ar fi un stigmat greu de purtat într-o societate în tranziție.

Din păcate, n-a fost singura sa decepție, manifestând speranța că, după evenimentele din decembrie 1989, „societatea românească va fi mai corectă, mai umană, că nu banul va da măsura omului. M-am înșelat, în România s-a instalat domnia banului, a înflorit corupția, țara a fost furată. Nu regret că am fugit de ispita banului” (p. 298). Într-un interviu acordat într-o revistă de acum câțiva ani, Septimiu Chelcea face o justă observație: „Constat că și astăzi unii colegi psihosociologi fac, în loc de știință politică, propagandă anticomunistă. Sunt așa-numiții «retrodizidenți». După prăbușirea comunismului este ușor să faci disecția lui; mai dificil este să radiografiezi societatea prezentă, să încerci să identifici «ce merge», «ce nu merge» și, mai ales, «de ce». Ca să nu mai vorbim de datoria ce-o avem ca sociologi să semnalăm public derapajele de la democrație, corupția, inegalitățile sociale, starea de sărăcie a unor mari părți din populația țării etc.” (*Observatorul Militar*, nr. 18 [1103], 2011, p. 24).

Greu de definit dintr-o trăsătură de condei, Septimiu Chelcea rămâne un om exemplar: savant, poliglot, iubitor de țară, profesor de excepție exigent cu sine și care a avut grijă ca dascălul să inspire respect, atent la metamorfoza societății românești de azi și de ieri, generos comunicator al ideilor sale, autoironic și lista ar putea continua. Cartea de memorii a universitarului Septimiu Chelcea este un prilej de analiză și autoanaliză remarcabile a lumii în care trăim, oferindu-ne adevărate lecții de viață. Sau, cum arăta universitarul Mihai Dinu Gheorghiu în postfața cărții, „În actuala conjunctură de criză, când știința socială este pusă din nou în dificultate, subordonată economicului sau dispersată în specializări excesive, lecțiile predate de profesorul Septimiu Chelcea oferă un bun prilej de meditație” (p. 319).

Mihaela Albu și Dan Anghelescu – exegeții lui Vintilă Horia

Dr. Tudor NEDELCEA

„*European născut în România*”, Vintilă Horia a avut, ca și alți scriitori români, un destin aparte, în timpul vieții, dar și postmortem.

Vintilă Horia (Caftangioglu) s-a născut la 18/31 decembrie 1915, la Segarcea, unde tatăl său, aromân din părțile Buzăului, era inginer agronom pe Domeniile Coroanei Regale. La București, ur-

Vintilă Horia

mează Colegiul „Sfântul Sava” (1929-1933), Facultatea de Drept a Universității, și apoi Facultatea de Litere a Universității Catolice din Paris. Sprijinit de Nichifor Crainic, în iunie 1940 este numit, pentru câteva luni, atașat de presă la Legația României din Roma, în 1941 obține o bursă Humboldt în Austria, în 1942, la propunerea lui Al. Marcu, reintră în diplomație ca atașat de presă la Consulatul român din Viena. În august 1944 este luat prizonier de germani „*ca cetățean al unei țări inamice*”, internat în mai multe lagăre, eliberat de armata britanică. Prin decretul regal 2134/noiembrie 1944, i se interzice întoar-

cerea în țară (ca și altor scriitori-diplomați), în 1946, Tribunalul Poporului îl condamnă la muncă silnică pe viață. Se stabilește în Italia (Bologna, Roma, Assisi, Florența), pentru o scurtă perioadă, în 1948 pleacă în Argentina, la Buenos Aires, unde lucrează într-o tipografie și librărie, deschizându-și apoi propria librărie, „*Meșterul Manole*”. Aici va fonda revistele *Nouvelles d'Argentine* și *La Rumania*, va publica poezie, proză, eseuri, va ține conferințe. În 1953 revine în Europa, la Madrid, prin câștigarea unei burse, între 1960 și 1964 se stabilește la Paris, unde scrie în limba franceză romanul *Dieu est né en exil* (în 1960), distins cu premiul Goncourt, dar care a trezit un scandal european, în care unii dintre compatrioții săi și-au manifestat ura și invidia: revista *Glasul patriei* de la București (numărul din 10 august 1960) deschide atacul furibund, Legația R. P. R. din Franța susținând revista bucureșteană, oferind presei de stânga din Franța detalii denigratoare, în parte mincinoase, privind opiniile sale de dreapta. Din păcate, și Constantin Virgil Gheorghiu, autorul celebrului roman *Ora 25*, exilat și el, susține această campanie, obligându-l pe Horia să renunțe la premiu, deși Robert Escarpit a subliniat faptul că Academia Goncourt a premiat o carte și nu biografia autorului. Scârbit de atmosfera pariziană, Vintilă Horia se va retrage la Madrid, în 1964; în 1972 primește cetățenia spaniolă și va trece la cele veșnice la 4 aprilie 1992, la Villalba, fără să poată reuși să-și revadă țara. Într-un interviu acordat Marilenei Rotaru, face o mărturisire cutremurătoare: „*E un lucru așa de covârșitor în existența mea, numai ideea, numai cuvântul întoarcere acasă, încât îmi pun problema în fiecare zi și în fiecare noapte, pentru că nu pot să dorm din cauza asta, cum o să reacționez când o să mă dau jos din avion la Otopeni [...] pentru că nu știu cum o să reacționez, o să leșin, o să mor, o să plâng, o să cad jos ca să sărut pământul [...] e una din întrebările mari care plutesc încă în viitorul meu*” (apud Vintilă Horia, *De lângă Escarjal cu Râmnicul în gând*, studiu introductiv, antologie, note și comentarii de Mihaela Albu și Dan Anghelescu, Râmnicul Sărat, Editura Rafet, 2017, p. 28-29). (Declarații similare mistuitoare pe aeroportul Otopeni au dat Papa Ioan Paul al II-lea și fostul rabin șef, Alexandru Șafran).

N-a reușit să se întoarcă *acasă*, ca și alți mari intelectuali români (Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Ștefan Baciu etc.), dar au dus, după propria-i mărturisire, „*ca niște melci culturale, casa noastră originară, oriunde ne aflăm răspândiți pe suprafața pământului*”, căci „*exilul constituie o ruptură tragică*”.

În exil, activitatea sa prodigioasă a făcut cinste României eterne, profunde. Țara sa postdecembristă l-a recuperat, a fost omagiat la centenarul nașterii sale. Opera sa a fost tradusă și editată de I. Deaconescu, Monica Nedelcu, Ana Vlădeanu, Ileana și Mihai Cantuniari, Gabriel Stănescu, Tudora Șandru, Mircea Popa, Mihaela Constantinescu-Podocea, comentată de Eugen Simion, I. Vlad, Dan Ciachir, N. Manolescu, Cornel Ungureanu, C. Poghiric, Alex Ștefănescu, I. Holban, Fl. Manolescu, C. Ciopraga, Vlad Georgescu, Andrei Pleșu, Cornelia Ștefănescu, Emil Manu, Monica Spiridon, N. Florescu, Mircea Muthu, Marian Papahagi, Marilena Rotaru etc.

A fost făcut cetățean de onoare al Segarcei, a fost o recuperare firească, dacă n-ar fi existat și câte un băț în gard, manipulat de directorul Institutului „Elie Wiesel” din București, care a reluat acuzațiile Tribunalului Poporului din București (din hotărârea 11/21 februarie 1946), lui Vintilă Horia atribuindu-i infracțiuni de genocid contra umanității, criminal de război, fascist și legionar.

Dar au fost intelectuali de marcă, cu demnitate, care au pus lucrurile în ordine. Între aceștia, Mihaela Albu și Dan Angheliescu. „*Chiar și pentru un neaviziat în ale istoriei – scriu cu pertinentă într-o notă de subsol a cărții lor, Tinerețea unui «fost Săgetător»*. Vintilă Horia, Craiova, Editura Aius, 2016, p. 8 – înșiruirea aceasta este ineptă, total aberantă și, evident, șochează. Parcurgând-o, am putea bănuși că, inflammat de elanuri vindicative, directorul semnatar a comis (desigur, cu bună credință) o nevinovată translație de date. Nu cumva, avându-l în imagine pe Vintilă Horia, scrisese despre Horia Sima? În fond, metoda de a falsifica, de a introduce informații mincinoase a fost folosită, cu bune și apreciate rezultate, și atunci când securitatea instrumenta dosarul cu ocazia premiului Goncourt! Cu alte cuvinte, e omologată”. Tristă, dar adevărată constatare. În unele privințe, ne întoarcem la stalinism; noii ideologi mondiali, urmașii cominterniștilor, ne dictează care personalități marcante sunt „*corecte politic*”. Nedumerirea este alta: cum a putut trece această lege prin Parlamentul României?!

Mihaela Albu (n. la 10 iunie 1947 în Craiova), poetă, eseistă, critic și istoric literar, editor, și-a făcut studiile elementare și liceale în orașul natal, cele universitare la Facultatea de Filologie a Universității din București, unde și-a susținut și doctoratul (în 1983). A fost profesor preuniversitar în județul Olt, iar din 1975 urmează toate treptele didactice ale Universității din Craiova până în 2010, când se transferă la Facultatea de Jurnalism a Universității „Spiru Haret”(2010-2012). În perioada 1999-2004 a fost „visiting professor” la Universitatea Columbia din New York, unde a inaugurat catedra „N. Iorga”. A înființat Asociația Culturală Internațională „Carmina Balcanica” și revista omonimă, face parte sau colaborează la reviste românești din diaspora. A devenit, împreună cu Dan Angheliescu, o excelentă cunosătoare a exilului românesc, publicând, în acest sens, volumele: *Citind la New York scriitori români* (2002), *Memoria exilului românesc* (2008), *Et in America* (2009), *Presa românească de peste hotare* (2009), *Presa literară din exil* (2009), *Revistele literare ale exilului românesc* (2009), *Întoarcerea în Ithaca. Cultura românească din exil și din afara granițelor*, vol. 1-2 (2010-2011). Este unul dintre coautorii *Dicționarului General al Literaturii Române*, coordonat de acad. Eugen Simion, apărut sub egida Academiei Române. A fost distinsă cu numeroase premii și diplome.

Mihaela Albu

Colaboratorul său, Dan Angheliescu (n. la 2 mai 1945), este poet, critic și istoric literar, eseist, muzicolog. A absolvit studiile elementare și liceale la Botoșani și Facultatea de Muzicologie, Compoziție din cadrul Conservatorului de Muzică „G. Enescu” din Iași (1970). Și-a susținut doctoratul în filologie. Este membru PEN Club, director fondator al revistei *Carmina Balcanica*, editor la revista *Lumină lină* din New York, fondator și președintele juriului primei ediții a Festivalului Poetilor din Balcani (Brăila, 2006). Ca poet e remarcat de Al. Piru pentru nonconformismul său și pentru „*aventura*

neîngrădită a spiritului care reinventează limba sentimentelor". A colaborat cu Mihaela Albu la volumele de critică și istorie literară pe tema exilului. Între acestea, trei volume sunt dedicate biografiei și creației lui Vintilă Horia.

Eseistica lui Vintilă Horia – deschideri către transdisciplinaritate (Craiova, Editura Aius, 2015) este primul volum de restituire, recuperare și analiză a eseisticii autorului, răspunzând, astfel, dorinței lui Mircea Eliade de a elabora o „*bibliografie a pribegiei*”. Mihaela Albu și Dan Angheliescu sunt convinși – pe bună dreptate – că „*Vintilă Horia este unul dintre marii făuritori de cultură românească*”, motiv de a reduce în actualitatea românească din Țară eseistica acestuia din perioada „*exilului său creator*”, publicată în limbile română, spaniolă, franceză, italiană. O serie de scrisori scrise sau primite de Vintilă Horia de la Ovid Caledoniu, Mircea Popescu, Camilian Demetrescu, G. Uscătescu, I. Caraion, Ion Rațiu etc., au fost obținute în special de la Cristina Horia, fiica scriitorului. Antologia selectivă este prefațată de un studiu monografic al celor doi autori despre „*generația României întregite*” și a „*Gândirismului*”, „*semnele*” biografiei, etapele de creație (etapa românească și etapa exilului creator), vocația sa eseistică, studii și eseuri dedicate unor personalități ale culturii române (Eminescu, Mircea Eliade, Lucian Blaga, Ion Pillat etc.).

Urmează antologia selectivă *Tinerețea unui „fost-Săgetător”*. *Vintilă Horia* (Craiova, Editura Aius, 2016), în care Mihaela Albu și Dan Angheliescu grupează eseurile publicate în revistele literare în perioada 1936-1944. Impresionează cronicile literare și comentariile despre V. Papilian, Liviu Rebreanu (recenzat romanul *Gorila*), T. Scarlat, Pavel Dan, Virgil Carianopol, Ionel Teodoreanu, G. Călinescu, V. Beneș, Emil Botta, Emil Giurgiuca, V. Voiculescu, Al. Macedonski, Mircea Streinu, Lucian Blaga, Șt. Baci, Șerban Cioculescu, Eminescu, I. Pillat, Mircea Eliade, Al. Odobescu, Giovanni Papini etc. Antologia este precedată de un argument, în care cei doi autori precizează contextul politico-istoric interbelic în care pericolul bolșevic se prefigura, analizează „*naționalismul-act de creație și tărie spirituală*”, colaborarea lui Vintilă Horia la revistele *Gândirea*, *Porunca vremii*, *Sfarmă-piatră*, *Meșterul Manole* (fondată de el). Eseistica lui Vintilă Horia, scrisă în anii de formare intelectuală (între 21 și 29 de ani), este remarcabilă și ea este „*sâmburele fructului ce va urma*”, autorii concluzionând: „*Într-un canon care se cere absolut necesar revizuit, numele lui Vintilă Horia trebuie să ocupe un loc de frunte în literatura română. În literatura europeană și l-a câștigat deja*”.

Al treilea volum din trilogie (vor mai urma?!), poartă semnătura autorului, Vintilă Horia, și este intitulat *De lângă Escorial cu Râmnicul în gând* (Râmnicul Sărat, Editura Rafet, 2017), studiu introductiv, antologie, note și comentarii de Mihaela Albu și Dan Angheliescu. Prezentându-l pe Vintilă Horia ca „*o importantă conștiință a exilului*”, în contextul exilului românesc în care nostalgia patriei pierdute este evidentă, cei doi autori prezintă date biobibliografice despre „*țăranul de la Dunăre*”, care și-a asumat identitar matricea stilistică. Concluzia autorilor este pertinentă și o consemnăm ca atare: „*Nu s-a întors acasă, dar speranța nu și-a pierdut-o niciodată. Și-a păstrat Țara în gând, și-a păstrat limba, obiceiurile, amintirile. Dorul, nostalgia răzbat însă din întreaga sa operă*”. Antologia selectivă cuprinde fragmente din *Memoriile unui „fost-Săgetător”* și scrisori din exil. O bibliografie actualizată a operei literare întocmită de Basarab Nicolescu, referințele critice, indicele de nume și toponime, albumul foto completează acest volum remarcabil.

Acribia științifică, abundența (necesară) a notelor de subsol, comentariile erudite ale Mihaelei Albu și Dan Angheliescu pun amprenta seriozității elaborării acestor studii, dominate pe aducerea *acasă* (chiar și pe această cale) a creației unui mare intelectual român, cu o viață de roman. Altfel spus de Marian Barbu, „*Socotesc că biruința intelectual-cărturărească a celor doi – Mihaela Albu și Dan Angheliescu – ar putea fi răsplătită cu un premiu al Academiei Române și pentru acuratețea transcrierii în limba textelor originale. Ba și pentru cașna translării în limba română de titluri și crochiuri critice din limbi străine, pe care savantul Vintilă Horia le folosea în conferințele și cursurile lui universitare. Mărturisesc că sunt uimit de ipostaza filosofului Vintilă Horia, atât de original și de bine organizat în formarea ideilor. Și nu-mi dau seama, acum când scriu despre el, dacă în studiile de specialitate din țara noastră există o cât de mică zăbavă asupra personalității sale și în acest domeniu [...]. Antologia (selectivă) din publicistica interbelică a lui Vintilă Horia este ea însăși un model de tipăritură privind concepția de alcătuire, de punere în temă, pornind de la Argument până la Concluzii și Bibliografie*”.

Vintilă Horia și-a găsit exegeții pe măsură.

Percepția personalității și operei lui Nicolae Iorga în primii șapte ani de posteritate (sub trei dictaturi)

Liviu TĂTARU

Asasinarea lui Nicolae Iorga de către legionari în noiembrie 1940 a constituit un moment fatic în evoluția României spre dictatură, punând capăt vieții și operei unei personalități unice în istoria țării. De la Dimitrie Cantemir niciun politician român nu a fost un om de cultură de asemenea anvergură.

Asupra percepției vieții și operei lui Iorga în primii șapte ani după moarte zăbovesc Valeriu și Sanda Râpeanu în cartea *N. Iorga, 1940-1947*, vol. I, 2001, și vol. II, 2002, reeditată în anul 2016.

Cele cinci decenii de prezență activă a lui Nicolae Iorga în cultura și politica românească au constituit un răstimp de organică osmoză între Om și Țară, după cum moartea și destinul postum al operei sale „se explică prin seismele aceleiași istorii”, ne spun cei doi autori (*op. cit.*, p. 5). Șapte ani de răvășită istorie a țării, în care s-au succedat trei dictaturi, legate mai mult de ingerințe externe decât de factorii interni, ce au acționat mai mult ca agenți ai marilor puteri implicate în conflict.

Cartea soților Râpeanu ilustrează opiniile lor privind soarta postumă a operei și vieții lui Iorga în viziunea autorităților succesive, cu izvoarele publicistice ale epocii, direcționate drastic de aceleași autorități.

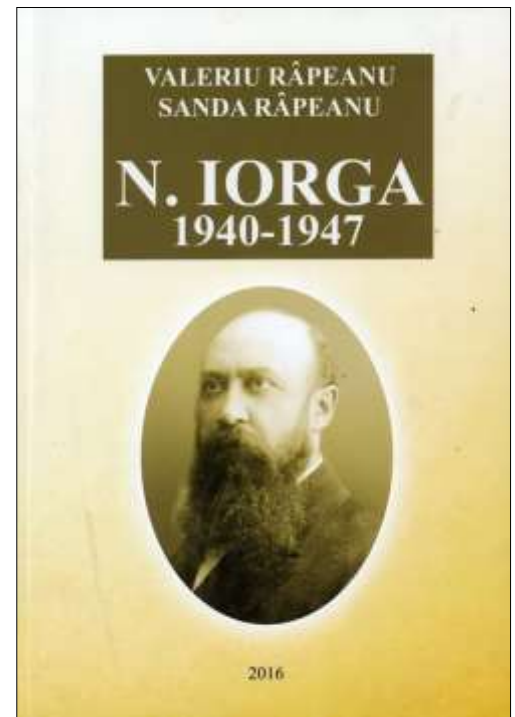
Rezultă de aici o periodizare impusă chiar de „perindarea” regimurilor în această scurtă, dar dramatică perioadă, respectiv a dictaturii legionaro-antonesciene, a celei militaro-antonesciene și, în sfârșit, a celei comuniste.

Autorii decelează nuanțat motivațiile atitudinii fiecăruia dintre cele trei regimuri față de opera și personalitatea lui Iorga, legată de atitudinea pe care a avut-o istoricul și omul politic față de forțele și partidele politice care au stat în spatele ascensiunii lor la putere. Combătând atât extrema dreaptă, cât și extrema stângă, Iorga a trezit ostilitatea amândurora.

Așa explică autorii faptul că a fost asasinat de extrema dreaptă, iar numele și opera i-au fost interzise de extrema stângă. Ca istoric înțelegea să se implice în viața socială și politică a țării, cum a afirmat-o și în fața studenților de la Universitatea din București la deschiderea anului universitar 1939. Catedra nu este ceva mort, Profesorul trebuind să o prefacă într-un „element organic, dinamic în viața omenirii” (*ibidem*, p. 8).

În anii 1938-1940 a scris un mare număr de articole contra extremismului de dreapta și a pericolului nazist, publicate mai ales în ziarul propriu *Neamul românesc*, contrându-se mai ales cu Nae Ionescu, director și el al unei publicații influente, și anume *Cuvântul*.

Din acest duel publicistic a izbucnit și conflictul deschis al lui Nicolae Iorga cu legionarii și „Căpitanul” lor, Corneliu Zelea Codreanu, ca un aspect colateral. Replicându-i lui Nae Ionescu în legătură cu regimul nazist, Iorga a considerat ca o unealtă a acestuia Legiunea. La 4 februarie 1938 a afirmat într-un articol din *Neamul românesc* despre legionari că sunt: „Legați cu jurămintă, [...] fiecare în ale sale sacre cămăși” și „Vai de cine crede altfel” (decât ei, n.n.). „E un act de grație dacă-l lasă să trăiască” (*ibidem*, p. 20), conchidea el. Peste 2 zile a vorbit la Radio București (posturile naționale de ra-

dio devenind în această perioadă tribune politice) contra legionarilor în materialul „Pericolul conspirațiilor”.

S-a nimerit că tocmai atunci jandarmii au ucis doi legionari și au rănit trei, trăgând într-un camion, aceștia fiind implicați în campania electorală. Legând discursul lui Iorga de acest „incident” electoral, Nae Ionescu l-a acuzat pe Iorga de instigator moral al represiunii antilegionare.

Cu acest amănunt intrăm pe un culoar obturat ori necunoscut al confruntării regimului carlist cu legionarii și „Căpitanul” lor, Corneliu Zelea Codreanu. Fără a-l parcurge, avem o imagine unilaterală asupra „antifascismului” dovedit de Carol II, care, chipurile, și-a instaurat dictatura doar pentru a salva țara de pericolul nazist, recte legionar.

Recent mi-a căzut în mână o carte lămuritoare: *O istorie dramatică a prezentului*, cu subtitlul „Aventurierii politici românești”, apărută la Editura Contemporanul, în 2016 (ediția a II-a). Mă limitez la considerațiile, strict la acest subiect, ale autorului, Nicolae Breban. Ne spune și un lucru cunoscut, și anume că nu ideologia Legiunii l-a iritat pe Carol II, fiind de fapt „enervat că nu-i acceptă șefia și complicitatea” (*op. cit.*, p. 46). Carol II era unul dintre cele „patru căpetenii dezastruoase”, celelalte trei fiind „Antonescu, Dej și Ceaușescu” (*ibidem*, p. 115). A fost vinovat de „acte de un real și banditesc cezarism politic, cum a fost asasinarea abjectă, fără urmă de proces, a lui Codreanu și a prietenilor săi, instituirea unor lagăre de concentrare, unde erau trimiși cei care cârteau sau aveau alte păreri politice” (*ibidem*, p. 127). (Voi reveni asupra acestui aspect, din alte surse). El „s-a purtat... ca o canalie (!), încât ne putem întreba: cine de la cine s-a contagiât?” în succesiunea de acte teroriste. (Un alt amănunt la care voi reveni).

O concluzie extrem de la subiect a lui Nicolae Breban: „În aceste circumstanțe, un Nicolae Iorga... s-a vârat imprudent în treburile statului” (*ibidem*, p. 136), devenind consilier regal al unui monarh ce practica terorismul de stat.

N. Nagy-Talavera

Un autor care prezintă și el o altă succesiune a conflictului Rege-Legiune, cu momente obturate de istoriografie și fără de care imaginea și interpretarea lui sunt trunchiate și parțial false, este Nicolas Nagy-Talavera. Acesta a publicat în 1996 la Editura Hasefer volumul *Fascismul în Ungaria și România*. El a întreprins un studiu comparat al extremismului de dreapta din cele două țări, ce îi erau familiare. Acesta dă crezare „Căpitanului” în privința strategiei sale de a accede la putere: „Codreanu spunea adevărul atunci când proclama că Legiunea nu va recurge niciodată la o conspirație sau la o lovitură de stat” (*op. cit.*, p. 397), părere confirmată și de comunistul Lucrețiu Pătrășcanu: „... mișcarea legionară își deschisese drumul spre guvernare... pe cale legală, la fel ca toate mișcările similare din țările europene” (Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, Editura Politică, 1970, p. 203).

Este falsă, deci, afirmația că „partidul fascist s-a pregătit cu ajutorul cercurilor hitleriste să preia puterea”, ceea ce l-ar fi obligat pe Armand Călinescu să ia „măsuri aspre împotriva legionarilor, lichidând fizicește o mare parte a căpeteniilor acestora” (*Istoria României*, compendiu, Editura Didactică și Pedagogică, 1969, p. 520).

Mai mult, zice Talavera, „Germania nu era interesată în stabilirea unui regim gardist în România” (*op. cit.*, p. 407) și chiar în septembrie 1940 germanii „nu au părut foarte entuziasmați de venirea la putere a legionarilor” (*ibidem*, p. 419), fiind „alarmati de efectul... socialismului radical arhanghelic și al intervenției lor asupra economiei” (*ibidem*, p. 427-428). Germania s-ar fi mulțumit cu un guvern „presărat” cu câțiva membri ai partidului Goga-Cuza, prefavorabil Legiunii, ca o garanție a unor relații comerciale extinse cu România, care să aprovizioneze Germania cu petrol și materii prime.

Ca o dovadă a „socialismului radical arhanghelic” al Legiunii este replica lui Ion Antonescu la observația noului „Căpitan” al acesteia (Horia Sima) că un regim legionar nu poate dăinui cu o economie burgheză („liberală”): „Fascismul nu numai că nu dărmă..., dar se bazează pe economia burgheză” (cf. *Pe marginea prăpastiei*, vol. I, 1941, p. 144-145, carte publicată de guvernul antonescian după înăbușirea rebeliunii legionare în ianuarie 1941).

Atitudinea antiburgheză a Legiunii a trezit neîncrederea lui Hitler, deoarece o apropia mai mult de comuniști, cu care știa că are legături, în vreme ce nazismul respecta proprietatea privată burgheză, în ciuda faptului că își zicea „socialist”. Ca atare, revine Talavera: „Naziștii erau mai interesați într-un regim antisemit servil și stabil decât într-un grup mistic naționalist și social-revoluționar, care promitea numai conflicte de interese și răsturnări interne” (*op. cit.*, p. 393), dovada fiind ușurința cu care s-au debarasat de ei în timpul rebeliunii anti-antonesciene din ianuarie 1941.

Nemizând prea mult pe Legiune, preferând Partidul Național Creștin al lui Goga-Cuza, nu i-a acordat prea mare atenție. Talavera ne spune ceva ce contrastează atât cu afirmațiile unor istorici burghezi, cât și ale unora comuniști, și anume că „nu există nicio dovadă care să ateste legătura (Legiunii) cu o putere străină” (*op. cit.*, p. 404), până în 1938 cel puțin. N-a fost, ca atare, nici stipendiată de din afară, precum P. C. R.

În scrisoarea invocată ca motiv al plângerii penale a lui Iorga, în urma căreia Codreanu a fost condamnat la șase luni de închisoare, acesta i-a imputat îndemnul la teroare contra Legiunii. „Voi care ne acuzați de violență, după ce ați întrebuițat contra noastră cele mai mari violențe, împingându-ne la disperare și păcat, [...] voi necinstiților sufletește, vă vom dovedi acum că nu vom reacționa în niciun fel la toate provocările voastre” (cf. Valeriu și Sanda Râpeanu, *op. cit.*, p. 25).

La 25 martie 1938, Iorga ceruse în *Neamul românesc* măsuri severe contra Legiunii. „Să se mântuie odată cu această drăcie constând din planuri de înspăimântătoare revoluții și viitoare tribunale de sânge contra persecutorilor” (*ibidem*, p. 23). La acest articol a venit replica lui Codreanu, din care am citat mai înainte.

Nu avea dreptate „Căpitanul”? Talavera ne oferă o cazuistică care îi confirmă spusele. În timpul campaniei electorale prin care a venit la putere guvernul I. G. Duca la sfârșitul lui 1933: „Teroarea (a devenit) din ce în ce mai evidentă, printr-o operație mamut de arestare a 18.000 de legionari. Aceștia au fost „puși în lanțuri și aruncați în închisoare”, opt dintre ei fiind împușcați pentru că ar fi încercat să opună rezistență (Nagy-Talavera, p. 387). După arestarea „Căpitanului”, ministrul de interne în guvernul Miron Cristea, Armand Călinescu, a dispus percheziționarea domiciliilor a 30.000 legionari și închiderea a mii dintre ei în lagăre, pregătite din timp, la Miercurea Ciuc, Râmnicul Sărat și Vaslui, cum arată și Nicolae Breban.

Confirmarea acuzației lui Codreanu s-a produs mai ales după moartea lui. Acesta, împreună cu un grup de lideri legionari închiși la Jilava au fost lichidați în timpul unui așa-zis „transfer” de la închisoarea Jilava la o altă închisoare, sub pretextul tentativei de „evadare de sub escortă” (patent K. G. B. folosit în războiul civil din Spania contra prizonierilor franchiști).

Talavera mai adaugă că a urmat „un val de persecuții sălbatice împotriva Legiunii conduse în mod inexorabil de Călinescu”, cu metode „din aceeași familie cu Gestapoul și N. K. V. D.-ul”, adică tortură, ucidere, incinerare (*op. cit.*, p. 410). Mai spune despre Călinescu, „Dușman al Axei”, că era „corupt, total lipsit de scrupule”, adică având „exact tipul de brutalitate necesar lui Carol pentru a-i stabili noul regim” (*ibidem*, p. 402). Acesta era „antifascistul” Călinescu, atât de apreciat pentru „hotărârea” lui de istoricii partidului comunist. După asasinarea lui de către legionari, acum în calitatea de prim-ministru, a urmat un adevărat masacru, fără niciun criteriu, al legionarilor aflați în arest sau acasă.

Degeaba a apelat fostul ministru de externe în guvernul Călinescu, Grigore Gafencu, la reținere pe lângă generalul Marinescu, din camarila regală. Acolo, la nivelul unei coterii restrânse, se luau hotărârile și nu la cel al guvernului, care de data aceasta chiar era strict „executiv”. „Parlamentul” partidului unic, Frontul Renașterii Naționale, era o adunare obedientă supusă regelui și camarilei. Gafencu i-a cerut „să nu se facă sângheroasă războiul, să nu se mai verse sânge între rege și țară”. La întâlnirea Gafencu – Marinescu, acesta din urmă nu i-a cerut „nici sfaturi, nici aprobare”, pentru că acea coterie numită îndeobște „camarila regală” hotărâse că „reprimarea va fi strașnică” (Grigore Gafencu, *Însemnări zilnice*, Editura Humanitas, 1991, p. 337, 338). Prin represaliile masive care au urmat nu numai că s-a „vărsat sânge între rege și țară”, dar „... s-a săpat o prăpastie de neînălțurată” „între Suveran și Națiune”, după reușita alegorie a lui Iuliu Maniu (*ibidem*).

Ioan Scurtu prezintă, în volumul VIII, „România întregită (1918-1940)” al *Istoriei românilor*, Editura Enciclopedică, 2003, o imagine apocaliptică a represaliilor. „În timpul guvernului prezidat de Gheorghe Argeșanu (21-28 septembrie 1938) s-a desfășurat o amplă represiune împotriva legionarilor. Asasinii lui Călinescu au fost prinși, împușcați și expuși la locul crimei, unde au stat mai mult de o săptămână, au fost organizate adevărate procesiuni – cu participarea funcționarilor, militarilor, elevilor, studenților – la locul asasinatului, pentru ca publicul să știe „ce vor păți” toți cei care s-ar încumeta la acte similare. În toate județele au fost împușcați câte 3-4 legionari și expuși în piețe publice; mulți au fost luați noaptea din casă fără a fi comis un act imputabil. În acele zile s-a practicat un adevărat *terrorism de stat* (sublinierea noastră), zeci de oameni fiind uciși, fără a fi judecați și condamnați la moarte. Efectul psihologic n-a fost cel scontat de Carol al II-lea, acela de a provoca ura populației împotriva legionarilor, ci mai curând s-a creat un sentiment de compasiune pentru cei uciși, care zăceau într-o baltă de sânge sau în ștreang, și chiar de revoltă față de utilizarea unor asemenea mijloace de răzbu-nare” (p. 404-405).

Chiar și un comunist ca Lucrețiu Pătrășcanu avea să scrie că „ucigând în masă străini cu totul de atentat, împușcând apoi alți zeci de oameni care nu aveau nicio legătură cu Germania”, regimul și-a atras „ura și disprețul față de rege și regimul lui” (*op. cit.*, p. 160), iar Iuliu Maniu condamna, în ziarul *Universul* din 13 septembrie 1940, masacrul în care au fost împușcați tineri „aleși la întâmplare, după bunul plac al comandanților de jandarmi și a prefecților” (cf. Aron Petric, ș.a., *Istoria României între anii 1918-1981*, curs universitar, Editura Didactică și Pedagogică, 1981, p. 153).

Acestui monarh a acceptat Nicolae Iorga să-i fie consilier. Carol al II-lea nu era omul care să-i urmeze sfatul dacă acesta nu concorda cu propria părere într-o problemă importantă. Se afișa cu el în public în apariții bine regizate și mediate, mizând pe prestigiul și popularitatea lui Iorga, ca „girant” al politicii sale. A știut să gădile vanitatea Savantului, fără ca acesta să realizeze că girul dat unui aventurier dăuna propriei imagini. Nu era credibil ceea ce a afirmat în *Neamul românesc*, la 4 mai 1938: „N-am niciun amestec în niciun rost al statului” (cf. Valeriu și Sanda Râpeanu, *op. cit.*, p. 28). Ar fi putut să încerce să-l oprească pe rege de la o „sângeroasă răzbu-nare”, așa cum i-a cerut Grigore Gafencu unui membru al camarilei. Imaginea reprobabilă a regelui s-a reflectat și asupra sa.

După abdicarea lui Carol al II-lea și formarea guvernului militar-legionar condus de generalul Ion Antonescu au urmat luni de coșmar pentru Nicolae Iorga și pentru România, ciuntită teritorial spre trei puncte cardinale și cu trupe hitleriste, cantonate în punctele vitale, chemate de Ion Antonescu.

Viața lui Iorga era în pericol, legionarii pregătind „grupe ale morții” pentru lichidarea tuturor celor considerați ca dușmani ai Legiunii. Printre ei era și Nicolae Iorga. Dat fiind acest pericol și calitatea sa de fost premier, deci demnitar, Antonescu ar fi trebuit să-i asigure securitatea personală prin bodyguarzi. „Scrisorile adresate autorităților statului, în frunte cu generalul Ion Antonescu, nu au primit răspuns”, ne documentează Valeriu și Sanda Râpeanu (*op. cit.*, p. 8). Garda (Legiunea) „și-a format propriile sale forțe de poliție, care au acționat ca factori de represiune și anchetă de justiție și execuție”, ne spune Ivor Porter (*Operațiunea Autonomus*, Editura Humanitas, 1991, p. 82).

La sfârșitul lunii noiembrie 1940, Iorga se găsea la Sinaia, lucrând la *Istoria românilor*. În ziua de 27 noiembrie, 7 legionari l-au luat de la vilă pe Iorga „pentru un interogatoriu” la București. A doua zi, trupul său a fost găsit împușcat la 1 km de localitatea Strejnic de către gardianul public Petre Zamfir. Lângă cadavru au fost găsite nouă tuburi de cartușe, șapte de calibru 7,65, iar două de calibru 6,35. Cei 5 asasini au fost identificați. În aceeași zi a fost asasinat și Virgil Madgearu în pădurea Snagov, iar în

Nicolae Iorga

noaptea precedentă au fost împușcați de un grup de legionari 64 de foști înalți demnitari ai statului în perioada regimului carlist la închisoarea Jilava, printre care și fostul premier Gh. Argeșanu.

În ziua următoare asasinatului a apărut un comunicat oficial, dar s-a interzis orice comentariu, inclusiv scrisoarea lui Iuliu Maniu către Ion Antonescu. Comunicatul era următorul: „În seara zilei de 27 noiembrie a.c., profesorul Nicolae Iorga a fost ridicat de către necunoscuți de la locuința sa de la Sinaia. Măsurile grabnice luate în cursul nopții de către autorități pentru aflarea și eliberarea fostului prim-ministru au rămas fără rezultat. În dimineața zilei de 28 noiembrie a.c. Legiunea de jandarmi Prahova a găsit corpul neînsuflăit al profesorului Nicolae Iorga în comuna Strejnic (jud. Prahova), străpuns de 6 gloanțe de revolver. Guvernul este în căutarea vinovaților, cărora li se vor aplica severe sancțiuni, potrivit legilor în vigoare”. Siguranța Statului a apreciat în rapoartele agenților că la înmormântarea lui Iorga au participat 2.000 de persoane.

La ședința guvernului din 28 noiembrie 1940, Rădulescu-Motru a informat „cum trebuie făcută înmormântarea Profesorului Iorga” (Valeriu și Sanda Râpeanu, *op. cit.*, p. 65). La ea au participat și membrii Academiei, după ce inițial s-a hotărât înmormântare fără coroane și discursuri, doar în familie. În 29 noiembrie, Academia a ținut o adunare de doliu la care a luat cuvântul doar președintele ei, Rădulescu-Motru. „Nu l-a întrecut nimeni până astăzi, și încă mulți ani de aici înainte nu-l va întrece nimeni”. (Într-o discuție de salon a unor politicieni și istorici, imediat după moartea acestuia, P. P. Panaitescu a vorbit despre „ticălosul de Iorga”!) (*ibidem*, p. 72).

A trebuit ca legionarii să fie scoși de la guvernare după și datorită rebeliunii din ianuarie 1941, pentru ca amnezia impusă mass-mediei și instituțiilor privindu-l pe Iorga să fie depășită. Abia la 15 mai 1941 s-a permis omagierea sa publică prin Sesiunea solemnă a Academiei, după care i s-au dedicat numere speciale în reviste și studii substanțiale (*ibidem*, p. 9). Antonescu personal n-a manifestat ranchiună față de Iorga, ceea ce explică de ce, după hiatusul regimului militar-legionar, considerația față de opera sa de istoric a revenit la cotele anterioare; mai puțin față de Iorga, ca politician. Maniu spunea și el „nu l-am luat niciodată în serios, ca om politic” (*ibidem*, p. 71).

A urmat a treia dictatură din timpul vieții și apoi a posterității lui Iorga. Alte atitudini succesive față de opera și personalitatea lui având însă și acum motivații foarte politice și lumești. Nu a fost un anticomunist notoriu, manifestând un interes față de regimul sovietic și unul nu prea ostil față de comuniștii români, a căror periculozitate o consideră minoră în comparație cu mișcarea legionară. Nu convenea în schimb patriotismul prezent în uriașa sa operă și, inevitabil, condamnarea țarismului ca prezență contondentă și dăunătoare față de români și spațiul românesc.

„După 23 august 1944 vom observa că aproape tot ce s-a scris situa în prim-plan faptul că Nicolae Iorga a fost asasinat de Garda de Fier”, precizează Valeriu și Sanda Râpeanu (*op. cit.*, p. 10). O direcție secundară, dar folosită cu obstinție de adepții noului regim, a relaționat apartenența asasinilor săi la Gardă (Legiune), cu partidele burgheze aflate în „cârdășie” cu aceasta.

Până când în 1947 s-a pus obrocul asupra operei lui Iorga și a aprecierilor ei pozitive, detractorii și admiratorii lui au rămas în linii mari aceiași. C. C. Giurescu și P. P. Panaitescu l-au desconsiderat prin ignorare, iar Berza, Vianu, Perpessicius, Bănescu, Ion Zamfirescu ș.a. i-au rămas admiratori și comentatori avizați ai operei. Doar un pseudoscriitor ca I. Ludo a manifestat o adversitate deschisă, ce anunța „linia” viitorului apropiat, adică un „spirit primar și primitiv” și strategia „de distrugere a intelectualității românești și a moștenirii reprezentanților săi care întruchipau valorile tradiției naționale” (*ibidem*, p. 11).

În rândurile conducerii partidului comunist și a guvernului Groza facțiunile antiromânești conduse de Ana Pauker și Vasile Luca erau în creștere, „mărâind” tot mai tare, hotărâte să anihileze cultura românească autentică și intelectualitatea românească. Liderii comuniști ori afiliați, etnici români, combăteau cu prudență tot mai frecventele acțiuni ale acestor facțiuni, ce găseau sprijin în consilierii politici și culturali sovietici, riscând să fie etichetați în „cercurile interioare” de „naționalism”.

În 1945 „deocamdată ofensiva împotriva lui N. Iorga mocnea”, iar sfârșitul său și al lui Madgearu mai servea ca un argument contra rămășițelor fasciste și legionare (*ibidem*, p. 544).

Când în martie 1945, la Vălenii de Munte s-a dezvelit un bust al lui Iorga, organizația cripto-comunistă Uniunea Patrioților s-a opus evocării sale, dar ministrul de interne Teohari Georgescu a admis ceremonia.

La sfârșitul anului 1945 partidul comunist nu era încă hotărât să se lepede de Iorga. La 4 decembrie Manea Mănescu rostea cuvinte de apreciere la adresa lui în Aula Academiei Comerciale. Este considerat „cel mai mare istoric al neamului românesc”, iar uciderea lui de către legionari ducând la „o ireparabilă pierdere pentru cultura și știința românească”. Încheie apoteotic, de parcă ar fi vorba de doi „eroi ai clasei muncitoare”: „Slavă memoriei nepieritoare a savanților români Nicolae Iorga și Virgil Madgearu, ce s-au jertfit pentru cultură și progres” (*ibidem*, p. 561).

Petru Groza însuși îl consideră: „Bietul profesor Nicolae Iorga, cel mai naiv, cel mai inofensiv dintre toți politicienii”, compătimentându-l pentru „toată răzbunarea legionarilor pentru moartea Căpitanului” (*ibidem*, p. 555), într-o carte a sa publicată la nou-înființata editură „Cartea rusă” (*În umbra celui: Malmaison, 1943-1944 iarna*).

Atitudinea tot mai rece față de memoria lui Iorga s-a manifestat în cursul anului 1946. În luna iulie s-a ținut ultima „sesiune” a Universității Populare „Nicolae Iorga” la Vălenii de Munte. La 14 iulie s-au deschis lucrările „cu autorizația forurilor superioare”, cum se specifică în invitația adresată participanților. Organizatoarea, timp de peste trei decenii a sesiunilor anuale de vară, era „Liga pentru Unitatea Culturală a tuturor Românilor”, prescurtată „Liga Culturală”, având ca președinte fondator pe Vasile Lucaciu, iar după moartea lui, pe Nicolae Iorga.

Sesiunea din 1946 a fost supusă „unei stricte supravegheri polițienești”, trezind „neliniștea autorităților” (Valeriu și Sanda Râpeanu, *op. cit.*, p. 575). Autoritățile locale, dornice să-și demonstreze „spiritul de vigilență revoluționară”, au cerut celor ale județului Prahova să verifice dacă Liga Culturală nu se transformă într-un club politic, ostil, desigur, regimului.

Au fost verificate titlurile tuturor comunicărilor și numele tuturor conferențiarilor, majoritatea lor din București, profesori universitari, foști miniștri și generali. „Cursanții”, cu trese ascunse, au precizat în rapoartele lor că majoritatea conferențiarilor „au ocolit a aminti ceva despre democrație și regimul actual” (*ibidem*, p. 579). Un membru al conducerii centrale a Ligii Culturale a turnat că organizația locală Văleni „face politică brătienistă”, și ca atare va trece la schimbarea ei.

Tudor Arghezi și-a învins vechea sa ostilitate față de N. Iorga, urmare a unei dispute dintre ei în perioada interbelică, și a pledat pentru continuarea existenței și activității Universității, care purta numele istoricului de la crearea ei în anul 1908. Într-un articol din ziarul *Adevărul* din 27 iulie 1947, după o serie de aprecieri persiflante la adresa unor conferențieri ce au făcut expuneri, considera că „Universitatea de la Văleni nu trebuie să dispară, cel puțin pentru sentimentul de ofrandă adus întemeietorului ei” (*ibidem*, p. 581).

Anul 1947 a adus cu sine interzicerea totală a operei lui Iorga și citarea sa doar sub aspect negativ. La „Fondul secret” sau „Indexul cărților interzise”, apărut încă după „Eliberare”, figurau peste 180 de titluri din opera sa. Abia în 1965, Mihai Berza, unul dintre cunoscuții și admiratorii săi, a putut scoate două volume de *Pagini alese*, cu permisiunea autorităților.

Nici nu se putea altfel, câtă vreme în iunie 1947 a apărut prima ediție a „pseudoistoriei României în redactarea pseudoacademicianului Mihail Roller”, ca „unicul și obligatoriul manual oficial, pe care nu numai elevii, ci toată nația trebuia să și-l însușească” (Livia Dandara, „*Extirparea ideologică a memoriei naționale prin falsificarea masivă a trecutului istoric. Experimentul stalinist în varianta Roller: Istoria R. P. R.*”, în vol. 6 al Analelor Sighet, „*Anul 1948 – Instituționalizarea comunismului*”, editate de Fundația Academia Civică, 1998, p. 574).

După Livia Dandara, manualul întreprindea o reinterpretare a întregii istorii a României „întinsă pe două milenii”, inaugurând moda colectivelor de autori și a redactorului responsabil, în cazul de față a unui „istoric” format în U. R. S. S. Redactarea s-a făcut „sub directa supraveghere a consilierilor sovietici și a unor ideologi de partid” (*ibidem*, p. 576). Era un „hibrid artificial de istorie româno-sovietică, având ca vehicul politic de referință P. C. R.” (*ibidem*, p. 577). Cum ar fi receptat N. Iorga o asemenea succesiune de capitole a părții destinate istoriei contemporane, trăită de el în mod activ, precum: Participarea României la războiul imperialist (cap. 27), România în perioada avântului revo-

luționar creat de influența M. R. S. O. (cap. 28), Însemnătatea istorică mondială a M. R. S. O., I. V. Stalin despre stabilizarea relativă a capitalismului (cap. 29), Accentuarea aservirii României imperialismului american, englez și francez (cap. 30), România în perioada fascizării țării și a pregătirii războiului antisovietic (cap. 31)?

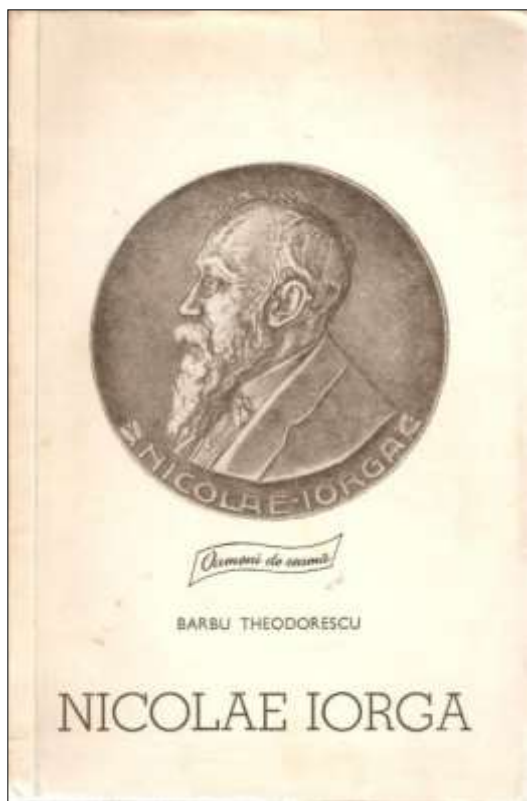
Este pilduitor să urmărim soarta Institutului de istorie universală, creat la 15 aprilie 1937 de Nicolae Iorga, având un sediu pe măsură, construit prin preocuparea expresă a fondatorului, și inaugurat în aprilie 1939. De la întemeiere până la asasinarea lui Iorga, acesta i-a fost director. I-a urmat până în 1947 prestigiosul istoric Gheorghe Brătianu, arestat, condamnat și închis la închisoarea din Sighet, unde a și murit. Andrei Oțetea a condus Institutul timp de un an, pentru ca în 1948 al patrulea director să fie numit de partidul comunist, un membru al său, Petre Constantinescu-Iași. Acesta l-a secondat pe Roller la conducerea secției de istorie a Academiei R. P. R., create de regim printr-o epurare drastică a membrilor fostei Academii și transformarea ei într-o instituție de stat. „Fără valoare profesională, aceștia (Constantinescu-Iași și Roller) se remarcaseră prin activitatea ilegală din perioada

interbelică, ca agenți ai sovieticilor. Din 1948 au coordonat subordonarea istoriografiei, exercitând – în special Roller – un dictat personal, abuziv și revanșard” (Stan Stoica, „Evoluția istoriografiei (1948-1989)”, în *Istoria românilor*, vol. X, sub redacția lui Dinu C. Giurescu, Editura Enciclopedică, 2013, p. 1.040).

Nu pot să închei prezentul material fără a-l cita pe cel mai autorizat biograf al lui Nicolae Iorga, și anume Barbu Theodorescu. Acesta a publicat la Editura Tineretului, în colecția „Oameni de seamă”, cartea intitulată simplu *Nicolae Iorga*, în 1968. L-a cunoscut personal, făcând parte din anturajul lui. A preferat să pună ca motto a bibliografiei lui Iorga aprecierea lui A. D. Xenopol: „... te întrebi cu minunare, cum a putut un creier să conceapă atâtea lucrări și o mână să le scrie”. Barbu Theodorescu este conștient că e greu „de a privi sintetic, și totuși organic, un colos ale cărui piscuri, din lipsă de perspectivă și a nestabilității, plutesc încă în fața noastră învolburate de umbre și lumini” (*op. cit.*, p. 377).

În două fraze pe care le folosesc ca încheiere, bibliograful său explică „luminile și umbrele” din viața și opera lui: „A trăit și a scris într-o epocă dominată de contradicții, de

revoluții, de războaie, de prăbușiri și prefaceri, toate reflectându-se impetuos în gândirea și faptele sale. Unele dintre contradicțiile presante în gândirea sa aparțin firii omului și a modului său de judecare, altele revin societății și epocii de care depindeau acțiunile sale” (*ibidem*, p. 377).

O fenomenologie românească a modernității

Dr. Florian ROATIȘ

Pe profesorul universitar Constantin Schifirneț l-am „cunoscut” în anii '80, mai întâi prin intermediul unor volume colective despre problematica tineretului, apoi prin cartea sa *Generație și cultură* (1985), în care face istoricul și analiza celor două concepte puțin și unilateral abordate până atunci la noi.

Constantin Schifirneț

Luam atunci contact nu numai cu viziunea sociologilor occidentali asupra conceptelor amintite (M. Mead, H. Marcuse, K. Mannheim, Th. Roszak etc.), ci și cu disputa interbelică declanșată de „noua generație”, condusă de Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade și Petru Comarnescu.

Va mai trece un timp și în anul 1991 îl voi cunoaște personal, Domnia Sa fiind director general în Ministerul Culturii, iar eu consilier la un inspectorat județean de cultură. Nu puteam prevedea atunci că doar peste cinci ani va începe să publice cu o frenezie și o competență consternante, cu atât mai mult cu cât cărțile sale se plasau în domenii pe care nu le frecventase înainte, în unele – precum modernitatea și europenizarea – având întâietatea.

A scris, astfel, despre etnic și națiune la Eminescu, Kogălniceanu, Maiorescu, A. D. Xenopol, C. Rădulescu-Motru, Mihai Ralea, O. Goga, N. Crainic, G. Călinescu etc., studiile sale prefațând, de regulă, lucrări reeditate – unele pentru prima oară – în cadrul colecției Ethnos, pe care o coordona la Editura Albatros. A pus în circulație, totodată, lucrări prohibite în deceniile de comunism, aparținând unor autori precum Traian Brăileanu, Aurel C. Popovici, Mihail Manoilescu, Alexandru Claudian etc.

Profesorului Constantin Schifirneț îi datorăm reeditarea primei istorii a filosofiei românești, publicată în anul 1922 de către Marin Ștefănescu, profesor la Universitatea din Cluj. Gest cu atât mai salutar, cu cât lucrarea acestuia din urmă, „cu mari virtuți și mici neajunsuri”, după Marin Diaconu, a fost insuficient studiată și denaturat cunoscută în perioada interbelică și pusă la index în perioada comunistă.

Scrisă cu entuziasmul generat de realizarea unității naționale și cu mândria că filosofia noastră are vocația armoniei, cartea lui Marin Ștefănescu a avut un destin ingrat și pentru că apariția ei a fost într-un fel prematură. Cei care vor înscrie, decisiv, filosofia românească pe coordonatele europene nu se manifestaseră încă la valoarea pe care o vor proba ulterior: Ion Petrovici și Mircea Florian publicaseră puțin, L. Blaga debutase doar ca poet, D. D. Roșca urma studiile la Paris, T. Vianu și N. Bagdasar nu debutaseră încă, iar D. Drăghicescu era mai cunoscut în Franța – unde își publicase lucrările – decât în țară. Ceea ce nu înseamnă, desigur, că inițiativa lui Marin Ștefănescu a fost superfluă.

Substanțialele studii introductive la cele 30 de volume îngrijite de către C. Schifirneț la Editura Albatros, împreună cu altele, apărute în reviste academice, au format două incitante volume: *Geneza modernă a ideii naționale. Psihologie etnică și identitate națională* (2001) și *Filosofia românească în spațiul public. Modernizare și europenizare* (2012).

Numele lui Constantin Schifirneț va rămâne, cu certitudine, legat de cel al lui C. Rădulescu-Motru, figură proeminentă a filosofiei românești, căruia i-a consacrat o masivă monografie în trei volume, totalizând peste 2.200 de pagini (*C. Rădulescu-Motru. Viața și faptele sale*, vol. I-III, 2003-2005).

Minuțioasa documentare de arhivă și cunoașterea *in extenso* a filosofiei românești din secolul XX (și nu numai), cu gânditorii, curente de idei și polemicile care l-au marcat în prima sa jumătate, conferă cărții lui C. Schifirneț un loc aparte în exegeza noastră filosofică. În cultura română, atât de săracă în monografii filosofice, îi stă alături doar tetralogia (peste 2.300 de pagini, plus o biobibliografie de 600 de pagini) dedicată de reputata cercetătoare și editoare Dora Mezdrea lui Nae Ionescu, fost asistent, iar apoi emul al lui C. Rădulescu-Motru.

Bogata și valoroasa activitate didactică, publicistică și politică a filosofului de la Butoiești este cercetată cu sagacitate și rigoare și expusă fluent cu un talent care atenuează copleșitoarea încărcătură de informație, în mare parte inedită.

Tot domnului Constantin Schifirneț i se datorează și o primă abordare sistematică a teoriei formelor fără fond, pusă în circulație de către Titu Maiorescu în a doua jumătate a secolului al XIX-lea.

Făcând obiectul tezei sale de doctorat în filosofie, din 1980, cercetarea a fost publicată, cu titlul *Formele fără fond, un brand românesc*, abia în anul 2007.

Constantă a gândirii românești, de la Dinicu Golescu, fascinat în secolul al XVIII-lea de „luminata Europă” și până la sincronismul Iovinescian, formele fără fond sunt – consideră autorul – regășibile și astăzi în realitatea românească.

Reevaluând această teorie ca model explicativ al procesului de modernizare (și europenizare), C. Schifirneț formulează aici pentru prima dată conceptul de „modernitate tendențială”, expus apoi în circa 25 de studii (articole) și în cartea *Modernitatea tendențială și europenizarea în era Internetului* (2014), reluat și dezvoltat în recenta sa lucrare *Modernitatea tendențială. Reflecții despre evoluția modernă a societății* (Editura Tritonic, 2016).

Deloc voluminoasă – cartea totalizează 200 de pagini, din care 165 textul propriu-zis, 15 pagini bibliografia, un abstract și un indice de nume, de termeni și de titluri de lucrări –, noua lucrare condensează o informație nu doar vastă, așa cum ne-a obișnuit autorul, ci și diversă, implicit inedită, nu ușor de sistematizat, prezentată într-o expunere clară și atrăgătoare, complinită cu o vizibilă virtuozitate stilistică, în pofida tehnicității unor termeni și idei.

Textul cuprinde opt capitole, încadrate de o introducere și de concluzii.

Încă din introducere autorul îl previne pe cititor să nu se aștepte la o „analiză a procesului de modernizare a societății românești” – aceasta fiind promisă într-un volum viitor –, căci conceptul de modernitate tendențială are vocația generalității, explicând dezvoltarea spre modernitate a societăților din spațiile nonoccidentale, în speță a țărilor cu economie precară.

Cum era și firesc, în primul capitol este analizat conceptul de modernitate, cu referire la spațiul unde apare acesta, dar și principiile, caracteristicile, programul politic și cultural, precum și consecințele sociale ale modernității. Concepută în sens de progres, modernitatea este un standard, un scop al evoluției, iar modernizarea este procesul de transpunere în practică a acestui scop.

Modernitatea occidentală (clasică) nu a apărut ca urmare a unui proiect conceput de stat, ci în mod organic, natural, prin dezvoltarea economică, însoțită de cea socială și culturală. Sau, în termenii lui Constantin Schifirneț: „Nașterea modernității clasice este consecința schimbărilor radicale derivate din procesele de industrializare și raționalizare, din constituirea statului național și din diferențierea dintre sfera publică și sfera privată” (p. 20).

Chiar dacă în ceea ce privește debutul în timp și spațiu al modernității există anumite controverse, prevalează punctul de vedere europocentrist: modernitatea a apărut în Europa (vestică, de nord și centrală) și apoi s-a răspândit în toată lumea, devenind un stimulator al dezvoltării societăților tradiționale. Extinderea modernității, „efect al modernității înseși”, înseamnă trecerea „de la societatea tradițională la cea modernă, axată pe industrializare, democrație prin lege, urbanizare, bunăstare și bogăție, știință prin educație și instrucție”, afirmă C. Schifirneț, concordant cu viziunea lui Jeffrey C. Alexander (p. 26).

Acestea ar fi câteva dintre componentele modernității, care nu pot fi eludate de nicio societate care se vrea dezvoltată, deci modernă.

În ceea ce privește caracteristicile modernității, autorul apelează la sinteza propusă de teoreticianul „ciocnirii civilizațiilor”, Samuel P. Huntington, sinteză în care se includ, printre altele, moștenirea clasică, separarea autorității spirituale de cea temporală, statul de drept, pluralismul social și societatea civilă, individualismul etc. Acestea formează „nucleul civilizației occidentale” și, datorită lor, ea este „unică” (p. 32-33).

Capitolul II analizează modernizarea, considerată calea către modernitate, autorul punctând tranșant: „Nu există modernitate fără modernizare!” (p. 41).

Modernizarea presupune o succesiune de stadii în care se conjugă două procese: „aculturație internațională și schimbări autohtone adaptative”.

Făcând apel la *Enciclopedia Britanică*, autorul definește modernizarea ca „transformare a societății tradiționale, rurale și agrare în societate seculară, urbană și industrială” (p. 45).

Cel mai amplu capitol (III) trece în revistă șase tipuri de modernitate, fiecare cu gânditorii care o susțin: *reflexivă* (A. Giddens, U. Beck), *lichidă* (Z. Bauman), *organizată* (Peter Wagner), *multiplă* (Volker H. Schmidt), *latino-americană* (Jorge Larrain, Walter D. Mignolo etc.) și *asiatică*. Aceasta din urmă, la rândul ei, subsumează alte patru modernități specifice: *japoneză* (având ca exponent pe S. N. Eisenstadt), *comprimată* – definitorie pentru societatea coreeană, dar și pentru alte țări din Asia de Est –, *greșită* (teoretizată de Dipankar Gupta pentru societatea indiană) și *chineză*, susținută de Wang Hui etc.

Este vorba de modernități diverse, locale sau continentale, din analiza cărora se pot degaja trăsăturile conceptului de modernitate tendențială, care este analizată în capitolul IV.

Deși alăturat termenului de „modernitate”, cel de „tendențial” este de natură să imprime o anumită ambiguitate sintagmei „modernitate tendențială”, aceasta sintetizează și exprimă adecvat procesul de modernizare trecut și viitor în spațiul nonoccidental.

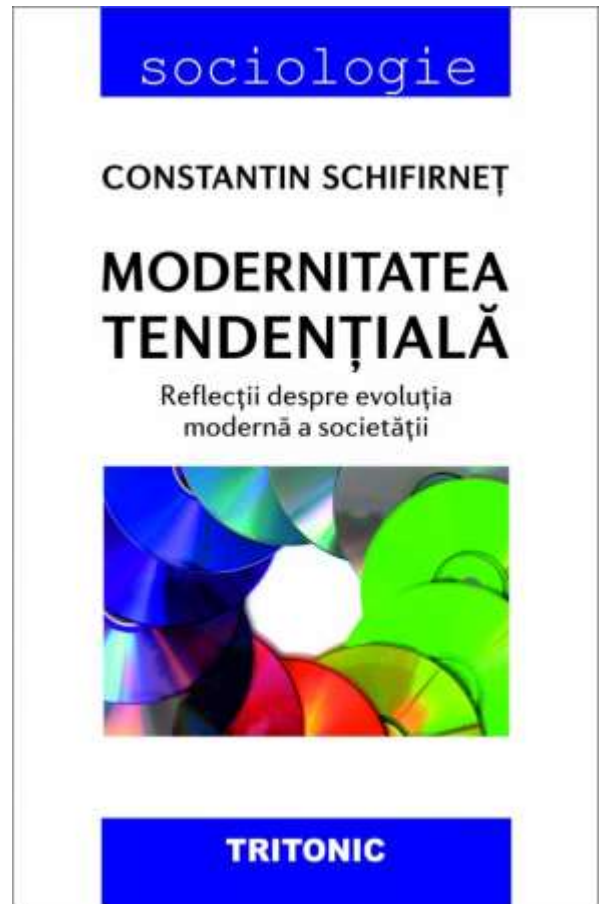
Pentru autorul nostru, termenul „tendențial” are un sens asimptotic, adică sugerează acțiunea de a tinde către ceva (un reper, un scop), fără a-l atinge vreodată (p. 91).

Ca urmare, modernitatea nonoccidentală fiind „o stare tendențială a societății”, devine „mai mult o speranță și un țel spre care tinde continuu”, căci este „un efect al unei modernizări în ariergardă și nu al uneia în avangardă” (p. 93).

Următorul capitol (V) se ocupă de rolul elitelor în procesul de modernizare. Referindu-se la țările din Asia, Africa și America Latină, C. Schifirneț susține teza potrivit căreia modernitatea tendențială „se produce ca schimbare de sus (deci, de la elite, n.n.) în jos, prin instituții, de către minoritatea educată în spiritul modernității, către o majoritate indiferentă sau ostilă schimbării, întrucât conduita și valorile moderne nu sunt intrinseci modului de viață al fiecărui individ și grup social” (p. 114-115).

Subliniind rolul hotărâtor al elitelor în orientarea spre modernitate, autorul constată incapacitatea elitelor politice și administrative românești actuale de a determina o dezvoltare socială reală și asta întrucât „fundamentele de dezvoltare capitalistă și democrația sunt precare în societatea românească de astăzi” (p. 122-125).

În alți termeni, modernitatea ca dominantă a procesului de modernizare nu este asumată de către elita politică și intelectuală română, astfel că aceasta rămâne, ca și în alte spații, „mai mult o tendință decât o evidență”. La noi, afirmă autorul, valorile civilizației și culturii occidentale au fost prelu-

ate pe calea aculturației spontane, construcția politică instituțională nefiind nici măcar însoțită, iar nu precedată de o dezvoltare în plan economic, garant al modernității.

Ultimele trei capitole abordează succesiv alte aspecte definitorii pentru modernitate: spațiul și importanța sa pentru dezvoltarea modernă, obstacolele care stau în calea modernizării ruralului și, în sfârșit, rolul decisiv al statului ca instituție națională producătoare de modernitate.

Deși consideră modernitatea intrinsecă oricărei societăți – dacă nu în formă structurată, atunci tendențială –, C. Schifirneț nu-și propune o analiză exhaustivă a acesteia, exemplificând cu cazuri punctuale, cum ar fi cele referitoare la Franța, Italia, China, India, America Latină etc. În același timp, nu eludează nici criticile aduse modernității de către A. Giddens – privind „partea întunecată”, ca și cele șapte riscuri pe care le presupune aceasta, devenite evidente în a doua jumătate a secolului XX – și nici teza lui Jeffrey C. Alexander despre „caracterul duplicitar al modernității”. Nu este, deci, de mirare faptul că, datorită unora dintre consecințele ei, modernitatea se confruntă cu rezistența și opoziția unor categorii, în speță ale celor marginalizați, ei fiind atașați valorilor tradiționale în care își găsesc refugiul.

Teza inițială, potrivit căreia există o modernitate reală, în Occident, și una tendențială, ca aspirație, mereu parțială și nefinalizată în restul lumii, este amendată de autor spre final, când conchide că modernitatea tendențială este prezentă în orice societate, deci și în Occident, întrucât modernitatea însăși „are un caracter dinamic”, propunându-și mereu „noi norme și principii”, pe măsură ce unele sunt finalizate.

Operând cu concepte originale și cu informații inedite, profesorul Constantin Schifirneț ne propune, în dubla sa ipostază, de sociolog și filosof, o carte densă, bine documentată și, cu siguranță, incitantă. Dar, având în vedere lipsa a ceea ce Horia-Roman Patapievică deplângea în *Despre idei & blocaje* (2007), adică o piață de sancționare și validare a ideilor, nu avem mari speranțe că volumul recenzat va genera cuvenitele dezbateri în cultura noastră actuală.

Imaginarul violent al românilor

Ruxandra Cesereanu, Editura Humanitas, București, 2003

Ștefan-Adrian BĂRBULESCU
Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Propun publicului cititor, în cele ce urmează, un text ce consider că are nevoie de puțină „reclamă”, altfel riscând să devină nu mai mult decât lucrare de referință destinată exclusiv cercetătorilor, dar care are ca subiect acel aspect la care ne putem raporta cu toții.

Titlul incită, se poate observa și pe net, în presa online de specialitate, că a făcut valuri, destui fiind cei care au ridicat din sprâncene, catalogându-l poate prea dur, dar... stai să vezi textul.

Ruxandra Cesereanu

Ruxandra Cesereanu, o deja binecunoscută autoare a unor „radiografii” psiho-sociale referitoare la nația noastră românească, ne supune atenției un eseu de largă întindere și care are în vizor imaginarul (lingvistic) violent al românilor vehiculat printr-un canal media de largă audiență – presa vremii.

În urma unei munci titanice de cercetare și care a constat în „puricarea” unei cantități imense de ziare și reviste, Ruxandra Cesereanu reușește să creioneze tendințele autorilor respectivelor texte adresate unui public larg și cel puțin variat de a exprima anumite păreri, angoase, frustrări sau îndemnuri care, judecate la rece, obiectiv și cu maxim de echidistanță, oferă niște concluzii cel puțin interesante.

Autorii, pe care îi voi dezvălui imediat, proiectează astfel în conștiințe anumite idei care ne reprezintă și pe noi, românii (nu mai mult ca pe alte nații și popoare, dar nici mai puțin – acest lucru trebuie subliniat). Un

lucru surprinzător la aceste idei ar mai fi acela că ele nu au fost creația autorilor care le-au făcut apărute în presă, ele fiind mai degrabă imaginea finită, măiestrit spusă de niște profesioniști ai condeiului (dar nu întotdeauna), ideile existând deja, bineînțeles, în imaginarul colectiv (și violent-lingvistic) al „boborului”.

În introducerea cărții autoarea ne explică, pentru că avem nevoie ca să înțelegem cartea, ce este imaginarul (lingvistic/violent) și care sunt cele două registre ale acestuia la care poporul român (și intelectual) se poate raporta.

Iată autorii primelor trei analize: Mihai Eminescu, Ion Luca Caragiale, Tudor Arghezi. După ce vă trece șocul și vă apucați de citit cartea veți realiza că au fost vremuri în care marii reprezentanți ai literelor românești se ocupau și cu așa ceva, semnând articole în marile gazete ale vremii, formând minți, caractere și păreri. Dar, așa cum am mai spus, preluând din imaginarul colectiv al românilor idei la care aceștia se puteau raporta, idei pe care le puteau diseca, discuta, digera, idei formulate în așa fel încât să aibă priză la public, efectul scontat fiind cu ușurință atins, datorită limbajului și tonului inflama(n)t, respectivele articole făcând furori prin saloane exclusiviste, cafenele populare, crâșme ordinare și colțuri de stradă.

De acest spațiu – imaginarul lingvistic violent – s-au servit mai apoi cu asupra de măsură și alții, de la extrema dreaptă românească interbelică și din perioada celui de-al Doilea Război Mondial,

până la mașina propagandei partidului comunist, care a preluat abuziv puterea în perioada imediat următoare sfârșitului dezamăgitor al războiului.

Moștenitorii ziarului *Scânteia*, oficiosul P. C. R., au fost ziarele aservite unei alte grupări: eşalonul 2 al defunctului (!) partid comunist, care s-a grăbit a pune mâna pe putere (curios lucru, tot abuziv, ascuns sub masca unui simulacru de democrație) chiar după Revoluția de Tristă Amintire din decembrie '89 – *Adevărul*, *Azi*, *Dimineața*. Ele însele numai servesc ca un bun exemplu a ceea ce nu ar trebui să fie vreodată presa (sau mass-media) – subiectivism, linguşeală, protejarea părtinitoare a puternicilor momentului, atacarea dușmanului, în care dușman era oricine nu se ralia cu Puterea etc.

După 1990, România s-a chinuit să ia drumul democrației, economiei de piață și să redevină o țară frumoasă cu oameni frumoși. Greu deziderat cu asemenea moștenire și asemenea oameni care și-au schimbat costumele, dar năravul ba. Astfel, în imaginarul lingvistic violent locul lui Eminescu, Caragiale și Arghezi (și cu multe alte nume ce le veți descoperi printre rândurile cărții), care se doreau a fi niște medici și salvatori ai spiritului românesc, tăioși, dar plini de iubire, locul le este deci luat de indivizi ce continuă să propage și să promoveze ura, în ciuda democrației și libertății proaspăt câștigate. Ziarul partidului cu același nume, *România Mare*, nu face altceva, punct. Ca pe vremea legionarilor, ca pe vremea comuniștilor. Ură, instigare, jigniri gratuite, limbaj până la obscen.

Alții au luat-o pe un alt drum. S-au gândit la Marele Mentor, nenea Iancu Caragiale și, în onoarea lui, a apărut *Academia Cațavencu*, iar mai apoi un alt personaj care a folosit ironia, iar nu ura (Mircea Dinescu) scoate *Plai cu boi*, cu un limbaj licențios, dar sănătos.

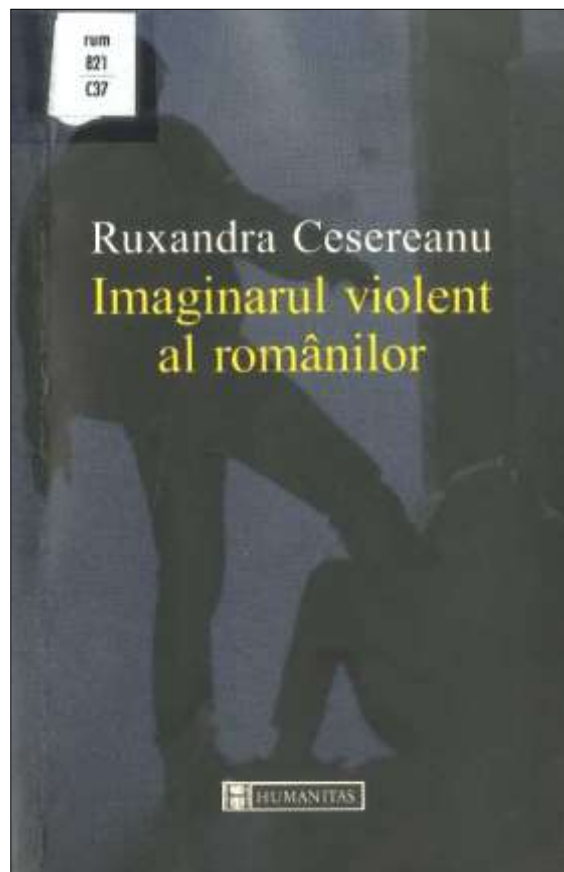
Indiferent de registru, indiferent de perioada exemplificată, putem observa un tipar și o direcție. Poporul are nevoie de defulare, iar presa i-o oferă (cu manipularea aferentă) din belșug. Eseul Ruxandrei Cesereanu este, desigur, cu mult mai complex, edificator și mai fluent structurat decât scurta și modesta încercare de a-l prezenta aici, iar la sfârșit urmând, de asemenea, o logică evidentă, avem un text denumit sugestiv „Românii contra Anei Blandiana”, care text năucește, pur și simplu, mai apoi avem retrospectiva eseului – un fel de concluzie.

Ca *intermezzo* (pentru că suntem de fapt la jumătatea volumului) vom citi un mini-eseu de 13 pagini cu titlul „Mitopolitică românească în secolul XX”, idee care i-a venit autoarei după ce a citit cartea lui Raoul Girardet – *Mituri și mitologii politice* (carte apărută și la noi, dacă sunteți interesați), care pune în discuție cele patru mari mituri care, după cum observă Ruxandra Cesereanu, se regăsesc și în mentalul socio-istoric românesc: cel al Conspirației, al Salvatorului, al Vârstei de Aur și cel al Unității. Foarte interesant text care reușește să lămurească și să clarifice multe aspecte gri ale istoriei românești astfel demitizate.

Cartea prezentată aici se încheie glorios cu un studiu de caz cum nu se poate mai edificator – un eseu de sine-stătător, extraordinar și necesar, cu titlul: „Mineriadele. O poveste amară”.

Trebuie să vă mărturisesc că până să citesc acest studiu de caz am văzut și perceput mineriadele românești ca pe niște evenimente ambigue și neclare, nefiind prea sigur despre cât de negative vor fi fost și cât rău au făcut acestea României. O idee aveam, dar până acum nu mi-am închipuit cât de serioasă și gravă este problema. Implicațiile acestora, cauzele ascunse, imaginea acestui episod în lumea internațională, urmările, legăturile și conexiunile – toate aceste lucruri s-ar dezvălui întocmai dacă ai putea vedea un iceberg în toată imensitatea lui.

Acest eseu-studiu de caz are legătură și continuitate cu restul cărții, pentru că autoarea l-a scris nu neapărat descriptiv, ca o înșiruire de evenimente, ci mai degrabă a

punctat, cu ajutorul articolelor apărute în presa românească a acelor vremuri, spicuiind titluri și părți „suculente” din respectivele articole, radiografiind astfel întregul eveniment prin două prisme: ziarele Puterii și gazetele Opoziției, lăsând cititorului libertatea de a trage concluziile. Întreg studiul este astfel foarte interesant compus, urmărind pe rând toate cele aproape șase mineriade, câte au fost, unele mai mici, neamenințătoare și aproape inofensive, dar având și ele importanța lor, măcar simbolică, iar altele mai mari, dure și pline de implicații și repercusiuni. Desigur, imaginarul violent românesc se vede exemplificat într-un mod cum nu se poate mai nimerit, fiind descrisă și transpunerea imaginarii în faptic. De la vorba dură la fapta de asemenea dură, iată unde poate duce promovarea și exacerbarea urii.

Mineriadele sunt unul dintre cele mai potrivite exemple de manipulare a aproape tot: de la masele docile și ușor instrumentate de mineri, care au fost folosiți ba de Putere, ba de cel ce s-a erijat în liderul lor (Luceafărul Huilei, Miron Cozma – care și el avea să constate pe propria-i piele ce înseamnă să fii manipulat, iar după ce ai fost folosit să joci ultimul rol, acela de țap ispășitor), la opinia publică, până la populație, presă, radio și televiziune. Jocurile de putere au fost în unele cazuri personale, vizând eliminarea foștilor aliați deveniți incoziți, alteori lucrurile au părut să iasă din vadul dorit, minerii constituind o forță brută și scăpată de sub control și în afara planurilor celor care i-au folosit și abandonat, mai deșolați și mai săraci.

Iată deci o carte de istorie. O carte care este necesară, cu un subiect amplu, dar la care, de la vladică la opincă, așa cum am spus, cu toții ne putem raporta. O carte avertisment ce ne pune în gardă, căci nu o dată manipularea este subtilă, subliminală chiar. Și, în ciuda popularității unei idei, aceasta poate fi uneori chiar negativă și care, dacă nu este demascată la timp, se poate transforma într-un rău. Iar răul nu este niciodată necesar, orice s-ar spune. Mijloacele de informare din lumea noastră modernă ar fi depășit imaginația celor de acum un secol și, totuși, asta nu ne face mai puternici, mai corect informați. Aproape la fel ca-n vremurile ce le considerăm mai simple, nu o dată nu reușim să vedem pădurea de copaci, uneori un singur copac reușind să distorsioneze adevărul sau chiar să-l ascundă, ținându-ne ocupați cu lucruri triviale, lipsite de importanță. Iar dacă la acestea mai adăugăm și violența (e suficientă uneori chiar și numai cea lingvistică), imaginarul devine coșmar, iar coșmarul realitate. O realitate-construct în care refuz să trăiesc.

Comuna Groși cu satele aparținătoare Ocoliș și Satu Nou de Jos

Aristița BORBEI

Liana SILAGHI

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Satul Groși

1411 Thwkes Thukes

1614 Teökes

1851 Tökés, Groschi

(Cf. **Suciu, Coriolan**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 2, București, Editura Academiei, 1967-1968, p. 272.)

Atestată documentar ca așezare de tip feudal în anul 1411 sub denumirea de Thukes, comuna Groși, împreună cu satele aparținătoare Satu Nou de Jos și Ocoliș, este situată în partea central vestică a județului Maramureș, în zona de contact dintre Platforma Someșeană și Carpații Orientali, la 5 kilometri sud de municipiul reședință de județ.

Fiind situată atât de aproape de Baia Mare, așezarea s-a dezvoltat vertiginos, devenind în anul 1700 o localitate distinctă, cu școală și biserică.

Etimologia numelui provine din substantivul gros „butuc”, pl. groși (cf. **Ștef, Dorin**, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016).

Relieful este specific regiunii de contact a dealurilor din depresiunea Baia Mare cu zona muntoasă, comuna impresionând prin peisajul deosebit, dar și printr-o armonioasă geometrie a așezării sale. Este străbătută de râul Lăpuș și de afluenții acestuia – Valea Mare și Valea Roșie.

Conform recensământului din anul 2011, populația comunei Groși se ridică la 2.857 de locuitori, în creștere față de recensământul anterior. Majoritatea locuitorilor sunt români (94,71%), maghiari (1,51%), iar pentru restul de 3,78% din populație apartenența etnică nu este cunoscută. Din punct de vedere confesional, majoritatea locuitorilor sunt ortodocși (85,37%), romano-catolici (1,51%), greco-catolici (1,3%), martorii lui Iehova (5,5%), iar pentru 4,13% din populație nu este cunoscută confesiunea religioasă.

Obiective turistice și eclesiastice

Biserica Ortodoxă „Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril” este așezată într-o poiană numită „În Picior”, pe locul unei mari păduri de stejar. În acest loc au fost construite primele colibe de locuit ale tăietorilor de lemne. În secolul al XVI-lea locuitorii cătunului au ridicat o modestă bisericuță din stejari. În jurul ei a apărut și primul cimitir numit „În Clejie”, piatra care a servit ca și altar existând și astăzi. Mai târziu a fost adusă din satul Ardușat o altă bisericuță, tot din lemn, și a fost amplasată cu vreo 30 metri mai sus de cea veche, dar în urma unui incendiu a fost distrusă în totalitate.

A treia biserică, cea de azi, a fost construită din piatră adunată de credincioși din hotarul satului, iar lespezile de piatră ce au servit ca pardoseală au fost aduse din hotarul Coașului. Această biserică a fost construită sub formă de corabie, având în loc de boltă un simplu tavan. Actualul paroh i-a schimbat însă toată înfățișarea. În locul tavanului s-a făcut bolta, s-a construit porticul de la intrare și a fost pictat interiorul.

Mănăstirea Habra cu hramul „Învierea Domnului” se află pe locul numit „Habru”, în hotarul comunei Groși, la 7 kilometri sud de Baia Mare, lângă Ocoliş. Se presupune că lăcașul de cult a fost construit în anul 1400, dar a fost pustiit după moartea domnitorului Mihai Viteazul, călugării au fost alungați, clădirile au fost dărâmate și clopotul a fost luat. La insistențele credincioșilor, la 16 februarie 1996, Patriarhia Română a aprobat înființarea Mănăstirii Habra și a început reconstrucția, piatra de temelie fiind sfințită pe 26 august, în același an, de către PSSa Iustin Hodea, pe atunci episcop-vicar al Episcopiei Maramureșului și Sătmăruului. Aceasta s-a reînființat ca mănăstire de maici.

Cu ocazia comemorării a 400 de ani de la moartea Voievodului Mihai Viteazul, la 26 august

2001 aici a fost dezvelit un monument, creație a sculptorului Ioan Marchiș, reprezentând capul marelui voievod.

În localitatea Groși se află un **stejar** cu o vechime de peste 300 de ani, declarat monument la naturii. Legenda spune că pe aceste meleaguri, cu multe sute de ani în urmă, erau păduri de stejari cu copaci foarte groși, greu accesibile, unde s-au adăpostit unele familii din calea barbarilor. În prezent există chiar o zonă a localității care se numește „buciumi”, adică trunchiuri de copaci groși.

Activitatea culturală

În anul 1925 la Groși a luat ființă un cor al cărui dirijor a fost învățătorul Gavril Florian, originar din Preluca Veche. După transferarea sa (1930), activitatea artistică a fost preluată de către Ioan Cotețiu, până în anul 1933, când și acesta este transferat la Baia Mare. Din anul 1933, învățătorul Gheorghe Lupan, originar din Groși, absolvent al Școlii normale din Carei, a preluat activitatea corului, cu care a participat la numeroase manifestări culturale ale timpului. După trei ani (1936), tânărul învățător este mutat în altă localitate și în locul lui, la conducerea corului, au fost numiți Ștefan Horje și Gavril Fărcaș. În anul 1940, Gheorghe Lupan revine pe meleagurile natale și totodată la conducerea corului, de care se va ocupa până la pensionare. Cu formația corală Gheorghe Lupan a prelucrat peste 60 de lucrări preluate din creația populară, dar și cântece patriotice vechi.

Corul din Groși nu a obținut performanțe artistice deosebite și nu s-a ridicat printre formațiile de elită din județ, dar efervescența artistică a determinat apariția unor mari instrumentiști de muzică populară, cum sunt taragotiștii Dumitru Fărcaș și Dumitru Dobrican.

Ieșirea la pensie a învățătorului Gheorghe Lupan, dar și restructurarea vieții sociale din sat, majoritatea tinerilor integrându-se în munca economică din întreprinderile băimărene, a dus la desființarea corului.

Personalități locale

Dumitru Ardușatan, colonel în rezervă, s-a născut la 11 august 1948, în Groși. A absolvit Liceul Militar „Ștefan cel Mare” din Câmpulung Moldovenesc și Academia de Înalte Studii Militare, specialitatea Apărare civilă. A fost ofițer activ în Comandamentul Apărării Antiaeriene a Teritoriului

(1970-1977), ofițer la Statul Major de Apărare Locală Antiaeriană Maramureș (1977-1981) și șef al Inspectoratului de Protecție Civilă Maramureș (1983-2001). A publicat două volume de eseistică și memorialistică: *Onor la Dumitrana*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2010, și *Pe acoperișul lumii*, Editura Eurostampa, Timișoara, 2015.

Ioan Berci, profesor, s-a născut la 5 martie 1967, în Groși. A absolvit Liceul de Artă din Baia Mare. Este profesor de oboi și șef al catedrei „Instrumente de suflat și percuție” de la Colegiul de Muzică „Sigismund Toduță” din Cluj-Napoca. A colaborat cu diferite ansambluri din țară și a participat la numeroase emisiuni de radio și televiziune alături de mari artiști. A înregistrat materiale muzicale. A susținut concerte în țară și străinătate: Germania, Olanda, Canada, Franța, Spania, Mexic, Africa de Sud, Moldova, Slovacia, Ungaria și China.

Nicolae Bolte s-a născut la 2 februarie 1950, în Groși. Pe parcursul vieții sale a adunat și consemnat documente (fotografii) și informații privitoare la locul său de obârșie (obiceiuri de nuntă, vergelul, sărbători). Această valoroasă și emoționantă colecție personală se află acum în posesia soției sale, întrucât el a decedat la 1 iunie 2003.

Simion Bolte, medic veterinar, s-a născut la 5 februarie 1940, în localitatea Groși. Este absolvent al Facultății de Medicină Veterinară din Cluj-Napoca, doctor în medicină veterinară cu teza *Contribuții la studiul neuroleptanalgeziei la animale*. A publicat peste 130 de lucrări științifice în reviste de specialitate, numeroase lucrări științifice publicate în volumele unor congrese, simpozioane și sesiuni științifice. Are, de asemenea, numeroase cărți și manuale publicate, dar și un număr de 5 invenții și inovații. A primit numeroase premii, printre care și Premiul Academiei Române „Traian Săvulescu” pentru lucrarea *Agresologie, anestezie și terapie intensivă în medicina veterinară*.

Dan V. Căprar, psiholog, s-a născut la 1 octombrie 1969, în Baia Mare. A absolvit Școala Generală din Groși, Liceul Sanitar din Baia Mare și Universitatea „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, specialitatea Psihologie clinică și psihologia muncii. Începând cu anul 1996 a ocupat diferite funcții în România și a colaborat cu universități de peste hotare, în special din S. U. A. A publicat numeroase lucrări științifice și a susținut diferite proiecte, pentru care a fost răsplătit cu mai multe premii și distincții. Are domiciliul în Sydney, Australia.

Dumitru Dobrican, instrumentist, s-a născut la 15 august 1945, în localitatea Groși. A absolvit Liceul Teoretic din Baia Sprie. De la vârsta de 10 ani a început să cânte la fluier și a făcut parte din formația de fluierași a Căminului Cultural din localitate. Concomitent a învățat clarinetul și taragotul, care au devenit instrumente de bază și cu care a câștigat numeroase premii.

A făcut parte din Ansamblul „Tulnicul” al Casei de Cultură din Baia Mare, iar din anul 1967 face parte din Ansamblul Artistic „Maramureșul” din Baia Mare, cu care a participat la foarte multe spectacole din țară și străinătate și cu care a realizat înregistrări în studiourile Radioteleviziunii Române. În domeniul discografiei are la activ patru discuri.

Dumitru Fărcaș, taragotist, s-a născut pe 13 mai 1938, în localitatea Groși. A absolvit Liceul de Muzică și Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca. În perioada 1960-1962 a fost prim-solist al Ansamblului „Maramureșul” din Baia Mare, iar apoi fondator și redactor artistic, dirijor și interpret al Ansamblului „Mărțișorul” al Casei de Cultură al Studenților din Cluj-Napoca. A realizat culegeri de folclor, dar și numeroase spectacole de radio și televiziune, generice și fonduri muzicale. A colaborat cu filarmonici din țară și străinătate și a efectuat numeroase turnee împreună cu mari ansambluri românești și internaționale.

Este membru al Academiei Artelor Tradiționale din România, membru al Uniunii Artiștilor Muzicieni din Elveția și președinte de onoare al Congresului Internațional al Taragotiștilor. În cariera sa a primit numeroase premii, printre care „Crucea Serviciului Credincios”, clasa a III-a, și ordinul „Meritul Cultural” în grad de Mare Ofițer, conferite de

Președinția României. În anul 2008, Dumitru Fărcaș a primit titlul de *Doctor Honoris Causa* acordat de Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca.

Dan Gheorghe Gâdea, instrumentist, s-a născut la 10 martie 1966, în Baia Mare. A absolvit Școala Generală din Groși, Liceul de Artă din Baia Mare și Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca. A fost profesor de oboi la Școala de Muzică „Augustin Bena” din Cluj-Napoca (1992-2012) și profesor asociat la Academia de Muzică „Gheorghe Dima” (1999-2006). Începând cu anul 2015 este profesor de taragot la aceeași instituție. A susținut peste 1.500 de concerte alături de nume mari ale muzicii românești și are numeroase imprimări discografice de muzică clasică și muzică populară. A participat la peste 50 de turnee în străinătate: Italia, Franța, Austria, Germania, Norvegia, Suedia, Danemarca, Bulgaria, Polonia, Turcia, Spania, Grecia, Olanda, S. U. A., Japonia, Venezuela, Brazilia. Întreaga sa activitate a fost încununată cu numeroase premii și distincții.

Nicolae Herțeg, profesor, ziarist și poet, s-a născut la 12 iulie 1937, în Groși. A absolvit studiile liceale în Baia Mare și cele universitare în Cluj-Napoca, fiind licențiat în Filologie. A predat limba și literatura română în județele Maramureș și Sălaj (1956-1965). A colaborat la: *Pagini Maramureșene*, *Tribuna*, *Steana*, *Familia*, *Luceafărul*, *Nord Literar*, *Pro Unione*. În anul 1999 a obținut Premiul pentru poezie acordat de revista *Pro Unione*, pentru volumul *Vine o vreme...* A încetat din viață în noiembrie 2005.

Ștefan Herțeg, profesor, poet, născut la 28 septembrie 1945, în localitatea Groși. A absolvit Liceul de Muzică „Sigismund Toduță” și Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca. Între anii 1970 și 1972 a fost membru al Filarmonicii „Dinu Lipatti” din Satu Mare, apoi a lucrat la Liceul din Artă din Baia Mare, ocupând diferite funcții, inclusiv pe cea de director între anii 1980 și 1983. A debutat cu poeziile *Stea* și *Taragotul* în ziarul *Clipa* în anul 1991. În 2008 a publicat, la Editura Grinta din Cluj-Napoca, volumul de poezii *Și va fi și*. Este membru al Cenaclului Scriitorilor din Baia Mare.

Vasile Marian, oboist la Orchestra Filarmonică din Viena, s-a născut în anul 1958, la Groși. A absolvit Liceul de Muzică din Baia Mare, secția clarinet și oboi. În 1977-1979 a fost membru al Ansamblului „Maramureșul” din Baia Mare. Din 1980 a studiat la Academia de Muzică „Carl Maria von Weber” din Dresda, oboi principal, cu profesorii Wolfgang Bemann și Burkhardt Glaetzner. Încă din timpul studiilor a lucrat ca oboist principal activ la diferite orchestre. După finalizarea cu succes a studiilor, a concertat cu Filarmonica din Dresda și cu grupul „Virtuosi Saxoniae” din Dresda, sub conducerea lui Ludwig Güttler. Ca membru al Ansamblului „Musica Viva” (dir. prof. Udo Zimmermann) a venit în contact cu multă muzică contemporană. Din 1988, Vasile Marian trăiește în Austria, la Viena. Aici are o bogată activitate ca muzician de cameră și orchestral, solist. Participă la numeroase premiere ale Filarmonicii din Viena, realizează multe înregistrări pe CD-uri, participă la emisiuni de radio și televiziune. Este, de asemenea, un dedicat profesor al „Conservatorului Schubert” din Viena. A participat la festivaluri și concerte sub bagheta unor dirijori renumiți. A făcut numeroase turnee în Spania, Italia, Anglia, Germania, Rusia, Japonia, S. U. A. etc. Vasile Marian abordează un repertoriu larg de la baroc, la muzică contemporană.

Vasile Marian, economist, născut la 28 septembrie 1940, în comuna Groși. A absolvit Facultatea de Științe Economice din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca și tot aici a obținut și titlul de doctor în economie, cu teza *Valoarea și prețurile în economia R. S. România*, în anul 1980. Începând cu anul 1968 este cercetător științific al Academiei Române, Institutul de Cercetări Socio-Umane, filiala Cluj-Napoca. A fost cadru universitar asociat la universități din Cluj-Napoca. A publicat numeroase volume de specialitate, dar și peste 50 de studii în reviste. În anul 1981 a obținut Premiul „P. S. Aurelian” al Academiei Române.

Vasile Măgureanu, militant anticomunist, născut în comuna Groși. La rugămintea sătenilor, i-a trimis o scrisoare lui Gheorghe Gheorghiu-Dej în care îi descria abuzurile autorităților care confiscaseră pământul sătenilor. A fost arestat și condamnat de Tribunalul Militar din Cluj la 8 ani de închisoare, pentru instigare.

Vasile Pop, instrumentist, s-a născut la 25 septembrie 1957, în Groși. A absolvit Liceul de Artă din Baia Mare și Academia de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, secția clarinet. Înce-

pând cu anul 1982 și până la pensionarea din anul 2014 a fost membru al Filarmonicii „Dinu Lipatti” din Satu Mare, cu care a efectuat numeroase turnee în țară și străinătate. După pensionare a revenit pe plaiurile natale.

Anton Rohian, inginer zootehnist, originar din Groși, s-a născut la 6 aprilie 1953, în Baia Mare. A fost director general DGAA Maramureș (1992-1997), director S.C. Agrovet S.A. Baia Mare (1997-2009, 2010-2013), director general DADR Maramureș (2009-2010). În perioada 2013-2016 a fost prefect al județului Maramureș.

Dorel Rohian, instrumentist, s-a născut la 23 martie 1956, în comuna Groși. În anul 1975 a absolvit Liceul de Muzică din Cluj-Napoca, iar în anul 1979 Academia de Muzică „Gheorghe Dima”, specializarea oboi, tot din Cluj-Napoca. Începând cu anul 1998 este profesor de acordeon la Școala de Muzică „Augustin Bena” din Cluj-Napoca. A participat la numeroase festivaluri din țară și străinătate: Franța, Ucraina, Coreea de Sud, Germania, Mexic, Turcia, China, Monaco, Olanda, Polonia, Italia, S. U. A., Malaezia, Norvegia, Spania, Austria, Danemarca. Are înregistrări alături de mari instrumentiști și interpreți de muzică populară.

Ioan Roțiu, militant anticomunist, s-a născut la 16 ianuarie 1925, în comuna Groși. Împreună cu un grup de elevi a fost arestat în anul 1948 și condamnat la 3 ani de închisoare. A executat detenția la penitenciarele Deva, Jilava și Târgșor.

Bibliografie selectivă

- Groși -

Anițaș, Ioan ; Vladimirescu, Viorel, *Comuna a dat șapte taragoțiști de renume: împreună cu celebrul Dumitru Fărcaș: Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 94, 24 ian. 2002, p. 5.

Augustin, Vasile, *Organizarea actuală a mănăstirilor din Episcopia Maramureșului și Sătmarului*, „Ortodoxia maramureșeană”, 1, nr. 1, 1996, p. 55-68.

Bîrsan, Gabriel, *Peste 500 de credincioși la Mănăstirea Habra: de Hramul „Învierea Domnului”*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2455, 4 mai 2005, p. 3.

Burnar, Ion, *Dumitru Fărcaș – cetățean de onoare al localității Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1444, 5 iul. 2005, p. 6.

Buzura, Dana, *Groși – prima comună care va avea stemă*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1207, 23 mart. 2001, p. 1.

Buzura, Dana, *La Groși funcționează un serviciu de salubritate: de mai bine de o lună*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1209, 26 mart. 2001, p. 1.

Buzura, Dana, *De la magazie de lemn la cămin cultural nou-nouț. În Groși, 10 ani au trebuit pentru parcurgerea unui drum anevoios*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1268, 5 iun. 2001, p. 1.

Buzura, Dana, *Groșenii au sărbătorit din... gros: cu ocazia redării în folosință a Căminului Cultural*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1269, 6 iun. 2001, p. 3.

Buzura, Dana, *Serviciu de salubritate și deszăpezire: la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 6, nr. 1714, 19 nov. 2002, p. 3.

Buzura, Dana, *Biblioteca din Groși a fost renovată: Primăria care a alocat fonduri pentru achiziția de carte*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1853, 14 mai 2003, p. 4.

Buzura, Dana, *În 10 mai prima nuntă cu bucătărie nouă: la Căminul cultural din Groși*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1855, 16 mai 2003, p. 3.

Buzura, Dana, *Ieri s-a asfaltat drumul până în centru: satisfacție pentru groșeni*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1883, 18 iun. 2003, p. 3.

Buzura, Dana, *Sistem de rigole pentru dirijarea apei: la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1884, 19 iun. 2003, p. 9.

Buzura, Dana, *Japonezii au luat lecții de dans popular: la „Hora la șură” din Groși*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1949, 3 sept. 2003, p. 2.

Buzura, Dana, *„Verjelul” din Groși prezentat la TV*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2355, 5 ian. 2005, p. 2.

Chiar dacă e la o aruncătură de băț de orașul reședință de județ, comuna Groși mai păstrează încă nealterată o mare parte din tradiții. Aici în seara zilei de 1 ianuarie, sătenii se adună la „verjel”, unde sunt prezentate piese folclorice și dansuri specifice zonei. [...].

Buzura, Dana, *Dumitru Fărcaș – întâiul cetățean de onoare din istoria comunei natale: premieră la „Întâlnirea cu fiii satului”*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2507, 4 iul. 2005, p. 11.

Buzura, Dana, *Cei patru taragotiști groșeni au cântat pe scenă în fața consătenilor*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2508, 5 iul. 2005, p. 2.

Buzura, Dana, *Comuna Groși aspiră la un loc pe podium: la concursul inițiat de Consiliul Județean*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2580, 27 sept. 2005, p. 2.

Buzura, Dana, *Groșenii au stomatolog albanez*, „Glasul Maramureșului”, 10, nr. 2764, 10 mai 2006, p. 6.

*** *Cântec, joc și voie bună la Groși: pentru impulsivitatea talentelor din comună*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1858, 20 mai, 2003, p. 3.

Cel Mare-Irimie, Alexandra, *Întâlnirea fiilor satului, la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 18, nr. 5594, 22 sept. 2015, p. 7.

*** *Colocviile profesionale zonale ale bibliotecarilor: azi, la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2133, 15 apr. 2004, p. 7.

Condrat, Alina, *Hărți cadastrale în format digital: în premieră, la Groși și Câmpulung la Tisa*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1890, 26 iun. 2003, p. 4.

Condrat, Alina, *Biblioteci în școlile sătești*, „Glasul Maramureșului”, 8, nr. 2134, 16 apr. 2004, p. 20.

Cozmuța, Augustin, *Poetul Nicolae Herțeg*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4772, 1 dec. 2005, p. 3.

Dale, Vasile, *Înviere cu foc uriaș și pușcături cu tunul: la Groși, pe coama unui deal*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 488, 15 mai, 2003, p. 5.

Dobocan, Romeo, *Microbuze noi pentru școlari*, „Glasul Maramureșului”, 6, nr. 1656, 12 sept. 2002, p. 2.

Donca, Cristian, *Nouă localități au pus bazele zonei metropolitane Baia Mare*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2420, 22 mart. 2005, p. 3.

Dragomir, Vasile, *Comuna Groși poate deveni o bijuterie în centura de aur a orașului*, „Cronica maramureșeană”, 1, nr. 2, 6-13 mart. 2001, p. 15.

Dragotă, Ioana, *Nicolae Bolte, cronicarul din Groși: (2 februarie 1950 – 1 iulie 2003)*, „Bibliotheca Septentrionalis”, 12, nr. 1 (22), 2004, p. 58-60.

Fărcaș, Andrei, *Rugăciuni fierbinți la Sfânta Mănăstire Habra: ieri, de ziua bramului*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4591, 4 mai 2005, p. 1, 3.

Fărcaș, Andrei, *Zilele comunei Groși – comuna cu cei mai mulți și renumiți taragotiști din țară*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4643, 4 iul. 2005, p. 1, 16.

- Fărcaș, Andrei**, *Autocefalia BOR – cu profesorii de religie din sudul județului*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6125, 10 mai 2010, p. 1, 3.
- Fărcaș, Andrei**, *Ziua Națională la bustul lui Mihai Viteazul: Mănăstirea Habra*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6300, 1 dec. 2010, p. 11.
- Fărcaș, Andrei**, *Habra – mănăstire mare și plină de călugări*, „Graiul Maramureșului”, 23, nr. 6534, 5 sept. 2011, p. 11.
- Fărcaș, Andrei**, *Habra – mănăstirea pentru unitatea românilor*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7039, 8 mai 2013, p. 9.
- Fărcaș, Andrei**, *Habra în ziua de sfântă sărbătoare a bramului*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7142, 5 sept. 2013, p. 5.
- Fărcaș, Andrei**, *Mănăstirea Habra – stâlp de istorie și credință*, „Graiul Maramureșului”, 26, nr. 7332, 24 apr. 2014, p. 5.
- Fărcaș, Andrei**, *PS Justin Sigbeteanul – cetățean de onoare al comunei Groși*, „Graiul Maramureșului”, 27, nr. 7736, 1 sept. 2015, p. 6.
- Gagniuc, Ananei**, *Și totuși se mișcă...*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1268, 5 iun. 2001, p. 1.
- Gherman, Vasile**, *Ansamblul „Lăpușul” a susținut un spectacol folcloric: Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 478, 2 mai 2003, p. 5.
- Gherman, Vasile**, *După cum ne informează primarul Gicu Lupan, prin programe Sapard și Phare, în localitate se introduce apa și se modernizează drumurile: Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1208, 17-18 sept. 2005, p. 5.
- Gherman, Vasile**, *Ieri, sute de credincioși au sărbătorit Hramul Mănăstirii Habra din Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 7, nr. 1684, 11 apr. 2007, p. 16.
- Gherman, Vasile**, *În șase localități din județ se cultivă cățina albă*, „Informația zilei de Maramureș”, 8, nr. 1987, 6 apr. 2008, p. 6.
- Gherman, Vasile**, *Sute de credincioși au participat ieri la Hramul Mănăstirii Habra*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2304, 22 apr. 2009, p. 9.
- Gherman, Vasile**, *20 de ani de la înființarea Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și Sătmarului*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 2623, 7 mai 2010, p. 7.
- Goja, Anca**, *Se naște un cenaclu literar-artistic la Groși*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7066, 8 iun. 2013, p. 12.
- Goja, Anca**, *Festivalul „Dansul la șură” în Groși*, „Graiul Maramureșului”, 25, nr. 7148, 12 sept. 2013, p. 11.
- Obiceiul dansului la șură a fost reînviat în comună, în urmă cu 12 ani, de familia Dobrican, mai întâi cu localnicii în vârstă, iar apoi învățându-i pe tineri să joace. Lecțiile de dans s-au ținut mai întâi la căminul cultural, apoi în curtea familiei Dobrican și, pe vreme rea, în garajul acesteia, cu timpul tinerii prinzând drag nu doar de joc, ci și de costumul popular. Cea care a confecționat costume tradiționale pentru toți dănțaușii, acum în număr de circa 70, este Mărioara Dobrican. Danțul la șură se organizează, acum, la Groși, în fiecare zi de sărbătoare; o dată pe an, însă, acum are loc Festivalul „Danțul la șură”, când sunt invitate formații de amatori din alte localități. [...].*
- Goja, Nicolae**, *„Mărțișorul” și Dumitru Fărcaș cântă la Groși a doua zi de Rusalii*, „Graiul Maramureșului”, 13, nr. 3395, 2 iun. 2001, p. 2.
- Goja, Nicolae**, *Centru de informare și consultanță pentru cetățenii din Dumbrăvița și Groși*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4255, 31 mart. 2004, p. 1, 3.

Herbel, Mihaela, *Scrisori de pe front: documente vechi de 60 de ani, la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 1949, 3 sept. 2003, p. 4.

Horoba, Ionuț, *Două decenii de la înființarea EOMS: la Mănăstirea Habra s-au celebrat*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3974, 10 mai 2010, p. 7.

Irimie, Negoită, *O cavalcadă sonoră: taragotul lui Dumitru Fărcaș*, „Contemporanul”, nr. 35, 30 aug. 1985, p. 11.

Iuga de Săliște, Vasile. *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca : Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 165, 370, 418, 671, 1286, 1291, 1354.

Latiș, Vasile, *Câteva date ale sărbătorescului în satul Groși*, „Memoria ethnologica”, 1, nr. 1, dec. 2001, p. 137-138.

Lăzărescu, Raluca, *Ocupația de bază a locuitorilor este pomicultura: Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 2, nr. 147, 27 mart. 2002, p. 5.

Loloș, Florin, *Groșenii au plantat 1000 de puieți de stejar roșu: sărbătorind „Luna pădurii”*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1219, 6 apr. 2001, p. 1.

Lupan, Gheorghe, *Mihai Viteazul la Mănăstirea Habra*, „Graiul Maramureșului”, 13, nr. 3466, 24 aug. 2001, p. 2.

Manolache, Dumitru, *Habra, mănăstirea purtată patru secole în suflet de maramureșeni*, „eMaramureș”, 1, nr. 20, 30 aug.-5 sept. 2013, p. 15.

Marian, Gabriela, *Un meșter din Groși propune un mausoleu al minerilor*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3200, 12 oct. 2007, p. 8.

Marinescu, Emil, *Japonezi la Groși: „Țipete ciudate, dar săbii faine”*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1397, 2 nov. 2001, p. 2.

Marinescu, Emil, *Drum asfaltat cu venituri proprii: minune în comuna Groși*, „Glasul Maramureșului”, 2, nr. 1665, 23 sept. 2002, p. 2.

Mândru, Adrian, *8 comune din județ primesc finanțare pentru proiecte de infrastructură*, „Informația zilei de Maramureș”, 1, nr. 1710, 14 mai 2007, p. 4.

Moisa, Ana-Maria, *Ziua Pământului celebrată la Groși*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3961, 24 apr. 2010, p. 1, 16.

Moldovan, Silvestru ; Togan, Nicolau. *Dicționarul numirilor de localități cu populațiune română din Ungaria*. Sibiu, 1909, p. 106.

More, Ioana, *Legendele Comunei Groși*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3189, 16 mart. 2012, p. 13.

Nan, Ion, *O sărbătoare de suflet la Groși*, „Pentru socialism”, 39, nr. 10206, 1 sept. 1988, p. 1-2.

*** *Nunta – obiceiuri de nuntă din Groși*, „Calendarul Maramureșului”, 2, nr. 2, dec. 2005-mart. 2006, p. 77-95.

Pârja, Viorica, *Ce înseamnă 400 de ani în istoria unui popor?*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4448, 13-14 nov. 2004, p. 8.

Pârja, Viorica, *O gală cu multe premii: Delfinul de Aur, ediția 2005*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4643, 4 iul. 2005, p. 1, 3.

Pârja, Viorica, *88 de trepte în devenirea României: 1 Decembrie 1918 – 1 Decembrie 2006*, „Graiul Maramureșului”, 18, nr. 5079, 1 dec. 2006, p. 8.

Pârja, Viorica, *Oamenii caută alternative pentru viața la sat: la Groși*, „Graiul Maramureșului”, 22, nr. 6056, 16 febr. 2010, p. 1, 3.

Peter, Gheorghe, *O reușită reuniune de coruri bisericești: la Groși (Baia Mare)*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4201, 28 ian. 2004, p. 4.

Pop, Ion P., *Azi: Dumitru Dobrican*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4679, 15 aug. 2005, p. 9.

Pop, Ramona-Ioana, *Diplome de Excelență „Nicolae Sabău”*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5471, 17 mart. 2008, p. 3.

Prodan, David, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. 2, București, Editura Academiei R. S. R., 1968, p. 239, 241, 248-250, 252-254, 518, 519.

Rad, Ramona, *Medalion Eminescu*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3578, 16 ian. 2009, p. 4.

Ruja, Alexandru, *Reînvie „Danțul la șură”. La Groși*, „Glasul Maramureșului”, 4, nr. 1193, 7 mart. 2001, p. 3.

Ruja, Alexandru, *Cinci măicuțe locuiesc în barăci de tablă: de trei ani, la Mănăstirea Habra*, „Glasul Maramureșului”, 4, nr. 1195, 9 mart. 2001, p. 3.

Sabou, Cristian, *8,5 miliarde lei pentru frumoasele județului: [concursul „Cea mai frumoasă localitate”]*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1438, 20 dec. 2001, p. 1.

*** *Șematismul veneratului cler al diecezei greco-catolice române de Gherla pe anul 1914 [...]*, p. 240.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 124.

Ștef, Dorin, *Ipoteze privind originea numelui localității Groși: etimologie*, „Glasul Maramureșului”, 19, nr. 5957, 7 dec. 2016, p. 6.

Talpoș, Alina, *Tezaurul din Groși*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 2007, 13 febr. 2007, p. 12.

Tocaci, Camelia, *S-au împlinit 400 de ani de la atestarea documentară a Mănăstirii Habra*, „eMaramureș”, 2, nr. 35 (71), 5-11 sept. 2014, p. 7.

Țineghe, Cătălin Ioan, *Mitinguri aviatice în zona Turnului de Parașutism: în anii '50*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3637, 3 mart. 2009, p. 11.

*** *Viflaimul din Groși*, „Memoria ethnologica”, 4, nr. 11-13, iul.-dec. 2004, p. 1371-1372.

Țiple, Turica, *„Capul” lui Mihai Viteazul veghează Mănăstirea Habra*, „Glasul Maramureșului”, 5, nr. 1339, 27 aug. 2001, p. 1, 2.

Ursu, Viorica, *Să nu uităm de Mănăstirea Habra*, „Graiul Maramureșului”, 11, nr. 2722, 22 mart. 1999, p. 3.

Ursu, Viorica, *Mănăstirea „Învierea Domnului” Habra – Groși după 400 de ani*, „Pro Unione”, 4, nr. 3-4 (11-12), dec. 2001, p. 95-97.

Ursu, Viorica, *Veniți la Mănăstirea Habra – Groși, căci are bramul „Învierea Domnului”: de Sfintele Paști*, „Graiul Maramureșului”, 16, nr. 4259, 5 apr. 2004, p. 9.

Ursu, Viorica, *„Cozița”... de lângă Baia Mare: a treia zi de Sf. Paști, bram la Mănăstirea Habra – Groși*, „Graiul Maramureșului”, 18, 4889, 21 apr. 2006, p. 8.

Vaida, Aurel, *Stejarul legiunii „Horea”: Horgea Dumitru din Groși – Baia Mare*, „Maramureș”, dec. 1977, p. 20.

Vlad, Adina, *Dezbateri privind protecția mediului: în localități din Maramureș*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3060, 2 mai 2007, p. 5.

Folclor din satul Groși

*Tăt așe zăc oamenii
Că io strâc casa badii,
Casa badii nu i-o strîc,
Nici nu ieu din ie nimic,
Nici draniță, nici cui,
Numai-m place gura lui.*

*Zîs-o badea către mine
Că io mor dacă nu vine!
N-am văzut fete să moară
După feciori când să-nsoară,
Feciori am văzut că mor
După drăguțale lor.*

(„Calendarul Maramureșului”, 2, nr. 2, dec. 2005-mart. 2006, p. 81)

Satul Ocoliș

1411 Fekethefalw
1566 Feketefalw
1601 Honolis
1725 Feketefalu, Akolis
1828 Fekete-Falu, Okolist
1851 Feketefalu

(Suciu, Coriolan, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 2, București, Editura Academiei, 1967, p. 8.)

Ocoliș este un sat străvechi românesc. Legenda spune că numele localității este pe deplin justificat, deoarece drumul de la Baia Mare spre Ardeal, în dreptul satului, trebuia să facă o mare ocolire (ocoliș) din cauza râului Lăpuș.

Satul Ocoliș, atestat documentar din anul 1411, aparține comunei Groși, iar ca zonă etnografică se situează în Chioar. Localitatea este așezată pe malul Lăpușului, la 3 kilometri sud de Groși, într-o zonă de câmpie având un număr de 222 de case.

În satul Ocoliș funcționează una dintre cele mai valoroase ferme de bovine de rasă pură de carne (fermier Bujor Dorolți). Rasa Blonde d'Aquitaine este o rasă franceză cu răspândire în Europa.

Etimologie: din substantivul *ocol* „ogradă, loc îngrădit unde se închid vitele”, respectiv „curtea casei țărănești” + suf. *-iș*.

Obiective turistice și eclesiastice

Biserica Ortodoxă „Adormirea Maicii Domnului”. Piatra de temelie a acestui sfânt așezământ a fost pusă în anul 1850.

În anul 2015, PS dr. Iustin Sigheteanul a târnosit biserica în urma lucrărilor de înnoire interioară și exterioară: pictură nouă în tehnica frescă, catapeteasmă nouă și reorganizarea Sfântului Altar. Cu această ocazie, preotul paroh Călin Olimpiu Țura a fost distins cu rangul de iconom stavrofor.

Satul de vacanță „Village du Paris” a fost inaugurat în 2007 și asigură atmosfera ideală pentru o vacanță liniștită. Amplasate la intrarea în satul Ocoliș, cele șase căsuțe din satul de vacanță au fost ideea soților Șteți și reprezintă un pas important, având în vedere că e prima investiție în sectorul turistic care s-a făcut în comuna Groși, satul Ocoliș.

Activitatea culturală

Tabăra Națională de Literatură și Arte Plastice „Archeus”

Evenimentul cultural este organizat de Fundația Culturală „Archeus” (președinte Ioan Marchiș) în colaborare cu Direcția pentru Cultură și Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Maramureș. Se desfășoară într-un cadru intim, pe domeniul și în Casa-Atelier Ioan Marchiș din Ocoliș. Timp de o săptămână, în miez de vară, tabăra este un loc de întâlnire a unor scriitori consacrați și debutanți, unde se coloziază pe marginea literaturii, se citesc din creațiile acestora, se lansează cărți și reviste, se acordă premii stimulative invitaților din Maramureș, București, Cluj, Satu Mare sau din alte țări (Pierre Dutron – Belgia, Adam Puslojić – Serbia). Acest demers cultural major este un centru de referință pentru artiștii contemporani, care reunește an de an scriitori valoroși ai țării: Ioan Groșan, Ion Mureșan, Ioan Es. Pop, însoțiți permanent de scriitorii locului: Rodica Brad Păuna, Valeriu Sabău, Nicolae Scheianu, Dorel Macarie, Mircea Crișan, Gelu Dragoș, Gheorghe Pârja, Lucian Perța, Marian Ilea și alții. Acestora li se alătură artiști plastici din Baia Mare, Cluj,

Sălaj. Musafiri de pretutindeni, precum și locuitori ai satului sunt invitați să onoreze acest fenomen cultural care se desfășoară la Ocoliș. Fiecare ediție a taberei are o temă: ex. „Scriitorul pescar” (ediția a III-a, 2008), „Arta și somnul” (ediția a IV-a, 2009), „Literatura fără TVA” (ediția a V-a, 2010), „Literatura fără E-uri – un regal de literatură și arte plastice fără conservanți artificiali” (ediția a VI-a, 2011), „După 20 de ani...” (ediția a IX-a, 2014). În

cadrul unei ediții, participanții s-au întors la rădăcini, aplicând un ritual gastronomic vechi de cel puțin 3.000 de ani: oaia la groapă. La orice final de tabără se acordă premii. Marele premiu constă în editarea unei cărți în Colecția Archeus. Dintre câștigătorii Marelui Premiu „Archeus” amintim pe: Ion Mureșan (2006), Ioan Groșan (2007), Alexandru Vlad (2008), Vasile Dragomir (2013). Alte premii se acordă pentru: proză, poezie, parodie, artă plastică, teatru, muzică folk, voce și chitară, percuție, folclor, fotografie, film și altele. An de an organizatorii editează o antologie, un fel de „oglină” a celor întâmplate.

Casa Ioan Marchiș de la Ocoliș și tabăra de literatură pe care maestrul o organizează, începând cu anul 2006, au devenit simboluri ale artei de calitate și ale literaturii de vârf în această parte de țară. Dr. Tiberiu Alexa, critic și istoric de artă, directorul Muzeului Județean de Artă „Centrul Artistic Baia Mare”, a afirmat că Tabăra „Archeus” „reunește forțe divergente, creatoare, într-o formă a maximei libertăți”. Prozatorul Vasile Dragomir a sugerat că „tabăra îi ambiționează pe creatori să lucreze mai mult și mai bine”.

Din activitatea Astei

În anul 1924, Despărțământul Astei Baia Mare avea 38 de comune, printre care și Ocoliș. Centrul cultural de la Ocoliș dispunea de o bibliotecă populară care cuprindea 42 de volume. Au avut loc *cursuri de analfabeți și adulți* ținute de către învățători, iar *prelegerile populare* au fost organizate și susținute de către Gheorghe Medan, director de școală și secretarul despărțământului.

Personalități locale

Martin Hulbar, manager. S-a născut la 20 februarie 1950, în localitatea Ocoliș, comuna Groși.

A urmat cursurile Liceului „Gheorghe Șincai” din Baia Mare, făcând parte din prima promoție de 12 clase, cu bacalaureat, pe care îl absolvă în anul 1969. Apoi urmează Școala Tehnică Comercială din Arad, specialitatea conducător unități comerciale. În anul 1971 s-a angajat la Hotel „Carpați” din cadrul OJT Maramureș.

Pe parcursul activității sale a urmat mai multe cursuri de specializare.

După anul 1990 a cumpărat Complexul Hotel-Restaurant „Carpați” din Baia Mare, pe care a reușit să-l ridice la standardul de 4 stele. Alături de soția sa, este conducătorul a încă două unități din orașul Baia Mare: Pizza M și Pizza H.

Vasile P. Leschian, filolog. S-a născut la 5 februarie 1940, în satul Ocoliș, comuna Groși. Urmează Școala primară în Ocoliș, iar studiile liceale la Liceul „Gheorghe Șincai” Baia Mare, apoi Școala Pedagogică de învățători Carei, județul Satu Mare. Urmează cursurile Institutului Pedagogic de 3 ani din Baia Mare și Facultatea de Litere a Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, curs fără frecvență, cu Diplomă de licență în Filologie. A lucrat în învățământ ca profesor, timp de 45 de ani. A participat la numeroase sesiuni de comunicări științifice, simpozioane de specialitate, a fost corespondent la mai multe ziare locale și a fost colaborator la diverse edituri.

A publicat volumele: *Afirmarea : studiu monografic : indice bibliografic* (2004) și *Rostiri afabile* (2017).

Ioan Marchiș, sculptor. Deși s-a născut în comuna Bârsana (12 martie 1955), Ioan Marchiș este considerat o personalitate a satului Ocoliș, deoarece aici are domiciliul și aici își desfășoară întreaga activitate culturală și de creație.

În 1975 a absolvit Liceul de Muzică și Arte Plastice din Baia Mare; în 1982 a absolvit Institutul

Ioan Marchiș

de Arte Vizuale „Ion Andreescu” din Cluj-Napoca, secția Sculptură, iar în anul 2010 obține doctoratul în filosofie. Din 2001 este director al Direcției Județene pentru Cultură, Culte și Patrimoniu Cultural Național a județului Maramureș; președintele revistei de cultură *Archeus*, care (la sărbătorirea a 20 de ani de revistă, în 2014), spune Anca Goja, „coagulează cele mai importante forțe literare și artistice ale județului”

A realizat 14 statui de bronz, majoritatea amplasate în Baia Mare, dar și în alte localități din Maramureș, precum și în București. Este autorul ansamblului monumental din bronz „Bogdan Vodă” din localitatea Bogdan-Vodă, județul Maramureș.

A expus lucrări în Muzeul de Artă Baia Mare, Muzeul Maramureșului Sighetul Marmației, în colecții particulare din România, Ungaria, Germania, Israel, S. U. A., Egipt, Austria, Franța, Japonia etc. Pe lângă sculptura în bronz, piatră și lemn, s-a preocupat și de desen, grafică, tuș, monotipie, creion, lucrări cu care a avut expoziții personale.

Este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România; membru al Fundației „Archeus” și Fundației „N. Steinhardt”, Rohia.

De-a lungul carierei a obținut numeroase premii și diplome.

Cunoscut ca un artist care-și consumă propria biografie în operă, sculptorul Ioan Marchiș este un om de cultură complet, organizând acte de cultură pe care le întreține și le susține în mod cu totul dezinteresat. În acest scop și-a creat o bază materială în reședința sa din satul Ocoliș. Casa lui a devenit un spațiu modern de cultură, dedicat manifestărilor de tip cenaclier, ori unor conferințe, workshop-urilor, taberei de literatură și arte plastice, ori altor manifestări de acest gen.

Alexandru Mouje, făuritor de viori. S-a născut în anul 1873 la Ocoliș. Încă din școala primară avea o pasiune pentru cioplit: cu un cuțitaș scrijelea ușor banca, fapt pentru care era adeseori pedep-

sit. Mai târziu a devenit dascăl la Ferneziu, apoi la Medieșul Aurit. Cuțitașul, care înainte făcea numai pagubă, a început să cioplească felurite nimicuri artistice, după care s-a dedicat construirii viorilor. Și la vârsta de 83 de ani încă mai construia viori, cam 400 de exemplare au ieșit din mâna artistului. Ele trăiesc răspândite prin lume. În casa lui Mouje se dădeau adevărate concerte când muzicienii sau alți prieteni veneau seara să încerce viorile. Renumitul violonist Jean Proșteanu a fost clientul lui Mouje, cumpărând viori „de la care – zicea el – învață să cânte și păsările cerului”. L-a cunoscut și pe George Enescu, în 1935, căruia i-a strâns mâna și i-a dăruit o vioară construită în 1930. Alte viori ale maestrului Mouje au cântat la Filarmonica de Stat din Budapesta, la școli de muzică ori la nunți țărănești din Ardeal. În ultimii ani de viață a expediat pentru elevii Școlii medii de arte din Oradea 40 de viori construite de el. A dedicat acestei îndeletniciri peste 65 de ani de trudă.

Bibliografie selectivă

- Ocoliș -

*** *Activitatea despărțămintelor în cursul anului 1924/25*, „Transilvania”, 56, nr. 9-10, sept.-oct., 1925, p. 383-384.

Andreica, Alina, *Ultimul număr al revistei Archeus e dedicat lui Radu Săplăcan*, „Glasul Maramureșului”, 9, nr. 2536, 6 aug. 2005, p. 7.

Burnar, Ion, *În casa din Ocoliș a sculptorului Ioan Marchiș a avut loc Cenaclul și o inaugurare de palat cenaclier... fără oculuri*, „Informația zilei de Maramureș”, 5, nr. 1258, 15 nov. 2005, p. 6.

Burnar, Ion, *O tabără de literatură într-o antologie literară: Archeus*, „Informația zilei de Maramureș”, 10, nr. 2701, 7 aug. 2010, p. 7.

Ciascai, Grigore, *Au fost desemnați laureații Taberei Naționale de la Ocoliș*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2381, 22 iul. 2009, p. 16.

Dulf, Oana, *Parisul s-a mutat în Ocoliș: Duminică satul de vacanță, în stil francezesc, al soților Ștefi și-a deschis porțile*, „Glasul Maramureșului”, 11, nr. 3161, 28 aug. 2007, p. 16.

Goja, Anca, *Ioan Groșan – marele premiat al Taberei „Archeus”*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5264, 14-15 iul. 2007, p. 1.

Goja, Anca, *Poeți sârbi în tabăra de la Ocoliș*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5585, 30 iul. 2008, p. 11.

Goja, Anca, *Alexandru Vlad – marele premiat al taberei Archeus*, „Graiul Maramureșului”, 20, nr. 5586, 31 iul. 2008, p. 3.

Goja, Anca, *Tabăra „Archeus”, evenimentul care scoate Ocolișul din anonimat*, 23, nr. 6493, 19 iul. 2011, p. 3.

Goja, Anca, *Nicolae Scheianu și Ioan Muntean, cei mai vrednici participanți la Tabăra Archeus*, „Graiul Maramureșului”, 24, nr. 6804, 24 iul. 2012, p. 6.

Goja, Anca, *Archeus, 20 de ani de revistă, 9 ani de tabără*, „Graiul Maramureșului”, 26, nr. 7387, 2 iul. 2014, p. 5.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 518, 624.

Mihai, Ion M., *Un generos spațiu cultural*, „Graiul Maramureșului”, 17, nr. 4762, 19-20 nov. 2005, p. 5.

Pârja, Gheorghe, *Ceasuri de poezie la Ocoliș*, „Graiul Maramureșului”, 21, nr. 5875, 14 iul. 2009, p. 1, 7.

Pop, Dariu, *Mărturii strămoșești*, Satu Mare, Editura Athenaeum, 1938, p. 66-67.

Pop, Simion, *Bătrânul care împarte cântece lumii*, „Pentru socialism”, 7, nr. 77, 26 mai 1956, p. 2-3.

Șofran, Corina, *În Ocoliș s-a inaugurat un nou complex turistic*, „Informația zilei de Maramureș”, 9, nr. 2337, 1 iun. 2009, p. 9.

Ștef, Dorin, *Dicționarul etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 159-160.

Teremtuș, Nicolae, *Tabăra de la Ocoliș, un fenomen cultural, artistic: Ioan Marchiș : [interviu]*, „Gazeta de Maramureș”, 12, nr. 541, 6 iul. 2013, p. 13.

Tivadar, Vasile, *Expoziție a grupului artistic din Ocoliș, la mall-ul din Baia Mare*, „Informația zilei de Maramureș”, 11, nr. 3518, 19 apr. 2013, p. 16.

Satu Nou de Jos

1828 Also Újfalu, Satunow Dye Szusz

1851 Alsó Újfalu

(**Suciu, Coriolan**, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 2, București, Editura Academiei, 1967, p. 100.)

Atestat documentar din anul 1329, satul aparține de comuna Groși, zona Chioar, regiunea Transilvania de Nord. Localitatea se învecinează la nord cu municipiul Baia Mare, la est cu satul Groși, la sud cu satele Cătălina și Ocoliș, iar la vest cu satul Mocira. Relieful local este format din lunca Lăpușului (malul drept) și terasa Lăpușului – înaltă de 50-80 de metri, având trei coline și trei văi. Din punct de vedere demografic, localitatea are un număr de 1.055 locuitori înregistrați la recensământul din 2011. Apropierea de municipiul Baia Mare (4 kilometri) a făcut din localitatea Satu Nou de Jos o adevărată zonă rezidențială.

Etimologie: din Sat (< subt. sat „așezare rurală” < lat. fossatum) + Nou (< adj. nou „făcut de curând” < lat. novus) + de + Jos (< adv. jos „așezat la vale” < lat. deo(r)sus). Numele a fost raportat la cetatea Baia Mare, care avea deja o vechime apreciabilă. Probabil satul a fost înființat în legătură cu activitatea minieră din zonă, fiind colonie de muncitori.

Obiective eclesiastice

Biserica „Adormirea Maicii Domnului” este o biserică de rit ortodox. A fost zidită din piatră în anul 1845, pe locul unei vechi biserici din lemn. În perioada 1980-2007 biserica a fost reparată și pictată cu tehnica tempera.

Personalități locale

Ion Pașca, profesor, s-a născut în anul 1841, în Satu Nou de Jos, comuna Groși. A terminat cursurile gimnaziale la Beiuș, apoi a urmat cursurile Facultății de Teologie din Viena. Începând din anul 1878 a predat teologia la seminarul din Gherla. În 1890 a revenit în localitatea natală.

A tradus și tipărit o parte din tratatul *Sfântului Ciprian*, a oferit notițe referitoare la Biserica greco-catolică română, lui Nicolaus Nilles (fost profesor iezuit din Austria), a lucrat și tipărit *Biografia Sfântului Ioan Chrisostom*, Gherla, 1876.

Bibliografie selectivă - Satu Nou de Jos -

Babici Man, Amalia, *Focul a distrus șapte hectare de vegetație uscată în Satu Nou de Jos*, „Glasul Maramureșului”, 13, nr. 3645, 4 apr. 2009, p. 3.

Buzura, Dana, *Stații de autobuz cu telefon public: La Ocoliș și Satu Nou de Jos*, „Glasul Maramureșului”, 7, nr. 2005, 7 nov. 2003, p. 3.

Gherman, Vasile, *Primăria se ocupă de repararea drumului din zona podului de la Cătălina*, „Informația zilei de Maramureș”, 6, nr. 1528, 4 oct. 2006, p. 5.

Iuga de Săliște, Vasile, *Oameni de seamă ai Maramureșului. Dicționar 1700-2010*, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2011, p. 818.

Pop, Darius, *Mărturii strămoșești*, Satu Mare, Editura Athenaeum, 1938, p. 79-80.

Popan, Mihai, *La Satu Nou de Jos există un târg auto cu adevărat european*, „Graiul Maramureșului”, 19, nr. 5179, 2 apr. 2007, p. 7.

Ștef, Dorin, *Dicționar etimologic al localităților din județul Maramureș*, Baia Mare, Editura Ethnologica, 2016, p. 192.

FILE DIN CRONICA COMUNEI GROȘI

1.800-800 î. Hr. – la Groși (Între pâraie) au fost evidențiate descoperiri din epoca bronzului târziu, cultura Suciul de Sus.

1411 – sunt consemnate în documente așezările Groși (Thwkes) și Ocoliș (Fekethefalw).

1566 – au loc groaznice pustiiri turcești. Victime: satele din Chioar și din jurul Băii Mari. Turcii își așază tabăra la Ocoliș.

1600, iun. 2 – la sinodul convocat de Mihai Viteazul la Suceava a participat Efrem, episcop al Habrului (a cărui reședință era mănăstirea Habra, aflată între satele Ocoliș și Groși), un fervent susținător al lui Mihai Viteazul.

1614, sept. 15 – un grup de români din nord și nord-est s-au adresat autorităților imperiale printr-o scrisoare, acuzând abuzurile nobilimii și cerând să se facă dreptate în legătură cu ocuparea mănăstirii Habra, domeniilor acesteia, alungarea călugărilor. Memorialul amintește că, din pricina acestei samavolnicii, mănăstirea „s-a pustiit de tot, așa că de opt ani n-o mai locuiește nimeni”.

1770 – documentele adevăresc existența unui învățământ sistematic românesc, bine organizat. În școli se învață scrierea, citirea, aritmetica, catehismul, gramatica și cântările bisericești. Aproape toate școlile erau susținute de comunitățile bisericești, iar altele (Groși) erau subvenționate de „domeniul minier”.

1775 – la școala din Ocoliș era dascăl Ioan Pop.

1784 – sigiliul localității Satu Nou de Jos era rotund și avea în câmpul sigiliului, într-un scut sub formă de frunză, un pom fructifer.

1795 – școala din Ocoliş avea ca dascăl pe Alexa Băban.

1809 – numărul capilor de familie: Groși – 90, Ocoliş – 80, Satu Nou de Jos – 68; satul Ocoliş este menționat ca un mare producător de fructe.

1815 – la Satu Nou de Jos se introduc matricole bisericești.

1850 – se edifică biserica de piatră din Ocoliş.

1879 – se edifică biserica de piatră la Groși.

1892, mai 28/iun. 9 – Costin I. și Pașca G., preot din Satu Nou de Jos au făcut parte, alături de Vasile Lucaci din delegația română la Viena, pentru a înmâna împăratului textul „Memorandumului”.

1900 – recensământul din acest an arată că în Groși sunt 945 de locuitori, în Ocoliş 534 de locuitori, iar în Satu Nou de Jos 673 de locuitori.

1909 – după recensământul din acest an populația se prezintă astfel: la Groși erau 198 de case, 945 de locuitori, la Ocoliş erau 115 case, 534 locuitori, la Satu Nou de Jos 157 case, 673 de locuitori.

1912 – la Groși s-au ținut prelegeri populare sub auspiciile Astrei.

1914 – Extrase din datele statistice despre localitățile, locuitorii și situația învățământului confesional greco-catolic, pentru parohiile aparținătoare diecezei de Gherla:

Groși – comună mică cu parohie veche. Biserică de zid cu hramul „Sfânta Treime”, edificată în 1879. Casa parohială de zid. Casa cantorilor și școala de lemn. Matricolele din 1763. Școlari de toate zilele 116, de repetiție 62. Paroh: Emanuil Câmpian. Cantor-învățător: Gavril Florian. Populația după religie: 1.096 greco-catolici, 11 izraeliți.

Ocoliş – Filie a Satului Nou de Jos. Biserică de zid cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, edificată în 1850. Școala din lemn. Matricole din 1815. Școlari de toate zilele 55, de repetiție 22. Cantor-învățător: Gavril Câmpian. Populația după religie: 692 greco-catolici, 5 romano-catolici, 10 izraeliți.

Satu Nou de Jos – comună mică cu parohie veche. Biserică de zid cu hramul „Adormirea Maicii Domnului”, edificată în 1845. Casa parohială și edificatele din lemn. Școala din lemn. Matricolele din 1815. Școlari de toate zilele 87, de repetiție 46. Paroh: George Pașca. Cantor-învățător: Ioan Cherecheș. Populația după religie: 861 greco-catolici, 4 romano-catolici, 5 helvetici, 7 izraeliți.

Selecție din **File de cronică: ținuturile Chioar, Codru, Lăpuș, Maramureș**, vol. 1: *Din paleolitic până în 1918* / Laura Temian, Lazăr Temian, Valentin Băințan...; Coordonator științific: prof. dr. Teodor Ardelean. Baia Mare : Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”, 2016, p. 4, 56, 141, 156, 168, 281, 298, 316-317, 328, 333, 459-460, 482-484, 518, 520, 537, 557-558.

În veșnicie, PETRE GOT

Liana POP

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Vestea că poetul și filologul Petre Got, un om cu însușiri și dimensiuni spirituale remarcabile, a plecat pe drumul fără întoarcere, a părut de necrezut.

În 20 septembrie a.c., Petre Got ar fi împlinit venerabila vârstă de 80 de ani, născut fiind în 1937, în localitatea Desești, județul Maramureș.

A urmat școala elementară în Desești, Școala Pedagogică Mixtă Română la Sighet (1952-1956), apoi Facultatea de Filologie a Universității din Cluj (1957-1962). A funcționat ca profesor de limba română la Borșa și în Satu Mare (1956-1967), ca metodist cultural la Satu Mare, Baia Mare și București, iar din 1972, ca redactor la Editura Eminescu.

Din anul 1974 a părăsit nordul țării pentru a deveni redactor la revista *Viața românească* din București, dar a rămas legat de timpul și spațiul Maramureșului, de satul natal, pe care l-a înnobilit prin întreaga sa activitate de creație artistică și căruia i-a închinat un poem:

Desești

*Se clatină tot satul când e horă
Și fetele trec drepte prin iubiri;
Sar până-n grindă așchii din podea;
Se leagănă și sticla și cuțitul,
La nunțile cu călăreți de foc.
Aici aproape toți sunt rubedenii,
Primăvara moare în tilinci,
Înnebuneste țuica de mărgea
Și mere roșii luminează timpul.*

Petre Got a fost membru al Uniunii Scriitorilor din România din anul 1974.

Din bogatul său palmares literar amintim: Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova (1999); Premiul aniversar acordat de către Editura Proema în cadrul Festivalului Internațional de Poezie Sighetul Marmației (octombrie 2007); Premiul Asociației Scriitorilor din București pentru volumul de poezie *Protocolul norilor* (2008); Premiul pentru poezie în cadrul Festivalului Internațional „Lucian Blaga” (2011).

În anul 2007, Consiliul Local al Municipiului Baia Mare i-a conferit distincția de „Cetățean de Onoare” al orașului.

Opera poetică: *Cer înfrunzit* (București, Editura Tineretului, 1969, 72 p.); *Glas de ceară* (București, Editura Eminescu, 1972, 80 p.); *Masa de mire* (București, Albatros, 1975, 60 p.); *Ochii florilor* (București, Cartea Românească, 1976, 68 p.); *Dimineața cuvântului* (București, Cartea Românească, 1980, 80 p.); *Paranteza lunii* (București, Cartea Românească, 1985, 76 p.); *Stelele strigă* (București, Editura Eminescu, 1988, 84 p.); *Timp răstignit* (București, Editura Eminescu, 1991, 88 p.); *Inima lui septembrie*

(București, 1996); *Poeme* (1997); *Plâns de heruvim* (București, Editura Eminescu, 1999, 384 p.); *Clipa dintre hotare* (București, Editura Eminescu, 2001); *Vocale celeste* (Cluj-Napoca, Dacia, 2001, 90 p.); *Autoportret târziu* (Pitești, Paralela 45, 2004, 96 p.); *Vocale celeste = Celestial Vowels* (București, Semne, 2006); *Protocolul norilor* (Pitești, Paralela 45, 2007, 92 p.); *Lumină amară* (Cluj-Napoca, Limes, 2010, 90 p.).

Continua revenire la baștină a poetului Petre Got:

„Am scris cum mi-a dictat sufletul, conștiința. La mine totul este trăire și suferință”, mărturisea poetul Petre Got în anul 2004, când a fost prezent în Baia Mare, în Amfiteatrul Facultății de Litere a Universității de Nord, cu prilejul lansării volumului *Autoportret târziu*. Spusele sale au fost întărite de comentariile profesoarei Terezia Filip, ale criticului literar Gheorghe Glodeanu și decanului facultății, prof. univ. dr. Georgeta Corniță.

„Spațiul original al nordului românesc face parte din fibra cea mai intimă a ființei mele. Este mai puternic decât mine și lucrează în straturile subconștientului, uneori cu forță greu de definit. Îi sunt tributar acestui spațiu mental mai mult decât oricărei alte entități de care am cunoștință. A fost pentru mine, încă de la început, un resort spiritual imens – o locomotivă care m-a împins înainte chiar și atunci când eram deznădăjduit ori deabusolat de realitățile zilei”, afirma Petre Got într-un interviu aniversar (împlinirea vârstei de 75 de ani), acordat lui Augustin Cozmuța și publicat în revista *Nord Literar* (an 10, nr. 9, sept. 2012, p. 9, 14).

Aurel Sasu i-a consacrat un loc în *Dicționarul biografic al literaturii române*, Vol. 1: A-L (Pitești, Paralela 45, 2006, p. 681-682), precum și în *Dicționarul general al literaturii române*, Vol. 3: E/K, coordonat de academicianul Eugen Simion, apărut sub egida Academiei Române, în anul 2005. Figurează într-o seamă de sinteze literare cum ar fi: *Dicționarul de literatură română contemporană* al lui Marian Popa (ediția a 2-a revăzută și adăugită, București, Albatros, 1977, p. 251), *Dicționar cronologic: literatura română* (București, Editura științifică și enciclopedică, 1979, p. 392, 720), *Dicționarul scriitorilor români: D-L*, coordonat de Mircea Zăciu (București, Editura Fundației Culturale Române, 1998, p. 437-438), dicționarul biobibliografic *Autori maramureșeni* (Baia Mare, Proema, 2000, p. 237-242), *Oameni de seamă ai Maramureșului: dicționar 1700-2010* (Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș-Vodă”, 2011, p. 476) al lui Vasile Iuga.

Despre poezia lui Petre Got s-au pronunțat critici cu autoritate, care i-au evidențiat valoarea: Gh. Grigurcu, Mircea Popa, Octavian Soviany, Liviu Grăsoiu, Al. Husar, Ștefan Aug. Doinaș, Mihai Cimpoi etc.

„Amintește-ți mereu/ De subtila, nebănuita trecere./ Crește în tine/ Ca voința astrului/ În biografia ierbii”, scria Petre Got în volumul *Clipa dintre hotare*, constatând că, până la urmă, existența noastră se rezumă la o clipă, trăită la hotarul dintre viață și moarte.

A fost înmormântat pe data de 26 iulie 2017 la Cimitirul Bellu Catholic din București.

Cazul Candiano-Popescu. O crimă celebră de la 1901

Dr. Ștefan GRIGORESCU

La începutul anului 1901, capitala României a fost zguduită de un asasinat considerat celebru, nu atât prin ferocitatea lui și prin tinerețea asasinului și a complicei sale, cât prin numele renumit purtat de cel care utilizase arma crimei: Candiano-Popescu.

În seara de 26 februarie 1901, Iulia Iarca, o doamnă aparent respectabilă, în vârstă de aproape 50 de ani și aparținând lumii bune a Bucureștilor, rudă cu generalul Alexandru Iarca, intrase în vorbă cu doi adolescenți pe Calea Victoriei, după care îi invitase în locuința ei din strada Icoanei. Presa vremii o descria pe Iulia Iarca în cuvinte nu tocmai măgulitoare: „Deși în vârstă de aproape 50 de ani, slăbiciunea de a se purta elegantă, de a face foarte dese preumblări ziua și seara pe Calea Victoriei și atitudinea ei cam ridiculă, față de mulți imberbi care o acostau pe stradă, făceau obiectul glumelor trecătorilor”. Fizic, cea care devenise victimă era descrisă astfel: „Cam scurtă, groasă, blondă, cu o față roșie și totdeauna pudrată, vecinic zâmbind la cei care o fixau, oprindu-se la toate vitrinele și dispusă a lega conversațiuni cu toți acei care s-ar fi hazardat s-o conducă pe Calea Victoriei”. Se mai știa și că în fiecare seară era condusă acasă de câte un tânăr, cu care făcea un „mic chef” și cânta la pian¹. Din declarația ginerelui ei, Constantin Constantinescu, referent la Curtea de Conturi, victima Iulia Iarca avea 45 de ani, fusese măritată la 18 ani cu un funcționar, rămăsese văduvă și temperamentul ei dezechilibrat o făcuse să ducă „o viață ușuratică și să viseze mereu lucruri erotice”².

Crima fusese înfăptuită în seara respectivă, la ora 21.30, de către tânărul Alexandru Candiano-Popescu și complicele său, Ștefan Vlădoianu. Primul o cunoștea pe victimă, o acostase, aflase că tocmai luase o sumă de bani de la mama sa și hotărâse împreună cu cel care îi era complice să o însoțească pe cucoană în locuința ei. Detaliile crimei au fost cunoscute întâi după declarațiile menajerei și ale soțului acesteia, cei dintâi martori ajunși la locul grozăviei, apoi din reconstituirea Poliției Capitalei și îndeosebi din interogatoriile luate celor doi făptași. Tânărul Candiano-Popescu o determinase să se dezbrace în lenjerie intimă și să cânte la pian, apoi o înjunghiasă în spate cu un pumnal. După ruperea mânerului pumnalului, asasinul folosisse lama în continuare, provocând numeroase răni care au cauzat moartea femeii. După înfăptuirea crimei, asasinul sărise pe geam și încercase să scape, după ce menajera Marița Iliescu, care locuia într-o încăpere în fundul curții, dăduse năvală în casă împreună cu bărbatul ei, atrași de zgomotele și țipetele din casă. Prins de un trecător, asasinul a fost predat unui sergent de stradă, care l-a dus la secția IX de poliție. Complicele său, care îi urmărea de la distanță, a fost recunoscut la rândul său de martori, prins și încătușat în aceeași secție de poliție. Ancheta, pornită practic imediat, prin interogatoriul luat suspectului principal, a șocat autoritățile. Prezumtivul criminal era, după cum se și prezentase – vorbind tot timpul în franceză – fiul celebrului general Alexandru Candiano-Popescu, cunoscut în popor ca „eroul de la Grivița” sau „eroul de la '77”, mulți ani aghiotant regal.

Născut în anul 1841 în București³, purtând numele atât al tatălui natural, cât și pe cel al tatălui adoptiv, generalul Alexandru Candiano-Popescu a intrat de tânăr în miliția pământeană, apoi a absolvit Școala de ofițeri. Cu gradul de căpitan, a participat la rebeliunea din 10 spre 11 februarie 1866, finalizată prin înlăturarea de pe tron a lui Alexandru Ioan

Căp. Candiano-Popescu,
ajuns ulterior general

¹ *Adevărul*, anul XIV, no. 4163, miercuri 28 februarie 1901, p. 1, *Înfiorătoarea crimă din str. Icoanei. Asasinarea d-nei Iarca*.

² *Ibidem*, p. 3.

³ Unele surse dau Lipia, în județul Buzău.

Cuza. Fire vulcanică, a demisionat din armată în anul următor, intrând în politică, unde a ajuns deputat și a înființat două ziare de opoziție. A fost arestat în mai multe rânduri și condamnat ca agitator, iar în 1870 s-a implicat în pseudorevoluția care a proclamat efemera „Republică de la Ploiești”. Achi-tat, s-a ferit o vreme de implicații politice, revenind în centrul atenției opiniei publice în 1877. S-a oferit voluntar în *Războiul de independență*, ocazie cu care, în grad de maior, a comandat Batalionul de vânători care a cucerit reduta Grivița. Din acel moment a cunoscut o carieră militară deosebită și o mare popularitate, în 1879 fiind numit prefect al Poliției Capitalei, iar din 1880 aghiotant regal, pentru 12 ani, având gradele de locotenent-colonel, apoi colonel. În anul 1894 a fost ridicat la gradul de general de brigadă, după care a trecut în rezervă⁴.

Alexandru Candiano-Popescu fiul a fost întotdeauna o persoană dificilă, devenită de ani buni periculoasă pentru familie și societate. Învățase carte prima dată în particular și cunoștea la perfecție trei limbi străine: franceza, engleza și germana. Studiase un an la Jena, în Germania, unde abandonase cursurile și începuse să abuzeze de alcool. Întors în țară, fusese înscris de tatăl său la Școala Militară, pe care o abandonase, fiind în cele din urmă înscris la Colegiul *Modern* sau Institutul *Dr. Brândzeșă*, unde repeta clasa a VI-a ca licean cu statut extern⁵. Băiat de bani gata, mândru de numele familiei sale, Candiano-Popescu fiul era deja cunoscut, la 19 ani, ca fiind un mare amator de alcool și de aventuri de toate felurile, ins cu porniri nevrotice și chiar criminale. La 16 ani își amenințase tatăl cu arma și obținuse acordul și banii necesari, cu care plecase pentru o jumătate de an în Congo. La liceu era poreclit „Nebunul”, pentru pornirile sale și pentru plăcerea cu care povestea fapte sângeroase la care asistase sau la care, potrivit afirmațiilor sale, luase parte în Congo. Cu ocazia procesului, completul de judecată avea să prezinte și o scrisoare a sa, din care reieșea că încercase în mai multe rânduri să se sinucidă și să-și împuște și tatăl⁶. Mai mult, la 17 ani încercase să se sinucidă pentru o dragoste neîmpărtășită; după tratamente costisitoare în țară și în străinătate, fusese salvat, dar rămăsese cu un glonț în cap.

Ștefan Vlădoianu, complicele la crimă, era mai mic cu trei ani și avea de asemenea renumele unui adolescent dubios. Repetent și el în mai multe rânduri, era în clasa a III-a de liceu, la același colegiu. Pe Candiano-Popescu îl cunoscuse de la cursul de pian și legaseră o prietenie bazată pe înfăptuirea de rele, după cum bănuiau colegii și cunoștințele lor.

Din interogatoriul luat de polițiști imediat după arestare, din declarațiile făcute cu ocazia re-

Casa Candiano-Popescu, vedere de epocă (Sursa: colecția dr. Simona Condurățeanu)

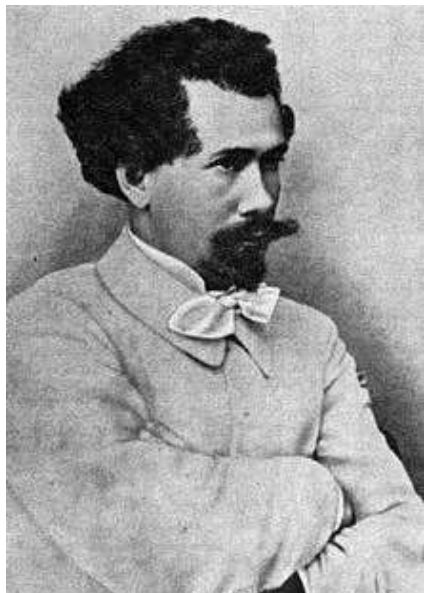
constituirii crimei și mai ales din declarațiile făcute în fața instanței de judecată, la Curtea cu jurați din București, a reieșit clar faptul că tânărul Candiano-Popescu era hotărât să ucidă. Plănuse ca victima să fie o doamnă Bilciurescu, căreia îi datora bani, apoi soarta o scosese în calea lui pe Iulia Iarca. La interogatoriu și în fața tribunalului, asasinul a vorbit numai în franceză, cu un aer de superioritate, fără remușcări,

⁴ Despre generalul Alexandru Candiano-Popescu a se vedea, dintre sursele epocii, Dimitrie R. Rosetti, *Dicționarul contemporanilor*, București, Editura Lito-Tipografiei „Popularea”, 1897, p. 41 și Dr. C. Diaconovich, *Enciclopedia Română. Tomul I. Copenhaga*, Sibiu, 1898, Editura și Tiparul lui W. Krafft, p. 694.

⁵ *Adevărul*, anul XIV, no. 4385, vineri 12 octombrie 1901, ediție de seară, p. 1, articolul *Procesul Candiano-Popescu și Procesul crimei din str. Icoanei*.

⁶ *Ibidem*, p. 2.

iar la reconstituire comparase victima cu o „vacă sugrumată”⁷. Deși cazul a fost lămurit repede, procedurile juridice au făcut ca procesul, mult așteptat de bucureșteni, să înceapă abia în luna octombrie. Generalului Candiano-Popescu, grav bolnav, familia i-a ascuns fapta criminală a fiului său și a angajat cei mai buni avocați bucureșteni ai vremii. De altfel, după începerea procesului, mama asasinului, Sofia Candiano-Popescu, văduvă de puțină vreme, și-a caracterizat fiul drept nebun, dar nu criminal și monstru, așa cum considera că îl înfățișau greșit autoritățile⁸. Procesul a început în ziua de 10 octombrie 1901 și a durat patru zile. Completul de judecată a fost constituit din magistratul Ștefănescu-președinte, Balș și Pherekyde-asesori. Acuzarea a fost reprezentată de procurorii Stambulescu și Mumuianu, avocații lui Candiano-Popescu au fost Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Petru Grădișteanu, Cernescu și Butoianu⁹, ai lui Vlădoianu au fost Brăescu și Comșa, iar avocații părții civile au fost Gh. Panu, Take Policrat, Aurel Eliescu și Mircea Petrescu¹⁰.

Barbu Ștefănescu-Delavrancea

La proces, în încercarea de a-și scoate clientul nebun, maeștrii Ștefănescu-Delavrancea și Grădișteanu au făcut apel și la marii specialiști ai vremii, dr. Marinescu și Obreja, primul declarând că tânărul Candiano-Popescu suferea de degenerare ereditară de la ambii părinți¹¹. În ziua de 13 octombrie 1901, la ora 19.30, primul jurat, Popovici, a anunțat verdictul *Vinovat*, pentru Alexandru Candiano-Popescu, și verdictul *Nevinovat*, pentru Ștefan Vlădoianu¹².

Tânărul Candiano-Popescu a fost condamnat la zece ani de închisoare și plata sumei de 1leu despăgubire, deși avocații părții civile solicitaseră daune de 5.000 de lei¹³. Avea să execute opt ani de închisoare, fiind eliberat în anul 1909, după care familia l-a trimis în străinătate, unde i s-a pierdut urma. Celălalt Candiano-Popescu, tatăl, celebrul general, murise încă din vara anului 1901. N-a mai apucat să-și vadă fiul condamnat pentru crimă și închis la Văcărești.

⁷ *Adevărul*, anul XIV, no. 4163, miercuri 28 februarie 1901, p. 3.

⁸ *Adevărul*, anul XIV, no. 4384, joi 11 octombrie 1901, p. 1.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Constantin Bacalbașa, *Din Bucureștii de altădată. 1901-1910. Vol. III*, București, Editura Ziarului *Universul*, 1936, p. 17.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *L'Indépendance Roumaine*, 25ème année, No. 7615, luni 15/28 octobrie 1901, p. 2.

¹³ *Adevărul*, anul XIV, no. 4388, luni 15 octombrie 1901, p. 3.

Panseuri, panseluțe și scaieți

Septimiu CHELCEA

Prostia mândră și inteligența obraznică sunt surori. Și încă gemene!

Un paradox

Deși are obrazul gros de se vede de la o poștă, lumea spune că este ne-obrăzat.

Modestie

Nu îmi doresc decât să fiu mulțumit de realizările mele. Și realizările să fie epocale.

- În România, sunt interzise cărțile de educație patriotică pentru copii?

- Nu sunt interzise! Nu există.

Octogenarul

De-aș avea iar 70 de ani și optimismul de atunci...

Compasime

Cel mai bun prieten al meu nu are niciun prieten adevărat, săracul...

Nu zâmbesc pentru că sunt vesel, ci sunt vesel pentru că zâmbesc.

Îmbătrânire frumoasă

Privește înainte fără regrete!

Rezolvarea conflictelor interpersonale: informație, inteligență și multă, multă imaginație.

În politică, greșeala recunoscută nu este pe jumătate iertată, ci de două ori condamnată: și de adversari, și de susținători.

- Ce poate fi mai plicticos decât un profesor ieșit la pensie?!

Sunt deosebit de spontan când îmi planific bine acțiunile.

Iertarea se dăruiește, nu se negociază.

Putem să iertăm, dar nu avem dreptul să uităm.

- Cum se îndrăgostesc fetele inteligente?

- Ca niște proaste!

- Dar băieții inteligenți?

- Mai rău!

Cărțile de memorii

Insule de adevăr în marea tăcerilor, brăzdată de valurile de ce ai fi vrut să fie și nu a fost.

Mulțumesc celor care mă învață „ce”, dar îi iubesc pe cei care îmi arată „cum”.

Drumul spre succes este pavat mai totdeauna cu eșecuri.

Bătrânețe

Răbdarea devine nerăbdătoare.

Nu te grăbi să ridici primul piatra! Chibzuiește mai întâi... unde să aplici lovitura nimicitoare.

Intelectualii publici

Cei care laudă România sunt detestați, cei care o detestă sunt lăudați.

Cel mai bine cunoști oamenii după cum se achită de datoriile față de binefăcătorii lor... Dacă!

A învățat limba română, nu și omenia românească.

Adunarea Generală ASTRA – Despărțământul Șomcuta Mare

Anca SIMA

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Asociațiunea Transilvană pentru Literatura și Cultura Poporului Român, cunoscută sub denumirea prescurtată de ASTRA, este una dintre cele mai vechi instituții culturale din istoria României, având contribuții importante în păstrarea unității și identității românești.

Datorită nevoii de comunicare cu marile mase ale poporului, Asociațiunea s-a organizat pe despărțăminte ținutale. În anul 1869, s-a înființat Despărțământul Șomcuta Mare, pentru Ținutul Chioarului. Cu acest prilej, a fost aprobat primul regulament al organizării ASTREI pe despărțăminte.

După cel de-al Doilea Război Mondial, activitatea ASTREI a fost suprimată treptat. Reactivarea Despărțământului Șomcuta Mare s-a făcut în iunie 1993, președinte fiind prof. Vasile Albu, iar ultima manifestare astristă desfășurată în Chioar a avut loc în anul 1999, când s-au sărbătorit 130 de ani de la înființarea ASTREI chioarene.

Casa de Cultură „Aurel Buteanu” din Șomcuta Mare a găzduit, în data de 13 mai 2017, Adunarea Generală a ASTREI, cu scopul de a reorganiza și relansa activitatea Despărțământului Șomcuta Mare.

Manifestarea a debutat solemn cu intonarea Imnului Național al României și a Imnului ASTREI, în interpretarea Corului „Glasul Chioarului” din Șomcuta Mare, condus de Iustin Podăreanu.

Primarul orașului Șomcuta Mare, Gheorghe Buda, și prof. Alina Talpoș, organizatorul acestei reuniuni, i-au salutat pe participanți și au adresat cuvinte de bun sosit oaspeților. De asemenea, Primăria și Consiliul Local Șomcuta Mare și-au luat angajamentul de a sprijini activitățile astriste, saluând reorganizarea și relansarea activității acestui Despărțământ.

Lucrările Adunării Generale au fost conduse de către dr. Dumitru Acu, președintele Asociațiunii ASTRA, care a adresat un cuvânt de salut celor prezenți și și-a manifestat bucuria de a participa

la „reînvierea” acestui Despărțământ. În discursul său însuflețitor, Dumitru Acu a făcut referire la activitatea desfășurată de Asociațiune de-a lungul timpului, amintind teme discutate de aștrști în anul 1869: despre educația femeilor la națiunea română, necesitatea studierii istoriei patriei din punct de vedere național, despre limba română și conservarea ei..., teme de actualitate și pentru zilele noastre.

Prof. Alina Talpoș a prezentat atât un bilanț al activităților astriste chiorene, subliniind că Ținutul Chioarului a fost și este un puternic centru al mișcării corale, cât și proiectele și manifestările propuse pentru anul 2017: masă rotundă *Cultură și civilizație în Chioar*, Simpozionul *Educație și transdisciplinaritate*, șezătoare chioreană, o manifestare dedicată Zilei Naționale a României...

În continuare a fost vizionat un film despre cel care a fost pentru mulți ani președintele Despărțământului Șomcuta Mare, prof. Albu Vasile, un om dedicat trup și suflet promovării valorilor Aștrilor, film realizat de Onorica Târziu, bibliotecar la Liceul Teoretic „Ioan Buteanu” Șomcuta Mare.

Următorul moment a aparținut oaspeților. Au luat cuvântul și au transmis, în general, gânduri frumoase și dorința de a colabora pentru promovarea limbii române și a culturii românești, pentru a reda strălucire spiritului astrist: dr. Ligia Dănilă, președintele Despărțământului Beclean, dr. Valeria Biltș, președintele Despărțământului Târgu-Lăpuș, dr. Radu Găvrilă, președintele Despărțământului „Teodor Mihali” Dej, prof. Ioan Seni, președintele Despărțământului Năsăud, dr. Teodor Ardelean, directorul Bibliotecii Județene „Petre Dulfu”, și dr. Viorel Pop, vicepreședinții Despărțământului Baia Mare, prof. Corina Muntean, director Liceul Teoretic „Ioan Buteanu” Șomcuta Mare, arh. Ionel Vitoc, președintele Fundației Carpatica.

În a doua parte a reuniunii a fost ales comitetul de conducere al Despărțământului Șomcuta Mare. Noul președinte este prof. Alina Talpoș, director adjunct al Liceului Teoretic „Ioan Buteanu” Șomcuta Mare. Vicepreședinte a fost desemnată prof. Corina Sanda Muntean, directorul aceluiași liceu, iar secretar este Maria Duruș. Au fost votați, de asemenea, patru membri în comitetul de conducere și o comisie de cenzori formată dintr-un președinte și doi membri.

Pentru implicarea în menținerea tradițiilor culturale locale și sprijinul oferit în reorganizarea și relansarea activității acestui despărțământ, doctorului Teodor Ardelean i-a fost conferită o diplomă de onoare. Diplome de onoare au primit și reprezentanții despărțământelor prezente la manifestare, precum și persoanele implicate în organizarea acestei reuniuni.

A urmat un spectacol folcloric susținut de profesorii și elevii Liceului Teoretic „Ioan Buteanu”, în parteneriat cu Palatul Copiilor Baia Mare, structura Șomcuta Mare.

Adunarea Generală a aștrștilor chioreni s-a încheiat cu discuții colocviale despre ceea ce a însemnat activitatea astristă de la înființarea Despărțământului și despre proiectele viitoare.

S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale ziarului *Pentru socialism*)

Lavinia ARDELEAN

Biblioteca Județeană „Petre Dulfu”

Joi 5 ianuarie 1967 – Secția de păpuși a Teatrului de Stat Baia Mare – la a zecea aniversare

În urmă cu 10 ani secția de păpuși a Teatrului de Stat din Baia Mare prezenta pentru cei mici primul său spectacol. Destui de puțini dintre ei își mai aduc aminte astăzi de întâmplările vesele din piesa „Căsuța din câmpie”, de Serghei Marșak. Spectatorii de-o șchioapă, care au umplut până la refuz sala teatrului, aveau să-și dea seama abia mai târziu că aplauzele marcau un eveniment de o reală importanță: nașterea unei noi instituții artistice în regiune.

Transpunând în cifre activitatea desfășurată pe parcursul a zece ani, găsim înscrise 33 de premiere, peste 1.500 spectacole și peste 200.000 spectatori.

Cu prilejul împlinirii a zece ani, de când cei mici descopereau uimiți lumea minunată a teatrului băimărean de păpuși, colectivul de artiști mânători a prezentat în premieră pe țară piesa „Isprăvile motanului desculț”, de Mircea Marian. Regia aparține lui Eugen Câmpeanu, scenografia Idei Grumaz, iar muzica este semnată de Liviu Borlan. [...]

Vineri 6 ianuarie 1967 – Cannes – Distincție acordată unui film românesc

La Cannes s-a încheiat al VII-lea festival al filmelor pentru tineret.

Juriul internațional al tinerilor a atribuit marele premiu filmului românesc „Duminică la ora 6”, al regizorului Lucian Pintilie, pe un scenariu de Ion Mihăileanu, în colaborare cu regizorul. Imaginea filmului este realizată de Sergiu Huzum. Filmul românesc, în care rolurile principale sunt interpretate de Irina Petrescu și Dan Nuțu, primește astfel a treia distincție internațională, după cele dobândite la festivalurile de la Mar del Plata (Argentina) și Acapulco (Mexic).

Juriul internațional al cineaștilor a conferit marele premiu filmelor „Lumină intimă” – realizator Ivan Passer (Cehoslovacia), „Ultima lună de toamnă” – realizat de V. Derbeniov (U. R. S. S.) și „Inimile verzi” – realizator Édouard Luntz (Franța). [...]

Duminică 15 ianuarie 1967 – Prima hartă a Țării Românești

Prima hartă a Țării Românești, aparținând unui învățat român, este aceea întocmită de stolnicul Constantin Cantacuzino în anul 1700. Originalul este expus la British Museum din Londra, iar o reproducere se găsește în colecțiile Bibliotecii Academiei Republicii Socialiste România.

Calculul geografilor confirmă că această hartă este realizată la scara de 1:278.000, scară foarte mare pentru epoca aceea, fapt care a și permis autorului să redea pentru prima oară cele mai numeroase date

geografice asupra Țării Românești. Deși nu se bazează pe ridicări topografice, harta conține totuși unele date matematice cu ajutorul cărora au fost redată atât localizarea elementelor din cuprinsul ei, cât și cea dintâi localizare – mai apropiată de realitate a Țării Românești pe glob.

Harta stolnicului Constantin Cantacuzino a fost imprimată în limbile greacă și latină, la Padova, în 1700, și a apărut întâia oară, în copie, ca anexă la opera lui Anton Maria del Chiaro, *Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, tipărită cu 18 ani mai târziu.

Sâmbătă 21 ianuarie 1967 – Paris – Elogii la adresa școlii românești de endocrinologie

Revista franceză de endocrinologie clinică, nutriție și metabolism a apărut într-un număr special consacrat lucrărilor școlii românești de endocrinologie, publicând totodată diverse articole sub semnătura unor specialiști români. Ca prefață, revista publică sub semnătura specialistului Nicolas Guéritée articolul „Mișcarea endocrinologică din România contemporană”, în care face un tur de orizont asupra endocrinologiei românești, „una dintre cele mai vechi din lume, ai cărei maeștri și-au legat numele, de la sfârșitul secolului 19 și până la începutul secolului 20, de câteva descoperiri fundamentale din era modernă ale disciplinei”.

Autorul evocă unele studii făcute de endocrinologii români în colaborare cu colegii lor francezi. „Mișcarea endocrinologică română, continuă autorul, a realizat, de la sfârșitul ultimului război, progrese extraordinare... Colegii noștri români sunt bine-cunoscuți pe plan european și mondial.

Sâmbătă 28 ianuarie 1967 – 115 ani de la nașterea lui I. L. Caragiale

Elevatul cercetător al filosofiei culturii, Tudor Vianu, scria: „Caragiale este un observator lucid și exact, dar materialul observațiilor sale nu rămâne niciodată în stare de pulbere infinitezimală, ci se adună în viziunile unor caractere tipice. Realismul tipic este formula lui artistică. Estetica lui coincide însă cu cea a clasicismului numai pe porțiuni mărginite...”.

Așadar, lui Tudor Vianu, opera lui Caragiale i se dezvăluia ca rod al unei ascuțite observații sociale, ca un produs, în primul rând, realist. O dovedesc atât „Momentele”, cât și „Comediile” sale, în care faptul artistic se clădește pe o surprinzător de exactă cercetare a vieții social-politice și morale a timpului său. Caragiale semna, într-adevăr, actele de stare civilă ale unei societăți bine conturate. În fapt, nimic nu este omis: de la moravurile politice până la neînsemnatele incidente domestice, totul intra în alchimia acestui magician al cuvântului. Dar Caragiale nu este un înregistrator; în laboratorul său artistic funcționează delicate aparate de evaluare, de aceea asupra lumilor plăsmuite artistic planează când sarcasmul violent, când ironia nuanțată, când înțelegerea atentă – dar niciodată indiferența. [...]

Marti 7 februarie 1967 – Medalion Brâncuși

Cu ocazia comemorării a 10 ani de la moartea lui Constantin Brâncuși, duminică, la Casa de Cultură a Sindicatelor din Baia Mare a fost organizat un medalion închinat marelui artist. Cu această ocazie, profesorul Mihai Olos a vorbit despre „Arta lui Brâncuși în contemporaneitate”. Expunerea a fost ilustrată de proiecții de diapozitive și urmată de prezentarea unui film documentar închinat renumitului sculptor român.

Marti 7 februarie 1967 – Primul lot de mașini românești în Guineea

Cu ocazia sosirii în portul Conakry a vasului „Predeal”, care a transportat pentru Guineea primul lot de tractoare, camioane și alte mașini românești, însărcinatul cu afaceri al României la Co-

nakry, Oliviu Miclea, a oferit, la 3 februarie, pe bordul vasului, un cocteil. Au luat parte Fodeba Keita, ministrul economiei, Diallo Alpha Ahmadou, ministrul sănătății, Fadiala Keita, procuror general, și alte personalități politice din Guinea, precum și șefii misiunilor diplomatice acreditați la Conakry.

Sâmbătă 7 februarie 1967 – Dinicu Golescu – 190 de ani de la naștere

S-a născut la 7 februarie 1777, descinzând dintr-o veche familie de boieri, cu rădăcini adânc înfipte în plămânul istoriei. Este cel de-al treilea fiu al marelui ban de Țară Românească, Radu Golescu. Învăță carte grecească, având ca dascăl – după cum ne spune Ion Ghica – pe Ștefan Comita, vestit elenist al unei școli bucureștene. Odată cu intrarea sa în viața publică ocupă diferite slujbe, urcând repede treptele ierarhiei administrative.

Răscoala lui Tudor Vladimirescu va schimba cursul biografiei sale. Împreună cu alți boieri, Dinicu Golescu, refugiat la Brașov, este membru al societății politice și literare din localitate, al cărui program era, după cum se știe, cultural, dar care cuprindea și revendicările politice menite să lovească în ultimele rămășițe ale regimului fanariot.

S-a stins din viață în 1830, lucrând o mare hartă statistică a Țării Românești. I. H. Rădulescu, colaboratorul său, își încheie cuvântul funebru astfel: „Numele tău va fi drag învățăturii și celor ce se adapă din dânsa”. [...]

Duminică 26 februarie 1967 – Filmul „Dacii” – o realizare de mare prestigiu a cinematografului noastre

Presa noastră centrală și de specialitate elogiază în unanimitate marea realizare a studiourilor cinematografice românești – filmul „Dacii”. Rare filme s-au bucurat de o asemenea primire din partea publicului spectator.

...Anul 87 era noastră. Asupra dacilor pornesc legiunile romane ale împăratului Domițian. Forța brutală, dorința de a cuceri noi pământuri și bogății, se revarsă ca un tăvălug asupra unui popor pașnic și brav, care niciodată n-a avut altă dorință decât aceea de a fi lăsat să trăiască în pace, păstrându-și obiceiurile și tradițiile strămoșești.

„...Cel mai mare război de atunci pentru romani a fost împotriva dacilor, peste care atunci domnea Decabal”, spune Dio Cassius în a sa *Istorie romană*. Au fost ciocniri de uriași, cu ecouri profunde în lumea antică, și din ele s-a născut poporul român, care a conservat „tipul național al poporului dac... până în zilele noastre, în toată puritatea...” (W. Froehner).

De aici a pornit filmul.

Cu „Dacii”, suntem convingși, cinematografia românească a făcut un mare pas înainte spre deplina consacrare pe plan mondial, căci nu multe cinematografii naționale se pot mândri cu o asemenea realizare de indiscutabilă ținută artistică. [...]

Miercuri 15 martie 1967 – În cadrul emisiunii „Cunoașteți lumea?” postul de radio Viena a transmis un program consacrat României

În cadrul emisiunii „Cunoașteți lumea?” postul de radio Viena a transmis marți seara un program consacrat României. Timp de o oră, ascultătorii au avut posibilitatea să ia cunoștință despre

unele date privind economia, istoria, cultura și obiectivele turistice ale patriei noastre. Textul prezentării a fost armonios îmbinat cu bucăți de muzică populară românească, în interpretarea unei formații condusă de Ionel Banu și având ca soliști pe Marioara Tănase și Petre Săbădeanu. Basul Marius Rintzler, din București, aflat la studii în Viena, a cântat câteva lieduri.

În cadrul emisiunii, prof. Ana Maria Musicescu, de la Institutul de Artă din București, a răspuns la câteva întrebări referitoare la valorile artistice ale mănăstirilor din nordul Moldovei.

Joi 16 martie 1967 – Brâncuși

La 16 martie se împlinesc zece ani de la data când s-a stins din viață în atelierul său din Paris, la vârsta de 81 de ani, Constantin Brâncuși, făuritorul sculpturii moderne. El este considerat cel mai mare sculptor al tuturor timpurilor și așezat alături de Shakespeare și Beethoven în panteonul culturii universale.

Brâncuși s-a născut la 21 februarie 1876 în satul Hobița, comuna Peștișani, fiu al moșneanului Nicolae Radu Brâncuși, care a murit la câțiva ani după nașterea lui Constantin. La unsprezece ani a plecat de acasă ca să-și găsească un rost. În timp ce era băiat de prăvălie, la un restaurant din Craiova, se zice că cioplea viori. Datorită acestor viori ajunge „intern” la Școala de Meserii și Arte din Craiova (secția de sculptură), pe care o termină după trei ani, în loc de cinci, afirmându-se ca un elev excepțional. La Școala de Belle Arte din București își însușește la perfecțiune tehnica modelajului, cunoscând temeinic anatomia. Deși obținuse o mulțime de distincții pentru lucrările sale, nu i se răspunde la cererea prin care solicită o bursă de studii, și Brâncuși o pornește pe jos, după câte relatează chiar el însuși, spre Paris. Ajunge abia în 1904, după un an de peregrinări. Dar la Paris este nevoit să-și câștige întâi existența, servind în localuri și spălând vase, până în 1905, când îi sosește din țară aprobarea bursei.

Opera lui Constantin Brâncuși rămâne o sinteză a înțelepciunii, a fanteziei și forței creatoare a poporului nostru, un omagiu adus patriei sale despre care spunea: „Nu vom putea fi niciodată îndeajuns de recunoscători față de pământul care ne-a dat tot”. [...]

Sâmbătă 25 martie 1967 – Muzeul Brukenthal la a 150-a aniversare

Muzeul Brukenthal din Sibiu a împlinit un veac și jumătate de existență. Puternic focar de cultură, el a devenit mai cunoscut publicului larg și specialiștilor din țară și de peste hotare în anii din urmă, în condițiile largilor posibilități create pentru valorificarea bogatelor tradiții sibiene.

În sălile Brukenthalului, Sibiuul își poate regăsi în chip revelator istoria. Există aici multe mărturii despre viața meșteșugarilor, despre raporturile sociale din Transilvania, în secolele trecute, priveliști ale orașului și efigii de indiscutabilă valoare documentară.

Caracterul complex al acestui muzeu și activitatea sa multiplă rezultă în primul rând din profilul tematic al colecțiilor și din structura sa organizatorică actuală, care cuprinde patru mari secții cu sectoare speciale, fiecare la rândul său având importanța și valoarea unui muzeu de sine stătător: colecțiile secției de științele naturii, cele de arheologie și istorie, de etnografie și artă populară, cele ale galeriei de artă plastică. [...]

Miercuri 5 aprilie 1967 – La Paris a apărut un ghid pentru automobiliști despre România

În editura pariziană „Autoguides Delta” a apărut primul ghid pentru automobiliști despre România. În 150 de pagini, turiștii află tot ce trebuie să cunoască despre România: date geografice, economice, principalele itinerarii automobilistice, condiții de cazare, de camping, alimentație, obiceiuri și tradiții românești, spectacole, arheologie, croaziere, festivaluri și chiar elemente de limbă română. În plus, ghidul, executat în condiții tehnice ireproșabile, este ilustrat cu numeroase fotografii ale principalelor orașe, inclusiv litoralul Mării Negre, precum și o hartă a României.

Acesta este al treilea ghid despre România care vede lumina tiparului în ultimul an în Franța.

Vineri 7 aprilie 1967 – În curând presei din țara noastră i se va adăuga o publicație nouă

Destinată unui public larg, revista *Magazin istoric* va aborda o tematică variată din istoria națională și universală. În paginile ei cititorii vor găsi studii, articole și documente despre istoria patriei, din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre, despre activitatea mișcării democratice și revoluționare, despre locul poporului român în istoria universală, despre contribuția sa la tezaurul culturii omenirii.

Magazin istoric va cuprinde articole despre caracteristicile diverselor culturi și civilizații, evoluția relațiilor internaționale, va publica memoriile unor personalități române și străine. Ea va informa totodată cititorii asupra celor mai noi rezultate ale cercetărilor din domeniul istoriei, arheologiei, istoriei culturii, științei și artei, va prezenta puncte de vedere privitoare la curente de idei și tendințe în istoriografia contemporană. [...]

Sâmbătă 8 aprilie 1967 – Înființarea Asociației „Automobil Clubul Român”

Consiliul de Miniștri a autorizat recent printr-o hotărâre înființarea Asociației „Automobil Clubul Român” (A. C. R.). Asociația devine organul reprezentativ al automobiliștilor din țara noastră. Ea va constitui totodată un instrument în ridicarea măiestriei membrilor săi în conducerea automobilului și pentru creșterea spiritului de respectare a legilor de circulație. Prin stabilirea și dezvoltarea relațiilor de colaborare cu organizațiile internaționale care se ocupă de problemele automobilismului și turismului auto, precum și cu celelalte cluburi și asociații similare din străinătate, se vor putea asigura membrilor A. C. R., care circulă pe șoselele altor state, precum și turiștilor automobiliști străini care ne vizitează țara, informații privind legile de circulație din diverse țări, precum și asistența multilaterală – tehnică, turistică, medicală, juridică etc. [...]

Vineri 14 aprilie 1967 – La Halmeu un nou punct de frontieră pentru turiști

La Halmeu se deschide punctul de frontieră rutier pentru trecerea graniței de stat. În prezent aici se fac intense pregătiri pentru asigurarea localurilor necesare, se asfaltează șoseaua, se construiește o frumoasă poartă maramureșeană.

Pentru îndrumarea turiștilor străini, agenția din Baia Mare a Oficiului Național de Turism va înființa o nouă unitate la punctul de frontieră, va pregăti mai mulți ghizi cunoscători de limbi străine. Vor apărea, pentru turiști, ghiduri, pliante frumos editate, prin care se vor face cunoscute arta populară, locurile turistice, monumentele istorice renumite, traseele din Maramureș etc. [...]

Vineri 28 aprilie 1967 – Manifestări în memoria lui Vasile Alecsandri

Zilele acestea a avut loc la Toulon, sub auspiciile grupării literare „Astrado Prouvençalo”, un simpozion Vasile Alecsandri, cu prilejul împlinirii a 85 de ani de la premiera poetului român de către această grupare pentru poemul „Cântecul gîntei latine”. Cu acest prilej a fost deschisă în localitate o expoziție organizată de I. R. R. C. S. consacrată vieții și operei lui Vasile Alecsandri și prieteniei sale cu poetul provensal Frederic Mistral.

La festivități au participat autorități locale, personalități ale vieții cultural-artistice, profesori universitari, studenți, ziariști și un numeros public. A fost prezent, ca invitat, profesorul universitar G. C. Nicolescu, decanul Facultății de limbă și literatură română de la Universitatea din București.

Manifestări în memoria lui Vasile Alecsandri au avut loc, de asemenea, și în orașele Arles și Avignon.

Joi 4 mai 1967 – Centenarul leului românesc

Astăzi se împlinesc 100 de ani de la publicarea în *Monitorul*, jurnal oficial al României din acea vreme, a Legii pentru înființarea unui nou sistem monetar și pentru fabricarea monedelor naționale.

Adoptarea sistemului monetar propriu a constituit un moment de mare însemnătate pentru dezvoltarea economiei românești, un act de curaj prin care poporul nostru își afirmă dreptul la o viață independentă. Deși guvernul turc a îngăduit, după îndelungi tratative, baterea monedei românești cu condiția ca aceasta să poarte un semn propriu al Imperiului Otoman, moneda noastră a apărut în circulație fără niciun semn de dependență politică a țării. [...]

Marti 9 mai 1967 – Sâmbra oilor

Spre Huta-Certeze s-au îndreptat duminică dimineața sute de oșeni în porturile lor pline de vioiciune și prospețime, cu desăgi și coșuri cu bunătați, de unde n-au lipsit uieștile cu vestita țuică de Oaș. Tot înspre Huta se revărsau din primele ore ale dimineții numeroși băimăreni, sătmăreni și sigheteni pentru a participa, alături de cei de prin părțile locului, la tradiționala sărbătoare câmpenească ce dăinuie aici, așa cum spune legenda, încă de pe vremea dacilor, pricepuți crescători de ovine.

Pe când soarele s-a ridicat de după dealuri, pe obcina de la poalele impunătoarei clădiri pe fațada căreia constructorii au înscris, mândru, doar cu o zi înainte, „Hanul Sâmbra oilor”, pajiștea a fost năpădită de lumea multicoloră a gazdelor și oaspeților. Pe frigare, carnea de miel se rumenea, sticlele și butoaiile erau pregătite.

De lângă stână au răsunat buciume. A început ritualul mulșului oilor. Apoi, cantitățile de lapte s-au consemnat pe răboj, la fel ca în urmă cu sute de ani. Praznicul s-a dezlănțuit. Glasul ceterii s-a împletit cu glasurile țâpăriturilor și tropotul feciorilor cu pălăriile împodobite cu chișchineluțe, flori și boituri. [...]

Marti 16 mai 1967 – Camil Petrescu

Au trecut 10 ani de la moartea acestui mare pasionat al ideilor de orice fel, de la cele filosofice, literare și artistice, până la comentariu sportiv, prea puțin obișnuit, acum câteva decenii, printre scriitorii noștri.

Opera lui Camil Petrescu este astăzi un bun de preț al literaturii noastre. Începută încă din anul 1914, când devine câștigătorul unui concurs literar, relatat de revista *Flacăra*, și până la ultimele lui creații, scriitorul a fost mereu prezent în mișcarea literară de la noi. A colaborat la marile reviste

ale vremii, pe unele le-a întemeiat (*Cetatea literară, Săptămâna muncii intelectuale*) și condus, cu altele a intrat în polemici și dezbateri. Spirit veșnic frământat de probleme, Camil Petrescu a realizat o operă remarcabilă, a cărei principală trăsătură caracteristică este tensiunea intelectuală. [...]

Miercuri 24 mai 1967 – Stațiunea de odihnă Borșa

Așezată la poalele versantului nordic al Munților Rodnei, pe șoseaua națională Vișeu – Prislop – Vatra Dornei, stațiunea de odihnă Borșa constituie un punct de atracție pentru mii de turiști. Este situată la o înălțime de 850 de metri față de nivelul mării.

Complexul are o capacitate de cazare de aproape 200 de locuri, în două corpuri de clădiri, având camere cu 1-2 și 4-6 paturi, și asigură un confort corespunzător. Aici funcționează în permanență un bufet și un restaurant-cantină.

Turiștii și oamenii muncii aflați la odihnă au la dispoziție un club, o bibliotecă cu 2.500 de volume, pot să joace tenis de masă, volei, baschet, șah, remi. Aparatul de radio, stația de amplificare, picapul, și alte mijloace cultural-educative sunt la îndemâna vizitatorilor. [...]

Joi 1 iunie 1967 – Invitație la drumeție – Stațiunea de odihnă „Izvoare”

Stațiunea este așezată într-o ambianță naturală pitorească, pe versantul sud-vestic al Munților Gutâiului, sub vârful Igniș, la o altitudine de 916 metri deasupra nivelului mării.

Cabanele de la Izvoare au o capacitate de cazare de 150 de locuri, în două corpuri de clădiri, având camere cu 2-5 paturi. Aici se va construi în acest an o nouă cabană, care va oferi turiștilor un confort de nivel superior. Stațiunea funcționează cu regim de casă de odihnă în timp de vară, iar în sezonul rece cu regim de restaurant, având în permanență mâncare caldă. Bufetul și restaurantul-cantină asigură condiții bune de alimentație.

De asemenea, stațiunea dispune de un club, o bibliotecă, jocuri sportive, televizor și alte mijloace cultural-distractive.

Natura din jurul cabanelor Izvoare oferă frumoase locuri de turism și excursii la Cheile Tătarului, Vârful Igniș, Vârful Gutâi, Vârful Iezerul și Creasta Cocoșului, care depășesc altitudinea de 1.000 de metri.

Clima zonei de la cabanele Izvoare este subalpină, de tip continental, cu veri răcoroase și ierni reci. Aerul, bogat în ozon, contribuie la reconfortarea organismului. [...]

Vineri 16 iunie 1967 – Invitație la recreere – Popas în Poiana Șuiorului

După 20 de minute de mers cu mașina de la Baia Mare spre Sighetul Marmației, peste Gutin, când acele kilometrajului marcau km 18, mașina a virat la dreapta în pădure și s-a oprit. Am coborât, și, după ce am trecut peste o punte sub care susura un pârâu cristalin, iată-ne ajunși în Poiana Șuiorului. Poiana este înconjurată de fagi și molizi. Aici, în acest decor natural, a fost construită cu ani în urmă o cabană în stil maramureșean și amenajate mai multe bazine pentru creșterea păstrăvilor.

Așezarea pitorească, aerul curat și ozonat, amenajările efectuate aici, amenajări care se încadrează armonios cu peisajul înconjurător, fac din poiană un minunat loc de odihnă și recreere.

CUPRINS

EDITORIAL

Florian ROATIȘ / <i>De la Academia lui Platon la Academia Română</i>	3
--	---

DIALOGURI PROFESIONALE

Alina ILIEȘ / <i>Complexitatea meseriei de bibliotecar</i>	7
Casilda MARE / <i>Moment aniversar Petre Dulfu</i>	8
Mara POPOVICI / „Peisaj”.....	9
Elena ȘTREANG / <i>Sala de lectură Periodice a Bibliotecii Județene „Petre Dulfu” Baia Mare</i>	11
Olimpia GROSS / <i>Educație și spiritualitate în biblioteca școlară</i>	13

PAGINI CULTURALE

Mihai PETIAN / <i>Sfântul Apostol Petru</i>	15
Doru SICOE / <i>Cum scriem istoria?</i>	18
Rozalia BARTA / <i>Gabriel Țepelea – un om al Biborului</i>	27
George ACHIM / <i>Despre formula literară</i>	32
Csilla TEMIAN / <i>Răsfoind manualele lui Petre Dulfu</i>	35
Ofelia MARIAN / <i>Dinu Ianculescu și noblețea poeziei</i>	37

ANIVERSĂRI

Tudor NEDELCEA / <i>Ovidiu și cultura română</i>	39
Ionel NECULA / <i>Un Lessing valah</i>	43
Antoaneta TURDA / <i>Titu Maiorescu între contradicție și echilibru</i>	46
Dorina CADAR / <i>O schiță de portret în amintirea lui Camil Petrescu – șase decenii de la moartea sa</i>	48
Ionel NECULA / <i>C. Rădulescu-Motru – filosoful în vreme de ciumă</i>	50

INTERVIURI

Corina ȘANDOR-MARTIN / <i>Interviu cu Eugen Ovidiu Chirovici</i>	55
Paula ROMAN / <i>Interviu cu profesoara dr. Delia Vancea, colaborator devotat și constant al bibliotecii</i>	62

EMINESCIANA

Dan ANGHELESCU / <i>Constantin Amăriuței – Eminescu sau drumul de la poezie la metafizică</i>	65
Tudor NEDELCEA / <i>Însemne ale nemuririi eminesciene</i>	71
Cornel MUNTEANU / <i>Eminescu și provocările canonului</i>	75

PHILOSOPHIA PERENNIS

Aurel M. CAZACU / <i>Seneca Retorul</i>	78
I. PREPELIȚĂ / <i>Nae Ionescu într-un jurnal feminin</i>	81
Isabela VASILIU-SCRABA / <i>False dispute cu ideile lui Eliade și cu Nae Ionescu</i>	84
Cătălin Bogdan ROATIȘ / <i>Aspecte ale mântuirii în orfism. Note pe marginea inițierii orfice</i>	89
Valentin MUREȘAN / <i>Moștenirea lui Aristotel</i>	96

RECENZII

Maria COGĂLNICEANU / Note de lector <i>de Dumitru Anghel. O carte necesară</i>	101
Grigore SPERMEZAN / <i>Memoria vremii: așa a fost?</i>	103
Tudor NEDELCEA / <i>Mihaela Albu și Dan Anghelescu – exegeții lui Vintilă Horia</i>	109
Liviu TĂTARU / <i>Percepția personalității și operei lui Nicolae Iorga în primii șapte ani de posteritate (sub trei dictaturi)</i>	112
Florian ROATIȘ / <i>O fenomenologie românească a modernității</i>	119
Ștefan-Adrian BĂRBULESCU / <i>Imaginarul violent al românilor</i>	123

DICȚIONARUL LOCALITĂȚILOR

Aristița BORBEI și Liana SILAGHI / <i>Comuna Groși cu satele aparținătoare Ocolîș și Satu Nou de Jos</i>	126
---	-----

IN MEMORIAM

Liana POP / <i>În veșnicie, PETRE GOT</i>	142
---	-----

VARIA

Ștefan GRIGORESCU / <i>Cazul Candiano-Popescu. O crimă celebră de la 1901</i>	144
Septimiu CHELCEA / <i>Panseuri, panseluțe și scaiieți</i>	147
Anca SIMA / <i>Adunarea Generală ASTRA – Despărțământul Șomcuta Mare</i>	148
Lavinia ARDELEAN / <i>S-a întâmplat acum 50 de ani (Extrase din articole ale zărilor Pentru socialism)</i> 150	